

T.C.

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı / Uluslararası İlişkiler Bölümü

KIBRIS SORUNU EKSENİNDE TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Zeynel LEVENT

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Yrd.Doç.Dr. M. Hakan KESKİN

Ankara, 2012

KIBRIS SORUNU EKSENİNDE TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Zeynel LEVENT

T.C.

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı / Uluslararası İlişkiler Bölümü

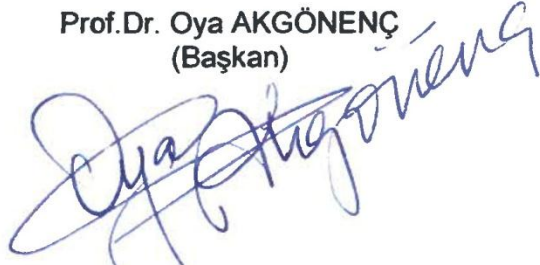
Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2012

KABUL VE ONAY

Zeynel LEVENT tarafından hazırlanan "Kıbrıs sorunu Ekseninde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri" başlıklı bu çalışma, yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

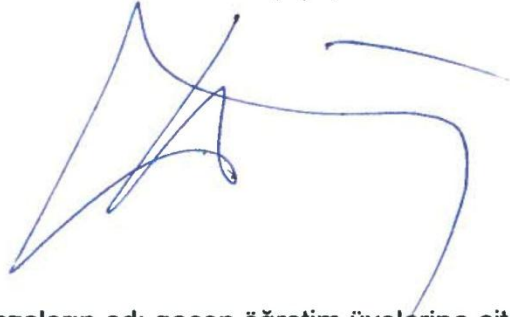
Prof.Dr. Oya AKGÖNENÇ
(Başkan)

Yrd.Doç.Dr. Sonay BAYRAMOĞLU
(Üye)

Yrd.Doç.Dr. M. Hakan KESKİN
(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak olarak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ✓ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.11.2012

Zeynel LEVENT

TEŞEKKÜR

Gerek yüksek lisans eğitimim gerekse tez çalışmam esnasında bana her türlü desteği veren başta tez danıőmanım Yrd.Doç.Dr. M.Hakan KESKİN ve Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof.Dr. Mehmet TOMANBAY olmak üzere, Ufuk Üniversitesi yönetimi ve akademik kadrosuna, tekemmül etmiş bir çalışmanın ortaya çıkabilmesi amacıyla araştırma yapabilmem için gerekli zamanı yaratmamı sağlayan değerli büyüğüm ve meslektaşım Abdullah KATIRCI'ya, manevi desteklerini her an yanımda hissettiğim sevgili annem Satı LEVENT, babam Ali LEVENT ile Sena Ceren LEVENT, Merve LEVENT, Duygu TOMBAK hanımlara ve varlıklarını 3300 kilometre uzaktan hissettiren tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

LEVENT, Zeynel. Kıbrıs Sorunu Ekseninde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Günümüz Türk dış politikasının en önemli iki gündem maddesini Kıbrıs sorunu ve Avrupa Birliği (AB) oluşturmaktadır. “Kıbrıs Sorunu Ekseninde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri” konulu çalışmada kamuoyunu meşgul eden bu iki konu birlikte ele alınarak, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde Kıbrıs sorununun etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

Kıbrıs sorunu ya da Türkiye'nin AB üyeliği konularında hazırlanmış birçok tez olduğu gibi, yüzlerce sempozyum ve panel düzenlenmiş, binlerce makale, köşe yazısı ve kitap yazılmıştır. Ancak yapılan literatür taraması sonucunda iki konunun birbiri ile irtibatlandırıldığı çalışma sayısının bir elin parmaklarını geçmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmaların bazılarının eksik ya da yanlı olduğu, bir kısmının ise sorunu tüm yönleriyle ele almadığı veya uluslararası ilişkilerin dinamik yapısı nedeniyle güncelliğini muhafaza edemediği görülmüş ve bu konudaki eksikliğin giderilmesine katkıda bulunmak amacıyla bu tez çalışması gerçekleştirilmiştir.

İngilizce ve Türkçe kaynaklardan istifade edilen tez çalışması esnasında nitel ve nicel araştırma teknikleri birlikte kullanılmış, Türk kamuoyunun konuya bakış açısını tespit edebilmek amacıyla bir de anket uygulaması yapılmıştır. Ankette, araştırmamanın yığınının Ankara ilinde ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, örneklemini ise Ankara'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından rastgele seçilen en az yüksekokul mezunu 200 kişi oluşturmuştur. Verilen cevaplara göre elde edilen veriler analiz edilerek tez çalışmasına dâhil edilmiştir.

Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kıbrıs sorunu ana hatlarıyla incelenmiş, ikinci bölümde Türkiye'nin AB'ye tam üyelik paradigması mercek altına yatırılmış ve son bölümde ise Türkiye'nin tam üyelik sürecinde Kıbrıs sorunun etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Her bir bölümün başlı başına birkaç tez konusu oluşturacak kadar geniş kapsamlı ve mühim olması münasebetiyle konunun sınırlandırılmasında seçici davranılmaya gayret edilmiştir.

Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB üyeliği önündeki en önemli engellerden biri olduğu yorumdan öte bir realitedir. Ancak bu çalışma sonucunda, Türkiye'nin üyeliğin önündeki tek engelin Kıbrıs olmadığı ve Kıbrıs sorunu AB'nin istediği şekilde çözüme kavuşturulsa dâhi Türkiye'nin kısa vadede tam üye olmasının mümkün görünmediği sonucuna varılmıştır. Bu aşamada yapılması gereken Kıbrıs'ı sırtımızda bir kambur

olarak değil; milli bir dava olarak görmek ve 1974 sonrası elde edilen kazanımlardan ödün vermeksizin, AB üyelik sürecini büyük bir kararlılıkla sürdürmektir. Diğer yandan, AB'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalımın aksine; Türkiye'nin, büyüyen ekonomisi, sahip olduğu genç nüfusu, güçlü ordusu, kültürel zenginlikleri ve jeopolitik konumuyla her geçen gün biraz daha çekim merkezi haline geldiği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Tarih Felsefecisi Arnold Tonybee'nin ifadesiyle; akılla görme de, gözle görme gibi, araştırmacı ile araştırılan nesne arasında bir mesafe bırakıldığı zaman en sağlıklı şekilde gerçekleşebilir. Bu prensipten hareketle, Kıbrıs sorunu ve Türkiye'nin, AB üyelik sürecine mümkün olduğunca objektif bir şekilde yaklaşılmaya çalışılmıştır. Önümüzde yıllarda yaşanacak gelişmelerin ve yapılacak çalışmaların Kıbrıs sorunu ve Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine ait gerçekleri daha net biçimde gözler önüne sereceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler

Kıbrıs Sorunu, Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Avrupa Birliği, Avrupa Birliği Üyelik Süreci.

ABSTRACT

LEVENT, Zeynel. Turkey Europe Union (EU) Relations in the axis of Cyprus dispute, Master's Thesis, Ankara, 2012.

Two pivotal topics in recent Turkish foreign policy are Cyprus dispute and European Union (EU). In this study, named "Turkey Europe Union Relations in the axis of Cyprus dispute", those two topics were examined together and the influence of Cyprus dispute over the accession process of Turkey to the EU was tried to get analyzed.

There have been many thesis, symposiums, panel discussions, scientific papers, newspaper articles and books about Cyprus dispute and accession of Turkey to the EU. But after the literature review, it was determined that there are very few studies which examined those two topics together. Those studies were reviewed and it was seen that most of them were deficient in some ways, biased or lost its currency due to the dynamic structure of the international relations. This thesis research was made in order to make a contribution to this issue.

In this thesis study, the English and Turkish sources was reviewed and both qualitative and quantitative research techniques were used. A pool was prepared and applied in order to define the Turkish public opinion on the subject. In the pool, the research stack was Turkish citizens resided in Ankara, the sample was 200 people chosen randomly from the Turkish citizens resided in Ankara who were at least college graduates. The collected data were analyzed and included in the thesis.

Thesis was consisted of three main chapters. In the first chapter Cyprus dispute was examined, in the second chapter Turkey's EU membership paradigm was viewed, in the last chapter the influence of Cyprus dispute over the accession process of Turkey to the EU was analyzed.

It is a fact other than a comment that Cyprus dispute is the biggest issue in the accession process of Turkey to the EU. However, the results of this thesis research showed that, Cyprus was not the only problem in front of Turkey's EU membership and even if Cyprus dispute could be solved as requested by EU, it would seem impossible for Turkey to become an EU member in short term. At this stage what we need to do is, not to see Cyprus as a hunch on our back and to continue with determination the accession process without making concessions of the acquisitions gained after 1974. On the other hand, it should not be ignored that Turkey, along with its developing economy –unlike EU-, young population, powerful Armed Forces, cultural wealth,

geopolitics location is becoming more and more important and creating a center of attention.

History Philosopher Arnold Tonybee states that; Seeing through wisdom, like seeing through eyes, can best take place when a distance is achieved between the researcher and the object being examined. In accordance with this principle, Cyprus dispute and the accession process of Turkey to the EU were tried to be approached as objective as possible in this thesis. It is considered that the studies and developments in the following years will uncover the facts about Cyprus dispute and the accession process of Turkey to the EU.

Key Words

Cyprus Dispute, The Republic of Turkey, Turkish Republic of Northern Cyprus, European Union, Accession Process of Turkey to the EU.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	viii
SİMGELER DİZİNİ.....	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS SORUNU

1.1. Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu ve Jeopolitik Önemi	5
1.2. Kıbrıs'ta Türk Hâkimiyeti (1571-1878).....	5
1.3. Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi (1878-1960)	6
1.4. Yunan Yayılmacılığı ve Kıbrıs (1821- ...)	8
1.5. Lozan Barış Antlaşmasına Göre Kıbrıs	9
1.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu	10
1.7. Kıbrıs'a Yunan Askeri Cuntasının Müdahalesi, Birinci ve İkinci Kıbrıs Harekâtları 14	
1.7.1. Birinci Kıbrıs Harekâtı.....	14
1.7.2. Cenevre Konferansları ve Cenevre Protokolü.....	15

1.7.3. İkinci Kıbrıs Harekâtı	15
1.7.4. Kıbrıs Harekâtının Siyasi ve Hukuki Sonuçları	16
1.8. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kurulması ve Takip Eden Gelişmeler.....	17
1.9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu	18
1.10. Günümüzde Kıbrıs Sorunu ve Küresel Güçlerin Tutumları	20
1.10.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Tutumu.....	21
1.10.2. Rusya Federasyonu'nun Tutumu.....	24
1.10.2.1. 1964-1974 Yılları Arasında Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs Politikası	24
1.10.2.2. Rusya Federasyonu'nun Kıbrıs Sorunu Konusunda Bugünkü Tutumu	25

İKİNCİ BÖLÜM

TAM ÜYELİK PARADİGMASI

2.1. Avrupa Birliği.....	26
2.1.1. Küresel Bir Aktör Olarak Avrupa Birliği'nin Dış Politikası	26
2.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Gayretleri.....	29
2.2.1. Türklerin Batı'ya Yönelişi ve İlk Müracaat	30
2.2.2. Türkiye'nin Üyelik İçin İkinci Müracaatı	35
2.2.3. Gümrük Birliği.....	35
2.2.4. Helsinki Zirvesi	37
2.2.5. Tam Üyelik Müzakerelerinin Başlaması	38
2.2.6. 2005 Yılı Sonrası Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri.....	39
2.2.6.1. Müzakere Süreci ve Müzakere Sürecinde Mevcut Durum	41
2.2.6.2. Müzakere Aşamaları	44
2.2.6.3. 2011 Yılı Avrupa Birliği İlerleme Raporuna Göre Türkiye	46

2.2.7. Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin Üyeliğine Yaklaşımı.....	46
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİK SÜRECİNDE KIBRIS SORUNU

3.1. Kıbrıs Sorununa Çözüm Arayışları.....	52
3.1.1. Annan Planı.....	52
3.1.1.1. Annan Planı'na Ait Detaylar	54
3.1.1.1.1. Kıbrıs'ta Kurulacak Yeni Düzen	55
3.1.1.2. Referandum Süreci ve Sonuçları	57
3.1.1.2.1. Annan Planı Referandumuna Gidilen Süreç	57
3.1.1.2.2. Annan Planı Referandumu	58
3.1.1.2.3. Referandum Sonuçlarına İlk Tepkiler.....	60
3.1.1.2.3.1. GKRY ve Yunanistan'ın Tepkisi	61
3.1.1.2.3.2. KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Tepkisi	62
3.1.2. AB'nin 2004 Genişlemesi	66
3.1.2.1. GKRY'nin Tam Üyeliği	71
3.1.2.2. GKRY'nin Üyeliğine Tepkiler	75
3.1.3. İkili Görüşmeler ve Bugün Geline Nöktä	80
3.2. Türkiye'nin Tam Üyelik Sürecinde Kıbrıs Sorununun Analizi	87
3.2.1. Türkiye'nin İlerleme Raporlarında Kıbrıs Sorunu	92
3.2.1.1. İlerleme Raporları	93
3.2.2. Müzakere Sürecinde Kıbrıs Sorunu	101
3.2.3. Kıbrıs Sorunu Nedeniyle Bloke Edilen Fasıllar.....	105

SONUÇ	107
KAYNAKÇA	114
EKLER	127

SİMGELER DİZİNİ

AAET: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

A.g.e.: Adı Geçen Eser

A.g.m.: Adı Geçen Makale

A.g.r.: Adı Geçen Röportaj (Mülakat)

A.g.t.: Adı Geçen Tez

AIHK: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu

AIHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AKEL: Emekçi Halkın İlerici Partisi (GKRY)

AP: Avrupa Parlamentosu

APEC: Asya Pasifik İşbirliği Konseyi

AT: Avrupa Topluluğu

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BMGS: Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri

Çev.: Çeviren(ler)

CNN: Amerikan Haber Ağı (US Cable News Network)

CTP/BG: Cumhuriyetçi Türk Partisi/Birleşik Güçler (KKTC)

Der.: Derleyen(ler)

ECU: Avrupa Para Birimi (European Currency Unit)

Ed.: Editör(ler)

EOKA: Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü (Ethniki Organosis Kyprion Agoniston)

FMS: Dış Askeri Satışlar (Foreign Military Sales)

GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi

GB: Gümrük Birliği

GİDİK: Avrupa Birliği Genel İşler ve Dışişleri Konseyi

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

G-8: Dünya Üzerinde Gayri Safi Milli Hâsılası En Yüksek Olan Sekiz Ülke (Group of Eight)

HAK: Hükümetler arası Konferans

IMF: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found)

IPA: Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yatırım Aracı

İİT: İslam İşbirliği Teşkilatı

İKÖ: İslam Konferansı Örgütü

İKV: İktisadi Kalkınma Vakfı

KRD: Kıbrıs Rum Devleti

KTD: Kıbrıs Türk Devleti

KTFD: Kıbrıs Türk Federe Devleti

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KTTO: Kıbrıs Türk Ticaret Odası

MDA: Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri

NAFTA: Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması (The North American Free Trade Agreement)

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)

ODGP: Avrupa Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

S.: Sayfa

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TESSAM: Türkiye Emekli Subaylar Araştırma Merkezi

TUSİAD: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı

TÜRKSAM: Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi

UKUSA: İngiltere-Amerika Birleşik Devletleri İşbirliği Antlaşması (United Kingdom-United States Agreement)

UNFICYP: Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü

USAK: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

WDI: Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Development Indicators)

WTO: Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization)

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı

Tablo 2. Avrupa Birliği Müktesebatı Fasılları

Tablo 3. Müzakere Sürecinde Mevcut Durum

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Piramidi (2011)

Şekil 2. 2004 Genişlemesi Öncesi Avrupa Birliği Nüfus Yoğunluğu

Şekil 3. 2004 Genişlemesi Sonrası Avrupa Birliği Nüfus Yoğunluğu

GİRİŞ

Kırım Savaşı'nı sonlandıran Paris Konferansı ve sonrasında imzalanan 30 Mart 1856 tarihli Paris Antlaşması, Osmanlı-Avrupa ilişkilerinde bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Antlaşmanın 7'nci maddesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun bağımsızlığına saygı gösterilmesi ilkesi benimsenmekle kalmamış, Osmanlı İmparatorluğu Avrupa Devletler Topluluğuna üye olarak kabul edilmiş ve toprak bütünlüğü büyük devletlerin güvencesi altına alınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu ile bir Avrupa ülkesi olan İngiltere'nin yolu ikinci kez 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonucunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile ortaya çıkan kritik durumda kesişmiştir. Bu antlaşmadan sonra İngiltere, Osmanlı İmparatorluğuna Rus ilerleyişinin önlenmesi için yardım önermiş ve karşılığında özellikle 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması daha fazla ilgi duymaya başladığı Kıbrıs'ın yönetimini talep etmiştir. Bu kapsamda Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere arasında Kıbrıs yönetiminde değişikliği öngören ve "savunma ittifakı" niteliği taşıyan ilk antlaşma 4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır. Bu antlaşmaya dayanarak 1878 yılında Kıbrıs'a yerleşen İngiltere, Ada'nın Osmanlı İmparatorluğuna ait olduğunu düşünmeden Kıbrıs'ın İngiliz İmparatorluğunun bir parçası olduğu görüşü ile hareket etmekle kalmamış, Birinci Cihan Harbinde Osmanlı İmparatorluğunun İngiltere aleyhine harbe girmiş olması bahanesiyle, 5 Kasım 1914 tarihli bir beyanname ile Kıbrıs'ı kendi topraklarına kattığını ilan etmiştir.

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 20'nci maddesi gereğince Yeni Türkiye Cumhuriyeti, adadaki İngiliz egemenliğini resmen tanımış ve o tarihe kadar hukuken Osmanlı toprağı olmakla birlikte; fiilen İngiliz egemenliği altında bulunan Kıbrıs, hukuken de İngiliz toprağı haline gelmiştir. Bu tarihten itibaren yaklaşık 30 yıl boyunca Kıbrıs'ta büyük ölçekli bir problem yaşanmamıştır. 1953 yılına gelindiğinde ise Yunanistan, Birleşmiş Milletler toplantısı esnasında Kıbrıs sorununa değinmiş ve ada çoğunluğunun Yunanistan'la birleşmek istediğini belirtmiştir. Adanın stratejik konumu nedeniyle İngiltere, ne Yunanistan ne de başka bir devlet ile Kıbrıs'ı paylaşım niyetinde olmamasına rağmen; artan asayiş olayları ve dış baskılar nedeniyle geri adım atmak durumunda kalmıştır. 1955 yılında soruna Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini de katarak Yunanistan ve Rumlar karşısında bir denge yaratmaya çalışan İngiltere'nin, adanın Türkiye ve Yunanistan arasında bölünmesi anlamına gelen "taksim"e karşı oluşunun en önemli sebeplerinden biri, bu bölünmenin her iki devletin de etkisinde kaldıkları ABD'nin işine yarayacağı endişesidir.

Türkiye ile Yunanistan arasında 11 Şubat 1959 tarihinde imzalanan Zürih Antlaşmasını, 19 Şubat 1959 tarihinde İngiltere ile birlikte Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk Toplumu liderlerinin de

katılımı ile yapılan Londra görüşmeleri ve beş tarafın imzasını taşıyan Londra Antlaşması izlemiştir. 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti aynı tarihte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile ayrı ayrı antlaşmalar imzalamıştır. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından yalnızca üç yıl sonra 1963 yılında Kıbrıs Anayasasının uygulanmasından çıkan anlaşmazlıklar hat safhaya ulaşmış ve Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs Türklerini yıldırım amacıyla şiddet olaylarına başvurmuşlardır. Türk halkını yıldırmaya yönelik bu tür hareketler 1974 yılına kadar artarak devam etmiştir.

15 Haziran 1974 tarihinde ise, Yunan askeri rejiminin Kıbrıs'taki temsilcileri Enosis'i gerçekleştirmek adına harekete geçerek Makarios'u devirmiş ve Türklere karşı silahlı eylemlere başvurmuşlardır. Bunun üzerine, önce 20 Temmuz 1974 tarihinde Birinci Kıbrıs Harekâtı düzenlenmiş, Cenevre Protokolü'nün Rumlar tarafından uygulanmaması ve İkinci Cenevre Görüşmeleri'nin sonuçsuz kalması üzerine 14 Ağustos 1974 tarihinde ise İkinci Kıbrıs Harekâtı gerçekleştirilmiştir. Ada'da yaşanan soykırımı engellemekle kalmayıp, Yunanistan'a demokrasinin yeniden dönmesinin altyapısını da hazırlayan Birinci Harekât uluslararası kamuoyu tarafından genel olarak olumlu karşılanırken; İkinci Harekât tepki almış, ambargo ve kınama kararlarını beraberinde getirmiştir.

Fiilen var olan bir durumun hukukileştirilmesi olarak nitelenebilecek KKTC'nin 15 Kasım 1983 tarihinde kuruluşunun ilân edilmesi ise, Kıbrıs sorununun tarihinde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Artık iki toplum arasında değil; her ne kadar tanınmasa da iki devlet arasında yaşanan bir sorun söz konusudur. Ancak, esas sıkıntı KKTC'nin tanınması konusunda yaşanmış, KKTC bağımsızlığını ilân ettiği gün sadece Türkiye tarafından tanınmış, Pakistan yeni devleti tanıma kararı aldıysa da, ABD baskısıyla kararını geri çekmek zorunda kalmıştır.

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla zaman içinde Birleşmiş Milletler tarafından birçok plan hazırlanmış; ancak BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanarak 2002 yılında tarafların onayına sunulan ve Genel Sekreterin kendi adıyla anılan plan belki de Kıbrıs'ta çözüme en çok yaklaşılacak metin olmuştur. Annan Planı, Türk ve Rum tarafının eşit iki kurucu irade olarak adlandırıldığı, kurucu devletlerin statüsü ve birbirleriyle olan ilişkilerinin İsviçre modeline dayandığı, iki kesimli ve iki toplumlu federal bir yapı öngören kapsamlı bir çözüm önerisi olarak ortaya çıkmıştır. AB'nin de üzerinde uzlaşılması için önemle durduğu, BM tarafından son şekli verilen Annan Planı 24 Nisan 2004 tarihinde GKRY ve KKTC'de ayrı ayrı; fakat eşzamanlı olarak düzenlenen referandumlarla Kıbrıs'taki iki halkın onayına sunulmuştur. Kıbrıs Türk tarafı plana % 64,91 gibi büyük bir oranla "evet" derken, güneyde % 75,83 oranındaki Rum'un "hayır" oyu vermesi ile Annan Planı reddedilmiştir. AB'nin, referandum sonucu ne olursa olsun Rumların Mayıs 2004 itibariyle üye olacağı yönündeki taahhüdü Rum Kesimi'nin "hayır" oyu vermesindeki en büyük nedenlerinden biri olarak

gösterilebilir. Uzun yıllar çözümsüzlüğün nedeni olarak görülen Türk Kesimi, referandumda gösterdiği irade nedeniyle, kamuoyunda artık çözüm yanlısı olarak görülürken; Rum Kesimi çözümsüzlüğün kaynağı olarak gösterilmeye başlanmıştır. Başka bir ifadeyle, uluslararası kamuoyunun gözünde Türk ve Rum Kesiminin rolleri değişmiştir. Bu bağlamda, Annan Planı referandumu sonuçlarının neden olduğu kırılma noktası sebebiyle “psikolojik üstünlüğün” Türk tarafına geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Annan Planı'nın Rumlar tarafından reddedilmesine rağmen; adeta ödüllendirilmesine 2004 yılında GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla AB üyeliğine kabul edilmiştir. Londra ve Zürih Antlaşmaları'na göre, Türkiye ve Yunanistan'ın içinde yer almadığı herhangi bir uluslararası örgütlenme ya da devletler birliğine Kıbrıs'ın üye olması mümkün değildir. Türkiye, AB'ye üye değildir ve Türkiye'nin üye olmadığı AB'ye Kıbrıs'ın üye olması uluslararası hukuka aykırıdır.

BM ve Avrupa Konseyi ile siyasi, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile güvenlik eksenli işbirlikleri kurarak yüzünü tamamen Batı'ya çeviren Türkiye'nin en iddialı girişimlerinden biri de 31 Temmuz 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na yaptığı üyelik başvurusudur. Ancak Türkiye-AET ilişkileri 1963 yılına kadar yerinde saymış, 25 Haziran 1963 tarihinde Ankara Anlaşması'nın parafıyla Türkiye ile AET arasındaki ortaklık sürecinin yazılı bir metin haline getirilmesi sağlanmıştır.

Türkiye, 31 Temmuz 1959 tarihinde yapmış olduğu ilk başvurunun üstünden yirmi sekiz yıl geçtikten sonra, 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğu'na tam üye olabilmek amacıyla ikinci kez müracaat etmiştir. 1995 yılında ise Türkiye ile AT arasında Gümrük Birliği (GB) Antlaşması imzalanmış ve 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yapılan Avrupa Konseyi Zirvesi'nde ise Avrupa Komisyonu'nun görüşleri doğrultusunda, Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsü resmi olarak kabul edilmiştir, Devlet ve Hükümet Başkanları'nın 17 Aralık 2004'de aldığı karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde yapılan Katılım Konferansı ile Türkiye AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır.

Tez içinde incelenmeye çalışılan iki ayrı olayın, yani Türkiye'nin AB üyelik süreci ile Kıbrıs Sorunu'nun ilişkilendirilmesi ise, 1987 yılında Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusunda bulunduğu ve ardından Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun 1989'da Türkiye'nin başvurusu hakkındaki görüşünü açıkladığı döneme rastlamaktadır. Buna göre, Komisyon, Türkiye'nin 1987 yılında yapmış olduğu tam üyelik başvurusunun reddini açıklarken ilk defa Kıbrıs sorununun çözümünün üyelik için bir şart olduğunu belirtmiştir. AB Komisyonu İlerleme Raporlarına, Türkiye'nin AB üyeliği için Kıbrıs'ın bir ön koşul olarak konulması ise 2003 yılına rastlamaktadır.

AB'ye geçmiş katılımlar dikkate alındığında, katılım müzakerelerinin on üç ay (Avusturya, İsveç ve Finlandiya) ile yedi yıl (İspanya ve Portekiz) arasında değişen sürelerde tamamlandığı görülmektedir. Ancak, Türkiye ile AB arasında 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılan Müzakere Süreci'nin üzerinden yedi yıl geçmiş olmasına rağmen; müzakerelerde kayda değer bir ilerleme kat edilemediği yorumun ötesindedir. Müzakere sürecinde karşılaşılan en büyük problemlerden biri Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün onaylanmaması olmuştur. Ek Protokolün hayata geçirilmemesi üzerine, AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan karar gereği sekiz fasıl müzakerelere kapatılmıştır. GİDİK'in kararı öncesinde Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TUSİAD) tarafından yapılan "Türkiye'nin öncelikli gündemi, Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün imzalanmasıdır" başlıklı açıklama son derece dikkat çekicidir. Bahse konu açıklamada; "GB'nin AB'nin yeni üyelerine de teşmili, Türkiye'nin kabul ettiği ve tam üyelik müzakerelerinin başlaması için yerine getirilmesi gereken bir husustur. Bu itibarla, bu protokolün ertelenmesini istemek veya bu protokolden vazgeçilmesini talep etmek, üyelik müzakerelerinin açılmasını ertelemekle eş anlamlıdır ve Türkiye'nin AB'ye üyelik perspektifiyle çelişmektedir." ifadelerine yer verilmiştir.¹

Bu aşamada akla gelen ilk soru, Ankara Anlaşması Ek Protokolü onaylanarak, GKRY Türkiye tarafından tanınmış olursa, GKRY bu sekiz fasla ait vetosunu kaldırarak, müzakere sürecindeki tıkanıklığın açılmasını sağlar mı? Bunun da bir adım ötesine geçecek olursak, GKRY'nin tanınması ile Kıbrıs sorunu çözülmüş sayılır mı ve Türkiye AB üyeliğine kabul edilebilir mi? Bu araştırmanın amacı bu sorulara cevap bulmak ve Kıbrıs sorunu ile Türkiye'nin AB üyeliği arasındaki ilişkinin boyutunu ortaya çıkarmaktır.

¹ Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Basın Bürosu, (Erişim) <http://www.tusiad.org.tr/Komisyonlar/UluslararasıSiyasetPlatformu/BasınBülteni/TUSİAD-Türkiye'ninÖncelikliGündemi,AnkaraAnlaşmasıEkProtokolü'nünİmzalanmasıdır,22.08.2012>.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS SORUNU

1.1. Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu ve Jeopolitik Önemi

Kıbrıs, hem bölgedeki siyasi ve askeri üstünlük kavgalarının yaşandığı bir coğrafya olması, hem de üç kıta ticaret yollarının kesiştiği bir kavşakta yer alması münasebetiyle tarih boyunca bölgede en güçlü olanın egemenliği altına girmiş ve sürekli olarak dış güçler tarafından yönetilmiştir.

Anıl Çeçen'in de ifade ettiği üzere, "Kıbrıs" yalnızca Doğu Akdeniz'de bir ada değildir. Bu küçük kara parçası aynı zamanda bir satranç tahtasıdır. Burada olup biteni anlamadan, bu küçücük adanın siyasi tarihini bilmeden yapılacak her türlü değerlendirme yanlış olmasa bile, eksik kalacaktır. Dünya haritası öne alındığı zaman, haritanın ortasında yer alan bölgede Ortadoğu ve Doğu Akdeniz beraberce görülmektedir. Dünya'nın merkezi olarak tarihte her zaman öne çıkan Ortadoğu'nun karşısında büyük bir ada bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'de bir uçak gemisi konumunda olan bu ada, Kıbrıs adı ile anılmaktadır.² Atilla Sandıklı, batmayan bir uçak gemisi olmasının yanında Kıbrıs'ı, füzeler için bir rampa ve Anadolu'nun güneyden işgali için bir atlama taşı olarak tasvir etmektedir. Kıbrıs, Mersin ve İskenderun limanlarına giriş-çıkışı kontrol ettiği gibi, Suriye ve İsrail sahillerine de nüfuz edebilir. Dolayısıyla Kıbrıs'ın, başka bir ülkenin kontrolüne geçmesi Ege Denizi'nde Yunan adaları ile kuşatılmış olan Anadolu'nun, güneyden de kuşatılması anlamına gelecektir.³ Ahmet Davutoğlu ise, Kıbrıs'ın coğrafi konumu nedeniyle Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında düğüm noktasını oluşturduğuna vurgu yapmaktadır. Davutoğlu'na göre, Boğazlar ile Asya ve Afrika'yı ayıran Süveyş kanalı arasında konuşlanmış olan Kıbrıs adası aynı zamanda Hazar Havzaları ile Aden ve Hürmüz suyollarının da nabzını tutacak bir üs konumundadır.⁴

1.2. Kıbrıs'ta Türk Hâkimiyeti (1571-1878)

Gerek jeostratejik önemi, gerekse her yanından Osmanlı toprağı ile çevrilmiş olması nedeniyle Osmanlı İmparatorluğunun büyük önem atfettiği Kıbrıs'ın özellikle güney

² Anıl Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı**, 2. Baskı, Ankara, Fark Yayınları, 2008, s. 19.

³ Atilla Sandıklı, "Yeni Kıbrıs Stratejisi: Tanınma", **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını**, İstanbul, 2010, s. 2.

⁴ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, 2002, s. 175.

kıyılarında üslenen Sicilya ve Ceneviz korsanlarının, Türk gemilerinin önünü keserek Mısır'daki Hazine Başkâtibini ele geçirmeleri üzerine Sultan İkinci Selim adanın ilk fırsatta fethedilmesi gerektiğine karar vermiştir.⁵ 1571 yılında Kıbrıs fethedilerek Osmanlı toprağı haline getirilmiş ve Mühimme Defteri'nde belirtildiğine göre Kıbrıs Beylerbeyi Sinan Paşa'nın talebi üzerine adanın gereksinimlerini karşılamak için çeşitli mesleklerden 8 bin aile adaya getirilip, yerleştirilmiştir.⁶

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinde sunulan "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları) adlı araştırma raporunda belirtildiği üzere; Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altında bulunan tüm coğrafyayı kapsayacak şekilde ilk nüfus sayımı 1831 yılında yapılmıştır.⁷ Anadolu 2,5 milyon ve Rumeli 1,5 milyon olmak üzere toplam "erkek" nüfusun 4 milyon olduğu, aynı tarihte Kıbrıs adasının nüfusunun ise 45.365 kişi olduğu tespit edilmiştir.

Donald Puchala'nın ifade ettiği gibi, İmparatorluklar doğaları gereği siyasi olarak istikrarsızdır. Çünkü bağımlı birimler her zaman daha fazla bağımsızlığı tercih eder ve bu tür birimlerdeki muhalif seçkinler fırsat yakaladıklarında daha fazla bağımsızlık kazanmak için harekete geçer. Bu anlamda İmparatorluklar çökmez; daha ziyade dağılırlar. Bu bazen olağanüstü şekilde hızlı olursa da, genelde çok yavaş olur.⁸ İşte Kıbrıs'ın fethedildiği dönemde yükseliş dönemini yaşamakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden silinmesi de Puchala'yı doğrulayacak tarzda "dağılma" şeklinde olmuş ve Kıbrıs, İmparatorluğun dağılma döneminde Osmanlı eğemenliğinden çıkmak durumunda kalmıştır.

1.3. Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi (1878-1960)

İngiltere'nin Kıbrıs'a gelişi ve ada yönetimini Türklerden devralışının siyasi komplo ve baskı sonucu gerçekleştiği yönünde literatüre girmiş birçok eser vardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu zor durumdan istifade eden İngiltere, bir oldu-bittiye getirerek "geçici" olarak geldiği Kıbrıs'ta "kalıcı" olmuştur.

⁵ Gökçekuş, **a.g.e.**, s. 18.

⁶ Kamil Kepeci, **Mühimme Defteri No: 43**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesi, (Erişim) [http://www.devletarsivleri.gov.tr/Ana Sayfa/ Osmanlı Arşivi](http://www.devletarsivleri.gov.tr/Ana_Sayfa/Osmanli_Arsivi), 01 Eylül 2011, s. 134.

⁷ 1831 yılında yapılan nüfus sayımının en büyük nedeni; 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra kurulan "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye" adlı orduya alınacak asker potansiyelinin tespiti ile vergilerin dağılımı ve tahsilinde görülen aksaklıkların düzeltilerek yeni bir vergi sisteminin uygulamaya konmak istenmesidir. Ancak, o tarihte nüfus sayımlarında erkek nüfus esas alındığından bu rakamlar yalnız erkek nüfusun toplamını göstermektedir.

⁸ Donald Puchala, **The History of The Future of International Relations, Ethics and International Affairs**, 1. Baskı, New York, Columbia University Press, 1994, s. 193.

1877'de başlayan ve hem Doğu hem de Batı cephelerinde Osmanlı ordularının yenilgisi ile sonuçlanan savaşların ardından 3 Mart 1878'de Yeşilköy'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması, Benjamin Disraeli (Lord Beaconsfield)'nin Kıbrıs'ı ele geçirme planlarına yardımcı olmuştur. Başbakan Disraeli 5 Mayıs 1878'de yani Ayastefanos Antlaşmasının imzalanmasından iki ay kadar sonra Kraliçe Viktorya'ya gönderdiği yazıda şöyle demektedir; "Eğer Kıbrıs, Bâb-ı âli tarafından Majestenize verilirse ve aynı zamanda, İngiltere Türkler ile Asya'daki Türk topraklarının Ruslardan korunmasını garanti eden bir savunma antlaşması imzalarsa, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü kesinlikle artacak ve Majestelerinizin Hint İmparatorluğu son derece kuvvetlenecektir".⁹ İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Layard, Londra'dan gelen bu direktife uygun olarak, derhal yoğun bir çalışmaya girişmiş ve padişahı ikna ederek Kıbrıs'ın İngiltere'ye devrini sağlayan ve daha sonraları "Kıbrıs Konvansiyonu" olarak bilinen Türk-İngiliz Savunma Antlaşmasını hazırlamıştır. İki maddeden oluşan antlaşma ile Rusya Devleti; Batum, Ardahan, Kars veya zikredilen yerlerden birini elinde tutup da ileride Asya memalik-i şahanesinde bir kısmını daha zapt ve istilaya girişecek olursa, İngiltere Devleti Saltanat-ı Seniyye ile birleşmeyi taahhüt etmekteydi. Buna karşılık İngiltere'nin vaatlerini yerine getirebilmesi için Kıbrıs adası İngiltere'ye tahsis ediliyordu.¹⁰

Mütercimler, Kıbrıs'ın İngiltere'ye devrini şöyle anlatmaktadır; "İngiltere, Mısır ve Doğu Akdeniz ile 18'inci yüzyılın sonunda daha fazla ilgilenmeye başlamış ve 19'uncu yüzyılın başlarında stratejik önemi olan Kıbrıs'a egemen olmak düşüncesi belirlemiştir. Özellikle 1869'da Süveyş Kanalının açılması bu düşüncüyü daha da güçlendirmiştir. İngiltere bu hedefini gerçekleştirmek için uygun ortamı 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonucunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile ortaya çıkan kritik durumda bulmuş ve Osmanlı Devletine Rus ilerleyişinin önlenmesi için yardım önerisinde bulunmuştur".¹¹ Jean Paul Roux, Ayastefanos Antlaşmasıyla Romanya, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'ın bağımsızlıklarını tanıyan, İngilizlerin Kıbrıs'ı ve Rusların Ardahan, Kars ve Batum'u ilhak etmelerini kabullenen Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusunun dörtte üçünü Müslümanların oluşturduğu bir Asya devleti haline geldiğine işaret etmektedir.¹²

Ulvi Keser'in Bozkurt'tan aktardığına göre, Kıbrıs'ın İngilizlere kiralanması ile Kıbrıs Türkleri bir travma yaşamış ve büyük bir İmparatorluğun yönetici unsurunun bir parçası iken; yabancı

⁹ Gökçekuş, **a.g.e.**, s. 26.

¹⁰ Nasim Zia, "Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi", **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları**, Sayı 44, Ankara, 1975, s. 39.

¹¹ Erol Mütercimler, **Satılık Ada Kıbrıs, Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, 8. Baskı, İstanbul, Alfa Basım Yayın, 2010, s. 72.

¹² Jean Paul Roux, **Türklerin Tarihi, Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl**, 7. Baskı, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 2010, s. 442.

bir yönetimin üçüncü sınıf uyruğu durumuna düşmüşlerdir.¹³ Denker'in ifade ettiği üzere, İngilizler Kıbrıs'a hâkim olduktan sonra nüfus yapısını değişiklik amacıyla bilinçli bir politika izlemiş, Türkleri asimile etmek ve Ortodoks halkın faaliyet alanını kısıtlamak amacıyla Kıbrıs'a sömürgeleri altındaki ülkelerden büyük oranda göç sağlamışlardır.¹⁴

16-18 Ocak 1960 tarihleri arasında Londra'da bir araya gelen İngiltere, Türkiye, Kıbrıslı Türk ve Rumlar ile Yunanistan uzun süren pazarlıklar sonucunda İngiltere'ye 99 mil kare toprak bırakılması ve ilk beş yıl içinde İngiltere'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne 12 milyon Sterlin mali yardımda bulunulması konusunda anlaşmaya varmış ve bu durum 1959-60 Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda açıkça yer almıştır. Bugün İngiliz egemen toprağı olarak tanımlanan bölgeler; Ağrotur ve Dikelya'daki İngiliz üslerini kapsayan 99 mil karelik bir alan olup, Kıbrıs topraklarının % 2,76'sına tekabül etmektedir.¹⁵ Karpat, İngiltere'nin Ortadoğu siyasetinde ve yalnızca iki yüz mil güneydeki Süveyş Kanalı'nın kaderinde bir ölçüde rol oynayabilmek amacıyla bir zamanlar bölgedeki sınırsız hâkimiyetinin son kaleleri olan iki üssü elinde tutmak istediğini ifade etmektedir.¹⁶ Arsava, bir adım daha ileri giderek, Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası çerçevesinde Kıbrıs'ta konuşlu askeri üslerin kontrolü için AB-İngiltere ve ABD arasında bir çıkar çatışması yaşanabileceğine dikkat çekmektedir.¹⁷

1.4. Yunan Yayılmacılığı ve Kıbrıs (1821-...)

Bugünkü Yunanistan yaklaşık 300 yıl Osmanlı egemenliği altında kaldıktan sonra 1829 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak, 1769 yılında başlayan bağımsızlık sürecinin Yunanistan'ın kendi iç dinamiklerinden daha ziyade; Rus Çarlığı'nın etkisiyle başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Rus Çarlığı, Yunan Devleti'ni kurmak için 1769 yılında Birinci, 1787 yılında ise İkinci Mora ayaklanmalarını başlatmıştır.

M.Sami Denker, bu tarihten itibaren Yunanistan'ın hızla büyüdüğünü, 1829'da Mora, 1864'de Yedi Ada, 1881'de Teselya, 1897'de fiili ve 1913'de hukuki olarak Girit Adası, Makedonya ve

¹³ Ulvi Keser, **Birinci Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu**, 1. Baskı, Ankara, Motif Matbaacılık, 2009, s. 547.

¹⁴ M. Sami Denker, **Kıbrıs Sorunu, Bir Millet ve Devlet'in Yaşama Hakkı**, 1. Baskı, Ankara, Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu, 2001, s. 48.

¹⁵ Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs Meselesinin Çözüm Planları (BM'nin 789 Sayılı Kararına Göre)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2008, s. 617.

¹⁶ Kemal H. Karpat, **Ortadoğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusculuk**, 1. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2001, s. 198.

¹⁷ Füsun Arsava, "Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu", **Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Bülteni**, Sayı 1, 2003, s. 15.

Epir (Yanya), Lozan'da Doğu Trakya, Dedeağaç ve Ege Adaları, 2'nci Dünya Savaşı'nda ise On İki Ada'nın Yunanistan'a hediye edildiğini ifade etmektedir.¹⁸

Dış destek yalnız Yunan Devleti'nin kurulması aşamasında değil; yayılma aşamasında da etkisini göstermiş, 1821'de Mora'da temelleri atılan Yunan Devleti, bu yayılma politikaları sonucunda, yüz yıllık süreçte üç kat büyümüştür. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması fikri ve çabaları ise, Osmanlı'nın parçalanma dönemi olan 19'uncu yüzyıl başlarında kendini göstermekte, Büyük Yunanistan politikasının savunucusu ve Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasında etkin rol oynayan "Etnik-i Eteriya"¹⁹ örgütüne kadar uzanmaktadır.²⁰

A.Şükrü Esmer, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, İngiltere'nin zayıflayarak, Doğu Akdeniz'de yerini Amerika'ya bırakmak zorunda kalmasıyla birlikte Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi anlamına gelen Enosis²¹'in 1950'lerden itibaren Yunan hükümetince de benimsendiğini vurgulamaktadır.²² Yunanistan, 2'nci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren Kıbrıs meselesini kurcalamaya başlamış ve adayı ilhak için faaliyete geçmiştir. Armaoğlu, Ortadoğu üzerinde Sovyet tehlikesinin hissedildiği, Yunanistan'da komünizm yanlılarının iç savaş çıkardığı bir sırada Kıbrıs'ta komünistlerin Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için harekete geçmelerini manidar bulduğunu ifade etmektedir. Fahir Armaoğlu, bu olayların arkasındaki nedeni; Doğu Akdeniz'de stratejik bir konumda olan Kıbrıs'ın İngiliz egemenliğinden, dolayısıyla Batı'nın kontrolünden çıkarak Sovyet etkisine girmesinin istenmesi olarak açıklamaktadır.²³

1.5. Lozan Barış Antlaşmasına Göre Kıbrıs

Milli mücadele süresince Kıbrıs'ın kurtarılmasından zaman zaman söz edilmiş ve basında bu konu yer almıştır. Büyük Millet Meclisi'nde 22 Kasım 1922'de Menteşe (Muğla) mebusu

¹⁸ Denker, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁹ Etnik-i Eteriya: Emanuel Ksantos tarafından Yunan bağımsızlık hareketini gerçekleştirmek amacıyla 1814 yılında kurulmuştur. Özellikle Osmanlı topraklarında yaşayan Rumları kışkırtan Cemiyetin başına 1920 yılında Çar Aleksandr'ın yeğeni Aleksandr İspilanti getirilmiştir.

²⁰ Derviş Manizade, "Kıbrıs Sorununun Başı ve Sonu", **Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları**, Sayı 8, 1975, s. 21.

²¹ Enosis: Bir ülkenin sınırlarına dâhil olma ve birleşme anlamına gelen kelime, 1930'lu yıllarda İngiltere idaresinde bulunan Kıbrıs adasının Yunanistan'a bağlanması anlamında kullanılmıştır.

²² A.Şükrü Esmer, "Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın", **Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları**, Sayı 8, 1975, s. 12.

²³ Fahir Armaoğlu, **20'nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (I.Cilt: 1914-1980)**, 9. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1993, s. 529.

(milletvekili) Esad Hoca şöyle demektedir: “Misak-ı Millimizin²⁴ mahfuziyetine munzam olarak memleketimizin müdafaası ve emniyet nokta-i nazarından elbette talebimiz olacaktır. İngiltere’den Musul’u olduğu kadar Kıbrıs’ı da isteyeceğiz. Doğu Trakya ne kadar Türk ise, Batı Trakya da o kadar Türktür.”²⁵ Kıbrıs için sarf edilen bu cümlelere rağmen; Lozan’da Türkiye’yi temsil eden heyet Kıbrıs konusunda talepkâr olmamıştır. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması’nın 20’nci maddesi gereğince Yeni Türkiye Cumhuriyeti, adadaki İngiliz egemenliğini resmen tanımış ve o tarihe kadar hukuken Osmanlı toprağı olan; ancak fiilen İngiliz yönetimi altında bulunan Kıbrıs, hukuken de İngiliz toprağı haline gelmiştir. Bir tek cümleden oluşan 20’nci madde tam olarak şu şekildedir: “Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilân edilen, Kıbrıs’ın İngiltere’ye katılışını tanıdığını bildirir”. Kıbrıs’ta İngiliz egemenliğinin kabul edilmesinin sebeplerinden biri olarak, ardı ardına savaşlardan yorgun ve bitkin çıkan Türk ulusunun bütün dikkatini yeni kurulan Türk Cumhuriyeti’nin güçlendirilmesine vermek durumunda kalması gösterilebilir.

Bununla birlikte, Lozan’da ada İngiltere’ye bırakılırken Türkiye ile Yunanistan arasında bir denge kurulmuştur. Türkiye açısından bu dengenin devamı, adada yaşayan Kıbrıslı Türklerin varlığının, milli kimliğinin ve milli kültürlerinin korunmasına bağlanmıştır. Gökçekuş’un İsmail’den naklettiği üzere, Kıbrıs sorunu, 1923’te Lozan’da tesis edilen ve 1959-1960 anlaşmaları ile korunan bu hassas dengenin 1963’de, Rum-Yunan tarafı lehine bozulmak istenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.²⁶

1.6. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kuruluşu

Yunanistan, 2’nci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra Kıbrıs meselesini kurcalamaya başlamış ve adayı ilhak etmek, diğer bir ifadeyle Enosis’i gerçekleştirmek için çaba göstermiştir. Bu amaçla 1953 yılı içinde Yunanistan, Birleşmiş Milletler toplantısı esnasında Kıbrıs sorununa değinmiş ve ada çoğunluğunun Yunanistan’la birleşmek istediğini belirtmiştir. Türk delegesinin hiçbir tepki göstermediği bu toplantı Kıbrıs sorununun uluslararası plana çıkması yönünde atılan ilk adım olmuştur.²⁷

²⁴ Misak-ı Milli: Son Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından 28 Ocak 1920 tarihinde oybirliğiyle kabul edilen ve bazı istisnalar dışında bugünkü Türkiye Cumhuriyeti’nin sınırlarını çizen, altı maddeden oluşan milli yemindir.

²⁵ Cemal Kutay, “Kıbrıs’la Başlayan ‘Millî’ ve ‘Milletlerarası’ Devir”, **Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları**, Sayı 8, 1975, s. 45.

²⁶ Gökçekuş, **a.g.e.**, s. 45.

²⁷ Çeçen, **a.g.e.**, s. 44.

Bu dönemde Kıbrıs'ta yaşananların çok uzağında kalan Türk Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak ise, 23 Ocak 1950'de "Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. İngiltere hükümeti, Kıbrıs adasını bir başka devlete terk etmeyecektir" şeklindeki talihsiz açıklamayı yapmıştır.²⁸ Şevket Süreyya Aydemir ise, Türkiye'nin 1954'e kadar Kıbrıs'taki olaylara ilgisiz kalışını, mağaralarda uyuyan bir takım insanlara benzetmiştir.²⁹ Ahmet An, Türkiye'nin Kıbrıs meselesine bakış açısına farklı bir boyut kazandırmakta ve "Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nda en kalabalık daire, 'Yunanistan dışı Yunanlılar' ile münasebetleri yürütüp, tanzim eden daireyken; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nda Kıbrıs Türkleriyle ilgili bir tek dosya dahi bulunmuyordu. Böyle başlamıştık Kıbrıs işine." sözleriyle resmetmektedir o günkü durumu.³⁰ Bu durum yarım yüzyıl sonra bile değişmeyecek ve Derviş Eroğlu 15 Eylül 2010 tarihinde; "Brüksel'deki Rum Büyükelçiliğinde 87 kişi çalışıyor ve her geçen gün AB üzerindeki Rum baskısı artıyor" açıklamasını yapacaktır.

Bu dönemde Kıbrıs konusunda genel olarak Yunanistan ve İngiltere arasındaki belirgin bir çekişme yaşanmış, İngiltere, adanın stratejik konumu nedeniyle ne Yunanistan ne de başka bir devlet ile paylaşım niyetinde olmamıştır. Bu tezi destekleyecek iki ayrı görüşten bahsedilebilir. Bunlardan birincisi, İngiltere Başbakanı Eden'in "İngiliz endüstri hayatı, İran Körfezindeki petrol yataklarına bağlı olduğu sürece Kıbrıs stratejik açıdan çok büyük önem taşımaktadır". cümlesi, diğeri ise İngiliz Koloniler Bakan Yardımcısı Henry Hopkinson'un 28 Temmuz 1954'te Avam Kamarası'nda yaptığı "İngiliz Uluslar Topluluğu içinde öyle topraklar vardır ki, özel koşulları yüzünden, hiçbir zaman tam anlamıyla bağımsız olmayı bekleyemezler." şeklindeki ifadesidir.³¹ Hasgüler ise Kıbrıs'ın, bağımsız olamayacak kadar önemli; ama "sınırlı bağımsızlık" verilebilecek kadar "gerçekçi" bir konuma sahip olduğuna vurgu yapmaktadır.³²

İngiltere, 1955 yılında soruna Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini de katarak Yunanistan ve Rumlar karşısında bir denge yaratmaya çalışmış ve "İngiltere, Yunanistan, Türkiye arasında üçlü anlaşma olmazsa, Türkiye ile ikili anlaşma" yapacağını sinyallerini vermeye başlamıştır. İngiltere'nin, adanın Türkiye ve Yunanistan arasında bölünmesi anlamına gelen "taksim"e karşı oluşunun en önemli sebeplerinden biri ise, bu bölünmenin her iki devletin de etkisinde

²⁸ Oran, **a.g.e. (2009)**, s. 597.

²⁹ Gökçekuş, **a.g.e.**, s. 108.

³⁰ Ahmet An, **Kıbrıs Nereye Gidiyor?**, 1. Baskı, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 5.

³¹ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası (I.Cilt: 1919-1980)**, 15. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 597.

³² Mehmet Hasgüler, **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim'in İflası**, 1. Baskı, Ankara, Öteki Yayınevi, 1998, s. 21.

kaldıkları ABD'nin işine yarayacağı endişesidir.³³ Ahmet Gazioğlu ise, İngiltere'nin Türk ve Yunan yetkilileri Londra'da bir araya getirme çabalarını, taraflar arasında bulunan derin görüş ayrılıklarından istifade ederek Kıbrıs'ta kalışını meşrulaştırma ve uzatma harekâtı olarak açıklamaktadır.³⁴

Türkiye ile Yunanistan arasında 11 Şubat 1959 tarihinde imzalanan Zürih Antlaşmasını, 19 Şubat 1959 tarihinde İngiltere ile birlikte Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk Toplumunu liderlerinin de katılımı ile yapılan ve beş tarafın imzasını taşıyan Londra Antlaşması izlemiştir. Bunun dışında, 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti aynı tarihte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile ayrı ayrı antlaşmalar imzalamıştır. Bu antlaşmaların en önemlileri; "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Dair Antlaşma", "Garanti Antlaşması" ve yalnız Türkiye ve Yunanistan ile imzalanan "İttifak Antlaşmaları"dır.³⁵

Birinci aşamada İngiltere'ye Kıbrıs'ta egemen üs verilmesi öngörülürken, Garanti Antlaşması ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye yeni oluşan anayasal düzeni korumak yükümlülüğü verilmiş ve bu üç ülkeye anayasal düzenin bozulması halinde onu yeniden tesis etmek üzere, ya hep birlikte ya da ayrı ayrı harekete geçme (müdahale) olanağı sağlanmıştır. İttifak Antlaşması ise, Türkiye ve Yunanistan'a Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına veya ülke bütünlüğüne karşı yönetilen doğrudan veya dolaylı saldırıya karşı koymak sorumluluğunu yüklemiş ve bu amaçla Kıbrıs'ta asker bulundurmalarına hak tanımıştır. Amerikan The Newyork Times ve Newyork Herald Tribune Gazeteleri Zürih Anlaşmasını bir diplomasi zaferi olarak nitelendirirken; İngiliz Times Gazetesi Zürih Anlaşmasında en büyük fedakârlığın İngiltere tarafından yapıldığını iddia etmiştir.³⁶

Gökçekuş'un Eroğlu'ndan aktardığı üzere, Zürih ve Londra Antlaşmalarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti, iki cemaatin ortaklaşa yetki, hak ve sorumluluklarına dayandırılmış ve Kıbrıs Devleti ile Kıbrıs Anayasası Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın koruma şemsiyesi altına girmiştir. Bu antlaşmalarla Türkiye'nin Ada'daki menfaatleri olduğu kadar, Kıbrıs'ta yaşayan soydaşlarımızın hakları da güvence altına alınmıştır. Antlaşmalara göre, yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, başka hiçbir devletle birleşmeyecektir. Ayrıca, Kıbrıs Devleti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan antlaşma, anayasanın ihlali halinde bu üç

³³ Mütercimler, **a.g.e. (2010)**, s. 87.

³⁴ Ahmet Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs: Statü ve Anayasa Meseleleri (1878-1960)**, 1. Baskı, Lefkoşa, Ekin Basınevi, 1960, s. 91.

³⁵ Garanti ve İttifak Antlaşmaları Ek 1'de sunulmuştur.

³⁶ Fulya Yurdagün, **1955-1965 Yıllarında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 69.

devlete müştereken veya münferiden müdahale hakkı tanımıştır.³⁷ Antlaşmalarda, Kıbrıs Devletinin Türkiye ve Yunanistan'ın dâhil olmadıkları paktlara veya siyasi teşekküllere giremeyeceği yolunda hükümler de yer almış, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yaşayan Türkler bir azınlık olarak değil; adanın idaresine Rumlarla eşit şartlar ve aynı haklarla katılan bir cemaat olarak tanımlanmıştır.

Kıbrıs Anayasası hazırlandıktan sonra imzalanan Lefkoşa Antlaşmaları ile bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960'ta ilân edilmiştir. Kızılyürek'e göre, 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmuş olmasına rağmen; ulusal toplumlar, daha doğrusu toplumları yöneten elitler, milli amaç ve hedeflerinden vazgeçmemişlerdir. Kıbrıs Rum milliyetçileri "kültür ve din" temelli politikaları ileri sürerek, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini "Helen kültürü taşıyan Kıbrıslı Rumların en doğal hakkı" hatta "görevi" saymış ve "Biz Heleniz, dolayısıyla Yunan Devletine katılmak en doğal hakkımızdır" düşüncesini savunmuşlardır. Helen kimliğine yapılan kültür temelli; ama özünde siyasi olan bu vurgu, Kıbrıs Devleti'ne bağlanmayı açıkça engellemiştir. Makarios, "Antlaşmalar bir devlet yaratmıştır; bir ulus değil" derken, aslında ulusal kimliğe dayanmayan bir devletin kabul edilemeyeceğini vurgulamaktaydı. Kızılyürek'e göre, Kıbrıs Rum Toplumu, adanın Yunanistan ile birleşmesi politikasını sürdürürken; Kıbrıs Türk Liderliği adanın bölünmesini ve ayrı bir Türk devleti kurulmasını istiyordu.³⁸

Aslında Türk ve Rum halklarının bir araya gelmesiyle görece bir Kıbrıs Cumhuriyeti oluşturulmuştu; ancak her iki toplumda bu ortaklıktan memnun değildi ve Kıbrıs sorununun kendi istedikleri yönde çözüme kavuşturulması için çalışmalarını sürdürmekteydiler. Kıbrıs Cumhuriyeti, büyük beklentiler üzerine kurulmuştu; ancak Nadir Nadi'nin de vurguladığı üzere "birlikteliğin devamı Ada'daki toplulukların iyi niyetlerine bağlıydı".³⁹ Nitekim Nadi haklı çıkmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından yalnızca üç yıl sonra yani 1963 yılında Kıbrıs Anayasasının uygulanmasından çıkan anlaşmazlıklar hat safhaya ulaşmıştır. "Yeniden Yaşasaydım" adlı kitabında Denктаş'ın Kıbrıs'ta yaşanan süreçle alakalı anılarını kaleme alan Nur Batur, Denктаş'ın, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uzun soluklu olmayacağını ve Makarios'un amacının Enosis olduğunu çok önceden bildiğini ifade etmektedir.⁴⁰

³⁷ Gökçekuş, **a.g.e.**, s. 110.

³⁸ Kızılyürek, **a.g.e. (2009)**, s. 17.

³⁹ Keser, **a.g.e.**, s. 308.

⁴⁰ Nur Batur, **Yeniden Yaşasaydım: Rauf Denктаş**, 1. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2007, s. 223.

1.7. Kıbrıs'a Yunan Askeri Cuntasının Müdahalesi, Birinci ve İkinci Kıbrıs Harekâtları

15 Temmuz 1974 günü eski EOKA tedhişçilerinden Nikos Sampson'un Rum Milli Muhafız teşkilatıyla birlikte yapmış olduğu darbe sonucu Kıbrıs Elen (Helen) Cumhuriyeti ilân edilmiştir. Darbe, dıştan yapılan bir müdahaledir ve "Enosis" olarak bilinen Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı anlamına gelmektedir.⁴¹ Yunanistan tarafından gerçekleştirilen darbeden yalnızca dört yıl önce yani 1970 yılı Ekim ayında bir açıklama yapan Makarios "Ben daima Yunanistan ile birleşme taraftarı oldum. Böyle olmakla beraber, bunun bugün için gerçekleştirilmesinin fazlasıyla güç olduğunu idrak etmiş bulunmaktayım" demiştir ve muhtemelen iktidardan indirilmesinin arkasında yatan neden de işte idrak etmiş olduğu gerçektir.⁴²

16 Temmuz 1974 tarihli Tercüman Gazetesi darbeyi "Kıbrıs'ta İç Savaş" başlığıyla vermiş ve Yunan Subaylarının kumandasındaki Kıbrıs Milli Muhafız Birliklerinin Cumhurbaşkanı Makarios'u görevden uzaklaştırarak, yerine Yunan Mukavemet Teşkilatı liderlerinden Nikos Sampson'un getirildiğini yazmıştır.⁴³ Denker, "25 Kasım 1973'te Papadopoulos'un askeri polis şefi ve 1964'te Kıbrıs'ta yaşanan güç dönemlerde Kıbrıs'ta görev yapmış, gerek Makarios ve gerekse Kıbrıs Türk Toplumundan hoşnut olmayan Dimitrios Ioannides tarafından devrildiğini; ancak Ioannides ve arkadaşları tarafından hazırlanan darbe planının Yunanistan Genelkurmay Başkanlığınca onaylandığını ifade etmektedir. Denker'e göre, Yunanistan Askeri Konseyi, Kıbrıs'taki başarılı bir darbenin uzun zamandan beri planlanan Enosis'in gerçekleştirilmesine yarayacağına inanmakta ve darbe, Yunanistan ve Türkiye arasında çıkan Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı anlaşmazlığının arifesine denk getirilmekteydi. 15 Haziran 1974'de yapılan darbe sonrasında Makarios adadaki İngiliz askeri yönetiminin de yardımı ile kaçmayı başarmış, önce Sovyetler Birliği ve sonra da ABD'ye gitmiştir.⁴⁴

1.7.1. Birinci Kıbrıs Harekâtı

Arıboğan, realistlerce devletlerin tıpkı insanlar gibi savaştan, öfke duyan, kendi lehine bir düzen arayan, üstünlüğünü diğerlerine kabul ettirmeye çalışan, iktidar peşinde koşan

⁴¹ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 802.

⁴² Mütercimler, **a.g.e. (2010)**, s. 186.

⁴³ Güneş Şahin, **Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazetelerinde Kıbrıs Sorunu (1954-1974)**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006, s. 99.

⁴⁴ Denker, **a.g.e.**, s. 50.

varlıklar olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Bu görüşe göre devletler de insani tepkiler vererek korku ve endişe duyarlar, kendilerini tehdit altında hissederek güvenliklerini sağlamaya ve düşmanlarını yok etmeye çalışırlar.⁴⁵ Belki de bu dürtüyle Kıbrıs'ta yaşanan darbenin hemen ertesi günü yani 16 Temmuz 1974'de Türkiye, İngiltere'ye bir nota vererek, Kıbrıs'taki gayrimeşru darbenin sonuçlarının ortadan kaldırılmasını ve Anayasal düzenin iadesi için iki garantör devletin işbirliği yapmasını teklif etmiş; ancak olumlu cevap alamamıştır. Aynı gün, Türk Hükümeti, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve NATO Genel Sekreterine Türkiye'nin görüşünü anlatan mesajlar göndermiş; ancak bir sonuca ulaşamamıştır.⁴⁶

20 Temmuz 1974 Cumartesi günü dünya kamuoyu, Türkiye'nin Kıbrıs'a asker çıkardığını Bülent Ecevit'in açıklamasından öğrendi. Başbakan "Türk askerinin adaya savaş için değil, barış için ve sadece Türklere değil; Rumlara da barış getirmek için gittiğini" belirtiyordu.⁴⁷

1.7.2. Cenevre Konferansları ve Cenevre Protokolü

Türkiye'nin gerçekleştirdiği müdahale sonrasında Yunanistan ve Rum tarafının tarihi hedefleri olan Enosis'den görünürde de olsa vazgeçtikleri söylenebilir. Türk askerinin Ada'ya ayak basmasının üzerinden üç gün bile geçmeden Makarios'un, Glafkos Klerides aracılığıyla Rauf Denктаş'a Zürih ve Londra Anlaşmalarını olduğu gibi kabul ettiğini ve uygulamaya hazır olduğunu iletmesi bu durumun en net göstergesidir.⁴⁸ Ne var ki, Türk tarafından aldığı yanıt umduğu gibi olmamıştır. Türkiye'nin Denктаş tarafından BM aracılığıyla Klerides'e ulaştırdığı mesajda şöyle denilmiştir: "Türk hükümeti, Kıbrıslı Rumların on yıl boyunca uygulamaktan kaçındığı ve yok saydığı Zürih-Londra Antlaşmalarına geri dönemez ve bu konuyu görüşemez. Ayrıca, bu anlaşmaların Rum saldırıları karşısında Kıbrıs Türk Toplumunu korumadığı da artık kanıtlanmıştır".⁴⁹

1.7.3. İkinci Kıbrıs Harekâtı

Cenevre görüşmelerinin bir sonuca ulaşamamasının hemen ardından 14 Ağustos 1974 tarihinde Türkiye ikinci harekâtı başlatmış ve Kıbrıs'ta Enosis gerçekleştirmek amacıyla

⁴⁵ Toktamış Ateş, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, 1. Baskı, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s. 38.

⁴⁶ Gökçekuş, **a.g.e.**, s. 117.

⁴⁷ Oran, **a.g.e. (2009)**, s. 741.

⁴⁸ Raif Rauf Denктаş, **Hatıralar (IX. Cilt)**, 1. Baskı, İstanbul, Boğaziçi Yayınevi, 1999, s. 376.

⁴⁹ Kızılyürek, **a.g.e. (2009)**, s. 35.

15 Temmuz 1974 tarihinde yapılan darbe ile başlayan süreç, Türkiye'nin gerçekleştirdiği ikinci harekât sonrası 16 Ağustos 1974 günü sona ermiştir.⁵⁰ Denker, ikinci harekât durduğunda Türk tarafının, adanın % 37'si üzerinde kontrol sağlamış olduğunu ifade etmektedir.⁵¹

Denktaş, Harekâtın hemen ertesinde Yunan-Rum cephesinde domino taşlarının devrildiğini, Nikos Sampson'un iktidarı bıraktığını ve Glafkos Klerides'in görevi devralarak gayri resmi bir törenle kendisini Kıbrıs Cumhurbaşkanı ilan ettiğini belirtmektedir.⁵² Nitekim 1974 yılında gerçekleştirilen iki askeri harekât Kıbrıs sorununda yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Fiilen ikiye bölünen adada Türkiye açısından sorun çözülmüştür; ancak mevcut durum herhangi bir hukuki çözüme kavuşturulamadığı için Kıbrıs konusu bugün hâlâ uluslararası kamuoyunun gündemini işgal etmektedir. Diğer tarafı hukuken olmasa dâhi, fiili olarak tanıma anlamına gelecek böyle bir antlaşmanın yapılmaması bir eksiklik olarak kabul edilse de, çözüm artık 1960 antlaşmaları çerçevesinde değil; 1974'ten sonra oluşan fiili durum çerçevesinde aranacaktır.⁵³ Kıbrıs'ta 1960 Antlaşmaları ile başlayarak 1974 yılında gerçekleştirilen askeri harekâtlara kadar yaşanan süreç Thomas Hobbes'un "Kılıcın zoru olmadıkça, ahitler sözlerden ibarettir ve insanları güvence altına almaya yetmez." ifadesiyle tam olarak örtüşmektedir.⁵⁴

1.7.4. Kıbrıs Harekâtının Siyasi ve Hukuki Sonuçları

Uluslararası kamuoyu her iki harekâta farklı tepkiler göstermiştir. İkinci harekât sonrasında, gelen tepkiler birinci harekât'a göre mukayese kabul etmeyecek kadar sert olmuştur. Türkiye'nin gerçekleştirmiş olduğu ilk harekât, Yunan Cuntasının Makarios'u hedefleyen darbe girişimi ve Enosisi gerçekleştirme çabası karşısında haklı ve meşru bulunurken; ikinci harekât işgal olarak değerlendirilmiştir. Harekâtın, Cenevre görüşmeleri sürerken yapılmış olması ve adanın fiilen ikiye ayrılması sonucunda 1960'da kurulan ve BM üyesi olan Kıbrıs Cumhuriyetinin temellerinin ortadan kalkması bu tepkinin ana sebebi olarak gösterilebilir.⁵⁵

⁵⁰ Mütercimler, **a.g.e. (2010)**, s. 503.

⁵¹ Denker, **a.g.e.**, s. 53.

⁵² Batur, **a.g.e.**, s. 416.

⁵³ Oran, **a.g.e. (2009)**, s. 749.

⁵⁴ Thomas Hobbes, **Leviathan**, çev. Semih Lim, 2. Baskı, İstanbul, Yapı ve Kredi Yayınları, 1993, s. 127.

⁵⁵ Oran, **a.g.e. (2009)**, s. 748.

Yunan hükümeti, Türklerin Kıbrıs'a müdahalesinin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran antlaşmalara göre yasal olduğunu hiçbir zaman kabul etmemesine rağmen; Atina Temyiz Mahkemesi (Athens Court of Appeals), 21 Mart 1979 tarihli ve 2658/79 sayılı kararıyla bu harekâtın yasallığını onaylamıştır. Bu kararda “Zürih ve Londra Antlaşmasına göre, Kıbrıs'a yapılan Türk askeri müdahalesi yasaldir. Türkiye, yükümlülüklerini yerine getirme hakkı olan garantör devletlerden biridir. Esas suçlular, darbeyi hazırlayan ve icra eden ve bu suretle de bu müdahalenin koşullarını hazırlayan Yunan subaylarıdır.” denilmektedir.⁵⁶

Necat Münir Ertekün, askeri harekâtın hukuki dayanağının Garanti Antlaşması'nın 4/2'nci maddesi olduğunu ifade etmektedir. Garanti Antlaşması, status-quo (statüko)'nun bozulması durumunda, müşterek veya anlaşarak hareket etmenin mümkün olmadığı hâllerde, garantör devletlerden (Türkiye-İngiltere-Yunanistan) her birine, uluslararası antlaşmalarla ihdâs edilen nizâmı yeniden tesis etmek amacıyla harekete geçmek hakkı vermektedir.⁵⁷

1.8. Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD)'nin Kurulması ve Takip Eden Gelişmeler

Kıbrıs Türk halkı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nden Rumlar tarafından 1963 yılında silah zoruyla atılmış, Rum silahlı saldırıları sonrasında 103 Türk köyü boşaltılmış ve Kıbrıslı Türkler Anavatan Türkiye'nin garantörlük antlaşmasının verdiği yetkiye dayanarak müdahale ettiği 1974 yılına kadar gettolarla çok ağır koşullar altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır.⁵⁸

Rumların bu gayretleri etik literatüre de aykırıdır. Günümüzden yaklaşık dört asır önce yaşamış olan Thomas Hobbes “Jus Naturale (Doğal Hak)” terimini; “Her insanın kendi doğasını, yani kendi yaşamını korumak ve kendi muhakeme ve aklıyla bu amaca varmaya en uygun saydığı her şeyi yapmak için kendi gücünü dilediği gibi kullanma özgürlüğü” olarak tanımlamaktadır. Hobbes'a göre, hak ya terk edilerek ya da bir başkasına devredilerek bırakılır. Hak sahibi, hakkın sağlayacağı faydanın kimin eline geçeceğine aldırılmazsa, hakkı terk eder. Yahut ondan belli bir kişiyi ya da kişileri faydalandırmak isterse devreder. Bununla birlikte “Bütün haklar bırakılabilir haklar değildir”. İlk olarak, bir kimse canını almak için kendisine zorla saldıranlara karşı koymak hakkından vazgeçemez; çünkü nefsinin

⁵⁶ Mütercimler, **a.g.e. (2010)**, s. 562.

⁵⁷ Necat Münir Ertekün, **Some Reflections on the Constitutional System Prevailing in Southern Cyprus**, 1. Baskı, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1987, s. 21.

⁵⁸ KKTC Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.trncinfo.com/> Kıbrıs Sorunu/ Kıbrıs'ın Tarihiçesi, Kıbrıs Sorunu ve Müzakere Süreci, 18.02.2012.

korumayınca kendisi için bir kazanç sağlamaya yönelmiş olamaz. Aynı şey, yaralanmak, zincire vurulmak ve hapsedilmek için de söylenebilir.⁵⁹

Kurucu Antlaşmalara göre Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyetinin asli kurucu unsurudur ve hayat hakkını hiç kimseye terk ya da devretmemişlerdir. Kıbrıs'ın 1571 yılında Türk hâkimiyetine girmiş ve yüzlerce yıl Türk egemenliği altında kalmış olması nedeniyle oluşan tarihi bağ, Kurucu Antlaşmaların sağladığı hukuki gerekçeler ve yaşama hakkının kutsallığı gibi nedenlerle Garanti Antlaşmalarının verdiği yetkiye dayanarak Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kıbrıs Harekâtı düzenlenmiştir.

20 Temmuz 1974 Cenevre Antlaşmasının beşinci maddesi gereğince Garantör ülkeler (Türkiye, Yunanistan ve İngiltere) Kıbrıs Rum Toplumunu ve Kıbrıs Türk Toplumunu olarak iki idarenin varlığını kabul etmişlerdir. Birleşmiş Milletlerin 1 Kasım 1974 tarihli Genel Kurul Kararı da Ada'da iki eşit topluluğun olduğu kabul etmektedir.⁶⁰

1999-2004 yılları arasında KKTC'nin Ankara Büyükelçiliği görevini de icra etmiş olan Dr. Ahmet Zeki Bulunç bu durumu farklı bir bakış açısı ile ele almıştır:

Kıbrıs'ta İngiliz yönetimi 1878 yılında iş başına geldiği zaman Türkler ada nüfusunun % 44'ünü oluşturmaktaydı ve toprak mülkiyetinin % 50'sine sahiplerdi. Türk Barış Harekâtı'nın gerçekleştirildiği 1974 yılında Türk nüfusu 120 bin civarında ve toplam Ada nüfusunun % 18-20'si oranında, tapulu Türk toprakları da %35 oranında idi. Bir diğer anlatımla 1878-1974 döneminde Türklerin Ada nüfusundaki payı % 50'den % 20'ye düşerken; Rumlar çoğunluğu elde etmiş ve başta kamulaştırmalar olmak üzere Türk halkının ve Türk vakıflarının tapulu malları bilinçli şekilde yapılan uygulamalarla azaltılmıştır.⁶¹

1.9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Denker, KKTC'nin kuruluş sürecini anlatırken; ilk olarak Eylül 1974'de, Kıbrıs Türk Mahalli Yönetimi'nin kendisini Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi olarak yeniden düzenlediğini, Şubat'ta ise, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilân edildiğini ifade etmektedir. Denker'e göre, burada verilmek istenen mesaj; Kıbrıs Türk Yönetimi'nin federal bir çözüme hazır olduğunu Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, hatta tüm dünya kamuoyuna duyurmak ve askeri müdahalenin amacının ilhak olmadığını göstermektir. Bu amaçla, 1974'den 1983'e kadar bu mesaja cevap

⁵⁹ Mete Tunçay, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1985, 193.

⁶⁰ Nasuh Uslu, **Türk Tarafı Açısından Kıbrıs Sorununun Boyutları**, 1. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları, 2001, s. 230.

⁶¹ Ahmet Zeki Bulunç, **Kıbrıs'ta Rumların Enosis Mücadelesinde Yaptıkları Katliamlar ve İşledikleri İnsanlık Suçları**, Türk Ocağı-Ankara Ticaret Odası'nın 16 Nisan 2005 Tarihli Sempozyum Tebliği, Ankara, 2005, s. 75.

beklenmiş ve tatmin edici bir yanıt alınamaması üzerine Kasım 1983'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilân edilmiştir.⁶²

Emekli Büyükelçi Tugay Uluçevik "KKTC Sonsuza Dek" adlı makalesinde, ilân edilen devletin isminin neden KKTC olarak seçildiğini çok basit bir şekilde açıklamaktadır. "Kuzey Kıbrıs", Ada'daki coğrafi iki kesimliliği yansıtmaktadır ve çözüm çerçevesindeki muhtemel toprak ayarlamalarında Türk tarafının idaresi altında olacak toprağın iki veya üç parçalı olmasını önlemeye matuftur. Bilindiği üzere Rumlar Karpas'ın tamamının veya bir kısmının kendi idareleri altında olmasını istemektedir. "Türk" sıfatı Ada'da iki halk yaşadığını vurgulamak için, "Cumhuriyet" ise Devlet'in şeklini ortaya koymak içindir.⁶³

Oran'ın Fırat'tan aktardığına göre KKTC'nin ilân edilmesiyle, şimdiye kadar ileri sürülen federasyon tezi, ne kadar aksi iddia edilse de terk edilmiş ve iki toplum temelinden, iki devlet temeline yani federasyondan konfederasyona geçiş yapılmıştır.⁶⁴ Bu aşamada federasyon ve konfederasyon kavramlarını kısaca tanımlamakta fayda mülâhaza edilmektedir. Gözler, Federasyon'u; kendi içlerinde bir özerkliği koruyarak iki veya daha fazla devletin aynı merkezi iktidara tabi olmak suretiyle oluşturduğu devlet topluluğu olarak tanımlamaktadır.⁶⁵ Lijphart ise Federalizm'i; iktidarın, merkezi ve bölgesel yönetimler arasında güvenli bir şekilde bölünmesi olarak tanımlamaktadır. Yine Lijphart'ın Riker'den aktardığına göre Federalizm; hükümet faaliyetlerinin, bölgesel hükümetler ve merkezi hükümet arasında, her iki yönetimin de farklı faaliyetlerde nihai kararlar alabilme yetkisine sahip olabilecek şekilde bölündüğü siyasal bir örgütlenmedir.⁶⁶ Anayasa ile kurulan Federasyonlardan ayrılma hakkı (right of secession) olmadığı gibi, sadece Federal devletin uluslararası kişiliği vardır. ABD, Almanya, Kanada, İsviçre, Avusturya ve Avustralya Federal devletlere örnek olarak verilebilir. Konfederasyon ise; birden fazla bağımsız devletin, uluslararası hukuki kişiliklerini muhafaza etmek şartıyla belli bir amaçla, özellikle ortak savunmalarını sağlamak üzere kurdukları bir devlet topluluğu şeklindedir. Bir uluslararası antlaşma ile kurulan konfederasyondan üye devletler istedikleri zaman çıkabilirler yani ayrılma hakları vardır ve gerek iç gerekse dış ilişkileri bakımından bağımsız birer devlet olma niteliklerini korurlar.⁶⁷

⁶² Denker, **a.g.e.**, s. 55.

⁶³ Tugay Uluçevik, "KKTC Sonsuza Dek", **Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (TÜRKSAM) Yayınları**, 2012, s. 1.

⁶⁴ Oran, **a.g.e. (2010)**, s. 108.

⁶⁵ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku**, 11. Baskı, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2007, s. 74.

⁶⁶ Arend Lijphart, **Demokrasi Motifleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları**, çev. Güneş Ayas, Utku Umut Bulsun, 1. Baskı, İstanbul, Salyangoz Yayınları, 2006, s. 183.

⁶⁷ Gözler, **a.g.e.**, s. 72.

KKTC'nin ilânına ilk olumsuz tepki GKRY ve Yunanistan'dan gelmiştir. Her ikisi de kararı “yasa dışı” ve “kabul edilemez” olarak nitelendirmişlerdir. 18 Kasım 1983'de BM Güvenlik Konseyi toplanarak, Pakistan'ın red, Ürdün'ün çekimser oyuna karşı 13 oyla 541 sayılı kararı almıştır. Bu karara göre, KKTC'nin ilânı hukuksal olarak geçersiz kabul edilmiş ve geri alınması için çağrıda bulunulmuştur.⁶⁸

Samuel Phillips Huntington, “Medeniyetler Çatışması” adlı eserinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi veya Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun aldığı Batı'nın menfaatlerini yansıtan kararların, dünya topluluğunun arzularını yansıtmıyormuşçasına takdim edildiğine dikkat çekmektedir. Yine Huntington'a göre, Birleşik Devletler ve diğer Batılı güçlerin menfaatlerini aksettiren eylemlere global bir meşruiyet vermek için dünya toplumu tabiri kolektif bir isim haline getirilmiştir.⁶⁹ Dolayısıyla bu tür uluslararası kuruluşlar tarafından alınan her türlü kararın mutlak adalet duygusunu yansıttığını ve dünya barışını hedef aldığını farz ve kabul etmek en kibar ifadesi ile “aymazlık” olarak nitelenebilir. Nitekim Türkiye BM Güvenlik Konseyi'nin kararını tanımadığını açıklamış, Denktaş ise, “Güvenlik Konseyinin Çin'i 30, Doğu Almanya'yı 25 yıl yok saydığını; ama bugün iki devletin de BM içinde yer aldığını” belirterek geri adım atmayacağını ifade etmiştir.

Bugün Kıbrıs Adası'nın 9250 km²'lik alanının yaklaşık % 36'sına tekabül eden 3355 kilometrekaresi KKTC toprağı, % 59'luk kısmı Güney Kıbrıs Rum Kesimi toprağı ve % 5'lik kısmı ise Birleşmiş Milletler kontrolündeki alanlar ile İngiliz Üsleri'dir. Kıbrıs adasının 1/3'ünden fazla bir kısmında 30 yıldır bağımsız bir devlet olarak hüküm sürmekte olmasına rağmen dünya kamuoyu tarafından bağımsız bir ülke olarak kabul edilmemektedir.

1.10. Günümüzde Kıbrıs Sorunu ve Küresel Güçlerin Tutumları

Kıbrıs adası üzerinde iki ayrı devletin bulunması Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC için bir problem yaratmamaktadır ve bu iki ülke için “Kıbrıs Sorunu” diye bir sorun yoktur. Özellikle 1974 yılından bugüne kadar adada kan dökülmemesi bunun en büyük kanıtıdır ve Bulunç'un ifadesiyle Kıbrıs'ta bugün yaşanan süreç “Kıbrıs Sorunu” olarak değil; ancak “Kıbrıs Anlaşmazlığı” olarak adlandırılabilir. Çünkü 1974 yılından itibaren Ada'ya barış hâkim olmuştur.⁷⁰ Deniz Ülke Arıboğan, Barış'ı “mutlak ve sınırları belirli bir düşünce olmadığı gibi, her toplumun kendi ölçüleri çerçevesinde algıladığı ve yorumladığı, son derece spesifik ve

⁶⁸ Ahmet An, **Kıbrıs Nereye Gidiyor?**, 1. Baskı, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 97.

⁶⁹ Samuel Phillips Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, der. Murat Yılmaz, 1. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 2000, s. 40.

⁷⁰ Ahmet Zeki Bulunç ile 7 Mart 2012 tarihinde yapılan Mülakat'tan alınmıştır.

sübjektif bir olgu” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca barış kavramının kişisel, zamansal ve mekânsal belirleyicileri bulunmaktadır.⁷¹ Bu kapsamda özellikle küresel güçlerinin Kıbrıs'ta yaşanan sürece bakış açıları ve gösterdikleri tepkilerin birbirinden farklı olması anlaşılabilir bir olgudur.

Küresel güç tabiri özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD ve karşı blokta bulunan SSCB için kullanılmaya başlanmıştır. Soğuk savaş döneminin bu iki süper gücü uzun bir süre denge politikası gütmüşler ve kurmuş oldukları paktlar ile bir çekim merkezi yaratmaya çalışmışlardır. 1990'lı yıllarda SSCB'nin dağılmasıyla ABD tek süper güç olarak kalmış; ancak bu kez AB bir sıklet merkezi olmaya başlamıştır. Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte toparlanma sürecine giren Rusya Federasyonu eski gücünden uzak olsa da hâlâ dünya siyasetinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde ABD ve Rusya Federasyonu (RF)'nin Kıbrıs sorununa yaklaşımı irdelenecektir.

1.10.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Tutumu

Soğuk savaş sürecinin son bulmasıyla evrim geçirerek “süper güç”lükten “hiper güç”lüğe terfi eden ABD'nin Kıbrıs sorununa yönelik tutumunu incelemeye önce, ABD dış politikasına yön veren bazı yaklaşımları mercek altına yatırmanın faydalı olacağı mülahaza edilmektedir. Bu sayede ABD'nin neyi, niçin yaptığını ya da yapmadığını anlamak daha kolay olacak ve büyük resmi görmek mümkün olabilecektir.

Huntington, ABD'nin üstün olmadığı bir dünyanın, Amerika'nın uluslararası ilişkileri şekillendirmede diğer ülkelerden daha fazla etki sahibi olmaya devam ettiği bir dünyaya göre daha fazla şiddet ve düzensizlik içeren, daha az demokratik ve ekonomik büyümenin daha yavaş olduğu bir dünya olacağını savunmaktadır. Huntington'un bakış açısına göre, Amerika'nın kalıcı uluslararası üstünlüğü, demokrasi ve uluslararası düzenin geleceği açısından hayati önem taşımaktadır.⁷²

1992-2000 döneminde Amerika'yı yöneten Başkan Clinton'ın “Ulusal çıkarlarımızı koruyacağız, çıkarımız neredeyse biz oradayız” sözleri, Alfred Mahan'ın “uzak ülkelerde üsler kurmalıyız” sözleriyle aynı anlama gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin

⁷¹ Toktamış Ateş, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, 1. Baskı, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s. 41.

⁷² Samuel Phillips Huntington, **Why International Primacy Matters, International Security**, 1. Baskı, İstanbul, Bahar Yayınevi, 1993, s. 83.

Atlantik'te, Pasifik'te, Ortadoğu'da ve Hint Okyanusu'nda kazandığı üsler, Mahan'ın "gelişmemiş ülkelerde savaş karakolları kurulması ve gemiler için lojistik ikmal üsleri sağlanması" önerisinin hayata geçirilmesidir.⁷³ Bu lojistik ikmal üslerinden biri de Kıbrıs'tır. Türkiye Emekli Subaylar Derneği Stratejik Araştırma Merkezi (TESSAM) tarafından çıkarılmakta olan süreli bir yayında, Kıbrıs'ta konuşlu "Egemen İngiliz Üsleri"nin hem İngiltere hem de ABD açısından taşıdığı değere vurgu yapılmaktadır. İngiltere, Digelya'da Ayios Nicolaos bölgesinde tesis ettiği telsiz dinleme istasyonları ve Trodos dağındaki radar istasyonu vasıtasıyla çok geniş bir alanda elektronik istihbarat bilgileri toplamaktadır. İngiltere ile ABD arasında 1947 yılında imzalanan United Kingdom-United States Agreement (UKUSA) gereği, bu tesislerden elde edilen bilgiler İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda ile paylaşmaktadır. Özetle denilebilir ki; Digelya Deniz Üssü'nde bulunan telsiz dinleme istasyonları ve Trodos dağındaki radar tesisleri ABD'nin dünyayı saran erken ikaz ve ihbar ağının en güçlü halkalarından birini teşkil etmektedir.⁷⁴

Gerek Türkiye'nin gerek Kıbrıs adasının önemini çok iyi bilen ve kendi çıkarları doğrultusunda sürekli olarak bir denge politikası izleyen ABD, Kıbrıs konusunda bazen Türkiye yanlısı, bazen de karşıtı bir politika izlemiştir. ABD, Orta Doğu'da kendisinin ve İsrail'in söz sahibi olabilmesi için, Kıbrıs sorununu sürekli olarak çok taraflı bir konu olarak ele almış ve bilinçli olarak sorunun içinden çıkılmaz biçimde kördüğümüne dönüşmesi için çaba harcamıştır. Adanın ne Türkiye'ye ne de Yunanistan'a bağlanması istenmemiş, iki ülke sürekli olarak karşı karşıya getirilerek, Kıbrıs uyuşmazlığının içinden çıkılamayacak bir hâl almasına sebep olunmuştur. Seçim kampanyası sırasında Başkan adayı Barack Obama'nın Yunan cemaatine yolladığı ve CNN'de yayınlanan mektup, ABD'nin Kıbrıs politikasında siyasi kaygıların da etkili olduğunu göstermektedir. Obama, mektupta Yunan asıllı Amerikalıların Amerika'ya yaptığı katkılardan dolayı teşekkür ettikten sonra, başkan seçildikten sonra "Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'taki işgaline son verileceğini" ifade etmiştir.⁷⁵ Gerçek olan şudur ki; Lyndon Baines Johnson'un Türkiye'yi tehdit eden mektubundan, Kissinger'ın Türklerin adaya çıkması için çanak tutan politikasına kadar birbiriyle çelişen tutumlar sergilenmek suretiyle, ada üzerinde tek tarafın egemenliğine müsaade edilmemiştir. Bu politika meşhur bir Kızılderili sözünü getirmektedir akıllara; "Beyaz adam çatal dille konuşur". Oktay Sinanoğlu'nun ifadesiyle dilin bir tarafı bir şey söylerken; öteki tarafı başka

⁷³ M. Emin Değer, **Emperyalizmin Tuzaklarındaki Ülke, Oltadaki Balık Türkiye**, 13. Baskı, Ankara, Kilit Yayınları, 2010, s. 156.

⁷⁴ "Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi", **Türkiye Emekli Subaylar Derneği (TESSAM) Stratejik Araştırmalar Merkezi Kültür Yayınları**, Sayı 1, 2008, s. 14.

⁷⁵ Banu Avar, **Hangi Dünya Düzeni?**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009, s. 25.

bir şey söyler.⁷⁶ Türkler ve Rumlar arasında sürüp giden çatışmaların önlenmemesi, doğal olarak adanın fiilen ikiye ayrılmasına giden yolu açmıştır.

Sorulması gereken son soru şudur; 1960'lardan bu yana BM'nin ilgisini çeken, Türk-Yunan ilişkilerinde bunalıma neden olan Kıbrıs sorunu neden çözülemiyor? Ya da ABD, Kıbrıs bunalımının çözümünü istemiyor mu? Bu soruyu yıllardır oynanan oyunun kurallarına ve sonuçlarına bakarak "evet istemiyor" diye yanıtlayabiliriz. Kıbrıs bunalımı ABD istemeden çözümlenemez ve Amerika bunalımın sürmesini, sürdürülmesini istemektedir. Kıbrıs bunalımı çözümlenir, Kıbrıs'ta iki toplumun barış içinde yaşamasını sağlayan bir düzen kurulur ve Türk-Yunan anlaşmazlığı giderilirse ABD'nin hakemliğine gerek kalmayacaktır.

Ancak unutulmamalıdır ki, engin denizleri aşmak için yelkenleri şişirebilecek güçte rüzgarlara ihtiyaç vardır. ABD, bugün için bir sıklet merkezidir ve terazinin hangi kefesine konur ise o taraf ağır gelmektedir. Her ne kadar AB yeni bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluştursa, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkelerin yükselişi devam etse de kısa vadede ABD'nin sahip olduğu nüfuzu kırabilecek ve uluslararası alandaki etkisini azaltabilecek bir güç odağı bulunmamaktadır. Brzezinski'nin ifadesiyle, Amerika şimdi tek süper güçtür ve yerkürenin merkez arenasını oluşturan Avrasya'nın başhakemidir. Dünya coğrafyası üzerinde yaşanan hiçbir sorun Amerika'nın katılımı olmaksızın ya da Amerika'nın çıkarlarının tersine çözülemez. ABD'nin satranç tahtasındaki birincil jeostratejik oyuncuları nasıl yönlendirdiği ve birbiriyle uzlaştırdığı, jeopolitik eksenleri nasıl idare ettiği, küresel üstünlüğünün süresi ve istikrarı için hayati öneme sahiptir. Bir süre daha, en azından bir nesil daha, hiçbir gücün Amerika'nın dünyanın birinci gücü olma konumuyla tek başına rekabet etmesi ve hiçbir ulus devletin, gücün toplamda küresel siyasi etkiyi üreten dört boyut (askeri, ekonomik, teknolojik ve kültürel) ile Amerika'ya denk olması mümkün değildir. Amerika'nın kasıtlı ya da kendi isteğiyle vazgeçmesinin dışında, küresel liderliğinin görünür gelecekteki tek gerçek alternatifi uluslararası anarşidir.⁷⁷

Milli menfaatlerden ödün verilmeksizin, ABD ile geliştirilecek iyi ilişkilerin KKTC'nin tanınma sürecine de olumlu yönde katkı yapacağı değerlendirilmektedir.

⁷⁶ Oktay Sinanoğlu, **Hedef Türkiye**, 16. Baskı, İstanbul, Otopsi Yayınevi, 2003, s. 106.

⁷⁷ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Stratejik Gereklilikleri**, 1. Baskı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2005, s. 265.

1.10.2. Rusya Federasyonu'nun Tutumu

“Kıbrıs'ın yaklaşık son 135 yıldır yaşadıklarının müsebbibi Rusya'dır.” demek iddialı bir ifade olmakla birlikte yanlış değildir. Hatırlanacağı üzere Kıbrıs, Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı'nın mağlup olması üzerine 1878 yılında geçici olarak İngiltere kontrolüne verilmiş ve o günden sonra Rusların Kıbrıs'a duyduğu istek dışında Kıbrıs'ta hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır.

1.10.2.1. 1964-1974 Yılları Arasında Sovyetler Birliğinin Kıbrıs Politikası

Doğu Akdeniz'de bağlantısız bir dış politikayı savunan, NATO'ya girmeyeceğini sürekli yineleyen, Doğu Bloğu devletleriyle pozitif ilişkiler içinde olan, ülkesinde komünist AKEL partisinin faaliyetlerine izin veren Makarios liderliğindeki bir Kıbrıs'ın Akdeniz'deki varlığı SSCB için son derece önemlidir. SSCB 1964 bunalımı sırasında Kıbrıs politikasını iki temel üzerinde yürüttü; Makarios'u destekleyerek, bölgeyi NATO'nun mutlak denetimine girmekten alıkoymak ve NATO'nun güneydoğu kanadında ortaya çıkan çatlaktan yararlanarak Türkiye ve Yunanistan'la ilişkileri geliştirmek.

Diğer yandan, SSCB'nin 1964 sonuna kadar Kıbrıs hükümetini ve Makarios'u destekleyen, Kıbrıs'ta yaşananları uluslararası bir sorun ve emperyalistlerin Akdeniz'deki çıkar hesabı olarak gören politikası, 30 Ekim-6 Kasım 1964'te Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanının Moskova ziyareti sonrasında değişmeye başlamıştır. Ziyaret sırasında yayınlanan ortak bildiri, Kıbrıs'ın bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne, her iki ulusal toplumun yasal haklarına saygı gösterilmesine ve adada iki ulusal toplumun varlığını tanıma gibi hususlara vurgu yapılmıştır. Bununla da yetinilmemiş ve 17-22 Mayıs 1965 tarihleri arasında Dışişleri Bakanı Gromiko'nun Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında, Moskova'nın Enosise karşı olduğu ve federasyonu önerdiği açıklanmıştır.

1974 yılında yaşanan gelişmeler ilişkileri etkilediyse de belirleyici olmamıştır. SSCB, birinci harekâtı desteklemiş, ikinci harekâta ise karşı çıkarak, konunun uluslararası platformda çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmuştur. Bunda Yunanistan'ın, NATO'nun askeri kanadından ayrılması ve adanın yüzde 35'inin Türkiye'nin eline geçmesi sonucunda parçalanması tehlikesinin ortaya çıkmasının da etkisi olmuştur. Yine de, SSCB Türkiye'nin

gerçekleştirdiği harekât karşısında son derece dikkatli bir tutum takınmış ve adanın bağımsızlığına, bağlantısızlığına ve iki halkın eşit haklarına vurgu yapmıştır.⁷⁸

1.10.2.2. Rusya Federasyonu'nun Kıbrıs Sorunu Konusunda Bugünkü Tutumu

Moskova, Kıbrıs'a karşı SSCB döneminde başlayan özel ilgi ve desteğini bugün de sürdürmektedir. Bunun en önemli göstergelerinden biri dönemin Rusya Devlet Başkanı Dmitri Anatolyeviç Medvedev'in Akdeniz açılımına Kıbrıs'a resmi ziyaret düzenleyerek başlamış olması gösterilebilir. Anılan ziyaret esnasında Medvedev ile Hristofyas çeşitli alanlarda on beş ayrı anlaşma imzalamış ve Medvedev "Kıbrıs sorununun çözümünde Moskova'nın tutumunun değişmediğini, hedefin tek uluslararası temsiliyeti olan birleşmiş bir devlet olmaya devam ettiğini" ifade etmiştir.

Ahmet Hacıoğlu, Moskova'nın Kıbrıs'a bağımsızlığını kavuştuğu tarihten itibaren yakın ilgi gösterdiğini ve tarihi hesapları doğrultusunda adayı Akdeniz'e inmek için bir sıçrama tahtası olarak gördüğünü, soğuk savaşın sona ermesinden sonra da bu ilgi ve stratejik hesapların devam ettiğini belirtmektedir. Hacıoğlu'ya göre, bölgedeki nüfuzunu canlı tutmak için Kıbrıs yöneticileriyle geleneksel ilişkilerini sürdürmeye devam eden Rusya, Kıbrıs sorununun başlangıcından itibaren Rum tarafının görüşü olan "Birleşik Kıbrıs" tezini desteklemektedir.⁷⁹

Çevresindeki denizlerin büyük petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olduğu saptanan Kıbrıs adasının önemi ABD, AB ve yeniden süper güç olma yolunda hızla ilerleyen Rusya için daha da artmış durumdadır ve bugün adada etkin güçler; ABD, İngiltere ve AB'dir. Rusya pastadan bir dilim olsun alabilmek adına Kıbrıs konusundaki çalışmalarına devam etmektedir. Bu bağlamda bir yandan GKRY ve Yunanistan ile geçmişten bugüne kurmuş olduğu iyi ilişkileri sürdürürken diğer yandan hızla büyüyen bir ekonomiye sahip olan Türkiye ile bağlarını sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri olan ve genellikle ABD, İngiltere ve Fransa üçlüsüne karşı Çin ile ortak hareket eden Rusya'nın hem Rum-Yunan hem de Türk tarafıyla iyi ilişkiler içinde olmaya devam edeceği ve net bir tavır sergilemekten kaçınacağı değerlendirilmektedir.

⁷⁸ Oran, a.g.e. (2009), s. 779.

⁷⁹ "Kıbrıs Sorunu: Rusya'nın Akdeniz Açılımı" konulu makale, Ahmet Hacıoğlu, (Erişim) <http://www.halkingunlugu.net>, 15 Mayıs 2012.

İKİNCİ BÖLÜM

TAM ÜYELİK PARADİGMASI

2.1. Avrupa Birliği

2.1.1. Küresel Bir Aktör Olarak AB'nin Dış Politikası

Avrupa, yüzyıllar boyunca kıtayı oluşturan devletlerin şiddetli savaşlarına sahne olmuştur. 15'inci yüzyılın sonlarında Fransa ve Habsburg İmparatorluğu arasında İtalya'ya hâkim olmak amacıyla başlayan savaş neredeyse bir asır boyunca devam etmiş ve 16'ncı yüzyıl Avrupa siyasetine damgasını vurmuştur. 17'nci yüzyılda Otuz Yıl Savaşları, 18'inci yüzyılda İspanya Veraset Savaşları yaşanmıştır. 19'uncu yüzyılın ilk on yılında Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart'ın maceracı seferleri, savaşı tüm Avrupa'yı kapsayan bir fenomene dönüştürmüştür. Yarım yüzyıl sonra ise Avrupa doğum sancıları çekmeye başlamış; İtalya ve Almanya ulusal birlikleri çetin mücadeleler sonucunda elde edilebilmiştir. Bu iki yeni devletin Avrupa dengesini bozması ise 1'inci Dünya Savaşının fitilini ateşlemiştir. Savaş sonrasında kısa bir süre için, bundan böyle devletlerarası siyasette barışın hâkim olacağı düşüncesi belirmişse de; aşırılıkların ideolojileri bu hayalin çok kısa süre zarfında sona ermesine neden olmuştur. 1'inci Dünya Savaşı'ndan yalnızca yirmi yıl sonra ilkinden çok daha geniş ölçekli, çok daha şiddetli ve çok daha ölümcül bir savaş olan 2'nci Dünya Savaşı başlamış ve altı yıl boyunca milyonlarca insan ölmüş, onlarca şehir yerle bir olmuştur.

Kısacası, Avrupa'nın son beş yüz yılı savaşlarla doludur. Ancak her savaş, barışa duyulan özlemi artırmış ve kıta üzerinde sonsuz bir barış sağlanması fikri daima savaş fikri ile beraber yaşamıştır. Böylesine iddialı ve kalıcı bir barışın sağlanmasının tek yolu ise Avrupa devletlerinin bir araya gelmesi, hatta çoğu zaman tek bir çatı altında birleşmesi olarak görülmüştür. Her ne kadar bu hedefi sağlayacak olan araçlar konusunda farklı görüşler olsa da, pek çok Avrupalı barışın ancak Avrupalı devletlerin bir araya gelmesi ile sağlanabileceği konusunda hemfikirdir.⁸⁰

Her iki Dünya Savaşına da şahitlik eden İngiliz Devlet adamı Winston Leonart Spencer-Churchill 1946 yılında yapmış olduğu bir konuşmada "Bir çeşit Avrupa Birleşik Devletleri oluşturmak zorundayız!" diyerek Avrupa'nın geleceğine yönelik düşüncesini ortaya koymuştur.

⁸⁰ M.Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, **Avrupa Birliği**, 1. Baskı, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2006, s. 3.

AB'nin kurulması yolunda ilk adım 1951 yılında Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un katılımıyla AKÇT'nin kurulmasıyla atılmıştır. AKÇT'nin başarısı üzerine aynı ülkeler, 1957 yılında imzaladıkları Roma Antlaşması ile AET ve AAET'yi kurmuş ve üye ülkeler birbirleri arasındaki ticaret engellerini ortadan kaldırmak için bir "Ortak Pazar" oluşturmuşlardır. 1967 yılında, bu üç teşkilatın birleştirilmesine karar verilmiş, Avrupa Parlamentosu (AP) ile Bakanlar Konseyi oluşturulmuştur. Burada dikkat çeken unsur İngiltere'nin konumudur. AB'nin kurulma sürecinde öncülük etmesine rağmen İngiltere uzun yıllar boyunca bu teşkilata üyeliğe sıcak bakmamıştır. 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başında Topluluğa katılmaya karar verdiğinde ise Fransa'nın vetosuyla karşılaşmış, İngiltere'nin AET'ye katılması ancak Charles Andre Joseph Marie De Gaulle'ün iktidardan ayrılmasından sonra mümkün olabilmektedir.⁸¹

2'nci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa'nın kalkınmasında en büyük etkenlerden biri Marshall Yardımları⁸²'dir. "Sefalet; başkaldırı ve komünizmi teşvik eder; oysa refah özgürlüğü geliştirir"⁸³ düsturuyla hayata geçirilen bu yardımların % 60'ı ile gıda, hayvan yemi, endüstri ürünleri ve yarı işlenmiş mallar temin edilmiş, harcamalar tarım ve sanayi ürünleri arasında eşit olarak bölünmüştür. Marshall Yardımları dönemi 1951 yılında sona erdiğinde Avrupa'nın yeniden yapılandırılması da tamamlanmıştır.⁸⁴ Marshall Planı ile kazanılan güven ve aşılacak ekonomik engeller Avrupa bütünleşmesinin dönüm noktalarından birini oluşturmuştur.⁸⁵

AKÇT'nin kurulduğu 1951 yılında bugüne AB çok büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Palabıyık ve Yıldız'ın işaret ettiği gibi, AB dünya üzerindeki en büyük ekonomi ve Türkiye gündeminin de en üst sıralarında yer alan bir örgütlenmedir. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitişi ile ivme kazanan küreselleşme sürecinde Avrupa kıtasının neredeyse tamamını kapsayan bu büyük yapı, küresel bir güç olma yolunda ilerlemektedir.⁸⁶

Küreselleşme, ulusal ekonomilerin dünya ekonomisiyle entegrasyonu, diğer bir ifadeyle; dünyanın nihai olarak tek pazarda bütünleşmesi, malların, hizmetlerin, sermayenin, bilginin ve emeğin dünya çapında dolaşımının önündeki engellerin kaldırılmasını içermektedir.

⁸¹ Onur Öymen, **Geleceği Yakalamak: Türkiye'de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, s. 130.

⁸² Marshall Yardımı: 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konulan ABD kaynaklı ekonomik yardım paketinin adıdır. Yaratıcısı, dönemin ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'dır. Esas adı Avrupa Kalkınma Programı olan yardım planı kapsamında 16 ülkeye 12.731 milyon dolar yardım yapılmıştır.

⁸³ Lefebvre, **a.g.e.**, s. 37.

⁸⁴ Pelin Güney, "Marshall Planı: Avrupa Birliği'nin İnşasında Amerikan Harcı", **Ankara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 3, 2006, s. 113.

⁸⁵ Güney, **a.g.m.**, s. 114.

⁸⁶ Palabıyık, Yıldız, **a.g.e.**, s. 1.

Küreselleşmenin ideali sınırsız ve engelsiz ekonomik özgürlüktür. Dışa açıklık, yakınlaşma, benzeşme ve serbesti gibi dinamikler, küreselleşme kapsamında tek bir bütün olmanın şartları olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁷ Tarihsel perspektifte küreselleşme, 1'inci Sanayi Devrimi'nden 1'inci Dünya Savaşı'na kadar; ticaretin uluslararasılaşması, 2'nci Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar; üretimin küreselleşmesi, 1970'lerden itibaren finans kapitalin küreselleşmesi şeklinde olmuştur. Küreselleşmenin son dalgası ise, bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin sermaye hareketlerini hızlandırmasıyla ivmelenmiştir. 21'inci yüzyıl uluslararası ekonomik düzenine iki eğilim hâkimdir. Ticaret, sermaye ve bilgi bir yandan sınırları ortadan kaldırarak serbestçe dolaşmakta, diğer yandan ticaret bloklarıyla başlayan bölgesel bütünleşme projeleri ortaya çıkmaktadır. AB, Kuzey Atlantik Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Asya Pasifik İşbirliği Konseyi (APEC) gibi oluşumlarla ticaret bölgeleri oluşturulmuş, ülkelerin pazar kapma yarışlarıyla birlikte ticari bütünleşmeler iç içe geçmiştir.⁸⁸ AB'yi diğer kuruluşlardan ayıran özellik ise, kimlik ve siyasi anayasallaşmaya ilişkin bazı tartışmalar yaşansa da; halkların bir arada yaşayabildikleri ve ortak çıkarların uyumlaştırılabildiği bir bütünleşme hareketi olmasıdır. AB, ekonomik araçları kullanarak çıkar dengelerine göre kurulmuş bir blok inşa ederken, küresel güç merkezleri olan ABD ve Asya'nın ekonomik rekabetine karşı; Avrupa ülkelerinin teknolojik ve ekonomik kaynaklarını bir araya getirmektedir.⁸⁹ 7 Şubat 1992'de imzalanarak, tüm üye ülkelerce onaylandıktan sonra Kasım 1993'te yürürlüğe giren ve "AB Antlaşması" olarak bilinen Maastricht Antlaşması ile ekonomik ve siyasi bütünleşmenin tam olarak gerçekleştirilmesi yönünde çok önemli bir adım atılmıştır.

James Peterson ve Michael Shackleton, AB'nin statik değil; dinamik bir yapıya sahip olduğunu ve Avrupa bütünleşmesinin dinamiklerinin Avrupa tarihinde görülebileceğini ifade etmektedir. Avrupa'nın bütünleşme süreci sosyal değil; ekonomik bir temele dayalı olarak başlamış ve bütünleşmenin ilk 30 yılına "ekonomik bütünleşme" yaklaşımı egemen olmuştur. Çünkü AB'nin fikir babalarına göre, Topluluk içindeki sosyal bütünleşme, ancak başarılı bir ekonomik bütünleşmenin sonucunda sağlanabilecektir.⁹⁰ Begüm Şeren Güler'in ifadesiyle AB, bölgesel bir bütünleşme hareketi olarak, kendi odağını ekonomik çıkarlardan, siyasi bütünleşmeye çevirebilmiş olması açısından dünyadaki tek örnektir. Dünya üzerindeki birçok bölge, aynı dil hatta aynı etnik kökenden gelen milletler arasındaki çatışmalara sahne

⁸⁷ Güler, **a.g.m.**, s. 50.

⁸⁸ Manuel Castells, **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür (I. Cilt)**, çev. Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2001, s. 141.

⁸⁹ Güler, **a.g.m.**, s. 52.

⁹⁰ James Peterson, Michael Shackleton, **The Institutions of the European Union**, 2. Baskı, Oxford University Press, 2006, s. 125.

olurken; Avrupa, yıkıcı savaşları geride bırakmış ve birleşme yolunda önemli adımlar atmıştır.⁹¹

AB, 2011 yılı itibariyle 502.477.005 kişilik nüfusuyla Çin ve Hindistan'da sonra dünyanın en büyük üçüncü nüfusunu barındırmaktadır.⁹² Türkiye'nin de üyesi olduğu Dünya Ticaret Örgütü'nün 2009 yılı verilerine göre Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) açısından bakıldığında dünyanın en büyük on ulusal ekonomisinden beş'ini (Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya) AB'nin kapsadığı görülmektedir ve G-8 ülkeleri⁹³ arasında dört AB ülkesi vardır. Dünyanın en büyük 500 şirketi arasında AB üye ülkelere ait 165 şirket yer almaktadır. Dünyadaki yabancı yatırımların % 47'sini AB gerçekleştirmektedir. Avrupa, tüm yatırımlar içerisinde yaklaşık % 40 oranındaki payı ile dünyanın en büyük doğrudan yabancı yatırımı alan bölgesidir. AB aynı zamanda dünyanın en büyük mal ihracatçısı ve ikinci büyük mal ithalatçısı konumundadır.⁹⁴

Ekonomik açıdan bir dev, siyasi açıdan ise bir cüce olarak tasvir edilmekle birlikte; 27 üyeli bu organizasyonun yerküre üzerinde yaşanan gelişmelere karşı almış olduğu tavır ve göstermiş olduğu tepki büyük önem arz etmektedir. Ancak, Mustafa Armağan'ın ifade ettiği gibi Avrupa, kendi tarihinin bir noktasında Avrupalı olmamış; tarih içinde Avrupalılaştırmıştır.⁹⁵ Sonuç olarak, ekonomik sıkıntılar ve dış politika alanında yaşanan eksikliklere rağmen; bugün "AB, önemli bir sıklet merkezidir" demek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

2.2. Türkiye'nin AB Üyelik Gayretleri

Türk milletinin Batıya yöneliş süreci 15'inci yüzyıla kadar uzanmaktadır. Ancak, Avrupa ile ilişkiler anlamında ilk önemli tarih, Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere arasındaki ticari ilişkileri düzenleyen Balta Limanı Anlaşması'nın imzalandığı 1838 yılıdır. İngiltere dışındaki Avrupa ülkeleri için de geçerli olduğu kabul edilen Balta Limanı Antlaşması'yla Osmanlı İmparatorluğu gümrük vergilerini Avrupa devletleriyle birlikte belirlemeyi ve Avrupalı tüccarlara birtakım vergi imtiyazları vermeyi kabul etmiştir. "Avrupalı olmayı" veya "Batılılaşmayı" amaçlayan ikinci olay ise Tanzimat Fermanı (1839)'dır. Osmanlı

⁹¹ Begüm Şeren Güler, "Küreselleşmenin Merkezi Aktörlerinden Biri Olarak Avrupa Birliği", **Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2011, s. 60.

⁹² Avrupa Birliği resmi internet sitesi (Erişim) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, 01.01.2012.

⁹³ G-8 Ülkeleri (Group of Eight): Dünyanın Gayri Safi Milli Hâsılası en yüksek sekiz ülkesinin oluşturduğu gruptur. Bu ülkeler; ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada ve Rusya'dır.

⁹⁴ Dünya Ticaret Örgütü resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.wto.org/> English/ Thewto_e/Countries_e/ European_communities, 10.06.2011.

⁹⁵ Mustafa Armağan, **Avrupa'nın 50 Büyük Yalanı**, 4. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009, s. 17.

İmparatorluğu özellikle 1839'dan beri yapmış olduğu reformlarla Batı'ya yaklaşmış, bu çabaların sonunda da Avrupa Devletler Topluluğu'na kabul edilmiştir.

Max Weber, siyasetin hem bir tutku hem de geniş görüşlülük istediğini vurguladıktan sonra "insanoğlu hep imkânsıza erişmek istemeseydi, mümkün olana da ulaşamazdı" diyerek bugünlere değil; ufuklara bakılması gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁶ Bu ileri görüşlülüğe sahip olan Yeni Türkiye Cumhuriyeti döneminde de Batı'ya yönelik çabaları artarak devam etmiş, çağdaş bir toplum ve Batı standartlarında modern bir ulus oluşturmak için çaba sarf edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye, önce Batı'nın savaş sonrası bir araya gelerek oluşturduğu en önemli işbirliklerinden birisi olan Birleşmiş Milletler (BM)'e ardından da Avrupa Konseyi (AK)'ne üye olmuş, bunları NATO üyeliği takip etmiştir.

M.Hakan Keskin'in ifade ettiği gibi, BM ve AK ile siyasi, NATO ile güvenlik eksenli işbirlikleri ile yüzünü tamamen Batı'ya çeviren Türkiye'nin en iddialı girişimlerinden biri de 31 Temmuz 1959'da AET'ye üyelik için yapmış olduğu başvurudur. Türkiye'nin üyelik için ilk müracaatını yaptığı tarihte, 25 Mart 1957 doğumlu AET henüz iki yaşında bile değildir.⁹⁷ Aydoğan, Türkiye'nin AB'ye başvurusunu bugün de geçerli olan, "Batı ile bütünleşelim, aman dışarıda kalmayalım" anlayışının doğal bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. Adnan Menderes bu anlayışı açıkça, "Milli ya da bağımsız dış siyaset gütmek, Batı'nın demokrasi anlayışından uzaklaşmak demektir" biçiminde dile getirmiştir.⁹⁸

2.2.1. Türklerin Batı'ya Yönelişi ve İlk Müracaat

Türk Milleti'nin Batı'ya yönelişini bazı tarihçi ve siyaset bilimciler 15'inci yüzyıla kadar götürmekte iken, bazıları 1838 tarihli Balta Limanı Antlaşması'nı milat olarak kabul etmektedir. Hangi tarih baz alınıralsa alınsın, bu ilişkilerin uzun bir tarihi geçmişe sahip olduğunu söylemek yorumun ötesindedir. Özellikle Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla birlikte 1990'lı yıllardan itibaren bağımsızlıklarını kazanan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bugün AB üyesi oldukları düşünüldüğünde Türkiye-AB ilişkilerinin yılanmış olduğu bile iddia edilebilir.

⁹⁶ Max Weber, **Meslek Olarak Siyaset**, çev. Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 125.

⁹⁷ Keskin, **a.g.e.**, s. 215.

⁹⁸ Metin Aydoğan, **Türkiye Üzerine Notlar (1923-2005)**, 35. Baskı, İzmir, Umay Yayınları, 2009, s. 149.

Demirağ, “Türkiye’nin Batı’yla Bütünleşme Çabalarının İki Yüz Yıllık Tarihsel Gelişimi” başlıklı çalışmasında tarihsel süreç içinde Osmanlı İmparatorluğunun Batı ile ilişkilerini şu şekilde açıklamaktadır:

Savaşlar, siyasi ve ekonomik politikalar, İslam misyonu ve geçmişin büyük Müslüman Halifelerinin devamı olmasına rağmen; Osmanlı İmparatorluğu, kıtanın uluslararası siyasetine etki etmiş, 15’inci yüzyıldan 17’nci yüzyılın başına kadar Avrupa’daki güç dengesinde ve ulus devletlerin yükselişinde önemli rol oynamıştır. Birinci Beyazıt döneminde, İtalya’daki güç dengesinde Venediklilere karşı Milano’yu desteklemiş, bir sonraki yüzyılın ikinci yarısında Habsburglar’a karşı Hollanda ve İngiltere Krallıkları ile birlikte hareket etmiştir. 17’nci yüzyılın başında da, Katolik devletlerle Protestan devletler arasındaki mücadelede, Protestanların yanında yer almıştır.⁹⁹

Efegil ve Erol’un, Demirağ’dan aktardığına göre, her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa güç dengesinde önemli bir yer tutmuş ve Balkanlar’dan Tuna’ya ve Viyana önlerine gelmişse de, Düvel-i Muazzama¹⁰⁰’dan sayılmakla beraber; Avrupa Devletleri Topluluğu (Concert of Europe)’nun bir üyesi olarak kabul edilmemiştir.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyeleri’nden Ünsal, Avrupa ile ilişkiler anlamında ilk önemli tarihin, Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere arasındaki ticari ilişkileri “serbest ticaret” prensibine göre düzenleyen Balta Limanı Anlaşması’nın imzalandığı 1838 yılı olduğunu ifade etmektedir. İngiltere dışındaki Avrupa ülkeleri için de geçerli olduğu kabul edilen Balta Limanı Antlaşması’yla Osmanlı İmparatorluğu gümrük vergilerini Avrupa devletleriyle birlikte belirlemeyi ve Avrupalı tüccarlara birtakım vergi imtiyazları vermeyi kabul etmiştir. “Avrupalı olmayı” veya “Batılılaşmayı” amaçlayan ikinci olay Tanzimat Fermanı (1839), üçüncü önemli olay ise Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki Kırım Savaşı (1853)’dir. Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan Hıristiyanlardan alınan haraç vergisinin kaldırılması koşuluyla İngiltere ve Fransa, bu savaşa Osmanlı İmparatorluğu ile işbirliği yapmışlardır.¹⁰¹

Keskin ise, Türklerin Batı’ya yönelişinin Osmanlı’nın son yıllarında başladığını, Tanzimat Fermanı ile 1839’da ilk demokratikleşme adımını atan Osmanlı İmparatorluğu’nun bu fermanla Kopenhag Kriterleri’ne benzetilen “İstanbul Kriterleri”ni kabul ettiğini ve böylece Batı’ya yönelişinin başladığını ifade etmektedir. Tanzimat Fermanı’nı Islahat Fermanı (1856)

⁹⁹ Ertan Efegil, Mehmet Seyfettin Erol, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Avrupa’nın Genişlemesi, Müzakere Süreci ve Batılılaşma Sorunsalı**, 1. Baskı, Ankara, Orion Yayınevi, 2007, s. 370.

¹⁰⁰ Düvel-i Muazzama: Napolyon sonrası dönemde devletler arasındaki ayrımı ifade etmek ve dünya ölçeğinde etkili olan güçleri tanımlamak için kullanılmış bir tabirdir.

¹⁰¹ Erdal Muzaffer Ünsal, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Kıbrıs Özel Sayısı, 2006, s. 21.

takip etmiş ve yabancılara, Avrupa ülkelerinde tanınan hakların önemli bir kısmı Osmanlı'da da verilmiştir.¹⁰²

Roux, Gülhane Fermanı ve takip eden yıllarda Birinci Meşrutiyetin ilânı ile Osmanlı'da büyük bir değişimin başladığına dikkat çekmektedir. Öğretimin laikleştirilmesi (Fransızca eğitim veren Galatasaray Sultan-ı Hümayun Lisesi'nin kurulması-1868), finans sisteminin kapitalist Batı sistemine göre yeniden düzenlenmesi, Topkapı Sarayı ve Harem'in terk edilerek Boğaziçi'ndeki Dolmabahçe Sarayı'na yerleşilmesi, Avrupa tarzı giyim tarzının dayatılması ve Batılı büyük güçlerle diplomatik ilişkiler kurulması ile ordunun modernize edilmesi Avrupalılaştırma yolunda atılan adımlardan bazılarıdır.¹⁰³ Demirağ, Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun, Mısır bunalımı sırasında ilân edilmiş olmasından dolayı, sadece Avrupa devletlerinin desteğini kazanmayı amaçlayan bir belge olduğu yolunda eleştirilmişse de; Batılılaşma yolunda atılan bu önemli adımın, salt güvenlik endişelerini giderme amacını güttüğünü söylemenin yanlış olduğunu ifade etmektedir. Demirağ, Osmanlı İmparatorluğunun Kırım Savaşını sonlandıran Paris Antlaşması ile Avrupa Devletler Topluluğu'na girişini, Avrupa'nın iki büyük gücü İngiltere ve Fransa'nın kendi çıkarları doğrultusunda Rus Çarı'nın önünü kesmek maksadıyla Osmanlı Hükümeti'ni desteklemelerine bağlamaktadır. Kırım Savaşını sonlandıran Paris Konferansı ve sonrasında imzalanan 30 Mart 1856 tarihli Paris Antlaşması, Osmanlı-Avrupa ilişkilerinde dönüm noktası teşkil etmiştir. Antlaşmanın 7'nci maddesinde, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi ilkesi benimsenmiş ve bu ilke büyük devletlerin güvencesi altına alınmıştır. Bir toplumun devletler hukukundan yararlanabilmesi için, o toplumun Hıristiyan olması ve belli bir medeniyet düzeyine ulaşması şartlarını arayan Avrupa Devletleri'nin, Osmanlıları bu topluluğun içerisine almalarında en önemli neden, Avrupa'da Rusya tarafından bozulmak istenen güç dengesini yeniden sağlamak istemeleridir. Paris Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa Devletler Topluluğuna üye olarak kabul edilmiş ve Avrupa'nın koruyuculuğu altına girmiştir.¹⁰⁴ Tarihçi ve akademisyen kimliğinin yanında aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu uzmanı olan Amerikalı Roderic Davison "Bugünkü AB'nin 19'uncu yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nu içine alan büyük devletler sisteminin yaklaşık dengi sayılabilecek bir kuruluş olduğunu" ifade etmektedir.¹⁰⁵

¹⁰² Keskin, **a.g.e.**, s. 211.

¹⁰³ Roux, **a.g.e.**, s. 440.

¹⁰⁴ Efeğil, Erol, **a.g.e.**, s. 380.

¹⁰⁵ Roderic Davison, **Ottoman Diplomacy and Its Legacy**, 1. Baskı, New York, Columbia University Press, 1996, s. 75.

Batı'ya yöneliş, 1923 yılında kurulan Yeni Türkiye Cumhuriyeti döneminde de genişleyerek devam etmiş, çağdaş bir toplum ve Batı standartlarında modern bir ulus oluşturmak için çaba sarf edilmiştir. Öymen'in ifade ettiği gibi 1946 yılına gelindiğinde Türkiye çok partili parlamenter sisteme geçerken tüm dünyada bu ileri demokrasiyi benimsemiş ülke sayısı 12'yi bulmamaktadır. Türkiye 1949 yılında ise Avrupa ülkeleri ile birlikte Avrupa Konseyine üye olmuş ve 1954 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır.¹⁰⁶ Romalı düşünür ve devlet adamı Lucius Annaeus Seneca'nın "Hangi kapıya yöneldiğini bilmeyen, hiçbir zaman uygun rüzgarı bulamaz" özdeyişinden hareket eden Türkiye daha 1950'li yıllarda hangi kapıya yöneleceğinin kararını vermiştir. BM ve AK ile siyasi, NATO ile güvenlik eksenli işbirlikleri kapsamında yüzünü tamamen Batı'ya çeviren Türkiye'nin, Batı ile ilgili en iddialı girişimlerinden biri de Temmuz 1959'da AET'ye yapmış olduğu üyelik müracaatıdır.

Türkiye ve Yunanistan ile 10 Mart 1959'da ortaklık ilişkilerini başlatan AET, 21 Nisan tarihinde her iki ülkenin başvurularını paralel olarak ele almaya karar vermiştir. Karluk ve Tonus, 11 Eylül 1959 tarihinde Brüksel'de toplanan AET Bakanlar Konseyi'nde Türkiye'nin üyeliği konusunda oluşan ılımlı havanın, Komisyon Başkanı Alman Profesör Walter Hallestein'in Ankara Anlaşması sonrasındaki "Türkiye, Avrupa'ya dâhildir" şeklindeki sözleri ile daha da pekiştiğini ifade etmişlerdir.¹⁰⁷ Ancak, 1960 yılında Türkiye'de yaşanan askeri darbe ve takip eden dönemde Fransa ve İngiltere arasındaki gerginlik nedeniyle Türkiye-AET ilişkileri 1963 yılına kadar durmuş, 25 Haziran 1963'de ise, Ankara Anlaşması'nın parafıyla Türkiye ile AET arasındaki ortaklık sürecinin yazılı bir metin haline getirilmesi aşamasına gelinmiştir. Akgönenç ise, Türkiye-AET ilişkilerindeki bu durma-dondurulma ve sonra yeniden başlama gibi sebeplerle birçok yazar ve akademisyenin Türkiye-Avrupa ilişkilerinde başlangıç tarihi olarak Ankara Ortaklık Anlaşması'nın imzalandığı 1963 yılının esas alındığını ifade etmektedir.¹⁰⁸ Ancak ister ilk resmi müracaat tarihi olan 1959, isterse belirli bir duraklama ve kesintiden sonra imzalanan Ankara Anlaşmasının imzalandığı tarih olan 1963 yılı başlangıç olarak kabul edilsin, aradan geçen yarım asırlık sürenin Avrupa devletleri için rekor bir uzunluk olduğu yorumun ötesindedir.

Keskin, 12 Eylül 1963'de imzalanan, imzalandıktan yaklaşık bir yıl sonra 1 Aralık 1964'de yürürlüğe giren ve Başkent'te imzalandığı için Ankara Anlaşması olarak adlandırılan; ancak tam ismi "Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma" olan bu anlaşmayı "Türkiye'nin AET ile ilk resmi ortaklığını kuran anlaşma" olarak

¹⁰⁶ Öymen, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁰⁷ S.Rıdvan Karluk; Özgür Tonus, **Avrupa Birliği'nin Genişleme Perspektifinde Türkiye'nin Yeri**, Türkiye İktisat Kongresi, Eskişehir, 2004, s. 4.

¹⁰⁸ Akgönenç, **a.g.e.**, s. 32.

tanımlamaktadır. Keskin ayrıca, Ankara Anlaşması'na Başbakan sıfatıyla imza atan İsmet İnönü'nün, Anlaşmayı imzalamadan evvel çevresindeki bürokratlara "İstediğim zaman Avrupa treninden atlayabilir miyim?" şeklindeki sorusuna "evet" cevabını aldıktan sonra imza attığını aktarmaktadır.¹⁰⁹

Ankara Anlaşması'nın amacı; "Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek" olarak açıklanmıştır. Anlaşma, otuz üç maddelik "Esas Anlaşma", on bir maddelik "Geçici Protokol", dokuz maddelik "Mali Protokol, Son Senet" ve işgücü konusunda taraflar arasında teati edilen "Mektuplar"dan oluşmaktadır. Anlaşmaya ayrıca bir adet "Niyet Bildirisi", iki adet "Yorum Bildirisi" ve Federal Almanya Hükümeti'ne ait iki bildiri de sonradan eklenmiştir. Anlaşma ile ortaklığın (hazırlık, geçiş ve son dönem olarak) üç aşama sonunda gerçekleşmesi öngörülmüştür. Hazırlık döneminde, Türkiye'nin yerine getirmesi gereken herhangi bir yükümlülüğü olmayıp, tüm sorumluluk AET'dedir. AET, Türkiye'nin sonraki dönemlerde yapması gerekenleri yapabilecek ekonomik seviyeye gelebilmesi için maddi yardım verecek ve hazırlık aşaması en az beş, en fazla on yıl sürecektir.¹¹⁰ Ankara Anlaşması imzalanırken yapılan törende Türkiye'nin Avrupa için önemini vurgulamak amacıyla dönemin Komisyon Başkanı Walter Hallstein, "(...) Türkiye Avrupa'ya dâhildir. Bunun için Avrupa'nın ve Türkiye'nin etki ve tepkilerinde askeri, siyasi ve ekonomik yönden aynı olmalarından daha doğal ne olabilir?" demiştir.

Aydoğan, 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile Türkiye'nin "tam üye" değil; ne anlama geldiği belli olmayan "ortak üye" olarak kabul edildiğini ve Türkiye'nin üye yapılmayacağını daha işin başında belli olduğu tezini savunmaktadır. Fransa Cumhurbaşkanı General De Gaulle'ün 1962 yılında sarfettiği, "Yunanistan'ın aksine Türkiye büyük bir ülkedir. AET'ye girmesi şart değildir" cümlesinin arkasında yatan neden; Türkiye'nin, Fransa ve İtalya'nın ihraç ürünlerinin yerini alacağı endişesidir. Bununla birlikte üye yapılmak istenmeyen Türkiye'nin Doğu'ya yaklaşmasından da endişe edilmiş ve bu endişenin giderilmesi için bir "ara formül" bulunmaya çalışılmıştır. De Gaulle'ün geliştirdiği ve AB'nin bugüne dek sürdürdüğü Türkiye politikasının temelini oluşturacak olan ara formül şudur: "Türkiye, ne tam olarak dışarı itilmeli; ne de içeri alınmalıdır".¹¹¹

¹⁰⁹ Keskin, **a.g.e.**, s. 217.

¹¹⁰ Keskin, **a.g.e.**, s. 218.

¹¹¹ Aydoğan, **a.g.e. (2009)**, s. 152.

2.2.2. Türkiye'nin Üyelik İçin İkinci Müracaatı

Türkiye, 31 Temmuz 1959 tarihinde yapmış olduğu ilk başvurunun üstünden yirmi sekiz yıl geçtikten sonra, 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğu'na tam üye olabilmek amacıyla ikinci kez müracaat etmiştir.

Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ile ilgili olarak görüşünü 18 Aralık 1989'da vermiş ve bu görüş Konsey tarafından 5 Şubat 1990'da benimsenmiştir. Komisyon görüşünde; Türkiye'nin tam üye olabilme niteliğine sahip olduğunu vurgulayıp, ikili ilişkilerin geliştirilmesine vurgu yapmakla birlikte; AT'nin kendi içindeki reformları tamamlamadan yeni bir üye kabul etmeye hazır olmadığı ve Türkiye'nin de tam üye olabilmek için siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda ilerlemeler kaydetmesi gerektiğini öne sürerek, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlamasına onay vermemiştir.¹¹² 1990'lı yıllardan itibaren ise Türkiye ile AT arasındaki ilişkilerde kayda değer bir hareketlilik gözlemlenmeye başlanmıştır.

2.2.3. Gümrük Birliği

1995 yılında Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında imzalanan ve 1996 yılından itibaren yürürlüğe giren GB Protokolü, imzalandığı günden itibaren birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Keskin, GB'ni, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini kolaylaştıracağı düşüncesiyle atılmış bir adım olarak tanımlamaktadır. Türkiye, Yunanistan vetosundan kurtulmak maksadı ile Fransa'nın başkanlık döneminde alınan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile GB'ni gerçekleştirerek, daha önce denenmemiş bir yükümlülük altına girmiştir.¹¹³

1995 Mart'ında Ortaklık Konseyi'nin 36'ncı toplantısında Türkiye'nin GB'ye üyeliğini onaylanırken; Avrupa Topluluğu, GKRY ile de tam üyelik müzakerelerine başlama kararı almıştır. Akgönenç, GB sürecinde Avrupa Parlamentoları'nın; "İstedığımız her şeyi yapmadan, tam demokratikleşmeden Türkiye'yi içimize almayalım" diyenler ile "Aramıza alalım, böylece daha iyi ve sıkı kontrol edip, istediklerimizi yaptırabiliriz" diyenler arasında ikiye ayrıldığını ifade etmektedir.¹¹⁴ Tüm bu tartışmaların ardından, Avrupa Parlamentosu'nun onay vermesi ile 1 Ocak 1996 günü GB uygulamaya girmiştir.

Bugün AB üyesi olan ülkelerden Malta ve GKRY hariç, üye ülkelerin tamamı AB üyeliğinden sonra GB Protokolünü imzalamışken; Türkiye'nin üyelik öncesinde imzalamış olması ayrı bir

¹¹² Palabıyık, Yıldız, **a.g.e.**, s. 75.

¹¹³ Keskin, **a.g.e.**, s. 226.

¹¹⁴ Akgönenç, **a.g.e.**, s. 72.

eleştiri konusu olmuştur. Ancak bu imza ile Türkiye'nin, AB üyeliğini kolaylaştırmak; AB'nin ise Avrupa Ortak Pazarı'nı genişletmek amacını güttüğü söylenebilir.

Aydoğan, güçsüz bir ekonomik yapıyla, gelişmiş ülkelerle “ortak pazar” oluşturma ve ulusal pazarını bu ülkelere açmayı “fil ile yatağa girmek” olarak nitelendirmekte ve Türkiye'nin gelişmiş sanayi ülkeleriyle kuracağı “ortak pazar” ilişkisinde “ortak değil; ancak pazar olabileceği” değerlendirmesinde bulunmaktadır.¹¹⁵ Aydoğan, başka bir eserinde yine GB üyeliğini eleştirmekte ve “GB üyeliğinin, AB'ye üyelik için verilen bir ödün olduğunu, Türkiye'nin ise nimeti almadan külfeti kabul ettiğini” ifade etmektedir.¹¹⁶ Manisalı, GB Antlaşması'nın Türkiye'yi, AB'ye tek taraflı olarak bağlayan bir belge olduğuna vurgu yapmakta ve Türkiye'yi hem siyasal hem de ekonomik olarak vesayet altına soktuğuna dikkat çekmektedir. Manisalı, bir ülkenin dünyanın herhangi bir yerinde bir gümrük birliğine bağlı olması için “eşit statüde bir üyelik” gerektiğini; aksi takdirde bunun bir sömüren-sömürülen ilişkisi haline dönüşeceğini ifade etmektedir.¹¹⁷

Keskin, GB'nin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirirken; GB ile, Türkiye'ye daha geniş miktarda yabancı sermaye gireceği öngörüldüğü halde bu beklentinin gerçekleşmediğini, ithalattaki artış nedeniyle Türkiye'nin olumsuz etkilendiğini, dış ticaret alanında istikrarlı bir artış yaşandığı, azalan gelirler ve sanayinin uyumu için sağlanan teşviklerin getirdiği yük nedeniyle kamu sektörünün olumsuz yönde etkilendiği, gümrük tarifelerinin kaldırılması veya azaltılması ile tüketici fiyatlarının azaldığını yani fiyatların olumlu yönde etkilendiğini, işsizlik oranlarında ise olumlu ya da olumsuz bir değişiklik görülmediğini ifade etmektedir.¹¹⁸ Aydoğan, ekonomik veriler konusunda Keskin'in söylediklerini desteklemektedir. Türkiye 1990-1995 yıllarını kapsayan dönemde yıllık ortalama 25,8 milyar dolar ithalat yapmaktayken; GB ile birlikte bu rakam beş yıl içinde yıllık ortalama 46,8 milyar dolara çıkmıştır. Diğer yandan, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren GB'nin ilk 11 aylık döneminde Hazine'nin vergi ve fon kaybı 125 trilyon Lira'ya aşmıştır. Yaklaşık 2 milyar dolara tekabül eden bu meblağ, AB'nin GB Antlaşması ile beş yıl içinde Türkiye'ye vermeyi taahhüt ettiği yardım kadardır.¹¹⁹

¹¹⁵ Aydoğan, **a.g.e. (2009)**, s. 150.

¹¹⁶ Aydoğan, **a.g.e. (2010)**, s. 254.

¹¹⁷ Erol Manisalı, **Gümrük Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Bedeli**, 2. Baskı, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1996, s. 57.

¹¹⁸ Keskin, **a.g.e.**, s. 234.

¹¹⁹ Aydoğan, **a.g.e. (2010)**, s. 262.

2.2.4. Helsinki Zirvesi

Helsinki Zirvesi'ne uzanan süreçte Avrupa Komisyonu, 1998'den itibaren yayımlamaya başladığı ve Türkiye'nin katılım yolunda kat ettiği ilerlemenin değerlendirmesi niteliğindeki "Düzenli İlerleme Raporları"ndan ikincisini 13 Ekim 1999'da yayımlamıştır. Bu raporda Komisyon, Türkiye'nin aday ülke olarak tanınmasını önermiş ve bu kararını diğer aday ülkelere de uygulanmakta olan somut adımlarla desteklemiştir. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yapılan Avrupa Konseyi Zirvesi'nde ise Türkiye'nin AB'ye tam üyelik ideali, "Türkiye'deki son gelişmeleri ve Kopenhag Kriterleri'ne uyum sağlama yolundaki reformları devam ettirme kararlılığını" olumlu karşılayan ve Türkiye'nin "diğer aday ülkelere uygulanan kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday ülke" olduğunu ilk kez onaylayan Helsinki Zirvesi kararları ile somut bir çerçeve kazanmıştır. Adaylık statüsünün resmileştirilmesi ile birlikte Türkiye, diğer aday ülkelerde olduğu gibi reformların desteklenmesi ve teşvik edilmesi amacıyla mali yardımları da içeren katılım öncesi stratejiden faydalanmaya hak kazanmıştır.¹²⁰

Türkiye'nin aday ülke statüsünün resmileştirildiği Helsinki Zirvesi, hem AB hem de Türkiye için kapsamlı bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin temellerini oluşturacak olan Çerçeve Yönetmelik ve Katılım Ortaklığı Belgesini sırasıyla 26 Şubat ve 8 Mart 2001 tarihlerinde imzalamıştır. Akgönenç, Helsinki sürecini eleştirel bir açıdan ele almış ve Helsinki'de kabul edilen yeni raporun maddeleri tek tek ele alındığında, bu maddelerin mevcut durumu Türkiye aleyhine daha da ağır bir hale getirdiğinin görülebileceğini ifade etmiştir. "Aday ülke" tanımlamasının içi boşaltılmış ve hiçbir getirisi olmayan bir sıfat olarak tanımlayan ve Helsinki sürecinin ise büyük bir "göz boyama" olduğunu ifade eden Akgönenç'e göre, Türkiye'nin Avrupa serüvenini inceleyen gazeteci Gani Müjde'nin, 13 Aralık 1999'da 'Peynir Gemisi' adlı makalesinde yapmış olduğu tarif belki de Türkiye'nin o tarihlerdeki durumunu özetleyen en iyi analiz olmuştur. Müjde, uzun süredir AB'ye aday ülkeler arasında "aday aday" olan Türkiye, şimdi de "aday adayının aday" olmuştur diyerek durumun trajikomik boyutunu gözler önüne sermiştir. Akgönenç, bütün bu gelişmelerin "dichroism (diyokrisim)" yani aynı şeye, iki ayrı yönden bakıldığında birbirinden farklı iki ayrı renkte görünme olayı olarak açıklanabileceğini belirtmektedir. AB yetkilileri, "Türkiye'yi aday ülke adı ile taltif edersek kendimize sıkıca bağlamış oluruz ve böylece isteklerimizi çok daha kolay bir şekilde yaptırırız" mantığıyla; Türk tarafı ise "Hele bir kapıdan girelim, o zaman istediğimiz şeyler hususunda AB yetkililerini ikna etme yollarını buluruz" mantığıyla hareket etmişlerdir.¹²¹ Ünal ise, Helsinki Zirvesi'nin en olumsuz yönünün, Kıbrıs'ın

¹²⁰ Palabıyık, Yıldız, **a.g.e.**, s. 79.

¹²¹ Akgönenç, **a.g.e.**, s. 101.

AB üyeliği konusunda alınan kararlar olduğunu ifade etmektedir. Lüksemburg Zirvesi'nde, Kıbrıs konusunda Rum-Yunan görüşleri doğrultusunda alınan kararlar Helsinki ile daha da geliştirilmiş ve Kıbrıs sorunu bir AB sorunu haline dönüştürülerek, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde belirleyici bir faktör haline gelmiştir.¹²²

Komisyon Başkanı Romano Prodi'nin ifadesiyle "Helsinki Zirvesi ile birlikte Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin önündeki duvar yıkılmıştır; fakat duvarın öbür tarafına geçmek için daha yapılacak çok iş vardır". Ancak, Türkiye'nin AB'ye aday ülke olduğu açıklandıktan sonra, tıpkı GB'ye adım attığımız dönemde olduğu gibi Türkiye'nin, AB'ye hemen tam üye olacağı havası yaratılmıştır.¹²³

Ancak Helsinki Zirvesi sonrası oluşan bu olumlu hava 7-9 Aralık 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi sonrası dağılmıştır. AB tarihinin en önemli dönemeçlerinden biri olarak görülen Zirve esnasında imzalanan Nice Antlaşması, özellikle genişleme sonrası AB'yi etkili ve verimli bir işleyişe kavuşturmak amacıyla kurumsal yapısında gerçekleştirilmesi hedeflenen değişiklikleri içermektedir. Zirve'de mevcut kurumsal yapıda ve özellikle karar alma süreçlerinde tıkanıklıklar yaşayan AB'nin, 15 üyeden 27 (Türkiye dâhil addedilirse 28) üyeye genişlemesi halinde tamamen işlemez hale gelebileceği ifade edilmiştir.

2.2.5. Tam Üyelik Müzakerelerinin Başlaması

Avrupa Konseyi'nin, tam üyelik müzakerelerinin 2005 yılında başlamasından üç yıl önce, yani 12 Aralık 2002 tarihinde Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmesi durumunda "gecikmeksizin (without delay)" Türkiye ile müzakerelerin başlayacağını ifade etmiş olması, yaşanacak olan gelişmelerin ilk resmi işareti sayılabilir.

AB Parlamentosu 15 Aralık 2004'de yaptığı Genel Kurul Toplantısı'nda Türkiye'ye müzakere tarihi verilmesini kararlaştırmış ve AB'nin Türkiye ile başlayacağı müzakerelerin hedefinin tam üyelik olduğuna dair tarihi kararı almıştır. Devlet ve Hükümet Başkanları'nın 17 Aralık 2004'de aldığı karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde yapılan Katılım Konferansı ile Türkiye AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır.¹²⁴

¹²² Melih Ünal, **Kıbrıs-AB İlişkileri Çerçevesinde KKTC Ekonomisi**, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 39.

¹²³ Karluk, Tonus, **a.g.e.**, s. 2.

¹²⁴ Keskin, **a.g.e.**, s. 244.

17 Aralık 2004 tarihi, Türkiye-AB ilişkilerini farklı bir boyuta taşımıştır. 17 Aralık günü Türkiye'nin, Kıbrıs, Ermeni sorunu, azınlıklar, insan hakları, demokratikleşme, eğitim, sağlık, adalet ve tarım gibi pek çok konuda gerçeklerle yüzleştiği bir gündür ve uzun bir yolun kilometre taşlarından biridir. 17 Aralık'ta gündeme getirilen en ağır koşullardan biri Türkiye'nin, GKRY'yi 3 Ekim'e kadar tanıması koşuluyla masaya oturulabileceğinin belirtilmiş olmasıdır. Bu durum, AB'ye girmek için GKRY'nin tanınmasını zorunluluk haline getirmektedir. Kadioğlu'nun ifadesiyle, 17 Aralık'ta Türkiye'ye Kıbrıs başta olmak üzere pek çok konuda şartlar koşulmuş ve AB üyeliği için kesin bir tarih verilmemiştir.¹²⁵ Bu durum ister istemez "Dimyat'a pirince gidiliyorken; evdeki bulgurdan mı oluyoruz?" sorusunu akıllara getirmektedir.

2.2.6. 2005 Yılı Sonrası Türkiye-AB İlişkileri

AB Devlet ve Hükümet Başkanları'nın 17 Aralık 2004 tarihli Zirve'de aldığı karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Hükümetler arası Konferans (HAK) ile Türkiye AB'ye katılım müzakerelerine resmen başlamıştır. Böylece, Türkiye ile AB arasındaki inişli-çıkışlı ilişki, çok önemli bir dönüm noktasını aşarak Katılım Müzakere Süreci olarak adlandırılan yepyeni bir döneme girmiştir. Katılım müzakereleri, Türkiye'nin AB Müktesebatı'nı ne kadar sürede kendi iç hukukuna aktarıp, yürürlüğe koyacağını ve etkili bir şekilde uygulayacağını belirlediği süreçtir.

AB Müktesebatı, yaklaşık 120 bin sayfadan oluşan AB hukuk sistemine verilen addır. AB'yi kuran ve daha sonra değişikliğe uğrayan antlaşmaları, aday ülkelerin AB'ye katılırken imzaladıkları katılım antlaşmalarını, Konsey, Komisyon, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı gibi Topluluk organlarının çıkardıkları tüm mevzuatı ifade etmektedir. Söz konusu müktesebat, Katılım Müzakereleri Fasılları çerçevesinde otuz beş başlık altında sınıflandırılmıştır. Katılım Müzakereleri, sürecin ilk aşaması olan "tarama" ile başlamaktadır. Bu sürecin başlıca aktörleri Avrupa Komisyonu ve Türk bürokratlarıdır. Türkiye'nin müzakerelere hazırlanmasını ve katılım öncesi sürecin hızlandırılmasını hedefleyen "tarama" döneminde esas olarak, AB müktesebatı ile aday ülke mevzuatı arasındaki farklılıklar tespit edilmekte, uyum sürecinin genel bir takvimi belirlenmekte ve bu süreçte karşılaşılabilecek muhtemel sorunlar saptanmaya çalışılmaktadır. AB Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde belirtildiği üzere, Türkiye için tarama sürecinin ilk aşaması olan tarama toplantıları 20 Ekim 2005 tarihinde yapılan "Bilim ve Araştırma Faslı Tanıtıcı Tarama Toplantısı" ile başlamış ve 13 Ekim 2006 tarihinde yapılan "Yargı ve Temel Haklar Faslı Ayrıntılı Tarama Toplantısı" ile

¹²⁵ Kadioğlu, a.g.t., s. 75.

sona ermiştir. Her bir müzakere faslının taraması bittikten sonra, Komisyon üye ülkelere “Tarama Sonu Raporu” adı altında bir rapor sunmaktadır. Buradaki değerlendirme ve öneriler, o fasıldaki müzakerelerin açılmasına temel teşkil etmektedir. Komisyon, raporlarında, ayrıntılı tarama sırasında ülkemizce verilen bilgilere dayanarak Türkiye’nin müzakerelere hazır olup olmadığını değerlendirmekte ve sonuç kısmında ya faslın müzakereye açılmasını önermekte, ya da bunun için tamamlanması gereken açılış kriterlerini (benchmarks) ortaya koymaktadır.¹²⁶

¹²⁶ Türkiye Cumhuriyeti AB Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Ana Sayfa/ Türkiye-AB İlişkileri, 25.02.2012.

2.2.6.1. Müzakere Süreci ve Müzakere Sürecinde Mevcut Durum

Tablo 1. Müzakere Sürecinde Mevcut Durum

Açılan ve Geçici Olarak Kapatılan Fasıllar	MPB Vermeye Davet Edildiğimiz ve MPB Sunduğumuz Fasıllar	Konsey'de Onaylanıp Açılış Kriteri Belirlenen Fasıllar	Taslak Tarama Sonu Raporları Henüz Onaylanmayan Fasıllar	
			Konsey'de Görüşülmesi Süren Fasıllar	Komisyon'da Görüşülmesi Süren Fasıllar

Not: Kıbrıs (ek Protokol) Konusu 11 Aralık 2006 tarihli AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyinde alınan karar doğrultusunda yukarıda belirtilen 8 fasıl için açılış kriteri, diğer tüm fasıllar için ise kapanış kriteri niteliği taşımaktadır.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti AB Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/Anasayfa/Katılım> Politikası Başkanlığı/Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum, 05.02.2012.

Müzakere sürecinde ilk tarama toplantısı 20 Ekim 2005'de "Bilim ve Araştırma" faslı için, son tarama toplantısı da 13 Ekim 2006'da "Yargı ve Temel Haklar" faslı için yapılmıştır. Tarama süreci devam ederken, 12 Haziran 2006'da HAK'ta, "Bilim ve Araştırma" faslı için müzakereler açılmış ve fasıl geçici olarak kapanmıştır. Müzakerelere açılan ilk fasıl Bilim Araştırma faslı olmakla birlikte bu güne kadar toplam 13 fasıl müzakerelere açılmıştır. Son olarak, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Faslı'nın açılış kriterleri karşılanmış olup, 30 Haziran 2010 tarihindeki HAK'ta İspanya Dönem Başkanlığında bu fasıl müzakerelere açılmıştır. "Eğitim ve Kültür" ve "Ekonomik ve Parasal Politika" fasılları, herhangi bir teknik açılış kriteri bulunmamasına, müzakere pozisyon belgemizi sunmamıza ve teknik olarak açılmaya hazır olmalarına rağmen; bazı üye ülkeler tarafından AB Mevzuatı ile ilgili olmayan nedenlerle bloke edilmektedir. Önümüzdeki dönemde teknik açılış kriterleri yerine getirilebildiği takdirde açılması mümkün olan üç fasıl bulunmaktadır. Bunlar; Rekabet Politikası, Kamu Alımları, Sosyal Politika ve İstihdam fasıllarıdır.¹²⁷

Müzakere sürecinde en büyük sıkıntı, Ankara Anlaşması Ek Protokolü nedeniyle yaşanmıştır. AB'ye 2004 yılında katılan yeni üyelere teşmil eden Ek Protokol, Türkiye ile AB Dönem Başkanlığı ve Komisyon arasında 29 Temmuz 2005 tarihinde mektup teatisi aracılığıyla imzalanmıştır. Ancak Türkiye tarafından yayınlanan bir deklerasyon ile Ek Protokol'ün imzalanmasının GKRY'ni hiçbir şekilde tanıma anlamına gelmeyeceği belirtilmiştir. AB ise karşı deklerasyon ile bu durumun kabul edilemeyeceğini, Ek Protokol'ün tüm yeni üye ülkeleri kapsayacak şekilde hayata geçirilmesini istemiştir. Bu konuda çıkan anlaşmazlık büyümüş ve AB Konseyi'nin Aralık 2006'da aldığı kararla Türkiye'nin, Ankara Anlaşması Ek Protokol'ünden kaynaklanan yükümlülüklerini GKRY'ne uygulamadığı gerekçesiyle, sekiz fasılda¹²⁸ müzakerelerin açılmamasına ve diğer fasılların da geçici olarak kapatılmamasına karar verilmiştir.¹²⁹ Başka bir ifadeyle, Müzakere konusu olan toplam otuz beş fasılın sekiz tanesinin kapalı olmasının nedeni GKRY'nin vetosudur.

Diğer taraftan, AB'nin önemli aktörlerinden biri olan Fransa beş fasılın¹³⁰ müzakereye açılmasına, bu fasılların tam üyelikle doğrudan ilgisi olması gerekçesiyle izin

¹²⁷ Türkiye Cumhuriyeti AB Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Ana Sayfa/ Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 05.02.2012.

¹²⁸ Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Ulaştırma Politikası, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler.

¹²⁹ Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından müzakereye kapatılan fasıllar ile ilgili detaylı bilgi Ek 4'de sunulmuştur.

¹³⁰ Tarım ve Kırsal Kalkınma, Ekonomik ve Parasal Politika, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, Mali ve Bütçesel Hükümler, Kurumlar.

vermeyeceğini¹³¹ açıklamıştır. Fasıllar üzerindeki müzakerelerin sadece ait oldukları müktesebat temelinde yürütülmesi AB'nin taahhütlerinin gereğidir.¹³² Keskin, başta Fransa olmak üzere bazı AB üyeleri Türkiye karşıtı tutumlarını değiştirmiş olsalardı, daha önce açılmış 12 fasılla birlikte açılan fasıl sayısının 20'ye ulaşabileceğini ve 35 fasıl üzerinden 20 fasılın çok iyi seviyede sayılabileceğini değerlendirmektedir.¹³³

Önemli endişe kaynaklarından biri de fasılların müzakeresine ait detaylarla ilgilidir. Türkiye-AB müzakere süreci içinde toplam 35 fasıl müzakere edilecek ve her bir fasılın hem açılışı hem de kapanışı oy birliğini gerektirecektir. Fasıllarla ilgili düzenlemeye göre, 35 fasılın tamamı kabul edilmeden hiçbir fasıl kabul edilmiş muamelesi görmeyecektir. Bu duruma gerekçe olarak ise, aktüalize edilmesi gereken gelişmeler olursa, bu fasılların yeniden açılarak müzakere edilmek durumunda olması gösterilmektedir. Arsava, müzakere süreci içinde Türkiye'ye yeni performans kriterleri getirileceğini, bu kapsamda geçici olarak kapatılmış olunan fasıllara tekrar dönüleceğini ve Hükümetler arası Konferans sisteminin sağladığı avantajdan istifade eden Rum vetosu nedeniyle hiçbir zaman 35 fasılın genel kabul noktasına gelebileceğini ifade etmektedir.¹³⁴

Bu safhada akla şu soru gelmektedir; AB'nin 17 Aralık 2004 tarihli Zirvesi'nde aldığı karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan HAK'da Türkiye'nin resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamış olması bir şekilde tam üyelik anlamına geliyor mu? Keskin, Norveç hariç¹³⁵ müzakerelere başladığı halde üye olamayan ülke bulunmadığına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Türkiye ile başlatılan müzakerelerin "açık uçlu" olduğu en başta belirtilmiş, yani daha açık bir ifade ile AB, müzakerelerin başarıyla sonuçlanması halinde bile Türkiye'ye tam üyelik için garanti vermemiştir.¹³⁶

¹³¹ Fransa'nın bloke ettiği Tarım ve Kalkınma Faslı, aynı zamanda Ek Protokol nedeniyle bloke edilen sekiz fasıldan biridir.

¹³² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Ana Sayfa/ Türkiye-AB İlişkilerine Genel Bakış, 25.02.2012.

¹³³ Keskin, **a.g.e.**, s. 259.

¹³⁴ Füsün Arsava, "Türkiye-AB İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Temmuz 2006 Kıbrıs Özel Sayısı, 2006, s. 9.

¹³⁵ Norveçliler referandumla reddetmişlerdir.

¹³⁶ Keskin, **a.g.e.**, s. 255.

2.2.6.2. Müzakere Aşamaları

AB müktesebatı, beşinci genişleme dalgası katılım müzakereleri için 31 başlık altında sınıflandırılmış; ancak Hırvatistan ve Türkiye ile başlayan bu yeni süreçte müktesebat faslı sayısı, geniş kapsamlı bazı konuların bölünmesi suretiyle 31'den 35'e çıkarılmıştır.

"Diğer" ve "Kurumlar" başlıklarının müzakeresi, 33 faslın tamamının önce geçici ardından nihai olarak kapatılması sonrasında, aday ülke ve AB arasında yapılacaktır. "Diğer" başlığı altında 33 fasıl kapsamında olmayan hususlar örneğin, aday ülkenin Avrupa Kalkınma Fonlarından hangi protokol çerçevesinde yararlanacağı, Avrupa Merkez Bankası'na yapılacak ödemeler, aday ülkenin korunma önlemlerinden, katılım öncesi fonlardan ve yapısal fonlardan nasıl ve kaç yıl boyunca faydalanacağı gibi hususlar yer alacaktır.

"Kurumlar" başlığı altında ise aday ülkenin, Komisyon, Konsey ya da Parlamento gibi AB kurumlarında temsil oranları kararlaştırılacaktır. 35 faslın tamamında mutabakata ulaşılması halinde, aday ülke için "Katılım Antlaşması" hazırlanacak, Avrupa Parlamentosu'nda basit çoğunluk ve Konsey'de oy birliği ile onaylandıktan sonra, üye devletler ve aday ülke tarafından imzalanacaktır. Katılım Antlaşmasının imzalanmasını müteakip her üye ülke ve aday ülke kendi ulusal mevzuatları çerçevesinde onaylanabilir. Bu şu anlama gelmektedir, üye ülke ya da aday ülkeler Katılım Antlaşmasını kendi Parlamentolarında onaylayabilecekleri gibi iç mevzuat gereği referanduma da götürebilirler.

Müzakere sürecinde izlenecek yol haritası oldukça uzun ve çetrefillidir. Müzakere kararı ile başlayan bu süreç HAK, tarama, müzakerelerin fiilen başlatılması, müzakere başlıklarının geçici ve nihai olarak kapatılması, katılım antlaşmasının imzalanması aşamalarıyla devam etmekte ve imzalana antlaşmanın yürürlüğe girmesi ile son bulmaktadır.

Tablo 2. AB Müktesebatı Fasılları

Fasıl Başlıkları	
Fasıl-1. Malların Serbest Dolaşımı	Fasıl-19. Sosyal Politika ve İstihdam
Fasıl-2. İşçilerin Serbest Dolaşımı	Fasıl-20. İşletmeler ve Sanayi Politikası
Fasıl-3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi	Fasıl-21. Trans-Avrupa Şebekeleri
Fasıl-4. Sermayenin Serbest Dolaşımı	Fasıl-22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
Fasıl-5. Kamu Alımları	Fasıl-23. Yargı ve Temel Haklar
Fasıl-6. Şirketler Hukuku	Fasıl-24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
Fasıl-7. Fikri Mülkiyet Hukuku	Fasıl-25. Bilim ve Araştırma
Fasıl-8. Rekabet Politikası	Fasıl-26. Eğitim ve Kültür
Fasıl-9. Mali Hizmetler	Fasıl-27. Çevre
Fasıl-10. Bilgi Toplumu ve Medya	Fasıl-28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
Fasıl-11. Tarım ve Kırsal Kalkınma	Fasıl-29. Gümrük Birliği
Fasıl-12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı	Fasıl-30. Dış İlişkiler
Fasıl-13. Balıkçılık	Fasıl-31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları
Fasıl-14. Taşıma politikası	Fasıl-32. Mali Kontrol
Fasıl-15. Enerji	Fasıl-33. Mali ve Bütçesel Hükümler
Fasıl-16. Vergilendirme	Fasıl-34. Kurumlar
Fasıl-17. Ekonomik ve Parasal Politika	Fasıl-35. Diğer Konular
Fasıl-18. İstatistik	

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti AB Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Ana Sayfa/ Katılım Süreci/ AB Katılım Müzakereleri, 25.02.2012.

2.2.6.3. 2011 Yılı AB İlerleme Raporu'na Göre Türkiye

Türkiye-AB ilişkilerinin geldiği son noktayı değerlendirebilmek için, Avrupa Komisyonu'nun 12 Ekim 2011 tarihinde yayınlamış olduğu 2011 yılı AB İlerleme Raporu'nu mercek altına yatırmak yeterli olacaktır. Bahse konu raporda, Türkiye ile katılım müzakerelerinin devam ettiği ve hazırlık niteliğindeki analitik evrede, münferit fasıllarda müzakerelere başlamak için tarama raporlarından istifade edildiği belirtilmiştir. 2011 Yılı İlerleme Raporuna göre, toplam 33 tarama raporundan dokuzu Konsey'de görüşülmekte ve bir tanesi de Komisyon tarafından Konsey'e sunulmayı beklemektedir.

Raporda, bugüne kadar; Bilim ve Araştırma, İşletme ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Trans-Avrupa Ağları, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Fikri Mülkiyet Hukuku, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Vergilendirme, Çevre, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikasının müzakereye açıldığı ve bu fasıllardan yalnız Bilim ve Araştırma Faslı'nın geçici olarak kapatıldığı vurgulanmıştır.

2011 Yılı İlerleme Raporu'nda, AB-Türkiye GB'nin, 2010 yılında toplam 103 milyar avro olarak gerçekleşen AB-Türkiye ikili ticaretinin geliştirilmesine katkıda bulunmaya devam ettiği, Türkiye'nin AB'nin yedinci en büyük ticari ortağı, AB'nin ise Türkiye'nin en büyük ticari ortağı olduğu hususlarına vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin toplam ticaretinin neredeyse yarısı AB ile gerçekleşmekte ve Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık % 80'i AB'den gelmektedir. Ancak, İlerleme Raporu'na göre Türkiye GB şartlarını tam olarak uygulamamakta ve GB kapsamındaki taahhütlerini ihlal eden mevzuatı muhafaza etmektedir. Bunun sonucu olarak, birçok ticari konu çözümsüz kalmaya devam etmektedir.

Türkiye'ye, 2011 yılında Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)'ndan yaklaşık 781,9 milyon avro tahsis edilmiştir.¹³⁷

2.2.7. AB'nin Türkiye'nin Üyeliğine Yaklaşımı

Türkiye'nin AB'ye üyelik için başvurmasının üzerinden yarım yüzyıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen hâlâ üye olarak kabul edilmemesinin birçok nedeni olduğu söylenebilir. Bunların bir kısmı Türkiye'nin kendi iç dinamikleri ile bağlantılı iken, bir kısmı ise AB üyesi ülkelerin yaklaşımları ve ön yargılarıyla ilgilidir.

¹³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/Türkiye-AB İlişkileri/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları/ Türkiye Düzenli İlerleme Raporu-2011, 05.05.2012.>

AB'nin Türkiye'nin üyeliğine yaklaşımının iniş-çıkışlarla dolu olup, Türkiye'nin üyeliğine ilişkin olarak AB şimdiye kadar genellikle şartlı ifadeler kullanmayı tercih etmiştir. Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 2'nci maddesinde, her ne kadar müzakerelerin paylaşılan hedefinin katılım olduğu belirtilmişse de, müzakerelerin sonucunun önceden garanti edilemeyen ucu açık süreçler olduğunun açıkça vurgulanması da bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. İşin doğasında mevcut olan bu garantisizliğe açıkça vurgu yapılması ve ayrıca müzakerelerin askıya alınabilme ihtimalinden bahsedilmesi, AB'nin Türkiye'nin üyeliği hakkındaki tereddütlerini tamamen bitiremediğini göstermektedir.¹³⁸ Müzakere Çerçeve Belgesi'nde yer alan ifadelerin, üye devletlerin kendi kamuoylarında Türkiye'nin üyeliğini istemeyen çevrelere karşı durumu anlatabilmek için konulduğu söylemleri ise, Türkiye'nin üyeliğinin kolay olmayacağı gerçeğini yansıtmaktadır.

Üye devletlerin Türkiye'ye karşı tavırları arasında tam bir uyum olmadığı gibi, siyasal yaşamdaki iktidar değişikliklerine paralel olarak, zaman içerisinde Türkiye'ye bakış açılarında farklılıklar sergilenebilmektedir. Özellikle Yunanistan, GKRY, Fransa ve Avusturya Türkiye'nin AB üyeliğine tamamen karşı çıkarken, İngiltere ve Birliğe yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemektedir. Fransa'da 6 Mayıs 2012 tarihinde ikinci turu gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında iktidardaki Halk Hareketi Birliği Partisi adayı Nicolas Sarkozy'nin kaybederek, Sosyalist Parti adayı François Hollande'ın iktidara gelmesinin Fransa'nın, Türkiye'nin AB üyeliğine yaklaşımını ne derece değiştirebileceği merakla beklenmektedir. AB'nin neredeyse tüm mali yükünü omuzlayan Almanya ise, Türkiye'nin üyeliği ile birlikte hem mali yükünün daha da artacağı endişesi, hem de gücünü Türkiye ile paylaşmak zorunda kalacağı gerçeğinden hareketle olumsuz tavır sergilemektedir.

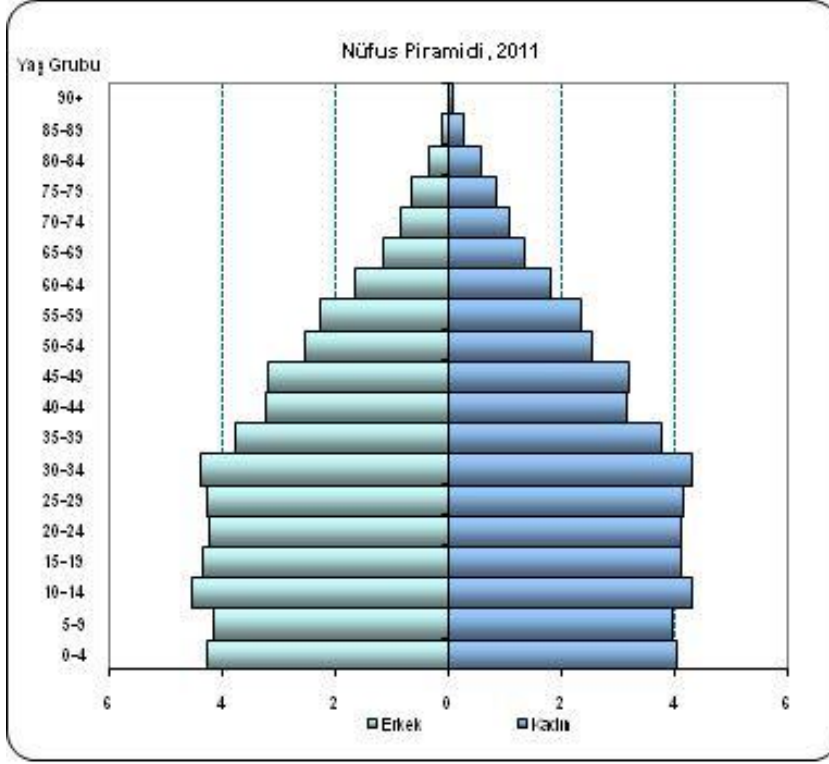
Şimdiye dek Birliğe katılmak için bir aday ülkeye sunulan en ağır koşullarla yüzleşmiş olan Türkiye'nin üyeliğine sıcak bakılmamasının nedenlerinin başında, Türkiye'nin nüfusu gelmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı'nın verilerine göre 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 74.724.269 kişi olup, geçtiğimiz yıla göre nüfus artış oranı binde 13,5 olmuştur. Nüfus projeksiyonlarına göre Cumhuriyet'in kuruluşunun yüzüncü yılına kadar nüfus artışı her yıl ortalama binde 10 oranında seyredecek ve 2023 yılına gelindiğinde Türkiye nüfusu yaklaşık 87 milyon kişi olacaktır. Türkiye bugün üye olması durumunda yetkileri devamlı şekilde genişleyen Avrupa Parlamentosu'nda, Almanya'dan sonra en çok temsilci gönderme

¹³⁸ Efeğil, Erol, **a.g.e.**, s. 280.

imkânına sahip ülke konumuna gelecek ve bu durum, AB içerisindeki güç dengelerini esaslı şekilde değişmesine neden olacaktır.¹³⁹

Şekil 1. Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Piramidi (2011)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr/> Ana Sayfa/ İstatistikler/ Nüfus, Demografi, Konut, Toplumsal Yapı/ Nüfus İstatistikleri ve Projeksiyonlar/ Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği (2010-2050), 01.05.2012.

Türkiye'nin nüfus yapısı AB ülkeleri için yönetimin paylaşılması açısından problem oluşturmakla birlikte; birçok Avrupa ülkesinde nüfus artışı durmuş ve yaş ortalaması artarken; Türkiye'de yıllık binde 13,5 nüfus artışı yaşanması ve nüfusun yarısının ortanca yaş grubu olarak tanımlanan 29,7 yaşından küçük olmasının AB'ye iş gücü anlamında büyük hareketlilik katacağı değerlendirilmektedir.¹⁴⁰ Avrupa'da toplam doğurganlık oranı, yenilenme hızı¹⁴¹ olan 2,1'in altına düşmüştür. (Bu oran 2000-2005 dönemi için Türkiye'de % 2,23'dür). Yani bugün Birlik nüfusunun en ciddi problemi yaşlı/genç oranının hızla yükselmesidir.

¹³⁹ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne 2012 yılı itibariyle girdiğini farz ve kabul edecek olursak, AB içindeki nüfus dağılımı şöyle olacaktır; 2011 Yılı itibariyle Almanya 81.751.602 kişi, Türkiye 74.724.269 kişi ve Fransa 65.048.412 kişi. (Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table>, 1 Ocak 2012 itibariyle).

¹⁴⁰ Türkiye İstatistik Kurumu resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr/> Ana Sayfa/ İstatistikler/ Nüfus, Demografi, Konut, Toplumsal Yapı/ Nüfus İstatistikleri ve Toplumsal Yapı, 01.05.2012.

¹⁴¹ Yenilenme hızı: Çocuk doğuran kadınların, kendi çocukları ile yenilenmesini, ölümlülüğü de dikkate alarak gösteren bir ölçümdür. Bu ölçüm tam olarak bir kadının, belli bir yaşa özel doğurganlık hızı, yaşa özel ölüm hızı ve doğuştaki cinsiyet oranına göre doğurduğu kız çocuk sayısıdır. Bu değerler sabit kalırsa, 1.0 olan net yenilenme hızı, doğumların bir önceki kuşağı tam olarak yenileyeceğini gösterir.

Avrupa Komisyonu raporuna göre, 20 yaşın altında olanlarla 60 yaşın üstünde olanların oranı 2025 yılında tersine dönecektir. Bununla birlikte, çalışabilir nüfus grubunun 1995-2025 yılları arasında 13 milyon azalacağı değerlendirilmektedir. Bu sebeple emekli olan kişi sayısı % 50 oranında artarak AB-15 için 37 milyona ulaşacaktır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan diğer bir çalışmaya göre de, 2050 yılında atmış yaş üstü nüfus grubu % 60 artarken; genç nüfusun toplam nüfusa oranı % 20 oranında azalacaktır. Bütün bu gelişmeler, yaşlanma probleminin AB'nin ekonomik ve sosyal düzenini fazlasıyla etkileyeceğini göstermektedir. AB ülkelerinde nüfus yaşlanmaktadır ve bu durum iş gücü kapasitesinin ve üretkenliğin azalması, ekonomide genel tasarruf miktarının azalması ve sosyal güvenlik sistemlerinin olumsuz yönde etkilenecek, kamu harcamalarının artmasına sebep olmaktadır.¹⁴²

Yaşlanma probleminden, sosyal güvenlik sisteminin çok fazla etkilenmesinin temel sebebi, hâlihazırda AB üyesi ülkelerde kullanılan emeklilik sistemlerinin finansman şeklidir. AB'de emeklilik sistemleri genellikle dağıtım sistemiyle finanse edilmektedir. Bu yöntemde, mevcut çalışanların sosyal güvenlik kesintilerinden emeklilere ve muhtaç bireylere kaynak aktarılmaktadır. AB genelinde 2000 yılında 60 milyon olan 65 yaş üstü grup, 2050 yılında 100 milyonu bulacaktır. Başka bir deyişle, bugün için her yaşlı başına 4 çalışabilir nüfus varken; 2050 yılında bu rakam 2'nin altına düşecektir. AB'nin yaşlanan nüfusu ve bu yaşlanmanın muhtemel sonuçları göz önüne alındığında, Birliğin bugünkü ekonomik büyümesini devam ettirebilmesi için daha fazla çalışabilir nüfusa ihtiyaç duyacağı değerlendirilmektedir. Bu noktada, AB'de göç veya genişlemenin yaşlanma sorununa çözüm olabileceği yönünde tartışmalar yaşanmaktadır. 2004-2007 yılları arasında tamamlanan Doğu Avrupa genişlemesinin AB'nin yaşlanma sorununa çözüm olamayacağı aşikârdır. Bu konuda AB'ye aday ülkeler arasında tek olumlu örnek ise Türkiye'dir.¹⁴³ Brucker'e göre, göç miktarının ve yapısının hâlihazırdaki demografik özelliklerin üstünde olması, göç hareketlerinin bir ülkedeki vergi mükelleflerinin sayısını artırması ve göçmenlerin eğitilmiş ya da kalifiye eleman olması durumunda göç olgusu, yaşlanma sorununa olumlu katkıda bulunabilir.¹⁴⁴ Dolayısıyla Türkiye'nin nüfus yapısı bir dezavantaj olmaktan ziyade; AB içinde yaşlanan nüfusla birlikte gelen sorunların çözümü için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

AB'nin en büyük çekincelerinden biri de AB üyeliği sonrası Türkiye'den AB ülkelerine büyük bir göç yaşanacağına yönelik endişelerdir. AB, benzer bir korkuyu 2004 genişlemesi öncesinde de yaşamış; ancak bu oran yalnızca % 1 olarak gerçekleşmiştir. AB üyesi

¹⁴² Burcu Gökçe Yılmaz Akın, "Avrupa Birliği'nin Yaşlanma Sorununa Bir Çözüm Olarak Türkiye'nin Üyeliği", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, 2009, s. 29.

¹⁴³ Akın, **a.g.m.**, s. 31.

¹⁴⁴ Herbert Brucker, **Can International Migration Solve the Problems of European Labor Markets?**, UN Economic Commission for Europe, 2. Sayı, 2002, s.134.

ülkelerin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik şartlar, Türkiye’de yaşanan hızlı ekonomik gelişmeler ve Türkiye’nin kendine has iç dinamikleri dikkate alındığında göç edebilecek insan sayısının 1 ila 2,1 milyon arasında değişebileceği ve AB’nin endişelendiği boyutlara ulaşmayacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye’nin üyeliğini direnç gösterilmesinin diğer bir sebebi, dini ve kültürel farklılıklardır. Akgönenç, büyük bir Müslüman grubun AB içinde etkili bir konuma gelmesinin bugünkü şartlar altında pek kolay kabul edilemeyecek bir durum olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁵ Bugün Afrika, Avrupa, Asya’da Türk ve Müslüman isimleri birbiriyle bütünleşmiştir. Bunun nedeni bin sene boyunca Müslümanlık adına çarpışan ve onu müdafaa eden milletin hep Türkler olmasıdır.¹⁴⁶

AB’nin gösterdiği direncin bir başka neden ise milliyettir. Diğer bir ifadeyle, Türkleri tarih boyunca “öteki” olarak tanımlamış bir ülkelerin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir Birliğin Türkiye’yi hazmetme kapasitesidir. Ünal, Fransız Anton Marini’nin Avrupa’yı Türk tehlikesinden korumak için 1462 yılında, Bohemya ve Fransa Kralları ile Venedikliler arasında bir federasyon kurulmasını önerdiğini aktarmaktadır.¹⁴⁷ Keskin, Almanya ve Fransa İkinci Dünya Savaşı sırasında birbirlerine yaptıklarını unutarak AB çatısı altında işbirliği yapabiliyorlarsa, bu iki ülkenin 1683’de olanları hatırlayarak Türklerden korktukları için Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkmayacaklarını ifade etse de Avrupalıların bilinçaltında bir Türk korkusu olduğunu kabul etmek gerekir.¹⁴⁸

Bir başka sebep de, Türkiye’nin coğrafi konumudur. Türkiye Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanları kontrol edebilecek ve enerji arz güvenliğini sağlayabilecek bir ülke olmasına rağmen; bu bölgelerde konuşlu ülkelerin yaşadığı siyasal çalkantılar Türkiye’nin AB üyeliğini olumsuz etkilemektedir. Bulunç ile yapmış olduğum mülakat¹⁴⁹ esnasında kendisi bu duruma dikkat çekmiştir. Bulunç, AB’nin Türkiye’nin üyeliği sonrası Irak, Suriye ve İran gibi ülkeler ile komşu olmak istemediğini ifade etmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki; Türkiye Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanları kontrol edebilecek bir konumda olup, dünya fosil enerji kaynaklarının % 75’inden fazlası Türkiye’nin doğusundadır ve enerji arz güvenliği açısından Türkiye vazgeçilmez bir ülkedir.

¹⁴⁵ Akgönenç, **a.g.e.**, s. 196.

¹⁴⁶ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s. 327.

¹⁴⁷ Ünal, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁴⁸ Keskin, **a.g.e.**, s. 294.

¹⁴⁹ Ahmet Zeki Bulunç ile 07 Mart 2012 tarihinde yapılan mülakatın tam metni Ek 2’de sunulmuştur.

Türkiye'nin üyeliğine karşı olanların bahanelerinden biri de ekonomik gerekçelerdir. Ancak, 2004 genişlemesiyle AB'ye üye olan Doğu Avrupa ülkelerinin esasen ekonomik açıdan üyeliğe hazır olmadıkları yorumun ötesindedir. Bu ülkelerin GSMH'lerinin her yıl AB'den 2 puan hızlı arttığı takdirde bile, gelir düzeylerinin AB'nin yarısına ulaşması 30 yıl alacaktır. Polonya'nın, ekonomik gelişmişlik açısından AB'nin en son sıralarında gelen Portekiz'in düzeyine ancak 20 yılda ulaşabileceği değerlendirilmektedir.

Diğer yandan AB büyük bir ekonomik krizle karşı karşıyadır. Yunanistan, AB ve IMF yardımları ile ayakta durmaya çalışmakta, Portekiz, İtalya ve İspanya'da sürekli olarak tehlike çanları çalmaktadır. Bu konuda bir otorite olarak kabul edilebilecek Avrupa Yatırım Bankası "Euro bölgesinin 2 yıl içinde krizden çıkmasının zor olduğunu" itiraf etmektedir. Türkiye ise şu anda dünyanın on yedinci büyük ekonomisine sahiptir. 2012 yılı Temmuz ayı itibariyle işsizlik oranı % 9'a gerilemiş olup, birçok AB ülkesi ekonomide daralma yaşarken; Türkiye'de 2012 yılı büyüme oranı % 3,2 olarak beklenmektedir. Demokrasi ile yeni tanışan ve ekonomik açıdan büyük sıkıntı içinde olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri bile artık Birliğe üye olabildikten sonra Türkiye'nin üyelik bekleyen bir kenar devlet olarak kalması mümkün değildir.¹⁵⁰

Zaman geçtikçe mevcut problemlere Kıbrıs Sorunun eklenmesi ve GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan anlaşmalara da aykırı olarak 2004 yılında AB'ye tam üye olarak kabul edilmesiyle birlikte Türkiye'nin AB üyeliği daha da içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. Barlas, müflis (iflas etmiş) GKRY'nin AB'nin dönem başkanı olduğu ve Türkiye'nin aday ülke statüsünde bekletildiği bir tablonun ancak Salvador Dali'nin eriyip akan saatleri¹⁵¹ ile anlatılabileceğini ifade etmekte ve bu trajikomik olayı bir fıkra ile açıklamaktadır. "Trenle İstanbul'a gelen Nevşehirli vatandaş Haydarpaşa Garı'na inince yanındakine karşısında duran semtin adını sorar. Kadıköy cevabını alınca, Nevşehir'e şehir; Kadıköy'e köy diyenin aklına şaşarım" der.¹⁵² GKRY'nin AB dönem başkanlığı yaparken; Türkiye'nin AB kapısında bekletilmesi de en az bu kadar komik bir durumdur. Türkiye, AB üyeliğini önemsemektedir; ancak asıl problem GKRY'nin dümende olduğu bir AB'nin nasıl ciddiye alınabileceğidir.

¹⁵⁰ Efgil, Erol, **a.g.e.**, s. 301.

¹⁵¹ Salvador Dali'nin en tanınmış eseri olan Belleğin Azmi adlı resim 1931 yılında tamamlanmış olup, Eriyen Saatler olarak da bilinmektedir. Dali, eseri yaparken zamanın uykudayken akışının engellenemez olduğundan etkilendiğini ifade etmiştir.

¹⁵² Radikal Gazetesi resmi internet sitesi, Tarkan Barlas, (Erişim) <http://www.radikal.com.tr>, 03.02.2012.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN TAM ÜYELİK SÜRECİNDE KIBRIS SORUNU

3.1. Kıbrıs Sorununa Çözüm Arayışları

Zürih ve Londra Antlaşmaları’na göre iki toplumun ortaklaşa yetki, hak ve sorumluluklarına dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulmuş ve yeni kurulan Kıbrıs Devleti ile Kıbrıs Anayasası Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’ın müşterek garantisi altına alınmıştır. Büyük beklentiler üzerine kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin varlığını sürdürebilmesi için en çok gerekli olan şey; iyi niyet ve karşılıklı anlayıştır.

Nitekim, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluşundan yalnızca üç yıl sonra, Kıbrıs Anayasasının uygulanmasından çıkan anlaşmazlıklar hat safhaya ulaşmıştır. Soruna çözüm bulmak amacıyla Garantör devletlerin katılımıyla 15 Ocak 1964’te Londra Konferansı toplanmış, bir sonuç alınamaması üzerine 4 Mart 1964 tarihinde toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi sekiz maddelik bir karar almıştır. BM Güvenlik Konseyi Kıbrıs konusunda ilk kararını aldığı 1964 yılından bugüne kadar 123 karar almış olup, bu kararlardan bazıları münhasıran Kıbrıs sorunu için aranan çözüm şekline, yani sorunun özüne ilişkindir. Ancak aradan geçen yarım asırlık süre zarfında, sorunun çözümü amacıyla Birleşmiş Milletler platformunda çaba sarf edilmesine rağmen başarıya ulaşılamamıştır. Bu çözüm arayışlarından biri de Annan Planı’dır.

3.1.1. Annan Planı

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından 1999 yılında hazırlanmaya başlanarak 2002 yılında KKTC ve GKRY liderlerinin görüşüne sunulan ve dönemin Genel Sekreteri Kofi Annan’ın adıyla anılan plan, belki de Kıbrıs’ta çözüme en çok yaklaşılacak çözüm önerisi olarak tarihin tozlu raflarındaki yerini almıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 29 Haziran 1999 tarihli 4018'inci oturumunda Kıbrıs sorununun özüne yönelik 1250 sayılı karar kabul edilmiştir. 1250 sayılı karar, Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla 1968 yılından bugüne kadar hazırlanan en teşekküllü ve uluslararası camianın en geniş ölçüde destek verdiği ve taraflarca onaylandığı zaman yürürlüğe girebilecek pozisyonda olan Annan Planını başlatan karardır. Bu kararı takip eden uzun bir hazırlık dönemi sonrasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs Türk ve Rum tarafları arasında gerçekleşen dolaylı ve doğrudan görüşmelerde tarafların dile getirdikleri tezleri dikkate alarak hazırladığı "Kıbrıs Sorunu'nun Kapsamlı Çözümü"ne yönelik belgeyi 11 Kasım 2002'de, Kıbrıs'ta her iki tarafa ve garantör ülkelere sunmuştur.¹⁵³

Kızılyürek, Kıbrıs'ta 1974 yılında gerçekleştirilen askeri harekât sonrası oluşan coğrafi ve demografik bölünmenin, Güvenlik Konseyi kararlarına aykırı olmasına rağmen bugüne kadar değiştirilmesinin mümkün olmadığını ifade etmekte ve Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için birçok Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleri ve Kıbrıs Özel Koordinatörü tarafından bin bir zahmetle hazırlanmış çözüm planlarının mevcut durumu değiştirmeye yetmediğini vurgulamaktadır. Kuşkusuz, bütün bu girişimler arasında en yoğun olanı ve çözüm perspektifi en sağlam görüleni Kofi Annan'ın öncülüğünde başlayan ve üç yıl süren girişimlerdir. Kızılyürek'e göre, bu son girişimin başarı şansının yüksek olması ya da öyle görülmesi, değişen konjonktür içinde Türkiye'nin AB üyeliğinin Kıbrıs sorununun çözümünden geçtiği yönünde oluşan kanaatten kaynaklanmaktadır.¹⁵⁴

Ancak, ne bundan önce başvurulmuş arabuluculuk girişimleri ve hazırlanan çözüm planlarının, ne de 31 Mart 2004 tarihinde İsviçre'de taraflara sunulan Annan Planı'nın çok masum girişimler olduğunu söylemek ve bu çabaların bir sonuca ulaşamamasının sorumluluğunun yalnızca KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti'ne ait olduğunu ifade etmek objektif bir yaklaşım olmayacaktır.

Uzun süre kanayan bir yara gibi çözümsüz kalan Kıbrıs sorununun belirli bir çözüme ulaştırılabilmesi için, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri (BMGS)'nin öncülüğünde hazırlanan, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin desteklediği Annan Planı, Türkiye Cumhuriyeti'nin AB'ye üye olma aşamasında önemli adımların atıldığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin o tarihe kadar Kıbrıs konusundaki pozisyonu, müzakerelerin gözetimi ile sınırlı olmuş ve bu makamdan herhangi bir belge sunması talep edilmemiştir.

¹⁵³ Tuncer Topur, **Dünya ve Türkiye-Avrupa Birliği-Kıbrıs Üçgeni**, 1. Baskı, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 241.

¹⁵⁴ Niyazi Kızılyürek, **Doğmamış Bir Devletin Tarihi, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 311.

AB'nin Kıbrıs konusunda öne çıktığı ve BM'den sadece gözetim görevini yerine getirmesinin istendiği bir sırada, BMGS'nin söz konusu belge ile ortaya çıkması farklı yorumlara neden olmuştur. Çeçen bu durumu, Kıbrıs konusunda inisiyatifin Avrupa'nın eline geçmesinin önlenmek istenmesi ve BM'nin aktif olarak devreye girmesi ile beraber İngiltere ve ABD'den meydana gelen Atlantik İttifakı'nın ada üzerindeki eski egemenliğini yeniden tesis etmek konusunda girişimde bulunması olarak açıklamaktadır. BM'nin, bu tür bir çalışma içine girmesi istenmediği halde, ilk kez bu denli kapsamlı bir çalışma ile örgütün devreye sokulması, asıl amacın Kıbrıs sorununu çözmek olmadığı, Atlantik güçleri ile İsrail ittifakının Kıbrıs'ın bir bütün olarak AB'ye alınmasını önlemeye çalıştığı biçiminde değerlendirmeler yapılmasına yol açmaktadır.¹⁵⁵

Mütercimler ise konuyu biraz daha özele indirgeyerek, Annan'ın özgeçmişini ön plana çıkarmakta ve genelde Afrika ile ilgili görevlere verilen, Somali'de başarısız olan ve Ruanda Katliamına mâni olamayan Annan'ın bu başarısızlıkları nedeniyle işine son verilmesi gerekirken; Birleşmiş Milletlerin başına getirilmesine dikkat çekmektedir. Mütercimler "Yahudi lobisi ve global kapitalizmin desteğini karısı kanalıyla elde eden ve mason bir Afrikalı kabile şefinin oğlu olan Annan'a Kıbrıs'ın ve Türkiye'nin geleceğinin teslim edilemeyeceğini ifade etmektedir."¹⁵⁶ 2012 yılında Suriye'de yaşanacak gelişmeler Annan'ın başarısızlıklarını pekiştirecek ve Mütercimler'in yaklaşımını destekleyecektir.

3.1.1.1. Annan Planı'na Ait Detaylar

Kıbrıs'ta Türk ve Rum tarafının eşit iki kurucu irade olarak adlandırıldığı, kurucu devletlerin statüsü ve birbirleriyle olan ilişkilerinin İsviçre modeline¹⁵⁷ dayandığı, iki kesimli ve iki toplumlu federal bir yapı öngören kapsamlı bir çözüm önerisi olarak ortaya çıkmıştır Annan Planı.

Annan Planının, devletin yapısı bakımından yeni bir çözüm modeline dayanmadığı ve 1974 yılından itibaren ileri sürülen çözüm önerileri ile aynı parametreleri taşıdığı aşikârdır. Planın, 1960 Antlaşmalarından en önemli farkı ise "iki bölgelilik"tir. Plana göre Kuzey'deki kurucu devletin adı Kıbrıs Türk Devleti (KTD), Güney'deki devletin adı ise Kıbrıs Rum Devleti (KRD)

¹⁵⁵ Çeçen, **a.g.e.**, s. 199.

¹⁵⁶ Mütercimler, **a.g.e. (2005)**, s. 415.

¹⁵⁷ İsviçre Modeli: İsviçre 20 tanesi tam, 6 tanesi ise yarım olmak üzere toplam 26 Kanton'dan oluşmaktadır. Her bir Kanton'un kendi Anayasası, Parlamentosu, Hükümeti ve Mahkemesi vardır. Federasyon, Kantonlar ve Belediyeler olmak üzere üç Devlet kademesine sahip olan İsviçre'de 140 Milletten insanlar yaşamakta, 4 resmi dil konuşulmaktadır. Her 3 evlilikten birinin iki uluslu olduğu ve her 5 kişiden birinin İsviçre pasaportu taşımadığı ülkede bu durum bir bölünmüşlük olarak değil; küçük bir alanda, büyük bir kültürel çeşitlilik olarak tanımlanmaktadır.

olacaktır. Planın birinci maddesi Kuruluş Antlaşması, ikinci maddesi Kıbrıs'ta kurulacak yeni düzenle ilgili hususlara ilişkin antlaşma, üçüncü maddesi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne karar için sunulacak hususlar ve dördüncü maddesi ise AB'ye katılım şartlarını kapsamaktadır.

3.1.1.1.1. Kıbrıs'ta Kurulacak Yeni Düzen

Antlaşmanın birinci maddesinde; oluşacak yeni düzende Kuruluş Antlaşması, Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşması'nın yürürlükte kalacağı ve mutatis mutandis (gerekli uyarlamalar) uygulanacağı, Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB'nin tam üyesi olacağı ve bir AB üye ülkesi olarak Türkiye'nin de AB'ye katılımını destekleyeceği belirtilmektedir. Bu Antlaşma ile kurulan yeni düzende, özellikle Kıbrıs'ın tamamının veya bir kısmının sair bir ülke ile birleşmesi veya herhangi bir şekilde bölünme veya ayrılmasına ilişkin tek yanlı değişiklikler yasaklanmıştır.

Antlaşmanın ikinci maddesinde; Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, federal hükümetinin ve kurucu devletlerinin statüsü ve ilişkilerinin, İsviçre'nin, federal hükümetinin ve kantonlarının statüsü ve ilişkileri model alınarak oluşturulduğu belirtilmiştir. Buna göre; Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, bir federal hükümete ve biri Kıbrıs Rum Devleti diğeri Kıbrıs Türk Devleti olmak üzere iki eşit kurucu devlete sahip, feshedilmesi mümkün olmayan bir ortaklıktan oluşan bağımsız bir devlettir. Kıbrıs, BM üyesidir ve tek bir uluslararası tüzel kişiliğe ve egemenliğe sahiptir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, hukukun üstünlüğü, demokrasi, temsili Cumhuriyet hükümeti, siyasi eşitlik, iki bölgelilik ve kurucu devletlerin eşit statüsü temel ilkelerine göre düzenlenmiştir.

Üçüncü maddesinde ise, vatandaşlık, ikamet ve kimlik konuları düzenlenmiştir. Tek bir Kıbrıs vatandaşlığı vardır ve Kıbrıs vatandaşlığına uygunluk, özel çoğunluğun kabul ettiği federal kanun ile düzenlenecektir. Ayrıca, bir kurucu devlet, geçici bir süre için, diğeri kurucu devletten gelen kişilerin ikamet tesisine Anayasal Kanuna uygun olarak kısıtlama getirebilir.

Beşinci maddesinde, yasama yetkisinin Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki meclisten oluşan Federal Parlamento tarafından kullanılacağı ve her bir meclisin eşit sayıda Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk senatörlerden oluşacak şekilde 48 üyeye sahip olacağı belirtilmiştir.

Sekizinci maddede ise, Yunan ve Türk askeri birliklerinin Kıbrıs Rum Devleti'nde ve Kıbrıs Türk Devleti'nde konuşlandırılmasına yönelik usuller düzenlenmiştir. Buna göre 2011 yılına kadar tüm rütbelerde her biri 6.000'i aşmayan, bir sonraki aşamada, hangisi daha önce ise, 2018 yılına veya Türkiye'nin AB'ye girişine kadar, tüm rütbelerde her biri 3,000'i aşmayan sayıda ve son aşamada ise tüm askerlerin geri çekilmesi amacıyla üç yıllık gözden geçirmelere tâbi olarak tüm rütbelerde Yunan askeri birlikleri 950 ve Türk askeri birlikleri 650'yi aşmayacak sayıda sınırlandırılacaktır.

Dokuzuncu madde ile, kurucu devlet sınırları ve toprak ayarlaması hususları düzenlenmiştir. Bu Antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle toprak ayarlaması neticesinde (sözde) yasal olarak Kıbrıs Rum Devletine ait olan bölgelerin idaresi geçici bir süre için Kıbrıs Türk Devletinde olacaktır. Yönetim, bu Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden 104 gün sonra, 42 aylık bir süre boyunca, altı aşamada Kıbrıs Rum Devletinin geriye kalan kısmına bitişik olan ve büyük oranda yerleşimin bulunmadığı bölgelerin yönetimini Rum Kesimine devredecektir.

Antlaşmanın onuncu maddesinde mülkiyet konusuna değinilmiştir. Bu Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden önceki olaylarla malının tasarrufunu kaybetmiş kişilerin talepleri, uluslararası hukuka uygun olarak, tasarrufu kaybetmiş mal sahiplerinin ve şimdiki kullanıcıların bireysel haklarına saygı gösterilerek ve iki bölgelilik ilkesine göre çözümlenecektir.

On üçüncü madde ile antlaşmanın yürürlüğe girme ve uygulama usulü düzenlenmiştir. Buna göre antlaşmanın, ayrı ayrı yapılan eş zamanlı referandumlarda her iki tarafça onaylanması ve Kıbrıs'taki yeni düzene ilişkin konular hakkındaki antlaşmanın Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık tarafından imzalanması koşuluyla yürürlüğe gireceği karara bağlanmıştır.

Kadioğlu, Annan Planı doğrultusunda kurulması planlanan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel özelliklerini şöyle sıralamaktadır; "Kıbrıs Birleşik Cumhuriyeti, feshedilemez ortaklıktan oluşan bağımsız bir devlet olup, bir Federal hükümet ile, biri Kıbrıs Türk Devleti, diğeri ise Kıbrıs Rum Devleti olmak üzere iki kurucu devletten oluşacaktır. Kurulan Cumhuriyet, BM ve AB üyesidir. Tek bir uluslararası kişiliğe ve egemenliğe sahiptir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temsili cumhuriyet hükümeti, Kıbrıs Türk ve Rumlarının siyasi eşitliği, iki bölgelilik ve kurucu devletlerin eşit statüsü temellerine göre anayasa tarafından düzenlenecek ve lâik olacaktır".¹⁵⁸

Antlaşmanın sekizinci maddesi ile 1974 yılından bugüne kadar Kıbrıs'ta bulunan ve bu süre içinde Ada'da huzur ve güvenliğin temini olarak değerlendirilen Türk askerinin Ada'dan çekilmesi istenirken, İngiliz üslerinin mevzu bahis edilmemesi dikkat çekicidir. Yine antlaşma

¹⁵⁸ Kadioğlu, a.g.t., s. 83.

ile; Adanın, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ın onayı olmadan uluslararası askeri operasyonlara açılmayacağı öngörülürken; Ada'da konuşlu iki İngiliz askeri üssünün durumu göz ardı edilmiştir.

Kıbrıs adası tüm İskenderun Körfezi'ni kontrol altında tutmaktadır. Çeçen, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve Bakü-Ceyhan Boru Hattı'nın devreye girmesi ile birlikte sadece Türkiye açısından değil; Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve bunlarla iş yapan diğer ülkeler açısından da çok önemli bir coğrafya konumuna gelen Kıbrıs adasından Türk ordusunun geri çekilmesinin Türkiye için büyük bir güvenlik sorunu yaratacağını ifade etmektedir. Çeçen'e göre, Doğu Akdeniz'de hegemonya kurmak isteyen AB ya da İsrail'in, Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek düzeyde örgütlenmeleri aşamasında, Türkiye'nin Kıbrıs'tan geri çekilmesi, Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atacaktır.¹⁵⁹

3.1.1.2. Referandum Süreci ve Sonuçları

Kıbrıs sorununa çözüm olacağı iddiasıyla hazırlanan Annan Planı'nın Kıbrıs'ta yaşayan her iki toplumun görüşlerini almak üzere; her iki tarafta ayrı ayrı, ancak eş-zamanlı olarak düzenlenecek referandumlarla Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum halklarının onayına sunulması ve böylece, 1 Mayıs 2004 tarihinden önce çözüme ulaşılarak, AB'ye birleşmiş bir Kıbrıs'ın katılımı hedeflenmiştir. AB'nin de, üzerinde uzlaşılması için önemle durduğu, BM tarafından son şekli verilen Annan Planı 24 Nisan 2004 tarihinde GKRY ve KKTC'de düzenlenen referandumlarla halkın onayına sunulmuştur. Ancak, bahse konu referandum sonuçlarını sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek için referanduma gidilen sürecin iyi analiz edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

3.1.1.2.1. Annan Planı Referandumuna Gidilen Süreç

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) tarafından hazırlanan Rapor'da 2000'li yılların başında KKTC ve Türkiye'de gerçekleştirilen seçimlerle beraber yeniden şekillenen siyasetin Kıbrıs politikalarına da yansıdığı ifade edilmektedir. Rapora göre, AB'nin üyelik sözü, Annan Planı referandumuna gidilen süreçte Rum tarafında taviz vermez bir tutuma yol açarken; KKTC ve Türkiye'nin seçimler dolayısıyla siyasette yaşadığı dönüşüm nedeniyle, adanın Kuzeyi geçmişin aksi yönde bir ivme ile Kıbrıs'ta çözüm yanlısı bir tavır izlemiştir. Raporda, Türkiye'de 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimler sonrasında bir partinin tek başına iktidara gelmesiyle birlikte, yeni kurulan hükümetin, Kıbrıs sorununun çözümüne

¹⁵⁹ Çeçen, a.g.e., s. 196.

ilişkin geleneksel politikadan farklı bir tutum içine girdiği vurgulanmaktadır. Türkiye'nin geleneksel Kıbrıs politikası, AB çerçevesinde sorunun üyelikle bağdaştırılmadan, iki farklı konu olarak değerlendirilmesi üzerine şekillenirken; yeni kurulan hükümet, Kıbrıs sorununun AB üyeliği ile bağlantılı olduğunu kabul etmek durumunda kalmıştır. Hükümetin bu yeni tutumu ile “çözumsuzlük çözümdür” anlayışı terk edilmiş, Annan Planı çerçevesinde çözüme yönelik çalışmaların hızlandırılmasından söz edilmeye başlanmıştır.

Aralık 2003'te KKTC'de gerçekleştirilen parlamento seçimlerinde de farklı bir eğilim oluşmuş, daha önceleri, adadaki mevcut durumun korunması yönünde politikalar üreten partiler seçimlerde çoğunluğu elde ederken; bu defa Kıbrıs Türk halkı statükonun korunması-değiştirilmesi eksenlerinde eşit oy vermiştir. 2005'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda, Cumhuriyetçi Türk Partisi/Birleşik Güçler (CTP/BG) lideri ve Başbakan Mehmet Ali Talat'ın, KKTC'nin yeni Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte, Kıbrıs sorunu ile ilgili muhtemel çözümün daha kolay olacağı fikri perçinlenmiştir.¹⁶⁰

Kızılyürek, New York'a “nasıl olsa Denктаş oyunbozanlık yapar, biz de kurtuluruz” edasıyla giden Kıbrıs Rum tarafının, referanduma gitme taahhüdüyle geri dönmek zorunda kaldığını ifade etmektedir. Denктаş, yine oyunbozanlık yapmış; ama bu kez Kıbrıs Rum tarafının oyununu bozmuştur. Oysa, Papadopoulos ve diğer Rum liderler, New York'a gitmek üzere yola çıkarken, Denктаş'ın, Annan Planı'nı kabul etmeyerek her zamanki gibi kendilerini zor duruma düşmekten kurtaracağından son derece emindirler. Nitekim Dimitris Hıristofyas, “Denктаş'ın evet diyeceğini nereden bilebilirdik?” sözleriyle bu durumu itiraf etmiştir.¹⁶¹

3.1.1.2.2. Annan Planı Referandumu

Kıbrıs sorununun çözümü amacıyla KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş ve dönemin GKRY lideri Klerides arasında Ocak 2002'de başlayan yüz yüze görüşmeler, BMGS Annan'ın 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara, Annan Planı olarak da anılan “Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli” başlıklı belgeyi sunmasıyla sonuçlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde referandum süreci şu şekilde aktarılmaktadır:

10-13 Şubat 2004 tarihleri arasında New York'ta yapılan görüşmelerde varılan mutabakat gereği, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum taraflarının belli bir tarihe kadar Annan Planı'nı

¹⁶⁰ “Kıbrıs Sorununa Alternatif Yaklaşımlar: Çok Bileşenli Adım Modeli”, **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları**, Sayı 08-02, 2008, s. 6.

¹⁶¹ Kızılyürek, **a.g.e. (2005)**, s. 338.

müzakere etmelerini, üzerinde anlaşmaya varılamayan noktalarda müzakerelere Anavatan Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla devam edilmesini ve nihayet anlaşılammış nokta kaldıysa bu alanlarda BM Genel Sekreteri'nin yetkisini kullanarak formüller üretmesi ve ortaya çıkacak nihai belgenin her iki tarafta ayrı ayrı; ancak eş-zamanlı olarak düzenlenecek referandumlarla Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum halklarının onayına sunulmasını içermiştir.

19 Şubat 2004 tarihinde başlayan müzakereler iki aşamalı olarak 31 Mart 2004 tarihine kadar devam etmiştir. Müzakerelerin birinci aşaması, 19 Şubat-22 Mart 2004 tarihleri arasında Ada'da sürdürülmüştür. Siyasi düzeyde iki taraf arasında gerçekleştirilen görüşmelerde anlaşma sağlanammış olsa da, teknik düzeyde yapılan komite toplantılarında bazı gelişmeler elde edilebilmiştir. Müzakerelerin ikinci aşaması ise, 24 Mart 2004 tarihinde İsviçre'nin Bürgenstock kasabasında Anavatanların da katılımıyla başlamış ve 31 Mart 2004 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin Annan Planı'nın nihai halini taraflara sunması ile sonuçlanmıştır.¹⁶²

Annan Planı 24 Nisan 2004 tarihinde GKRY ve KKTC'de ayrı ayrı; fakat eşzamanlı olarak düzenlenen referandumlarla Kıbrıs'taki iki halkın onayına sunulmuştur. Referandumda "Kıbrıs'ın AB'ye birleşik olarak gireceği yeni düzeni hayata geçirecek Kuruluş Antlaşması ve tüm eklerini, Kıbrıs Türk Devletinin Anayasasını (Türk tarafı için) ve yürürlüğe girecek olan yasalara ilişkin hükümleri onaylıyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Kıbrıs Türk tarafı plana % 64,91 gibi büyük bir oranla "evet" derken, güneydeki Rum halkının % 75,83 oranında "hayır" oyu vermesi ile Annan Planı reddedilmiş ve Annan Planı çerçevesinde bir çözüm ihtimali ortadan kalkmıştır. AB'nin, referandum sonucu ne olursa olsun, Rumların Mayıs 2004 itibariyle AB'ye üye olacağı yönündeki taahhüdü Rum Kesimi'nin "hayır" oyu vermesindeki en büyük nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Bu garantiyi alan GKRY lideri Papadopoulos'un 7 Nisan 2004 tarihindeki halka seslenişinde Rum halkını güçlü bir "hayır" demeye çağırması ve Rum liderliğinin devlet eliyle sürdürdüğü "hayır" kampanyası da referandum sonuçları üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Sonuçta, her şart altında AB üyeliğini garantileyen GKRY için çözüm yönünde baskı oluşturacak ve onları adanın yönetimini Türklerle paylaşmaya razı edecek bir unsur kalmamıştır.

Annan Planı referandumu sonuçları, BM çerçevesinde bir çözümün Rumların gösterdiği "hayırcı" tavır ile uzun bir süre rafa kalkmasına ve hatta uluslararası aktörlerin bir anlamda umutlarının tamamen yok olmasına neden olmuştur. Ancak Annan Planı referandumu KKTC'ye bazı getiriler sağlamıştır. 1974 Kıbrıs Harekâtı sonrasında elde ettiği bazı kazanımlardan vazgeçmek pahasına Annan Planı'nın adanın Kuzeyinde büyük bir yüzdeyle desteklenmesi, uluslararası kamuoyunun taraflara bakış açısında kırılma noktası yaratmıştır. Uzun yıllar çözümsüzlüğün nedeni olarak görülen Türk Kesimi, referandumda gösterdiği

¹⁶² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 01.02.2012.

irade nedeniyle, kamuoyunda artık çözüm yanlısı olarak görülürken; Rum Kesimi çözümsüzlüğün kaynağı olarak gösterilmeye başlanmıştır. Başka bir deyişle, uluslararası kamuoyunun gözünde Türk toplumu ve Rum kesiminin rolleri değişmiştir. Türk tarafına karşı uluslararası kamuoyunda mevcut önyargıların belirli bir oranda yumuşadığı bir dönem olarak adlandırılabilir bu süreçte, Annan Planı referandumunun bir kırılma noktası olduğu ve o noktadan itibaren psikolojik üstünlüğün Türk tarafına geçtiği değerlendirilmektedir.

3.1.1.2.3. Referandum Sonuçlarına İlk Tepkiler

Çeçen, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile beraber, ortak yönetime ve sınırlı egemenliğe ancak üç yıl tahammül edebilmiş Rum Kesimi'nin, daha ileri bir sınırlamayı içeren Annan Belgesi'ni içlerine sindirebilmesinin mümkün olmadığını ve bu nedenle de Rumların referandum esnasında olumsuz oy kullandıklarını ifade etmektedir. Çeçen'e göre, Türk tarafından bir Cumhurbaşkanı Yardımcısı olması fikrini benimsemekte zorlanmış olan Rum Kesiminin, referandum sonrası "Dönüşümlü Başkanlık Sistemi" çerçevesinde Türk asıllı bir Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nı kabul edemeyecekleri anlaşılmıştır.¹⁶³

9 Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi Türkan Başyığıt referandum sonuçlarını değerlendirirken; Rumların olayı ulusal bir dava olarak algılayarak birleştiklerini; Türk tarafının ise "ver kurtulcular" ve "statükocular" olarak ikiye bölündüğünü, "Kıbrıs'ta Kıbrıslı Türk yoktur, Kıbrıslı vardır" tezinin ortaya atıldığını ifade etmektedir. Esasen, Türk tarafında yapılan mitinglerde "Yes be annem", " Tabiyatıyken evet" gibi sloganlar atılırken; Rum tarafında "No be babam" sloganının kullanılması sonuçlar hakkında çok daha önceleri net bir fikir vermektedir.¹⁶⁴

Referandumun sonucunda Ada'da yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Referandumun ardından başta BM, AB gibi uluslararası kuruluşlar ile ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelerden Kıbrıs Türk tarafının tutumunu destekleyen, Rum tarafının planı reddetmesinden üzüntü duyulduğunu beyan eden ve Kıbrıs Türk tarafının izolasyonunun artık devam edemeyeceğini vurgulayan açıklamalar gelmiş ve eşsiz bir fırsatın kaçırıldığına dikkat çekilmiştir. 26 Nisan 2004 tarihinde AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin Lüksemburg'da gerçekleştirilen toplantısı sırasında Kıbrıs konusunda alınan kararda Konsey, Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun sona erdirilmesinde kararlı olduğunu ifade edilmiş ve bu amaçla Komisyon kapsamlı tedbirler almaya davet edilmiştir. Toplantıda, adanın Kuzeyi'ne 259 milyon Euro'luk bir yardımda bulunulması da kararlaştırılmıştır.

¹⁶³ Çeçen, a.g.e., s. 201.

¹⁶⁴ Keser, a.g.e., s. 379.

Sonuç olarak, büyük iddialarla hazırlanan ve yaklaşık üç yıllık bir süreç sonrasında referanduma sunulan Annan Planı, Kıbrıs sorununu daha da içinden çıkılmaz bir duruma sürüklemiştir. Türk tarafının bu süreçten tek kazancı, sorunun değil; çözümün bir parçası olduğunu başta BM ve AB olmak üzere tüm dünyaya göstermiş olmasıdır.

3.1.1.2.3.1. GKRY ve Yunanistan'ın Tepkisi

Rum lider Papadopoulos'a göre, Annan Planı ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, tamamen Türklerin görüşlerini benimsemekteydi ve özellikle tarafların eşitliği kavramı, Papadopoulos'u fazlasıyla rahatsız ediyordu. Papadopoulos, Kıbrıs Federasyonu'na dönük bütün önerilerin konfederasyon olduğunu iddia ederek De Cuellar Belgesi, Gali Fikirler Dizisi ve şimdi de Annan Planı'nı reddetmekteydi. Ona göre tüm bu girişimler Türklere Kuzeyde ayrı egemenlik başışlarken, aynı zamanda, onları Güney Kıbrıs'ın da ortağı yapıyordu. Bu yüzden uzun yıllar en sevimli sloganı; Türklerin "Kuzeyde egemen, Güneyde ortak olmak" istedikleri şeklindeydi.¹⁶⁵

Bu şartlar altında referanduma sunulan Annan Planına her dört Rum'dan üçü "hayır" oyu vererek Kıbrıs sorununda çözüm yanlısı olmadıklarını net bir şekilde ortaya koymuşlardır. Annan Planı'nın Rum tarafınca reddedilmesinin arkasındaki en büyük neden, referandumun sonucu ne olursa olsun Rumların Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB üyesi olacağına dair taahhüdü almış olmalarıdır. Bu durum "Paketin içinde ne olduğunu biliyorsanız, ambalajın önemi yoktur" sözüyle açıklanabilir. Bahse konu garanti nedeniyle referandum öncesi devlet eliyle planlı ve etkili bir şekilde Rum halkı "hayır" demeye çağırılmıştır. Sonuçta, her şart altında AB üyeliğini garantileyen Kıbrıs Rum Kesimini adanın yönetimini Türklerle paylaşmaya razı edecek bir motivasyon unsuru kalmamıştır.

Kızılyürek, AB'nin, tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştirmeye ve içinde Kıbrıs'ın da bulunduğu on yeni devleti bünyesine almaya hazırlandığı Kopenhag Zirvesine beş kala masaya konan Annan Planı ile, sorunlu Kıbrıs ülkesinin AB üyesi olmasından önce çözüm şansını zorlamayı amaçladığını ifade etmektedir. Ancak Kıbrıs Rum tarafı bütün Kıbrıs adasını temsilen AB üyesi olacağına taahhüdünü almış ve üyeliğe fiilen başlamak için sadece Mayıs ayını beklemeye koyulmuş olduğundan Annan Planı'na itibar etmemiştir. Pek çok Kıbrıslı Rum için AB üyeliği sözü, 20 Temmuz 1974'ün rövanşını almak anlamını

¹⁶⁵ Kızılyürek, a.g.e. (2005), s. 340.

taşıymaktaydı ve o tarihte Bülent Ecevit'in yaptığı açıklamayı şimdi Rumlar yapıyordu; "Artık hiçbir şey eskisi gibi olamaz!" Nitekim, Tassos Papadopoulos 11 Mayıs 2003 tarihinde Atina'da çıkan "VimaGazino" adlı dergiye verdiği mülakatta "Elimizin güçlendiği şu sıralar neden geri adım atarak Annan Planı'nı koşulsuz olarak kabul edelim ki!" diyordu. "Uluslararası alanda tanınan bir devlet devraldım, uluslararası alanda söz sahibi olmayan ve vesayet arayan bir cemaat devredemem" sözlerinin sahibi de Papadopoulos'dan başkası değildi. Üstelik bu anlayış yalnızca Papadopoulos'a özgü bir anlayış değildi, Rum toplumun büyük bir kısmı da de benzer biçimde düşünüyordu. Bir yandan AB üyeliğinin yarattığı aşırı beklentiler, diğer yandan da Kıbrıs Rum siyaset erbabının Kıbrıs Rum Toplumunu federal bir çözüme hazırlamamış olması, Annan Planı'nın kabul görmesini iyice zorlaştırmıştı.¹⁶⁶

Avar, GKRY'nin, mevcut durumdan son derece memnun olduğunu ifade etmektedir. Çünkü GKRY adanın tek sahibi olarak tanınmakta ve KKTC karasularını kendi denizi olarak görmekte, Adanın çevresini on iki bölgeye ayırarak, bu bölgeleri ayrı ayrı ihalelerle petrol aramaya açacağını açıklamaktadır. Zaten AB'nin 2004 yılındaki onuncu protokolüne göre, Kuzey bölgesi dâhil bütün Kıbrıs AB toprağıdır. Bahse konu protokolde KKTC toprakları şöyle tanımlanmaktadır: "Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'nin hükümrancılığının olmadığı Kuzey bölgeleri!" İşte AB'nin, KKTC tanımı budur.¹⁶⁷ Yunanistan da konjonktürden son derece memnundur. Çünkü Rum Kesimi'nin üyeliği ile birlikte artık AB içinde iki devlet olarak temsil edilmeye başlanılmış ve GKRY'nin ihtiyaçları için yeni bir sponsor bulunmuştur. Ayrıca uluslararası arenada en büyük rakipleri olarak gördükleri Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC'yi, AB desteğiyle ekarte ettikleri düşüncesini taşıymaktadırlar.

Bu şartlar altında Rum halkının önüne konulan sandıktan başka türlü bir iradenin çıkmasını beklemek kanımca ütöpik olurdu. Çünkü Annan Planı'na "hayır" denmesi için tüm koşullar hazırlanmıştı. GKRY, AB üyesi olmanın tüm avantajlarını yaşamakta ve güya adanın tek sahibi olarak görülmekteyken; KKTC'ye uygulanan ambargolar tüm şiddetiyle devam etmekte ve Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından tanınmamaktadır. Annan Planı referandumu sonuçları, BM çerçevesinde bir çözümün Rumların gösterdiği "hayırcı" tavır ile uzun bir süre rafa kalkmasına ve uluslararası aktörlerin kendi köşelerine çekilmelerine neden olmuştur. Annan Planı'nın Rum Kesimi tarafından reddedilmesinden sonra Kıbrıs sorununda yeniden ölü bir dönem yaşanmaya başlamıştır.

3.1.1.2.3.2. KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Tepkisi

¹⁶⁶ Kızılyürek, a.g.e. (2009), s. 97.

¹⁶⁷ Banu Avar, **Hangi Avrupa?**, 10. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010, s. 101.

KKTC tarafında yapılan referandumda Annan Planının kabulü yönünde oy verilmesi birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Çeçen, onbinlerce Türk'ü göçe sürükleyecek, Türkiye'den giden göçmenlerin geri dönmesine neden olacak bir plana, Türk tarafının olumlu oy kullanmasının en büyük nedeninin, Annan Planı'nın onaylanmasının AB'ye giriş koşulu haline getirilmesi olduğunu ifade etmektedir. Ancak, Türk kesimi referandumda olumlu oy kullanmalarına rağmen; istediklerini elde edememişlerdir.¹⁶⁸

Kızılyürek, Annan planının ilk olarak 11 Kasım 2002 tarihinde tarafların önüne konulduğunu; ancak Türk tarafının o tarihte planı kabul etmediğini ve 2004 yılında Annan Planı'na "evet" demeye karar verildiğinde geç kalınmış olduğunu ifade etmektedir. Kızılyürek'e göre bu gecikmeyi ilk fark eden Kofi Annan'ın kendisi olmuş ve 2004 yılında Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda, Türk tarafının planı kabul etmekte geç kaldığını, geçen süre içinde AB üyesi olan Kıbrıs Rum tarafının planı kabul etme motivasyonunu yitirdiğini yazmıştır. Kofi Annan'a göre, Kıbrıs'ın ve Türkiye'nin AB üyeliği yolunun açılma perspektifi dengeli ve teşvik edici bir ortam yaratmış; ancak Kıbrıs Türk liderliği ile Türkiye bu fırsatı değerlendirememişlerdir. Uzlaşmaya dayalı bir çözüme hazır ve muktedir olduklarında ise, Kıbrıs Rum tarafının motivasyonu iyice zayıflamış ve Rumlar daha az esnek politikalara yönelmişlerdir.¹⁶⁹

Avar, AB'nin Kıbrıs konusundaki tavrına farklı bir yaklaşım getirmektedir. Avar'a göre, Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmakla Batılı devletlere tarihin en büyük hayal kırıklıklarından birini yaşatmıştır. Batı, ikinci hayal kırıklığını ise Kıbrıs Harekâtı ile yaşamıştır. Rauf Denktaş, Batının içinde bulunduğu ruh halini "Barış Harekâtını hiç affetmediler!" şeklinde özetlemektedir.¹⁷⁰ Bulunç, "Kıbrıs Politikasındaki Hatalar Kıbrıs'ın Kaybedilmesini Gündeme Getirdi" adlı makalesinde, GKRY'nin, Yunanistan ile işbirliği halinde ortak hedefleri olan Kıbrıs'ı bir Helen adası haline getirebilmek için Kıbrıs sorununun AB içinde çözümünü istediğini ifade etmektedir. GKRY, AB çözümü dedikleri çözüme ulaşmak içindir ki, gerçekte Türk tarafının tamamen aleyhine olan ama adanın Helenleştirilmesini azami 10-15 yıla yayan Annan Planı'nı %76 gibi yüksek bir oranla reddetmiştir. Rum tarafının Annan Planı'na "hayır" demesinin temelinde Türklerle sınırlı da olsa bir yetki paylaşımını istememesi ve Türkleri azınlık statüsüne düşürmek amacı yanında meseleyi uluslararası hukuk düzleminden kopararak AB müktesebatı kapsamında anayasal bir mesele olarak iç hukuk meselesi haline getirmek istemesi yatmaktadır. Rum lider Papadopoulos, elindeki veto silahını kullanarak, "AB'ye üye olmak tutkusu içindeki gözü kapalı teslimiyet gösteren Türkiye politikacılarına her

¹⁶⁸ Çeçen, **a.g.e.**, s. 202.

¹⁶⁹ Kızılyürek, **a.g.e. (2009)**, s. 100.

¹⁷⁰ Avar, **a.g.e. (2010)**, s. 74.

istediğini kabul ettireceğini” dile getirerek Yunanistan ile birlikte ortak bir strateji uygulamaktadır.¹⁷¹

Referandum sonucunda Ada’da yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Referandumun ardından başta BM, AB gibi uluslararası kuruluşlar ile ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelerden Kıbrıs Türk tarafının tutumunu destekleyen, Rum tarafının planı reddetmesinden üzüntü duyulduğunu beyan eden ve Kıbrıs Türk tarafının izolasyonunun artık devam edemeyeceğini vurgulayan açıklamalar gelmiş, eşsiz bir fırsatın kaçırıldığına dikkat çekilmiştir. 26 Nisan 2004 tarihinde AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nin Lüksemburg’da gerçekleştirilen toplantısı sırasında Kıbrıs konusunda alınan kararda; Konsey, Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun sona erdirilmesi hususunda kararlı olduğunu ifade etmiş ve bu amaçla Komisyonu kapsamlı tedbirler almaya davet etmiştir. Ayrıca, Kuzey’e 259 milyon Euro’luk bir yardımda bulunulması da kararlaştırılmıştır.

Kadioğlu, 2004 yılında Annan Planı’nın oylanması sonrasında ortaya çıkan sonucun, tüm dünyaya Türk tarafının verdiği en güzel cevap olduğunu ifade etmektedir. Annan Planı’na “evet” denilerek yıllarca Türk tarafını çözüm istemeyen kesim olarak lanse eden Rum tarafı ve AB’ye, sorunun çözümüne olumsuz yaklaşan tarafın Türkler olmadığı gösterilmiştir. Türkiye, yıllardır AB’ye girme sürecinde karşısına çıkarılan Kıbrıs sorununda çözüm yolunu seçmiştir.¹⁷²

Bu aşamada BMGS’nin 28 Mayıs 2004 tarihli “İyi Niyet Misyonu ve Müzakere Süreci’ne İlişkin Raporu”na değinmekte fayda mülahaza edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesinde kamuoyu ile paylaşılan 3 Haziran 2004 tarihli rapor, Türk tarafının iyi niyetinin tarafsız olarak gözler önüne serilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. BMGS raporunda, referandumlar sonrasında Kıbrıs Türklerinin durumunun uluslararası camia tarafından ele alınması gereğine işaret etmiş ve Kıbrıs Türklerine baskı uygulamak veya onları dünyadan tecrit etmek için hiçbir gerekçe kalmadığını kayda geçirmiştir. Bu çerçevede Genel Sekreter, Kıbrıs Türklerine yönelik ambargo ve kısıtlamaların kaldırılması için uluslararası camiaya ve Güvenlik Konseyi’ne çağrıda bulunmuş, Kıbrıs Türk tarafının kalkınmasını engelleyen ve onları dünyadan tecrit eden uygulamalara son verilmesini istemiştir. Genel Sekreter raporunda ayrıca, Kıbrıs’ta kalıcı bir çözümün siyasi eşitlik ve ortaklık temeline dayalı olması gerektiğini vurgulamış, Çözüm Planı’nın başarısızlığa uğramasının sorumluluğunu Kıbrıs Rum tarafına yüklemiş, Rum tarafının tutumunu sorgulamış ve gerçekten siyasi eşitliğe ve ortaklığa dayalı çözümlü

¹⁷¹ Ahmet Zeki Bulunç, “Kıbrıs Politikasındaki Hatalar Kıbrıs’ın Kaybedilmesini Gündeme Getirdi”, **Müdafa-i Hukuk Dergisi**, Sayı 84, 2005, s. 2.

¹⁷² Kadioğlu, **a.g.t.**, s. 120.

istemeleri halinde Rumların bunu söylemelerinin yeterli olmayacağını, aynı zamanda eylemleriyle de göstermeleri gerektiğini belirtmiştir. Rumların böylece Annan Planını değil; çözümü reddetdiklerini de kayda geçiren Genel Sekreter, bunun ciddi bir değerlendirme gerektirdiğini hatırlatarak, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Halkının müzakereler öncesinde, sırasında ve sonrasındaki olumlu tutumunu açık ifadelerle dile getirmiş ve bu tutumu takdirle karşıladığını beyan etmiştir.¹⁷³

Keskin, Annan Planı referandum sonuçlarına göre Kıbrıs sorununun Türkiye için (en azından o dönem) AB yolunda engel olmaktan çıktığını, dolayısıyla müzakerelere başlamak için herhangi bir engelin kalmadığını ve bu durumun İlerleme Raporu'nda AB tarafından teyit edildiğini ifade etmektedir. Nitekim 2009 yılında bir açıklama yapan dönemin AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Günter Verheugen "Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin AB üyeliği için bir sorun teşkil etmez" demiştir. Keskin ayrıca, AB'nin Plana "hayır" diyen Rumları üye olarak kabul ederek, "evet" diyen Türkleri dışarıda bırakması nedeniyle Kuzey'de yaşayan Türklerde Anavatan'dan başka dost olmadığı algısının güçlendiğini vurgulamaktadır.¹⁷⁴

Annan Planı referandumu sonuçları, BM çerçevesinde bir çözümün Rumların gösterdiği "hayırcı" tavır ile uzun bir süre rafa kalkmasına ve hatta bu konuda uluslararası aktörlerin bir anlamda tamamen umutlarının yok olmasına neden olmuştur. Çeçen, Kıbrıs uyuşmazlığına farklı bir bakış açısı kazandırmakta ve Annan Planı'na tek başına savaş açmakla kalmayıp Kıbrıs için ömrünün yarım yüzyıllık kısmını feda eden KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın veya Türk Dışişleri Bakanlığının alternatif bir planı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Çeçen'e göre, Annan Planı'nın saldırgan düzenleyiciliğine karşı, sadece savunmacı bir yaklaşım Türk tarafını zayıf bırakmış ve bu işten Rum yönetimi kazançlı çıkmıştır.¹⁷⁵ Bu ifade akıllara M.Kemal Atatürk'ün "En iyi savunma, saldırdır" özdeyişini getirmektedir.

GKRY'nin, Kıbrıs sorununun herhangi bir döneminde Kızılyürek ve Annan tarafından ifade edilen çözüme yönelik bir motivasyona sahip olup-olmadığı tartışmaya açıktır. Ayrıca, Türk tarafının geciktiğini ifade eden Annan'ın hazırlamış olduğu raporda, AB'nin GKRY'ye üyelik taahhüdü için aceleci davrandığından ya da 1959-1960 Antlaşmalarından kaynaklanan haklar münasebetiyle Türkiye'nin üye olmadığı bir topluluğa Kıbrıs adasının hiçbir şekilde üye olamayacağı gerçeğinden hiç bahsetmemiş olması düşündürücüdür.

¹⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Ana Sayfa/ Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 01.02.2012.

¹⁷⁴ Keskin, **a.g.e.**, s. 243.

¹⁷⁵ Çeçen, **a.g.e.**, s. 202.

Sonuç olarak, Annan Planı gibi son derece detaylı ve ayrıntılara inen bir hazırlığın çözüm yaratamaması ve geride kalması da, Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğünü bir kez daha teyit etmiştir. Bu aşamada KKTC ve Türkiye için en büyük problem, KKTC'ye uygulanan ambargoların devam etmesi ve uluslararası arenada tanınmamasıdır. Türk tarafının Annan Planı'nın referandum sürecinden tek kazancı ise, sorunun değil; çözümün bir parçası olduğunu başta Birleşmiş Milletler ve AB olmak üzere tüm dünyaya göstermiş olmasıdır. Annan Planı referandumu sonrasında KKTC vatandaşlarının çözüm yönündeki umutları tükenme noktasına gelmiş, AB ve GKRY'ye itimatları tamamen sarsılmış ve Anavatan'dan başka dost olmadığı kanısı perçinlenmiştir.

3.1.2. AB'nin 2004 Genişlemesi

18 Nisan 1951 tarihinde Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un bir araya gelmesiyle oluşan AKÇT, ilk genişlemesini 1973 yılında yaşamış Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın katılımıyla üye sayısını dokuzaya çıkarmıştır. 1981 yılında Yunanistan, 1986'da Portekiz ve İspanya, 1995 yılında ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla üye sayısı on beşe ulaşmıştır.

Brzezinski, AB'nin oluşum sürecini; iki dünya savaşının açtığı yaraları sarma, ekonomik olarak toparlanma ve Sovyet tehdidinin yarattığı güvensizlik ortamının giderilmesi gibi üç ayrı faktöre bağlamıştır. Ancak 1990'lı yıllara gelindiğinde SSCB'nin dağılmış ve ekonomik kalkınmanın büyük oranda tamamlanmış olmasına rağmen AB genişlemeye devam etmiştir.¹⁷⁶ Kaynak ve Gürses, AB projesinin öncelikle eski çatışmalara dönmeyi engelleme projesi olduğunu vurguladıktan sonra genişlemenin sebebinin dönemin Almanya Başbakanı Helmut Kohl'ün 4 Şubat 1996'da The Observer'e verdiği bir demeçle açıklamaktadır. Kohl, Avrupa'nın entegrasyonu siyasetini, "21'inci yüzyılda bir savaş-barış meselesi" olarak tanımladıktan sonra, eğer entegrasyon süreci devam etmezse sadece tıkanma yaşanmakla kalmayacağı; geriye dönüşün bile söz konusu olabileceği uyarısında bulunmuştur.¹⁷⁷

AB'nin genişleme sebeplerinden biri de yeni pazarlara açılmaktır. Braudel, kapitalist sermayenin en temel özelliklerinden birinin, uzun dönemde kârların düşme eğilimine girmesiyle birlikte belli bir piyasada kalamaması ve pazarı sürekli genişletme arzusu içine girmesi; yeni malları önce arzu nesnesi, sonra ihtiyaç haline getirerek piyasayı sürekli genişletmesi olduğunu ifade etmektedir. Braudel'in deyişiyle, hammadde süreç sonunda büyük boyutlu bir likiditeye dönüşecek ve finans kapital tıpkı bir nehirle buluşan şelale gibi

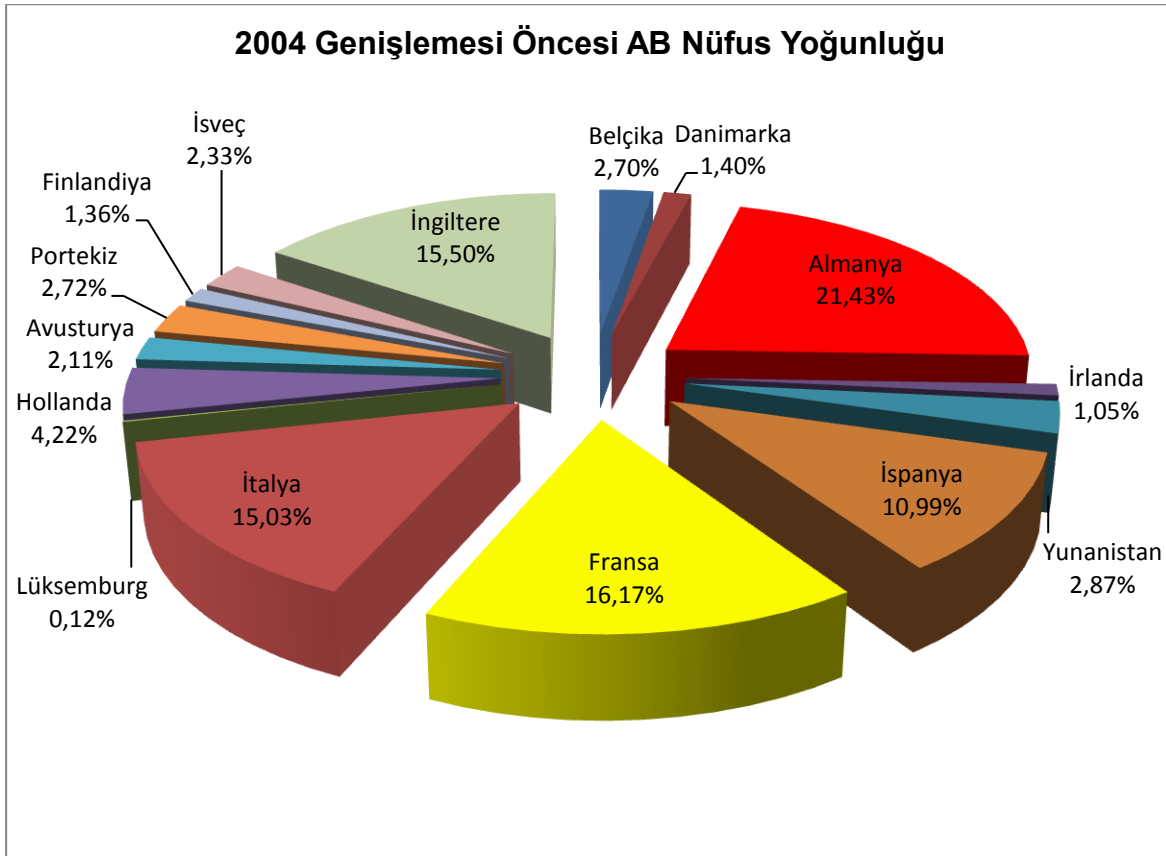
¹⁷⁶ Çora, a.g.e., s. 169.

¹⁷⁷ Kaynak, Gürses, a.g.e., s. 108.

yayılacaktır. Finans kapital, kârını yükseltmek için kendine yeni mekânlar ararken küreselleşecek, böylelikle nihai hedefi ve ideali olan “Tek Pazar”ı yaratacaktır.¹⁷⁸

2004 yılında yaşanan genişleme öncesinde AB üyesi ülkelerin nüfus yoğunlukları aşağıda sunulmuştur:

Şekil 2. 2004 Genişlemesi Öncesi AB Nüfus Yoğunluğu

Kaynak: AB Resmi İnternet Sitesi (Erişim) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> Eurostat/ Total Population/ Table, 01.01.2012.

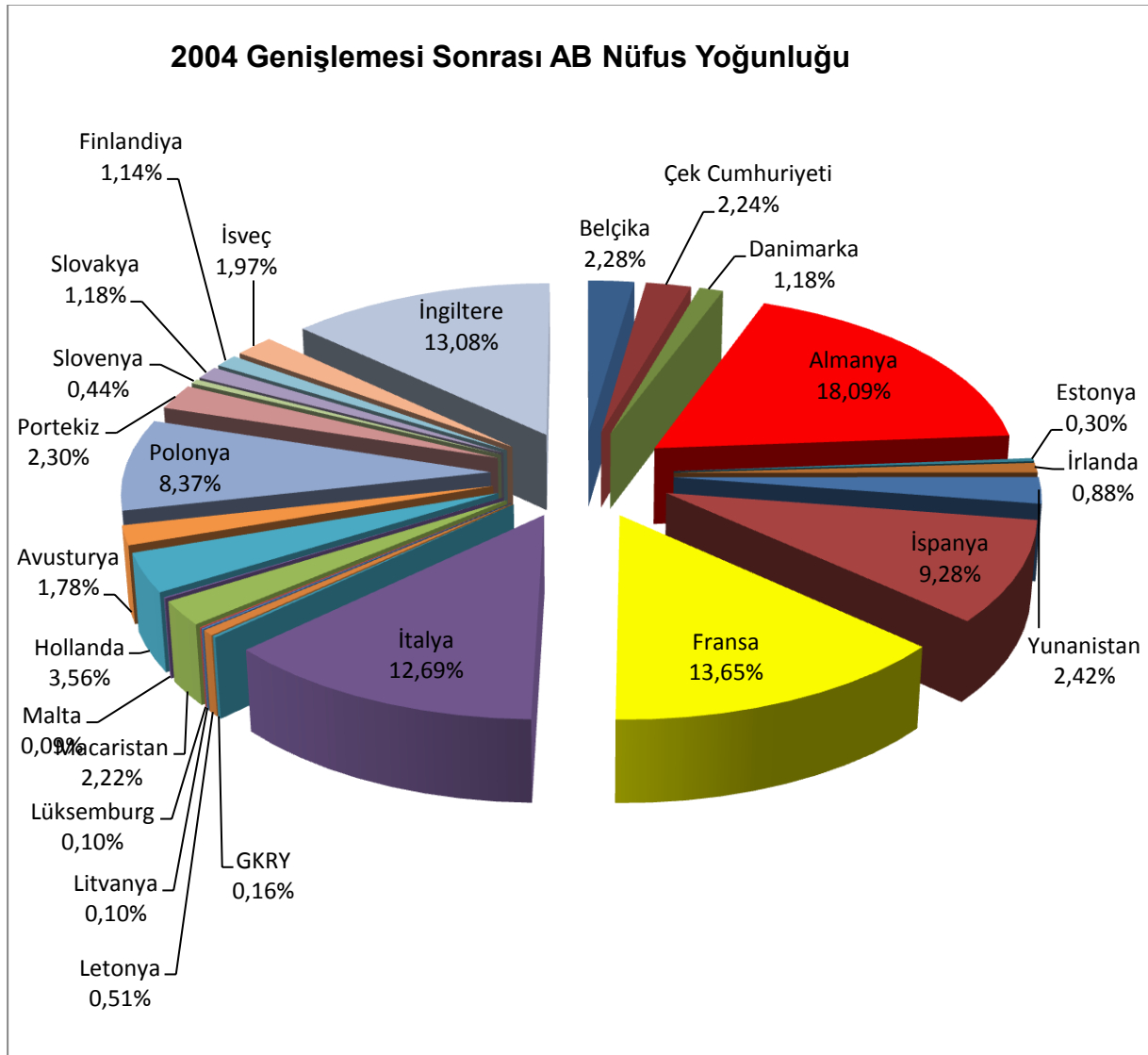
Ortaylı, Avrupa'nın coğrafi bir bölge olmanın ötesinde, kendini 14'üncü yüzyıldan itibaren kültür ve din olarak tasvir ettiğini ve kendisini üstün gördüğünü, Balkanlar ve Doğu Avrupa'nın ise üvey evlat muamelesine tâbi tutulduğunu ifade etmektedir. AB 2004 yılında yaşanan beşinci genişleme kuşağı ile bu politikasında kısmi bir değişikliğe gitmiş ve Çek Cumhuriyeti, Malta, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovenya, Slovakya ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin üyeliğe kabulü ile birlikte yirmi beş üyeli bir topluluk haline gelmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Fernand Braudel, **Maddi Uygarlık-Dünyanın Zamanı**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s. 75.

¹⁷⁹ İber Ortaylı, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, 7. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011, s. 165.

On yeni ülkenin üye olmasıyla birlikte AB nüfusu 73.769.654 kişi artmıştır. Aynı tarihte Türkiye nüfusunun 70.692.009 kişi olduğunu hatırladığında AB'ye yeni katılan on üyenin toplam nüfusunun ancak Türkiye nüfusuna eşit olduğu görülmektedir. 2004 yılında yaşanan genişleme süreci ile AB'nin nüfusunda yaklaşık % 20, yüzölçümünde ise % 23 oranında artış olmuştur.

Şekil 3. 2004 Genişlemesi Sonrası AB Nüfus Yoğunluğu

Kaynak: AB Resmi İnternet Sitesi (Erişim) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> Eurostat/ Total Population/ Table, 01.01.2012.

Bu genişleme kuşağı ile AB'nin hazmetme kapasitesinden daha fazla ülkeyi üyeliğe kabul etmesi eleştirisi konusu olmuştur. AB Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde, AB'nin 2004 yılında gerçekleşen genişlemeyi hazmedebilmek için kurumsal yapısını değiştirdiği ve karar alma mekanizmalarını yeniden düzenlemek zorunda kaldığı belirtilmektedir. Anılan sitede,

her geçen gün daha fazla alanda ortak mevzuatın ve uygulamanın olduğu AB müktesebatının korunması ve bütünleşme sürecinde geri adım atılmaması Birliğin temel önceliği olarak sunulmaktadır. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin 2004 yılında üyeliğe kabul edilmesinin getireceği zorluklar bilinmesine rağmen; genişlemenin AB'nin hâlâ en önemli dış politika aracı ve uluslararası sistemde artan gücünün kaynağı olması nedeniyle genişlemeye devam ettiği vurgulanmıştır.¹⁸⁰ Birliğe yeni katılan ülkeler ile AB ülkeleri arasında büyük gelir ve ücret farklılıkları olması nedeniyle büyük bir göç olayı yaşanabileceği değerlendirilmişse de; bu oran yalnızca % 1 civarında kalmıştır. Bu oranın düşük kalmasının nedeni, insanların yaşadıkları bölgeyle kurdukları sıkı sosyo-kültürel bağlar ve AB ile bütünleşme sürecinde artan refah seviyesidir.¹⁸¹

Brzezinski, son zamanlara kadar jeopolitikanın önder analizcilerinin, kara gücünün deniz gücünden daha önemli olup-olmadığını ve Avrasya'nın tümünün kontrolünü kazanmak için kıtanın hangi bölümünde hâkimiyet kurulması gerektiğini tartıştıklarını aktarmaktadır. Bu analizcilerin önde gelenlerinden biri olan Harold Mackinder; "Doğu Avrupa'ya hükmeden kalp bölgesini yönetir; kalp bölgesine hükmeden dünya adasını yönetir; dünya adasına hükmeden dünyayı yönetir" diyerek Doğu Avrupa'nın jeostratejik önemine vurgu yapmaktadır.¹⁸² Dolayısıyla Brzezinski, 2004 genişlemesini Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi'ne bağlamaktadır.

Akdoğan, AB'yi; uzun bir tarihi, politik, kültürel ve felsefi sürecin ürünü olan tamamen kendine özgü bir yapı olarak değerlendirmek ve zaman içinde devamlı genişleyen ve derinleşen bir oluşum, hiçbir benzeri olmayan bir ekonomik bütünleşme örneği, bir dayanışma sistemi, aynı değerleri yansıtan bir hukuk alanı olarak tanımlamaktadır.¹⁸³ Akdoğan ise, AB'nin büyük güçler arasındaki ticareti rekabeti ortadan kaldırmadığını; ama Batılı devletlerin kendi aralarında çıkması muhtemel yeni bir silahlı çatışmayı elli yıldan fazla bir süre ertelemeyi başardığını belirtmektedir. Avrupalılar bu başarıyı, 15 Aralık 2001 tarihinde gerçekleştirilen Laeken Zirvesi'nde Devlet Başkanları'nın imzasıyla yayınladıkları bir bildiriye dile getirmişlerdir. Bu bildiriye; "AB bir başarı öyküsüdür. Yarım yüzyılı aşkın bir süredir Avrupa barış içinde yaşıyor. Birlik çoğunluğu Orta ve Doğu Avrupa olmak üzere on yeni ülkeyi daha bünyesine katarak, Avrupa tarihinin, İkinci Dünya Savaşı ve onu izleyen yapay bölünme

¹⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abs.gov.tr/> Bir Bakışta AB/ Avrupa Birliğinin Genişlemesi, 01.01.2012.

¹⁸¹ Burcu Gökçe Yılmaz Akın, **a.g.m.**, s. 33.

¹⁸² Brzezinski, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁸³ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 3.

sayfasını nihayet kapatabilecektir. Avrupa, büyük bir aile olma yolundadır.” cümlelerine yer verilmiştir.¹⁸⁴

Keskin'e göre, AB'nin genişlemesi, Birleşmiş Avrupa Vizyonu ve AB'nin Küresel Rolü Felsefesi'ne dayanmaktadır. Her genişleme kuşağı küresel anlamda AB'yi daha etkin bir aktör haline getirmekte ve AB'nin uluslararası gücüne güç katmakta, Avrupa Kıtası'na AB felsefesinin kurumsal anlamda yerleşmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak, genişleme kuşakları dış politikada daha büyük ve güçlü bir AB yaratarak, Avrupa Kıtası'na demokratik değerlerin yerleşmesine katkıda bulunurken; aynı zamanda AB içinde yeni idari sorunları da beraberinde getirmekte ve dış politikada tek ses olmak daha da zorlaşmaktadır.¹⁸⁵

2004 genişlemesiyle AB'ye üye olan Doğu Avrupa ülkelerinin esasen ekonomik açıdan üyeliğe hazır olmadıkları yorumun ötesindedir. Yapılan hesaplamalara göre, bu ülkelerin GSMH'lerinin her yıl AB'den 2 puan hızlı arttığı takdirde bile, gelir düzeylerinin AB'nin yarısına ulaştırmaları 30 yıl alacaktır. Polonya'nın, ekonomik gelişmişlik açısından AB'nin en son sıralarında gelen Portekiz'in düzeyine ancak 20 yılda ulaşabileceği değerlendirilmektedir.¹⁸⁶

Genişleme sürecinde en çok tartışılan husus ise GKRY'nin daha önceden taahhüt edildiği şekilde 1 Mayıs 2004 tarihinde “Kıbrıs Cumhuriyeti” adıyla AB'ye üye olmasıdır. Üyelikle birlikte Rum toplumu, küresel bir aktör olan AB'nin desteğini arkasına alarak Türkiye'yi etkisiz hale getirebileceğini değerlendirmekte ve yitirilen cenneti yeniden bulacağına inanmaktadır. Rauf Denktaş, Rum-Yunan ikilisinin toplumlararası görüşmelerden kurtulup, Kıbrıs meselesinin uluslararası düzeye çıkarmakla övündüklerini ve AB'ye kabul edilmiş olmalarını, “mezardan kurtuluş” ve “yeniden doğuş” olarak değerlendirdiklerini ifade etmektedir. Denktaş, KKTC'nin Türkiyesiz AB'ye üyeliği hususunda ise “Türkiyesiz AB'ye girmek demek, sadece ateşten gömleği giymek anlamına gelmez; böyle bir gömleği giyecek vücuttan da yoksun olmak, yani kül haline gelmiş olmak anlamına gelir” açıklamasını yapmıştır.¹⁸⁷ Bozkurt ve Demirel ise, Denktaş'ı destekleyecek şekilde, KKTC'nin Türkiye'siz AB'ye girmesinin intihar anlamına geleceğini ve AB içinde yapayalnız kalacağını ifade etmektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Aydoğan, a.g.e. (2009), s. 103.

¹⁸⁵ Keskin, age, 28.

¹⁸⁶ Öymen, age, 145.

¹⁸⁷ Erol Manisalı, **Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC**, 1. Baskı, Lefkoşa, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, 2004, s. 62.

¹⁸⁸ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği kapsamında Kıbrıs Sorunu**, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s. 233.

3.1.2.1. GKRY'nin Tam Üyeliği

Türk ve Rum halklarının 1960 yılında müştereken kurmuş oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa ile ilk münasebeti 24 Mayıs 1962 yılında Avrupa Konseyi üyesi olması ile başlamış ve aynı yıl içinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kabul edilerek, Avrupa hukuk sistemine dâhil olunmuştur.

Bu tarihten on yıl sonra ise GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile AET'ye üyelik amacıyla ilk resmi müracaatını yapmıştır. Tansel, GKRY'nin Kıbrıs adına yaptığı bu müracaat ile; Yunanistan, Türkiye ve Malta'dan sonra AT ile ortaklık antlaşması imzalayan dördüncü ülke olduğuna vurgu yapmaktadır.¹⁸⁹ Türk tarafı, AT ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında yapılan Ortaklık Antlaşmasına tepki göstermiş ve Rumlar tarafından Ortaklık Antlaşmasının tek taraflı olarak imzalanmasının, uluslararası hukukun ihlali ve 1960 Antlaşmalarına aykırı olması nedeniyle Türk halkını resmîyette bağlamayacağı açıklanmıştır.¹⁹⁰ Ünal'ın, Manisalı'dan aktardığına göre, İngiltere 1978 yılından itibaren Kıbrıs'ı ekonomik, politik ve kültürel açıdan Avrupa'ya ulaştıran köprü konumundadır ve İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi olması nedeniyle Kıbrıs, İngiltere ile ilişkilerinde tercihli ve avantajlı bir pozisyona sahip olmuştur. Kıbrıs'ın AB üyeliği için başvurmasının temel nedeni de İngiltere'nin AB üyeliği çabalarıdır.¹⁹¹ Çakar, AB'nin, 1962-1981 yılları arasında Kıbrıs sorununun tarafları olan Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs'la aynı nitelikte ilişkiler içinde olmasının etkisiyle, Kıbrıs sorununa daha objektif ve yapıcı yaklaştığını ve bu problemleri adaya bizzat karışmaksızın, sorunun çözümü konusunda BM'ye destek verdiğini ifade etmektedir. Bu dönemde Kıbrıs sorununa "temkinli" yaklaşan AB'nin, Yunanistan'ın 1981 yılında tam üye olmasının ardından belirgin bir politika değişikliğine gittiği gözlemlenmiştir.¹⁹²

GKRY'nin ilk üyelik teşebbüsünün ardından yaşanan iktidar mücadelesi ve siyasi problemler nedeniyle 1987 yılına kadar kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Yunanistan'ın AB Bakanlar Konseyi dönem başkanlığı sırasında, Ortaklık Antlaşmasının 2'nci maddesine atıf yapılarak Birlik ve Kıbrıs arasında GB kurulması yönünde başlatılan çalışmalar neticesinde 19 Ekim 1987 tarihinde GKRY ile AB arasında imzalanan GB Antlaşması 1 Ocak 1988'de

¹⁸⁹ Pınar Tansel, **Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Adaylık Süreçlerinin Karşılaştırılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s. 55.

¹⁹⁰ Kudret Özersay, "Avrupa Birliği Normları ve AİHM Kararları Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Sayı 2, 2004, s. 49.

¹⁹¹ Ünal, **a.g.t.**, s. 14.

¹⁹² Filiz Yıldız Çakar, **Türkiye'nin Geleneksel Güvenlik Sorunu: Kıbrıs, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2002, s. 335.

yürürlüğe girmiştir.¹⁹³ Ancak, AB'nin Türkiye ve Yunanistan ile yaptığı antlaşma tam üyeliği hedeflerken; GKRY ile yapılan antlaşma sadece "GB'nin" kurulması hedefini gütmüştür. Ayrıca Ortaklık Antlaşmasının iki toplum arasında ayırım gözetmeksizin ada nüfusunun tamamını kapsadığı belirtilmiş olmasına rağmen; AB tarafından tahsis edilen mali yardımlar imzalanan protokoller çerçevesinde GKRY'nin denetimine verildiğinden, Kıbrıs'a yapılan 210 milyonluk ECU'lık yardımdan, Kıbrıs Türk halkı yalnızca yüzde 8'lik bir pay (16,8 milyon ECU) alabilmiştir.

1990 yılından itibaren ise GKRY-AB ilişkileri belirgin bir ivme kazanmış, Kıbrıs Rum tarafı yüzünü AB'ye çevirmiş ve bütün enerjisini AB üyeliği için harcamaya başlamıştır. Kızılyürek, bu duruma gerekçe olarak, dönemin BMGS Boutros Gali'nin ortaya koyduğu Gali Fikirler Dizisi'nin Türk tarafınca reddedilmesinin Rum kesimine sağlamış olduğu psikolojik üstünlük olarak göstermektedir. Kızılyürek, Yunan Hariciyesi'nde görev yapan ve Kıbrıs'ın AB üyeliğinin mimarlarından biri olan Rum asıllı Kranitiotis'e göre, AB üyelik sürecinin, Kıbrıs sorununun çözümü için katalizör işlevi göreceğini ifade etmekte ve açıklamalarına şöyle devam etmektedir:

1990 yılında yapılan üyelik başvurusu, bir yandan Yunanistan'ın içeriden desteği, diğer yandan ABD'nin dışarıdan teşvikiyle kabul görmüştür. AB, her ne kadar yolun başında çok istekli görünmüyor idiyse de, üyesi Yunanistan ile ABD'nin ısrarlarıyla, Kıbrıs Rum tarafına üyelik yolu açılmış oldu. AB, bir Kıbrıs Koordinatörü atadı ve Kıbrıs'ta her iki tarafın tutum ve tavırları gözaltına alınmaya başlandı. AB, giderek bir 'ikili strateji' geliştiriyordu. Buna göre, Kıbrıslı Rumlar çözüm doğrultusunda iyi niyetle çaba sarf etmeliydi, aksi halde üyelik süreci aksayabilirdi. Türk tarafına da, 'Rumlar AB'ye üye olacak, onlar tek başına üye olmadan çözüm bulunmasına yardımcı olunuz' deniliyordu.¹⁹⁴

AB'nin ilk Kıbrıs Koordinatörü olan Fransız Serges Abu, Kıbrıs sorunuyla ilgili ilk raporunda, daha sonra defalarca tekrarlanacak şu tespiti yapmıştı: "Türk tarafı çözüm için istekli değildir". Yıllar içinde bu ifade adeta Türk tarafının üzerine yapışmış ve Annan Planı'nın GKRY tarafından reddedilerek Kıbrıs'ta kalıcı çözümün önünün kesilmesi bile bu durumu değiştirememiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu düzenleyen antlaşmalardan biri olan Garanti Antlaşmasının birinci maddesinde "Kıbrıs Cumhuriyeti, herhangi bir devlet ile hiçbir siyasi veya ekonomik birleşmeye tamamen veya kısmen iştirak etmeme vecibesini deruhte eder. Kıbrıs Cumhuriyeti, bu bakımdan gerek birleşme gerekse taksimi doğrudan doğruya veya dolayısıyla teşvik edecek bütün faaliyetlerin memnu olduğunu beyan eder" ifadesi yer aldığı halde AB, 1990 yılında yapmış olduğu üyelik müracaatından üç yıl sonra GKRY'ye olumlu

¹⁹³ Özersay, a.g.m., s. 68.

¹⁹⁴ Kızılyürek, a.g.e. (2005), s. 312.

yanıt vermiştir. Üyelik yolundaki en büyük gelişme ise, Türkiye'nin GB Antlaşması'nı imzalaması aşamasında yaşanmıştır. Yunanistan'ın, Türkiye'nin GB üyeliğini veto edeceği tehdidi karşısında çaresiz kalan AB, Türkiye Cumhuriyeti ile GB Antlaşmasını imzalarken; Güney Kıbrıs'a da üyelik görüşmelerine başlama taahhüdünde bulunmuştur. Çeçen, bu durumu açıklarken; Yunanistan, AB'nin Türkiye ile imzalayacağı GB Antlaşması'nı veto edeceğini açıklayınca, Avrupalıların eline kendi görüşlerini Türk tarafına kabul ettirebilmek için bir fırsat geçtiğini, çeşitli baskılarla Yunan vetosu kaldırılınca, Türkiye'nin de GKRY'nin Kıbrıs adına AB ile görüşmelere başlamasına rıza gösterdiğini ifade etmektedir. Bu pazarlık sonucunda 6 Mart 1995 tarihinde Türkiye-AB arasında GB Antlaşması imzalanmadan birkaç gün önce, 24 Şubat 1995 tarihinde Brüksel'de Avrupa Komisyonu Başkanı Rumlarla üyelik görüşmelerine başlanacağını resmen açıklamıştır. Haziran 1995'te ise GKRY ile AB, Kıbrıs'ın tam üyeliği için resmen görüşmelere başlamışlardır.¹⁹⁵ Oran, Baykal ve Arat'tan aynı dönemi benzer bir yaklaşımla aktarmaktadır. Türkiye'nin GB yolundaki çabalarını sistematik olarak önlemeye çalışan Yunanistan, bu olumsuz tavrını değiştirmek için Kıbrıs'ın ilk genişleme dalgasında yer almasını talep etmiş ve AB Konseyi'nin 9-10 Aralık 1994 tarihli Essen toplantısında bu istek ilke olarak kabul edilmiştir.¹⁹⁶

Çok açık bir şekilde görülmektedir ki, imzalanmasının üzerinden neredeyse yirmi yıl geçmiş olmasına rağmen katkıları hâlâ tartışılmakta olay GB Antlaşması karşılığında GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adına AB ile üyelik müzakerelerine başlamasına rıza gösterilmiştir. Teşbihte hata olmaz ise, satranç tahtasında piyon karşılığında vezir feda edilmiş ve Güney Kıbrıs'ın AB üyelik sürecinde geri dönülmez bir noktaya gelinmiştir.

1997 Lüksemburg Zirvesi AB-Türkiye-Kıbrıs üçgeninde çok farklı gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Kızılyürek'in ifadesiyle, Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin Birliğe adaylık statüsünün reddedilmesi, Türkiye'yi Kıbrıs konusunda daha da katılaştırmış ve Türkiye ilk kez Denктаş'ın 1974'den beri ısrarla istediği iki devletli çözüm, yani "konfederasyon" tezini resmen kabul etmiştir. 1999 Helsinki Zirvesi'nde ise, Türkiye'den yükselen AB karşıtı eleştirilerle Türkiye-AB ilişkilerinin kopma noktasına gelmiş ve ABD'nin etkisiyle, Türkiye'nin AB'ye adaylığı onaylanmak zorunda kalınmıştır. Ancak, Kıbrıs sorununun çözümü için Türkiye'nin inandırıcı çabalar sarf etmesi de, siyasi kriterler arasında yerini almış ve Güney Kıbrıs'ın "Kıbrıs sorununa çözüm bulunmadan da AB'ye üye olabileceği" karara bağlanmıştır.

Kızılyürek, Helsinki Zirvesi'ni şöyle değerlendirmektedir:

¹⁹⁵ Çeçen, a.g.e., s. 142.

¹⁹⁶ Oran, a.g.e. (2010), s. 335.

(...) *Sonuç Bildirisi'nde yer alan bir paragrafla Rum tarafının 'gözetiminde' tutulmasına devam edildi. Buna göre, çözüm bulunmadan Güney Kıbrıs'ın üyeliği gündeme gelirse, o zaman AB, 'bütün koşulları gözeterek' karar verecekti. Bunun ne anlama geldiği açıktı: Kıbrıs sorununun çözümü doğrultusunda Rum tarafı yeteri kadar çaba sarf etmezse, AB, Güney Kıbrıs'ın üyeliğini reddetme hakkını saklı tutuyordu. Aynı zamanda Türk tarafına da kesin bir mesaj veriliyordu: 'Çözüm için istekli davranmazsanız Kıbrıs'ı üye yapacağız'. Böylece, AB'nin ta başından geliştirdiği 'ikili strateji' hem Kıbrıs-AB ilişkilerinin hem de Türk-AB ilişkilerinin merkezine Kıbrıs sorununun çözümünü koyuyordu. Özetle, Doğu Akdeniz'in kavgalı çocukları AB'ye davet edilmişti ve bu davete iştirak etmek için yola çıktıklarında barışmaları isteniyordu. Çünkü ev sahibi, kavganın evinde de sürüp gitmesinden endişe duyuyor ve son derece tedirgin oluyordu.*¹⁹⁷

Kadıoğlu'nun tanımlaması ile AB, GKRY'ye adaylık hakkının verilmesi ile havuç ve sopa katalizörü etkisi yaratmayı ve böylece sorunun çözümü için yeni bir yol bulmayı amaçlıyordu.¹⁹⁸

Denktaş, Glafkos Klerides'in "AB'ye girildiğinde, 1960 Garanti Antlaşması'nın bir Avrupa ülkesine karşı pratikte işlemeyeceğine, iki kesimlilik ve global mal mülk değişimi dâhil Kıbrıs Türklerinin olası bir antlaşma ile elde edecekleri hak ve güvencelerin AB normlarına göre geçersiz addedileceğine, tüm Rum göçmenlerin Kuzey'e geri döneceklerine ve bu sayede Yunanlıların Kıbrıs'ta son hedefine ulaşmış olacağı"na dair ifadelerine vurgu yapmaktadır. Klerides'in bu açıklamasından, Rumların AB üyeliği ile, Türkiye'nin Antlaşmalarla tescil edilmiş Kıbrıs üzerindeki etkin garantisini ortadan kaldırarak, 1923 Lozan Antlaşmasının bir uzantısı olarak Kıbrıs'ta tesis edilen Türk-Yunan dengesini kendi çıkarları yönünde tek taraflı bozmaya amaçladıkları anlaşılmaktadır.¹⁹⁹

Sakman ise, Birleşik Kıbrıs'ın AB üyeliği ile birlikte, Türkiye'nin "garantör devlet" statüsünün fiilen ortadan kalkacağına ve bir süre daha AB dışında kalacağı anlaşılan Türkiye'nin dışarıdan etkin bir müdahale şansı bulamayacağına vurgu yapmaktadır. Sakman, "Federasyon sağlansın ve AB üyesi olalım; ancak Türkiye'nin etkin garantisi devam etsin" görüşünü iyi niyetli olarak savunan insanların, Türkiye'nin AB dışında kaldığı bir sistemde Türkiye'nin etkisinin azalacağını idrak edemediğine dikkat çekmektedir.²⁰⁰

GKRY'nin, Birleşik Kıbrıs'ın federasyon olarak AB'ye girmesini istemesinin arkasındaki amaç sadece siyasi ve ekonomik endişeler değildir. Aslında buradaki tehlike görüldüğünden daha büyüktür, diğer bir ifade ile siyasi ve ekonomik endişeler Iceberg'in sadece görünen kısmıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye girmesi ile, geliştirilmekte olan AB Ortak Dış ve Savunma

¹⁹⁷ Kızılyürek, **a.g.e. (2005)**, s. 312.

¹⁹⁸ Kadıoğlu, **a.g.t.**, s. 84.

¹⁹⁹ İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, **AB ve Kıbrıs: Bugünü ve Geleceği**, 1. Baskı, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2002, s. 12.

²⁰⁰ Türkiye Gazetesi resmi internet sitesi, Ünal Sakman, (Erişim) <http://www.turkiyegazetesi.com>, 03.01.2012.

Politikası kapsamında Kıbrıs büyük bir savunma caydırıcılığına sahip olacaktır. Böyle bir durum ise, her türlü askeri hazırlık veya savunma doktrininden güçlüdür. Bu üyelikle GKRY'nin toprağı AB toprağı sayılacak, AB Kıbrıs'ı bir bütün olarak kabul ettiğinden, Türkiye AB toprağını işgal etmiş bir ülke" konumuna düşürülmeye çalışılacaktır.²⁰¹ Nitekim, Yunanistan'ın AB ile ilişkilerinden sorumlu eski Bakanı Yannis Kranidiotis, AB'ye girildiğinde belirli kurallara uymak zorunda kalınacağını ve bu şekilde Kıbrıs'ın bağımsızlığını da tam anlamıyla "garanti" altına alınacağını ifade etmiştir. Rumların, garantörlük müessesine inmadığını belirten Kranidiotis, "1974 yılında Yunan garantör geldi ve buradaki yasal düzeni ortadan kaldırdı; yani darbe yaptı. Anayasal düzeni yeniden kuracağım diye gelen Türkiye adayı tam anlamıyla ikiye böldü. İngiliz garantör de tüm olup bitenleri seyretti. Artık garantörümüzün Avrupa olmasını istiyoruz" şeklinde beyanda bulunmuştur.²⁰²

Annan Planı'nın Rumlar tarafından reddedilmesine ve 1959-1960 Antlaşmaları'na aykırı olmasına rağmen; GKRY, adeta ödüllendirilirdesine 2004 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla AB üyeliğine kabul edilmiştir. Kaya, GKRY'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile tüm Kıbrıs'ı temsilen AB'ye katılım antlaşmasını imzaladıktan sonra, Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis'in verdiği beyanatta "Enosis'i başardık" dediğini hatırlatmaktadır. Simitis, bu söylemin ardından, yaptığı yanlışlığı düzeltme gereksinimini duyarak, "AB üyeliğini başardık" demiştir. Yunanistan Savunma Bakanı Yannis Papandoniu ise, "Kıbrıs Rumlarının AB'ye girişi Hellenizmin zaferidir. Yunan bilinciyle, Yunan diliyle, iki Yunan devleti artık AB üyesidir" diyerek hislerini dile getirmiştir.²⁰³ Rumlar'ın, üyelik sonrası bir levye yani kaldıraç olarak kullanabileceklerini zannına kapıldıkları AB'nin levye olamayacak kadar esnek ve çok uçlu olduğunu anlamaları ise biraz zaman alacaktır.²⁰⁴

3.1.2.2. GKRY'nin Üyeliğine Tepkiler

GKRY 1 Mayıs 2004 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ye üye olmuş, bu gelişme Türkiye ve KKTC başta olmak üzere hiçbir ülkeyi şaşırtmamıştır. Eminer ve İlkman'ın Ratip'den aktardığı üzere, 1960 Antlaşmalarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve

²⁰¹ Evstathios Lagakos, George Papulyas, Yoannis Cunis, Viron Theodoropoulos, **Dış Politikayla İlgili Düşünceler ve Arayışlar**, çev. KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa, 1997, s. 5.

²⁰² Raif Rauf Denктаş, **Rum-Yunan İkili: İstenmeyen Cumhuriyet'ten Nereye?**, 1. Baskı, Lefkoşa, Rauf Raif Eğitim Vakfı, 1996, s. 8.

²⁰³ Ferat Kaya, **Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu**, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 70.

²⁰⁴ Cumhuriyet Gazetesi resmi internet sitesi, Ali Yurttagül, (Erişim) <http://www.cumhuriyet.com.tr>, 02.07.2012.

Yunanistan'ın birlikte üye olmadıkları bir kuruluş veya uluslararası topluluğa üye olamaz. Garanti Antlaşmasının ilk iki maddesinde; bu durum açıkça belirtilmiş ve Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye, Kıbrıs'ın herhangi bir devletle birleşmesi veya adanın taksimine yönelik her türlü harekete karşı tedbir alma hakkı tanınmıştır.²⁰⁵

Garanti Antlaşmasından kaynaklanan gerekçelerle GKRY'nin, AB'ye tam üye olarak kabul edilmesine ilk resmi tepki aynı gün Türkiye Cumhuriyeti adına Dışişleri Bakanlığı tarafından gösterilmiştir. Bakanlığın resmi internet sitesinde, AB'ye katılacak olan Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil etmeye yetkili olmadıkları, eşit statüye sahip Kıbrıs Türkleri veya Kıbrıs Adası'nın tamamı üzerinde yetki veya egemenliklerinin bulunmadığı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türklerine zorla empoze edilemeyeceği, kendi anayasal düzenleri altında ve kendi sınırları içerisinde örgütlenmiş bulunan Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil eden yasal hükümet olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir. Açıklamada ayrıca, Kıbrıs Türklerinin, kendi ülke sınırları ve anayasal düzenleri içerisinde örgütlenmiş bir halk olarak, hükümet etme yetkisini ve egemenliklerini kullanmakta oldukları²⁰⁶, bu çerçevede, Türkiye'nin, KKTC'yi tanımaya devam edeceği²⁰⁷ ve GKRY'nin AB'ye girişinin Türkiye'nin 1960 Antlaşmalarına dayanan Kıbrıs üzerindeki hak ve yükümlülüklerine hiçbir şekilde haleldar edemeyeceği" ifade edilmiştir.²⁰⁸

BMGS Kofi Annan ise, 28 Mayıs 2004 tarihli "İyi Niyet Misyonu Raporu"nda, Kıbrıs Türklerine baskı uygulamak ve onları dünyadan tecrit etmek için hiçbir gerekçe kalmadığını ifade etmiştir. Annan, bu rapor ile izolasyonların kaldırılması için uluslararası camiaya ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne çağrıda bulunmuş ve Kıbrıs hakkında daha önce alınmış olan

²⁰⁵ Çiler Eminer, Gülden İlkman, **Egemenlik, Avrupa Birliği ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**, 1. Baskı, Lefkoşa, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, 2004, s. 50.

²⁰⁶ Devlet ve Devletin Unsurları: Uluslararası hukukun, statüsünü ve ilişkilerini düzenlediği temel birimi, devletler oluşturmaktadır. Devletler uluslararası hukukun sadece sùjeleri değil aynı zamanda bu hukuku yapan ve uygulayan aslî unsurlarıdır. Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş adlı kitabında Devlet'i; belirli bir coğrafi alanda yerleşmiş, bir siyasal otorite altında yaşayan insan topluluğunun oluşturduğu sürekli egemen varlık olarak tanımlamakta ve Devlet kavramının ülke, insan topluluğu, egemenlik (hükümet, siyasal otorite) olmak üzere üç unsuru bulunduğunu ifade etmektedir.

²⁰⁷ Devletlerin tanınması, yeni doğan bir devletin uluslararası ilişkilere ehil olduğu ve kendisiyle münasebete girişileceği manasını ifade eden ve bunun tüm hukuki sonuçlarıyla kabul edildiğini bildiren bir işlemdir. Bir devlet ancak tanıma ile elçi göndermek, yabancı ülkelerdeki yurttaşlarının ve onların çıkarlarının korunması, yurt dışındaki mallarının yönetimi, ulusal ve uluslararası mahkemelerde taraf olabilmek, antlaşmalar imzalayabilmek gibi bazı hak ve yükümlülüklerin sahibi olabilmektedir. Devletlerin tanınması değişik şekillerde olabilmektedir. Bunlar: açık tanıma, üstü kapalı tanıma; bireysel veya toplu tanıma; hukuki (de jure) veya fiilî (de facto) tanıma olarak sıralanabilir. Açık tanıma; bir devletin, tanıma isteyen bir birimle açıkça, belli olacak şekilde ilişkiye girme arzusunu belirtmesidir. Üstü kapalı tanıma ise, açık tanıma beyanı yapılmaksızın yeni devletle tanıma anlamına gelecek birtakım ilişkilere geçmektir.

²⁰⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim): <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 15.02.2012.

Birleşmiş Milletler kararlarının buna engel olmadığını ifade etmiştir.²⁰⁹ Annan, müzakerelerin başarısız olmasının müsebbibi olarak da Rum tarafını göstermiş; ancak bu durum GKRY'nin AB üyeliğine mâni olmamıştır.

1999 yılında Rumlar için çözümü üyelik şartı olmaktan çıkararak AB, karşılığında Rumlardan çözüm için çaba harcama sözü alarak Annan Planı referandumu ile sorunsuz bir adayı içine almayı ummuştur. AB, böylece yıllardır süregelen ve kronikleşen bir sorunu üyelik perspektifi ile çözerek güçlü bir uluslararası aktör olmayı hedeflediyse de, göstergeler beklentilerin aksine çıkınca, kendi taahhütleri ile kendini bağlayarak, çözümsüz bir adayı içine almak zorunda kalmıştır. Kısaca AB, kendi deyimiyle, hem aldanmış hem de aldatılmıştır. Aldanmıştır, çünkü tabir-i caizse evdeki hesap çarşıya uymamış ve Rumlar için üyelik perspektifi önceden garanti edildiği için çözüm yönünde tetikleyici rol oynamaktan ziyade; atalet etkisi yaratmıştır. Aldatılmıştır, çünkü Rumlar önceleri bir bütün olarak adanın AB üyesi olmasını savunan çözüm yanlısı tavır sergileyerek AB üyeliğini garantilemişler; sonrasında ise referandumda aksi yönde bir irade beyanında bulunmuşlardır.

Bunun üzerine çözümün her defasında bir adım daha uzaklaştığını ve Türk tarafında da güven kaybına uğradıklarını gören AB yetkilileri, “aldanmışlıklarını” dile getirmeye başlamışlardır. Bu durumu ilk kabullenen AB yetkilisi ise “Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum” cümlesini kuran, dönemin genişlemeden sorumlu AB Komisyonu üyesi Günther Verheugen'dir. Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu Siyasi Danışmanı Ali Yurttagül Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte; Verheugen'in, Rumlardan çözüme engel olmayacakları yönünde en az altı kez söz aldığını; ancak Rumların sözlerini tutmadıklarını ifade etmiştir.²¹⁰

Avrupa Parlamentosu'nun 23 Nisan 2004 tarihli oturumunda Rum Yönetimi'ne o zaman dek en ağır eleştiriler yöneltilmiş ve AP üyeleri de Rumları, Kopenhag Kriterleri'ne uymamakla suçlamıştır. Referandumdan 1 yıl sonra Nisan 2005'te benzer bir yaklaşımla, Türkiye-AB Karma Parlamentosu Eşbaşkanı Joost Lagendijk, “Rumları AB üyesi yapmak hataydı” ifadesini tekrarlamıştır. Benzer ifadeler uluslararası basında da yer almış ve bir yandan “AB'nin diplomatik beceriksizliği” olarak tanımlanan süreç, diğer yandan sorunun Birlik içine ithali olarak nitelendirilmiştir. 2007 yılının ortalarında GKRY'ni adadaki sorun çözülmeden Birliğe almanın hata olduğunu itiraf eden Avrupalı yetkililere Almanya Başbakanı Angela Merkel de katılmıştır. “Bundan sonra kendi iç sorunlarını çözmemiş hiçbir ülkenin AB üyeliğine alınmaması gerekir” ifadesini kullanan Merkel de AB'nin bir aldatmaca/aldanmaca

²⁰⁹ Sandıklı, **a.g.m.**, s. 8.

²¹⁰ Cumhuriyet Gazetesi resmi internet sitesi, Ali Yurttagül, (Erişim) <http://www.cumhuriyet.com.tr>, 02.07.2012.

içinde olduğunu kabul etmek durumunda kalmıştır. Tüm AB üyeleri için genelleştirelemese de GKRY'nin üyeliğinin zamansız bir hareket olduğu ve AB'ye zarar verdiği kanaatiyle bir bazı AB ülkeleri tarafından pişmanlık duyulduğu söylenebilir.

GKRY'nin üyeliği nedeniyle duyulan nedamete rağmen; AB'nin resmi internet sitesinde, "Daha Fazla Büyüme/Genişleme" başlığı altında 2000'li yıllardan sonraki genişleme sürecine farklı bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu açıklamada, kaçırılan uçakların New York ve Washington'daki binalara çarpmasından sonra 11 Eylül 2001 tarihinin terör ile savaş kavramıyla eşanlamlı hale geldiği ve AB ülkelerinin suçla mücadele için birbirleriyle daha yakın ilişkiler kurmaya başladıkları ifade edilmektedir. Doğu ve Batı Avrupa arasındaki politik bölünmenin ortadan kalktığının açıklanmasını müteakip 2004 yılında on yeni ülke AB'ye katılmış, bu ülkeleri 2007'de iki yeni ülke daha takip etmiş ve Euro birçok Avrupalı için yeni bir para birimi haline gelmiştir.²¹¹

KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti'ni destekleyen en net tavır 14-16 Haziran 2004 tarihlerinde İstanbul'da toplanan İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) Dışişleri Bakanları Konferansı'nda ortaya konulmuştur. Bu konferansta alınan "Kıbrıs'ta Durum" başlığı altındaki 2/31-P numaralı kararda; İslam Dünyasının ayrılmaz bir parçası olan Müslüman Kıbrıs Türk halkının haklı davasına kuvvetle destek verildiği belirtilerek, KKTC'nin İKÖ üyeliğinin değerlendirileceği belirtilmiştir. Ayrıca üye devletlerden, Müslüman Kıbrıs Türk Halkı ile etkin dayanışmalarını kuvvetlendirmelerini, kendilerine uygulanan insanlık dışı tecridin aşılması için maddi ve siyasi yardımda bulunma düşüncesiyle bu halkla yakın işbirliği içinde olmalarını ve özellikle doğrudan ulaşım, ticaret, turizm, kültür, enformasyon, yatırım ve spor alanları olmak üzere tüm alanlarda ilişkilerini artırmalarını ve geliştirmeleri istenmiştir.²¹²

Dünyanın jandarması olarak telaffuz edilen ABD ise, geçmişte olduğu gibi Ada'nın bir bütün olarak tek bir devletin hâkimiyetine girmesine karşı çıkmış ve GKRY'nin AB'ye tek başına üye olmasına, dolayısıyla bu üyelik ile AB'nin güdümü ve koruması altına girmesine sıcak bakmamıştır. Ada'nın İngiltere'nin egemenliğinde olduğu sırada Enosis'e verilen ABD desteği ile; ABD'nin etkisinde yapıldığı iddia edilen Sampson darbesinden sonra Türkiye'nin Ada'ya müdahale etmesi, bu tezi destekleyen olgular olarak gösterilebilir. GKRY'nin AB üyeliği sonrasında ABD ve en büyük müttefiği olan İngiltere, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecini sürekli olarak destekleyerek bir denge kurmaya çalışmıştır. Ancak gelinen noktada çok da başarılı oldukları söylenemez.

²¹¹ Avrupa Birliği resmi internet sitesi (Erişim) http://europa.eu/index_en.htm/ History, 20.02.2012.

²¹² KKTC Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.trncinfo.com/> Belgeler/ Kıbrıs Konusunda Alınan Diğer Kararlar, 20.02.2012.

Dünyanın en önemli stratejistlerinden biri olarak kabul edilen Polonya asıllı Amerikalı siyaset bilimci ve devlet adamı Zbigniew Brzezinski, ABD'nin izlemekte olduğu bu politikayı çok net bir şekilde ifade etmektedir. Brzezinski'ye göre, Amerikan siyasetinin mutlak hedefi, uzun vadeli eğilimleri ve insanlığın temel çıkarlarını korumada tam anlamıyla katılımcı küresel ortaklığı biçimlendirmek için, müşfik ve ileri görüşlü olmaktır. Ama aynı zamanda Avrasya'ya hükmetmeye muktedir, dolayısıyla Amerika'ya da meydan okuyabilecek Avrasyalı bir rakibin ortaya çıkmaması zorunludur.²¹³

ABD, hem kendi enerji ihtiyacını kesintisiz olarak karşılayabilmek hem de enerji ihtiyaçlarını Hazar Bölgesi ve Ortadoğu enerji merkezlerinden karşılayan ülkeler üzerinde etkili olmak, ayrıca Akdeniz'i ve Ortadoğu'yu kontrol altında tutabilmek için Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak istemektedir. Çünkü Doğu Akdeniz, söz konusu iki enerji merkezine ve bu merkezlerle ilişkili boru hatlarına hâkim bir coğrafyadır. Dolayısıyla, Doğu Akdeniz'i kontrol etme, ABD'ye, sadece bölgesel güç dengesi için değil; küresel güç dengesi için de avantaj sağlamaktadır. Ayrıca Doğu Akdeniz, ABD için İsrail'in ve bölgede kendisiyle birlikte hareket eden dost ve müttefik ülkelerin güvenliğinin sağlanması açısından da büyük önem taşımaktadır.²¹⁴

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri ve önemli bir küresel aktör olan Rusya ise, Kıbrıs'ın AB üyeliği sonrası AB'nin Kıbrıs adası üzerindeki etkisinden rahatsız olmakla birlikte; yıllardır sürdürmüş olduğu GKRY yanlısı tavrını değiştirmemiştir. Bunun en önemli sebebi ise, AB üyeliği ile birlikte ABD'nin önünün kesildiği düşüncesini taşımasıdır. Rusya, Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında ABD'nin bölgeye yerleşmesini ve adanın da bu çerçevede ABD askeri üssü konumuna gelmesini istememektedir. Rusya'nın tavrını etkileyen diğer bir sebep ise Rusya ile GKRY arasındaki ekonomik ilişkilidir. USAK'ın, Rusya İstatistik Servisi verilerine dayanarak yaptığı açıklamaya göre, 2007 yılı itibarıyla Rusya'ya yapılan dış yatırımlardaki en büyük pay %19,8 oranı ile Güney Kıbrıs'a aittir. Özetle 17.5 milyar dolarlık dış yatırımın kaynağı GKRY'dir. Öte yandan Rusya'nın en çok yatırım yaptığı ikinci ülke %24,2 oranıyla yine Güney Kıbrıs olarak gösterilmektedir. Ayrıca yatırımların neredeyse tamamını elinde bulunduran Rus oligarklar, Güney Kıbrıs'taki pek çok off-shore bankanın (kıyı bankacılığı)²¹⁵ da sahibi konumundadır.²¹⁶

²¹³ Brzezinski, **a.g.e.**, s. 14.

²¹⁴ Gökçekuş, **a.g.e.**, s. 169.

²¹⁵ Kıyı Bankacılığı: Ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan, Uluslararası devletsiz paraların, fon fazlası bulunan merkezlerden fon açığı bulunan merkezlere transfer edilmesi gibi finansal hizmetler yürüten, genellikle Serbest Bölgeler'de kurulan merkezlerde faaliyet gösteren, ülke içindeki bankacılık sisteminin tâbi olduğu yasal düzenlemelerin kapsamı dışında tutulan, getirilen mali ve hukuksal avantajlar sayesinde cazip çalışma koşullarının sağlandığı bir bankacılık türüdür.

Mayıs 2004 tarihinde “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında tüm ada adına AB üyesi olan Rum tarafına karşı, uluslararası alanda atılacak en önemli adım, “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin meşruiyetinin sorgulanması olmalıdır. Rum Kesimi, hiçbir siyasi yapı içinde Türklerin yer almamasına rağmen “Kıbrıs Cumhuriyeti” adına hareket ettiği iddiasını, uluslararası hukuktaki “zaruret doktrini”²¹⁷ nin arkasına sığınarak savunmaktadır. 1964 yılında, 1960 Kurucu Anayasası üzerinde Türkler aleyhine yaptıkları değişikliklere rağmen Cumhurbaşkanı yardımcısı kürsüsü ve mecliste Türkler için sandalyeleri boş bırakan Rum Kesimi, 1964 sonrası Kıbrıslı Türklerin bu sistemden kendi rızaları ile çıktığını, ayrılıkçı davrandıklarını iddia etmektedir. “Kendileri dışında gelişen bu olağanüstü durumu” kaldırma güçlerinin olmadıklarını savunarak mevcut durumu “zaruret doktrini”ne dayanarak açıklamaktadırlar. Hâlihazırda Kıbrıs Cumhuriyeti’nin varlığının Rumlar üzerinden sürdürülmesinin imkânsızlığı açıklanırken, özellikle 2004 Annan Planı referandumu sonrası Rumların zaruret doktrinini kullanma haklarının da olmadığı tüm dünyaya anlatmak gerekmektedir.²¹⁸

GKRY’nin haksız bir tutumla AB’ye üye olarak kabul edilmesi engellenemediği gibi Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC’nin haklı davası da uluslararası arenada yeterince savunulamamıştır. KKTC’nin ayrı bir oluşum olarak tanınmaması yönündeki 541 ve 550 sayılı BM Güvenlik Kararları hâlâ yürürlükte olup, Rusya ve Çin bu kararların değiştirilmesine karşı çıkan ve bunu açıkça ilan eden devletlerdir. Şimdi yapılması gereken şey, sadece AB değil; BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan ABD, Rusya ve Çin’in Kıbrıs sorununa yaklaşımlarının yakından takip edilerek lobi faaliyetlerin bu ülkeler üzerinde daha etkin yürütülmesini sağlamaktır. Uluslararası aktörler nezdinde girişimlerde bulunularak ilk olarak KKTC üzerindeki izolasyonların kaldırılmasının ve ikinci aşamada KKTC’nin bağımsız bir devlet olarak uluslararası arenada tanınmasının yolları aranmalıdır.

3.1.3. İkili Görüşmeler ve Bugün Gelinek Nokta

Annan Planı’nın GKRY tarafından reddedilmesinin ardından uzun bir süre kesintiye uğrayan KKTC ile GKRY arasındaki Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik görüşme süreci BM’nin

²¹⁶ USAK, a.g.e., s. 42.

²¹⁷ Zaruret Doktrini (Doctrine of Necessity): Kıbrıslı Rumlar tarafından, Kıbrıslı Türkler ayrılıkçı ve asi olarak tanımlandıktan sonra, 1960 yılında kurulmuş olan Kıbrıs Cumhuriyeti’nden kendi rızaları ve kendi liderliklerinin baskısı ile ayrıldıklarını iddia edilmektedir. (Güya!) ortaya çıkan bu olağanüstü durum nedeniyle Kıbrıslı Rumlar durumdan vazife çıkararak Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tüm görev ve sorumluluklarıyla birlikte temsil kabiliyetini de üstlendiklerini iddia etmektedirler.

²¹⁸ USAK, a.g.e., s. 8.

girişimiyle Temmuz 2006 tarihinde Talat ve Papadopoulos'un Lefkoşa'da bir araya gelmesiyle yeniden başlamış ve Lefkoşa'da imzalanan antlaşma ile "8 Temmuz Süreci" olarak da bilinen "Gambari Süreci" resmen başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının resmi internet sitesinde Gambari Süreci şöyle açıklanmaktadır:

BM Genel Sekreteri Siyasi İşler Yardımcısı İbrahim Gambari'nin 7-8 Temmuz 2006 tarihlerinde Kıbrıs'ta, Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ve GKRY lideri Papadopoulos arasında yürüttüğü temaslar çerçevesinde, iki lider 8 Temmuz 2006 Cumartesi günü bir görüşme gerçekleştirmişlerdir. Görüşmede, 'İlkeler Dizisi' ve 'İki Liderin Kararı' başlıklı iki kağıt kabul edilmiştir. 8 Temmuz'da varılan mutabakat doğrultusunda Kıbrıs'ta Türk ve Rum tarafları 31 Temmuz 2006 tarihinde Kıbrıs sorununun özünü ilgilendiren konulara ilişkin kâğıtlarını teati etmişlerdir. Ancak, BM sürecini geri plana itmek isteyen GKRY'nin engellemeleri nedeniyle başlatılan bu süreçte uzun bir süre ilerleme kaydedilmesi mümkün olamamıştır.²¹⁹

Kızılyürek, bu antlaşmaya göre liderlerin "iki bölge, iki toplumlu ve siyasi eşitlik temelinde federal bir devlet" kurmayı benimsediklerini ve Teknik Komiteler ile Çalışma Gruplarının yapacağı ön hazırlıklardan sonra kapsamlı müzakerelere başlamayı taahhüt ettiklerini ifade etmiştir. Ancak daha önceki birçok girişim gibi bu teşebbüs de başarılı olamamış ve Kıbrıs görüşmelerinin yeniden başlaması, GKRY'de iktidarın el değiştireceği zamana kadar mümkün olmamıştır.²²⁰

8 Temmuz sürecinde beklenen gelişmelerin sağlanamaması üzerine Talat, Kıbrıs Türk tarafının Kıbrıs sorununda gelinen aşamayla ilgili değerlendirmelerini ve 8 Temmuz Sürecine ilişkin beklentilerini ortaya koyan bir mektubu 3 Nisan 2007 tarihinde BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a göndermiştir. Talat mektubunda, Rum tarafının mülkiyet konularını Teknik Komitelerin gündemine getirerek süreci çıkmaza sokmak istediğini, Çalışma Gruplarının sohbet toplantılarına dönüşmemesi için bu Gruplarda ele alınacak konuların baştan belirlenmesi gerektiğini ve Kıbrıs Türk tarafının en kısa sürede Rum tarafıyla kapsamlı çözüm müzakerelerine başlamaya hazır olduğunu belirtmiştir.

Talat'ın mektubundan kısa bir süre sonra BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, Kasım 2006 - Mayıs 2007 dönemini kapsayan Kıbrıs'ta konuşlu BM Barış Gücü (UNFICYP) raporunu 5 Haziran 2007 tarihinde Güvenlik Konseyine sunmuştur. Raporda, Kıbrıs Türklerine uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasının önemine vurgu yapılarak, BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından BM Güvenlik Konseyine sunulan 28 Mayıs 2004 tarihli İyi Niyet Raporuna atıfta bulunulmuştur. Bu rapordan üç ay sonra KKTC Cumhurbaşkanı Talat ile

²¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 15.02.2012.

²²⁰ Kızılyürek, **a.g.e. (2009)**, s. 101.

GKRY lideri Papadopoulos 5 Eylül 2007 tarihinde BMGS'nin Özel Temsilcisi Möller'in de hazır bulunduğu bir toplantıda bir araya gelmişlerdir. Toplantıda Cumhurbaşkanı Talat, iki taraf arasında iki-iki buçuk ay sürecek hazırlık dönemini müteakip kapsamlı müzakerelerin başlatılması ve 2008 yılı sonuna kadar kapsamlı çözüme ulaşılması yönünde bir öneri getirmiş; ancak bu teklif Papadopoulos tarafından reddedilmiştir. Kıbrıs'ta kapsamlı görüşmelerin başlaması, Kıbrıs Rum tarafında iktidarın el değiştireceği 2008 yılına kadar mümkün olmayacaktır.

GKRY'de 17-24 Şubat 2008 tarihlerinde yapılan başkanlık seçimleri, Annan Planının başarısızlığa uğramasına neden olan Tasos Papadopoulos'un sürpriz yenilgisi ile sonuçlanmış ve seçim propagandasını çözüm vaadi üzerine inşa eden AKEL lideri Dimitris Hristofyas iktidara gelmiştir. Hristofyas'ın bu başarısı büyük bir iyimserlik yaratmış ve çözüm umutlarını yeşerterek, Hristofyas'la birlikte Kıbrıs'ta yeni bir dönemin başladığı kabul edilmiştir.²²¹

KKTC Cumhurbaşkanı Talat ile Hristofyas 21 Mart 2008 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi Möller'in de hazır bulunduğu toplantıda Kıbrıs sorununda gelinen aşama ile önümüzdeki döneme ilişkin görüş alışverişinde bulunmak üzere bir araya gelmişlerdir. İki lider daha ilk buluşmada izlenecek yol haritası konusunda mutabakat sağlamışlar ve 2004 yılından beri devam eden durağanlık sona ermiştir.

Çeşitli ilerlemeler yaşanmasına rağmen, tarafların çözüm yönünde vizyonlarını açıkça ortaya koymadığı 21 Mart Sürecini anlayabilmek için Rum tarafının tutumlarını mercek altına yatırmak gerekmektedir. Kıbrıs Rum lideri Hristofyas, siyasi eşitliğe dayalı, iki bölgeyi bir federasyonu kabul ettiklerini söylemekle birlikte; öngörülen siyasi modelle ilgili gerekli temel unsurlara da aksi bir şekilde karşı olduğunu göstermiştir. Rum lider, adadaki Türklerin üzerinde herhangi bir izolasyon olmadığını ve ürünlerini Rum Kesimi limanlarını kullanarak ticaret yapabileceklerini savunarak çözümün ilk ayağını oluşturabilecek ekonomik açılımlar için gerekli doğrudan ticaret imkanını daha en baştan kabul etmemektedir. Bununla yetinmeyip Türkiye'nin Kıbrıs'taki askerlerini çekmesini ve Türk limanlarının Rum gemilerine açılmasını beklemektedir. USAK tarafından hazırlanan raporda da belirtildiği üzere Uluslararası toplum nezdinde bir oyalama taktiğine giderek imajını yeniden şekillendirip, Türk tarafını özellikle 2009 yılı sonuna kadar en azından statüko içinde tutmak isteyen bir Rum tarafı bulunmaktadır.²²²

²²¹ Saskia Ramming, **Cyprus's Accession Negotiations to the European Union: Conditional Carrots, Good Faith and Miscalculations**, International Negotiation, 13. Baskı , Netherland, 2008, s. 384.

²²² USAK, **a.g.e.**, s. 24.

3 Eylül 2008 tarihinde yapılan görüşmede ise “Kapsamlı Çözüm Müzakereleri”nin 11 Eylül 2008 tarihinde başlaması ve “Yönetim ve Yetki Paylaşımı” konusunun ele alınması kararlaştırılmıştır. Anılan görüşmede Hristofyas, çözümün temellerinin, Kıbrıs’taki üniter devleti federal bir yapıya dönüştüren 1977-1979 Doruk Antlaşmaları ile belirlendiğini, çalışmalara ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarının rehberlik etmesi gerektiğini, Kıbrıs’ın AB’nin tam üyesi olduğunu, bu çerçevede çözümün, AB ilkelerine dayanmasını beklediklerini belirtmiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Talat ise, Kıbrıs’ta yeni bir ortaklık kurulması sürecinde iki taraf arasında ortaya çıkabilecek görüş ayrılıklarının, tarafların iyi niyeti ve karşılıklı fedakârlıklarla aşılabileceğini, BM çerçevesinde 40 senedir devam etmekte olan müzakere sürecinin, çözümün parametrelerini oluşturduğunu, 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmalarının devamının, taraflardan birinin diğeri üzerinde hâkimiyet kurmamasının, Ada’daki, iki taraf arasındaki iç denge ve Türkiye ile Yunanistan arasında dış dengenin devamının çözümün asli parçalarını oluşturduğunu vurgulamıştır. İki lider 3 Eylül’den sonra 11 Eylül tarihinde bir araya gelerek “Yönetim ve Güç Paylaşımı” konularını ele almışlardır. Liderler bilahare düzenli olarak bir araya gelerek sırasıyla “Yönetim ve Güç Paylaşımı”, "Mülkiyet", "AB Konuları", "Ekonomi" ve "Toprak" konularını görüşmüşlerdir.²²³

Köylü, “Kıbrıs Satranççı” adlı makalesinde Eylül 2008’den itibaren bir masa etrafında kıyasıya mücadele ile müzakere eden tarafları, temkinli hamlelerle rakibini yoran ve hata yapmaya zorlayan iki usta satranç oyuncusu olarak tanımlamaktadır. Köylü, Bu liderlerden ulusal çıkarlarını da koruyarak, adaya huzur, barış ve birlikte ortak bir yaşam kültürü oluşturabilecek olumlu hamleler yapmaları beklenirken; şimdilik bunun pek mümkün görülmediğini ifade etmektedir.²²⁴

2008 yılında Kıbrıs’ta çözüm arayışlarını olumsuz yönde etkileyen iki dış gelişme yaşanmıştır. Bunlardan biri 5 Haziran 2008 tarihinde İngiltere ile GKRY arasında Londra’da imzalanan Ortak Mutabakat Muhtırası, diğeri ise GKRY ile Rusya Federasyonu arasında Rum lider Hristofyas’ın Moskova ziyareti çerçevesinde 19 Kasım 2008 tarihinde imzalanan Ortak Bildiri’dir. Her iki gelişmede çözüm yolunda zaten gönülsüz olan GKRY yönetimini daha da cesaretlendirmiş ve çözümsüzlük yönünde motive etmiştir.

KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde belirtildiği üzere 2010 yılı içinde KKTC ile GKRY arasında Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik olarak ilki 26 Mayıs 2010, sonuncusu ise 15 Aralık 2010 tarihinde olmak üzere on beş görüşme yapılmıştır. Görüşmelere “mülkiyet”

²²³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 15.02.2012.

²²⁴ 21’inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü resmi internet sitesi, Dr. Murat Köylü, (Erişim) <http://www.21yyte.org.tr>, 01.03.2012.

konusu ile başlanılmış, diğer başlıklara ise mülkiyet konusu tamamlandıktan sonra geçileceği bildirilmiştir. Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu, mülkiyet konusunda İkinci Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile Rum tarafının sunduğu önerileri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarıyla daha da zenginleştirerek, yeni bir öneri paketi sunduklarını söylemiştir.²²⁵

Ancak 2010 yılındaki tüm Derviş-Hristofyas görüşmelerinde “mülkiyet” konusu görüşülmüş olmasına rağmen bir ilerleme kaydedilememiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, 2010 yılı başında Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla yedi sayfa ve on maddeden oluşan ve “konfedere” bir yapıyla Kıbrıs sorununu çözmeye yönelik olarak bir girişimde bulunmuştur. Ancak Ada’da bir federal yapılanma, iki millet, tek devlet, tek temsiliyet görüşünü tekrarlayan GKRY için Talat’ın çözüm önerisi şok etkisi yaratmış ve Hristofyas, “gizli” kalması gereken bu teklifi kamuoyuna açıklamıştır. Türkleri azınlık olarak gören ve zaman içinde asimile etmeyi düşünen bir Rum yönetimi için bu öneriler kesinlikle kabul edilemeyeceğinden Rum lider, ekonomik krizle boğuşan Yunanistan’ın çiçeği burnundaki hükümeti ile yapılan görüşmelerden sonra karşı önerilerini açıklamıştır.

KKTC Dışişleri Bakanı Hüseyin Özgürün’ün 3 Aralık 2010 tarihinde Lefkoşa’da yaptığı açıklama Rum tarafının tutumunu çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Özgürün, kırk yılı aşkın bir süredir BM Genel Sekreteri’nin iyi niyet misyonu çerçevesinde yürütülmekte olan müzakerelerde, Kıbrıs Türk tarafının tüm yapıcı ve olumlu yaklaşımına rağmen; Rum tarafının uzlaşmaz tutumu nedeniyle bir sonuca varılamamış olmasının, Rum tarafının bu konudaki samimiyeti hususunda Kıbrıs Türk halkında ve uluslararası camiada kaçınılmaz olarak ciddi bir soru işareti doğurduğunu ifade etmiştir. Özgürün, Rum tarafının görüşme masasında sürdürmekte olduğu olumsuz tutumun yanı sıra, Kıbrıs Türklerinin maruz bırakıldığı insanlık dışı izolasyonların devamı için her türlü çabayı göstermekten kaçınmamasını ve uluslararası toplantılara gasp etmiş olduğu “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında tüm Ada’yı temsil ettiği iddiasıyla katılmaya devam etmesini diğer önemli hatalar olarak tanımlamaktadır.²²⁶ Köylü ise, Kıbrıs sorunun nihai çözümüne, Rum tarafının aklındaki “Kıbrıs’ın tek sahibi biziz, Türkler azınlıktır” düşüncesini atmasıyla ulaşılabileceğini; ancak bu günlerde Rumların, bu tezden uzaklaşmaları çok zor gibi gözüktüğünü, Türk tarafı, AB baskılarına direnebilir ve doğru politikalar izleyebilirse Kıbrıs’ta kalıcı bir çözüme ulaşılabileceğini ifade etmektedir.²²⁷

²²⁵ KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.kktcb.org/> Ana Sayfa/Müzakereler, 02.03.2012.

²²⁶ KKTC Dışişleri Bakanlığı resmi İnternet Sitesi (Erişim) <http://www.trncinfo.com/> Ana Sayfa/Bakanlık Açıklamaları, 02.03.2012.

²²⁷ 21’inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü resmi internet sitesi, Dr. Murat Köylü, (Erişim) <http://www.21yyte.org.tr>, 01.03.2012.

2011 yılı içinde KKTC ile GKRY arasında Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik olarak ilki 12 Ocak 2011, sonuncusu ise 19 Aralık 2011 tarihinde olmak üzere toplam kırk dört görüşme yapılmıştır. Zaman zaman haftada iki görüşmenin yapıldığı bu yoğunlaştırılmış müzakere dönemimde özellikle “Mülkiyet, Yönetim ve Güç Paylaşımı, AB Konuları, Uluslararası Antlaşmalar, İç Güvenlik, Balıkçılık ve Denizde Arama-Kurtarma” konuları ele alınmıştır.²²⁸

2012 yılında ise KKTC ile GKRY arasında Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik olarak 4 Ocak 2012 ile 29 Mart 2012 tarihleri arasında toplam yedi görüşme yapılmış ve “Mülkiyet, Yönetim ve Güç Paylaşımı” konuları ele alınmıştır.

Eroğlu, 22 Mart 2012 tarihinde yapılan görüşmeden sonra yapmış olduğu açıklamada altı ay boyunca görüştükları mülkiyet başlığında, Kıbrıs Rum tarafının “toprakta ne alacağını bilmezsem mülkiyeti görüşmem” tavrı nedeniyle düşündükleri manada bir sonuç alamadıklarını ifade etmiştir. Eroğlu, 28 Şubat 2012 tarihinde GKRY Hükümet Sözcüsü Stefanos Stefanu'nun “Kıbrıs Cumhuriyeti, AB Başkanlığı'nı devraldıktan sonra da çözüm müzakerelerine devam etmeye hazırdır” şeklindeki sözlerinin, Rum tarafının bir anlaşmaya niyeti olmadığını ortaya koyması bakımından önemli olduğunu söylemiştir. 29 Mart 2012 tarihinde yapılan Eroğlu-Hristofyas görüşmesinden sonra ise Eroğlu, “Biz artık liderler görüşmesinin bugün sonuncusunu yaptığımızı açık ve net bir şekilde ortaya koyduk” demiştir.²²⁹ Bahse konu görüşmelere ait detaylar tablo halinde Ek 6'da sunulmuştur.

Sonuç olarak, post Annan dönemde Kıbrıs sorununu çözümüne yönelik olarak KKTC ve GKRY liderlerinin katılımıyla yüzden fazla görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler; Mülkiyet, Yönetim ve Güç Paylaşımı, AB Konuları, Uluslararası Antlaşmalar, Güvenlik ve Garantiler, Balıkçılık ve Denizde Arama-Kurtarma ile Toprak başlıklarını kapsamaktadır. Ancak KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu'nun da ifade ettiği gibi tüm bu görüşmeler esnasında kayda değer bir ilerleme kaydedilememiştir.

Keskin, Kıbrıs sorununun güçlüğünün masaya getirilen bazı meselelerin kronikleşmiş olmasından kaynaklandığını, ilk akla gelen sorunun ise “Mülkiyet” sorunu olduğunu ve Lousidiu, Orams ve Arestis gibi davalarla²³⁰ sorunun Avrupa Mahkemelerine taşınarak,

²²⁸ KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.kktcb.org/> Ana Sayfa/ Müzakereler, 02.03.2012.

²²⁹ KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.kktcb.org/> Ana Sayfa/ Müzakereler, 02.03.2012.

²³⁰ Sayıları kesin olarak bilinmemekle beraber, AİHM gündeminde Kıbrıslı Rumlar tarafından yapılmış 1500 civarında başvuru olduğu tahmin edilmektedir. Loizidou davasını diğerlerinden ayıran özellik ise, sonuçlandırılan ilk dava olmasıdır. 1974 Harekâtı sonrası Kıbrıs Rum tarafına göç eden Titiana Loizidou, bireysel başvuru hakkını kullanarak AİHM nezdinde Türkiye'ye tazminat davası açmıştır. Başvuruyu inceleyen Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK), mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin

tarafının dışında bir irade tarafından ele alındığını belirtmektedir. Mülkiyet konusunun yanına diğer sorunlar da eklendiğinde iyi niyetli yaklaşımlar olmaksızın Kıbrıs sorununun çözülemeyeceğini aşikârdır.²³¹

Bu aşamada, AB Türkiye Daimi Temsilciliği tarafından 30 Mart 2012 tarihinde verilen “Avrupa Parlamentosu’nda Kıbrıs Konulu Etkinlik” adlı habere dikkat çekmekte fayda mülhaza edilmektedir. Avrupa Parlamentosu (AP) bünyesinde temsil edilen sol grup (GUE/NGL) tarafından 28 Mart 2012 tarihinde²³² AP’de “The Demographic Structure of Cyprus: Problems and Prospects” başlıklı bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıya GUE/NGL yetkilileriyle birlikte, KKTC ve GKRY’den bazı siyasi parti temsilcileri ve sivil toplum kuruluşları da katılmıştır. Bahse konu toplantıda özet olarak; Türkiye Cumhuriyeti’nin Kıbrıs’ın Kuzeyinde işgalci konumunda olduğu, 1974 yılından beri Kıbrıs’ın yüzde 37 kadarının işgal altında bulunduğu, nüfusun üçte birinin mülteci durumuna düşürüldüğü, sonuç olarak Kıbrıs’ta iki halkın da acı çektiği, Lefkoşa’nın şimdiki bölünmüş haliyle Avrupa’da bulunan tek başkent olduğu, Ada’da nüfus yapısının değişmesinin endişe yarattığı savunulmuş ve Kıbrıs’ta tek çözüm yolunun birleşmekten geçtiği, sorunun çözümüne yönelik olarak AB tarafından Türkiye Cumhuriyeti’ne baskı yapılması gerektiği vurgulanmıştır.²³³

Kıbrıs’ta çözüme yönelik arayışlar devam ederken Avrupa Parlamentosu bünyesinde bu tür bir toplantının düzenlenmesi ve bazı KKTC vatandaşları tarafından da 1974 Kıbrıs Askeri Harekâtı ile başlayan sürecin değerlendirilmesindeki mesnetsiz iddialar ile GKRY temsilcileriyle bire bir örtüşen tavırlar sergilenmesi son derece dikkat çekicidir. Koç, bu davranış içinde bulunan ve “Ne Rum’uz, Ne Türk’üz, Kıbrıslıyız!” diyenleri, nereden

iddiaları kabul edilebilir bulmamış ve başvuruyu reddederek hazırladığı raporu, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ne göndermiştir. Türkiye yapmış olduğu savunmada; Loizidou davasında, yargı yetkisinin kendisinde değil, KKTC’de olduğunu belirtmiş ve bireysel başvuru hakkının, imzalandığı tarih sonrasındaki olayları kapsayacağını, dolayısıyla 1987 tarihinden önceki olayların Türkiye’yi bağlayamayacağını belirterek, davanın reddini talep etmiştir. Ancak Mahkeme, KKTC topraklarını Türkiye’nin yetki alanı içerisinde kabul ederek, burada ortaya çıkacak Sözleşme ihlalleri bakımından uluslararası sorumluluğun KKTC’ye değil; etkin kontrol uygulayan Türkiye’ye yüklenebileceğini hükme bağlamıştır. Bu kapsamda, Türkiye’nin 1974’ten itibaren mülkiyet hakkının kullanılmasını engellediği gerekçesiyle 28 Temmuz 1998 tarihli kararla, Türkiye’yi 300.000 Güney Kıbrıs Poundu maddi, 20.000 Güney Kıbrıs Poundu manevi tazminat ve 137.084 Kıbrıs Poundu yargılama gideri ödemeye mahkûm etmiştir. Avrupa Konseyi, Türkiye’nin AİHM’nin almış olduğu karara saygı gösterip, karara uymasını istemiş ve 1999, 2000 ve 2001 tarihlerinde aldığı kararla Türkiye’ye baskı uygulamıştır. Türkiye 2003 yılı Aralık ayına kadar bu tazminatı ödemeyi reddetmiş; ancak davanın emsal teşkil etmemesi şartı ile bir defaya mahsus olmak üzere faiziyle birlikte Loizidou’ya tazminatı ödemiştir. Türkiye’nin bu tutumunun altında yatan neden, AB İlerleme raporlarında sürekli bu konunun işlenmesinin önlenmesi ve Türkiye’nin AB’ye üyelikte samimi olduğunun gösterilmesi olarak değerlendirilmektedir.

²³¹ Keskin, **a.g.e.**, s. 406.

²³² KKTC ve GKRY liderlerinin görüşmelerde bulunduğu tarihle aynı zamana denk gelmiş olması dikkat çekicidir.

²³³ Türkiye Cumhuriyeti AB Daimi Temsilciliği resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.avbir.dt.mfa.gov.tr/> Dış Politika, 30.03.2012.

geldiklerini ve bugün barış içinde yaşamalarını kime borçlu olduklarını bilmeyen küçük bir topluluk olarak tanımlamaktadır.²³⁴ İlginç olan hususlardan biri de bahse konu toplantıda çözümsüzlüğün nedeni olarak Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC yöneticilerinin gösterilmiş olmasıdır. Ancak, tarihsel gerçekler bu iddiaları yalanlamaktadır. Bu durumun en yakın örneği 2004 yılında yapılan Annan Planı Referandumu'dur. Hatırlanacağı üzere, çözümsüzlük yanlısı olarak gösterilmeye çalışılan Kıbrıs Türk tarafı plana % 64,91 gibi büyük bir oranla 'evet' derken; Güneyde % 75,83 oranındaki Rum'un 'hayır' oyu vermesiyle Annan Planı reddedilmiştir.

Kıbrıs barış sürecinde bugün mesafe kat edilememesinin kök nedeni olarak; GKRY'nin 2004 yılında AB'ye tam üye olarak kabul etmesiyle, Kıbrıs sorununu bir Türkiye-AB sorunu haline getirmesi gösterilebilir. İngiltere ve Rusya Federasyonu gibi ülkelerin GKRY ile 2008 yılında sağlamış oldukları ortak mutabakatların bu olumsuz gidişat üzerindeki etkisi ise yadsınamayacak kadar büyüktür. 29 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilen son liderler görüşmesinden sonra Kıbrıs'ta kalıcı çözüm için gözler BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a çevrilmiştir. GKRY, AB üyesi olduktan sonra yaşanan süreç açıkça göstermektedir ki, Kıbrıs'taki mevcut durum GKRY lehinedir ve statükoyu bozmaya yönelik her girişim engellenmeye çalışılmaktadır. GKRY'nin uzlaşmaz tavrını değiştirmenin tek yolu ise KKTC'nin tanınması yönündeki girişimlere ağırlık vermektedir. .

3.2. Türkiye'nin Tam Üyelik Sürecinde Kıbrıs Sorununun Analizi

İngiltere'nin kontrolünden çıkan Kıbrıs'ın, zamanla Bağlantısızlar Grubu'na kayma ve dolayısıyla Batı güvenlik sisteminden uzaklaşma ihtimaline karşı AET tarafından 1962 yılında İngiltere ile birlikte üye olması için Kıbrıs'a da üyelik teklifinde bulunulmuştur. Ancak, İngiltere'nin başvurusunun, tarihten gelen nedenlerle 1963 yılında Fransa tarafından veto edilmesi nedeniyle süreç İngiltere'nin 1971 yılında yeniden AET'ye tam üyelik başvurusunda bulunacağı tarihe kadar kesintiye uğramış, 1972 yılında AET ile Kıbrıs arasında Ortaklık Çerçeve Antlaşması imzalamıştır. 1990 yılına gelindiğinde GKRY yeniden üyelik başvurusunda bulunmuş ve Yunanistan'ın içeriden desteği, ABD'nin dışarıdan teşvikiyle bu istek kabul görmüştür. Yolun başında çok istekli görünmeyen AB, Yunanistan ve ABD'nin ısrarlarıyla, Kıbrıs Rum tarafına üyelik yolunu açmıştır.²³⁵ Ancak Kıbrıs sorununun, AB'nin iç sorunlarından biri haline gelmesi Yunanistan'ın 1981 yılında AB (o dönemki adı ile AT)'ye

²³⁴ Süleyman Koç, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, 1. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 502.

²³⁵ Kızılyürek, **a.g.e. (2005)**, s. 312.

üye olmasıyla başlamıştır. Çünkü bu tarihten itibaren Yunanistan, AB karar alma mekanizmasının içinde olma avantajını kullanarak, AB ile Türkiye arasındaki her yeni gelişmeyi Kıbrıs sorununun çözümüne bağlamaya çalışmıştır. GKRY'nin 1990 yılında tüm ada adına AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmasından sonraki dönemde, Yunanistan, genişleme adına alınacak her zirve kararında AB karar mekanizması sayesinde elinde bulundurduğu veto hakkını bir koz olarak kullanarak, GKRY'nin AB üyeliğini destekleyici kararlar alınmasını sağlamıştır.

GKRY'nin 1990'daki üyelik başvurusu üzerine, AB Komisyonu 1993 yılında Rumların üyelik başvurusuna ilişkin olumlu görüşünü açıklamıştır. Aynı yıl, Avrupa Konseyi de Kıbrıs'ı tam üyeliğe uygun bulmuş ve Kıbrıs sorununun çözümünde ilerleme kaydedilmesi beklentisiyle, Topluluğun Kıbrıs'ın üyeliğiyle sonuçlanacak sürecin başlamasına hazır olduğunu teyit etmiştir. Böylece 1950'lerden beri Türk-Yunan ve belli ölçüde İngiliz ilişkilerinin bir konusu olan Kıbrıs sorunu, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tam üyelik başvurusunda bulunduğu 1990 yılından sonra nitelik değiştirerek AB'nin gündemine girmiş, başka bir deyişle Kıbrıs sorunu "Avrupalılaştırma"ya başlamıştır. Ancak Kıbrıs Sorununun Avrupalılaştırılması, ne AB çatısı altında şekillenen daha kolaycı bir çözüm zemininin ne de Avrupalı devlet liderlerinin bu yöndeki çabalarını yansıtan bir sürecin ifadesidir. Aksine, uluslararası hukuk platformunda tartışılması gereken bir konu olması beklenirken; AB'nin soruna dolaylı olarak müdahil olması ile gelişen süreçte yaşanan tıkanıklığın ve AB açısından üyelik perspektifinde hiç alışık olmadığı bir ilişki biçiminin (AB müktesebatı açısından etkin kontrol uygulanamayan bölge-KKTC) literatüre yansımalarıdır. Başka bir deyişle Avrupalılaştırma, Kıbrıs sorununun özellikle 1990'lı yılları takiben gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirve Kararları ile adım adım Türkiye-AB ilişkilerinin kilit noktası haline gelmesi ve böylece adanın Güneyi için çözüm yönünde atılması muhtemel adımlar için teşvik edici herhangi bir unsurun kalmamasıdır.²³⁶

Türkiye'nin AB üyelik süreci ile Kıbrıs Sorunu'nun ilişkilendirilmesi ise, 1987 yılında Türkiye'nin AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunduğu ve ardından AT Komisyonu'nun 1989'da Türkiye'nin başvurusu hakkındaki görüşünü açıkladığı döneme rastlamaktadır. AT Komisyonu, Türkiye'nin 1987 yılında yapmış olduğu tam üyelik başvurusunun reddini açıklarken, ilk defa Kıbrıs sorununun çözümünün üyelik için bir şart olduğunu belirtmiştir. Komisyon, Türkiye'nin AT'ye katılım başvurusuna ilişkin görüşünde Kıbrıs ile ilgili olarak, "Türkiye ile bir Topluluk üyesi devlet arasındaki anlaşmazlığın olumsuz etkileri üzerinde durmuş, BM'nin ilgili kararlarına uygun olarak, Kıbrıs'ın birliği, bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü doğrultusunda çözüm bulunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu tarihten

²³⁶ USAK, a.g.e., s. 1.

sonra Kıbrıs sorununa ilişkin her türlü belgede ya da AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirve Sonuç Belgelerinin Türkiye'ye ilişkin bölümlerinde, sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğuna dair görüşlere yer verilmiştir.

1994 yılında gerçekleştirilen Korfu Zirvesi, Kıbrıs sorununun çözümü yönünde Rumları atalete sürükleyecek ilk kararlardan birinin alındığı Zirve olması bakımından önem taşımaktadır. AB-Türkiye GB müzakerelerinin pazarlık unsuru olarak kullanıldığı bu zirvede kararlar, Yunanistan'ın veto tehdidi altında alınmıştır. AB karar alma mekanizmasından yararlanan Yunanistan, Kıbrıs ile müzakerelere başlanması için kabul edilebilir bir tarih verilmedikçe Türkiye'nin GB üyeliğine onay vermeyeceğini açıklamıştır. Ayrıca, Yunanistan'ın adada siyasi bir çözümün Kıbrıs için Birlik üyeliği koşulu olmaktan çıkarılması yönündeki baskıları sonucu, 1994 Korfu Zirvesi'nde AB Konseyi Kıbrıs sorununun çözümünü Kıbrıs için müzakerelere başlama şartı olmaktan çıkarma kararı almıştır. Böylece, Kıbrıs ile müzakerelerin ön şart olmadan başlayacağını garantisini alan Yunanistan, veto tehdidini Türkiye ile imzalanacak olan GB Antlaşmasından çekmiş ve 6 Mart 1995'te gerçekleştirilen 36'ncı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmek üzere 1/95 sayılı GB Kararı imzalanmıştır.

13-14 Aralık 1996'da gerçekleştirilen Dublin Zirvesi'nde, "AB Zirvesi, Türkiye'yi Kıbrıs'ta BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda bir çözüm bulunabilmesi için nüfuzunu kullanmaya davet eder." denilerek AB'nin son yıllardaki siyasi tutumu kesinleştirilmiştir. 16 Temmuz 1997 tarihinde, Komisyon, "Gündem 2000" başlıklı AB'nin derinleşmesi ve genişlemesi hakkında, Merkez ve Doğu Avrupa (MDA)'daki on ülkenin üyelik başvurularıyla ilgili görüşlerini de içeren bir strateji belgesi yayınlamış ve Kıbrıs ile üyelik görüşmelerinin planlandığı gibi başlaması teyit edilmiştir. 12-13 Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesi'nde ise, Kıbrıs bundan sonraki genişlemede yer alacak ülkeler arasında sayılmış ve Zirve kararlarının 35'inci paragrafında, Kıbrıs Sorununun çözümünü Türkiye'nin sorumluluğuna bırakan ifadeler kullanılmıştır. 10-11 Aralık 1999'da Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yapılan Avrupa Konseyi Zirvesi ise tam bir kırılma noktası olarak tanımlanabilir. Çünkü zirvede Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsünün resmi olarak kabul edilmesiyle Türkiye-AB ilişkileri farklı bir boyut kazanmış ve Türkiye'nin "diğer aday ülkelere uygulanan kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday ülke" olduğu ilk kez kabul edilmiştir. Bunun yanında Zirve kararında, "Kıbrıs sorununa çözüm bulunmasının, Kıbrıs'ın Birliğe üyeliği için koşul olmadığı" açıkça ortaya konularak Rum Kesiminin elinin güçlenmesine sebep olunmuştur. Böyle bir kararın alınmasındaki en önemli faktör, AB içinde planlanan ve on aday ülke için Konsey'de oybirliğiyle alınacak genişleme kararının Yunan vetosuyla karşı karşıya kalma ihtimali olmuştur.

Helsinki Zirvesi'nde, GKRY'ye adada herhangi bir çözüme ulaşılmasa da üyelik verileceği yönünde karar almakla kalmamış; bir yandan Kıbrıs'ta çözümün Türkiye'nin AB üyeliği için bir önkoşul olmadığını vurgularken, diğer yandan üstü kapalı bir biçimde de olsa Türkiye'nin üyelik sürecinin Ege ve Kıbrıs sorunlarında kaydedilecek ilerlemelerden etkileneceğini belirtmiştir.²³⁷

AB Komisyonu İlerleme Raporlarına, Türkiye'nin AB üyeliği için Kıbrıs'ın bir koşul olarak konulması ise 2003 yılına rastlamaktadır. Bahse konu raporda, Türkiye'nin Kıbrıs ile Serbest Ticaret Antlaşması imzalaması konusunda bir gelişme olmadığı ve Türk hükümetinin, BM gözetimindeki Lahey Görüşmeleri'nin başarısızlığa uğramasından hemen sonra, Nisan 2003'te toplanan AB-Türkiye Ortaklık Konseyi'nde Kıbrıs Sorunu'nun Mayıs 2004'ten önce çözülmesini umut ettiğini belirttiği dile getirilmiştir. Yine raporda, Türkiye'nin, 8 Ağustos tarihinde Kuzey Kıbrıs'la GB oluşturmak amacıyla bir çerçeve antlaşması imzaladığı; ancak Uluslararası hukukta herhangi bir geçerliliği olmayan böyle bir antlaşmanın, Türkiye'nin AB ile olan GB'den kaynaklanan yükümlülüklerinin de ihlali anlamına geleceğinden, Türk Hükümetinin daha sonra bu antlaşmanın onaylanmayacağını ve yürürlüğe koyulmayacağını bildirdiği belirtilmiştir.²³⁸

GKRY'nin 2004 yılında AB'ye tam üye olmasından sonra, Kıbrıs sorunu tamamen Avrupalılaştı, sorunun çözümü yönündeki sorumluluk Türkiye'nin üzerine kalmış ve Türkiye, AB ile ilişkilerinin her aşamasında karşısında Kıbrıs sorununu bulmaya başlamıştır. Aynı yıl düzenlenen Brüksel Zirvesi'nde Türkiye, 1963 Ankara Anlaşması hükümlerinin mevcut AB üyeleri için de geçerli hale getirecek Uyum Protokolü'nü, gerekli müzakerelerin başlayacağı Ekim 2005 tarihinden önce imzalayacağını açıklamış ve 29 Temmuz 2005'de protokolü imzalamıştır. Ancak bu imzanın GKRY'yi tanıma anlamına gelmeyeceğine dair bir de deklarasyon yayınlamıştır. AB ise bu deklarasyonun üzerinden iki ay bile geçmeden 21 Eylül 2005'de bir karşı deklarasyonla Türkiye'ye cevap vermiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti tanınmadan müzakerelere devam edilemeyeceğini açıkça ifade etmiştir.²³⁹ Ayrıca AB deklarasyonda, Türkiye'nin bu konudaki sorumluluklarını tamamıyla yerine getirmediği takdirde, tüm müzakere sürecinin işleyişinin etkilenebileceğinden bahsederek müzakerelerin askıya alınması olasılığına da değinmiştir. AB, Protokolün en kısa sürede onaylanarak Güney Kıbrıs'a da GB'den kaynaklanan ticari serbestliklerin tanınması yoluyla hava sahasının ve limanların açılmasını istemiştir.

²³⁷ USAK, **a.g.e.**, s. 13.

²³⁸ Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Temel Belgeler/ Zirve Sonuç Belgeleri, 05.03.2012.

²³⁹ Keskin, **a.g.e.**, s. 405.

11 Aralık 2006 tarihinde gerçekleştirilen AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Toplantısı'nda, Türkiye'nin 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyonu hatırlatılarak, Türkiye'nin Ek Protokolü ayırım gözetmeksizin uygulaması yükümlülüğünü yerine getirmediği yinelemiştir. Bu çerçevede, Konsey, Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirdiği Komisyon tarafından doğrulanana kadar, Üye Devletlerin Hükümetler arası Konferansta Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yönelik kısıtlamaları ilgilendiren politika alanlarını kapsayan sekiz başlığın açılmaması kararını almıştır. Bu başlıklar; Malların Serbest Dolaşımı, Yerleşim Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Ulaştırma Politikası, Gümrük Birliği, Dış ilişkilerdir.²⁴⁰ 2007 Yılı AB İlerleme Raporu'nda ise, GKRY bayrağı taşıyan ve uğradığı son liman Kıbrıs'ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye'nin bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacağı ifade edilmiştir. Konsey ayrıca, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyetine yönelik kısıtlamaları ilgilendiren politika alanlarını kapsayan sekiz fasılda müzakerelerin açılmamasına ve Türkiye'nin Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün bütünüyle uygulandığının Komisyon tarafından teyit edilmesine kadar hiçbir faslin geçici olarak kapatılmamasına karar vermiştir.

2011 Yılı İlerleme Raporunda; "Malların Serbest Dolaşımı"nın 11 Aralık 2006 tarihinde Konsey (Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi) tarafından kabul edilen ve 14-15 Aralık 2006 tarihlerinde AB Zirvesi'nde onaylanan Türkiye'ye ilişkin kararlar kapsamındaki sekiz fasıldan biri olduğu tekrar vurgulanmıştır. Ayrıca, Kıbrıs'ta kayıtlı olan ya da son uğradığı liman Kıbrıs olan gemiler ve uçaklar tarafından taşınan malların serbest dolaşımına yönelik kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece, Türkiye'nin bu fasla ilişkin AB müktesebatını tam olarak uygulama konumunda olmayacağı vurgulanmıştır.²⁴¹

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof.Dr. Sertaç Hami Başeren, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinin Türkiye değil; Avrupa inisiyatifli bir süreç olduğunu ve bu durumun Türkiye açısından çeşitli riskler taşıdığını belirtmektedir. Başeren'e göre, bu riskler içinde en büyüğü Kıbrıs konusudur ve bu bağlamda Kıbrıs hem Türk iç siyasetinde hem de Türk dış politikasında bir kırılma noktası oluşturabilir.²⁴² Keskin ise, Türk dış politikasının en temel belirleyicilerinden birisi olan Kıbrıs konusunu Türkiye'nin AB üyeliğinde anahtar etkenlerden bir olarak değerlendirmektedir. Hâlen devam eden katılım müzakerelerinde Kıbrıs konusunda yaşanan fikir ayrılıkları müzakere başlıklarının

²⁴⁰ USAK, a.g.e., s. 13.

²⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 05.03.2012.

²⁴² Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, 1. Baskı, Ankara, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınevi, 2006, s. 14.

açılmasının ön koşulu olarak öne sürülmektedir.²⁴³ İngiltere'nin bir başka AB üyesi ülke olan İrlanda Cumhuriyeti ile üyelik öncesinde ve sonrasında yaşamış olduğu sorunlar, İspanya ile Cebelitarık (Gibraltar Mini Devleti)'taki egemenlik yarışı ve Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin durumu hiç gündeme getirilmezken; Avrupa Kıtası ile hiçbir bağlantısı olmayan ve 1974 sonrası hiçbir sorunun yaşanmadığı Kıbrıs'ın neden "büyük bir sorun" olarak adlandırıldığını anlamak güçtür.²⁴⁴ Keser'in Çeçen'den aktardığına göre, AB Fransa'ya bağlı Korsika adasının da bağımsızlığını desteklemekte ve tek bir ada devleti olarak AB içinde yer almasını istemektedir. Benzer bir durum Yunanistan'a bağlı Girit ile İtalya'ya bağlı Sicilya ve Sardunya adaları ve İspanya'ya bağlı Balear adaları içinde düşünülmektedir. AB'nin, Akdeniz'deki büyük adaları ayrı ayrı tek bir ada devleti olarak Birliğe üye yapma eğilimi en son Kıbrıs'ta görülmektedir.²⁴⁵ Ancak, GKRY'nin AB üyeliği ile birlikte Kıbrıs sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. Türk kamuoyunun da konuya yaklaşımı bu tezi doğrulamaktadır. 2011 yılı Aralık ayı içinde Ankara ilinde gerçekleştirdiğim ve bir örneğini Ek 3'de sunmuş olduğum anket çalışmasına göre; katılımcıların % 72'si GKRY'nin üyeliği nedeniyle AB'nin müdahil olmasıyla birlikte Kıbrıs sorununun daha da çetrefilli bir hâl aldığını ifade etmektedir.

3.2.1. Türkiye İlerleme Raporlarında Kıbrıs Sorunu

Aralık 1997 tarihli Lüksemburg AB Konseyi sonuçlarını takiben Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosuna Türkiye hakkında düzenli olarak rapor sunmaya başlamıştır. Türkiye'nin AB üyeliği yolunda kaydettiği ilerlemeleri takip etmek amacıyla hazırlanan bu raporlar, büyük ölçüde önceki yıllardaki yapıyı takip etmektedir.

Bahse konu raporlarda genel itibariyle; Birlik ile Türkiye arasındaki ilişkiler kısaca tanımlamakta, AB üyeliği için siyasi ve ekonomik kriterler açısından Türkiye'deki durum incelemekte, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini, diğer bir deyişle, antlaşmalar, ikincil mevzuat ve Birlik politikalarında tanımlanan müktesebatı üstlenme kapasitesi gözden geçirilmektedir. Bu gözden geçirme esnasında AB ile Türkiye arasındaki üyelik müzakerelerine konu olan otuz beş başlık tek tek mercek altına yatırılmaktadır. Yıllık olarak hazırlanan İlerleme Raporları genellikle Ekim ya da Kasım aylarında yayınlanmakta ve ait olduğu yılın ilk günleri ile Eylül ya da Ekim ayının ortası arasındaki dönemi kapsamaktadır. Raporlarda, Türkiye'nin ilerleme durumu, alınan kararlar, kabul edilen mevzuat ve uygulanan tedbirler temel alınarak değerlendirilmektedir. Kural olarak, hazırlık veya Meclis onayı

²⁴³ Keskin, **a.g.e.**, s. 399.

²⁴⁴ Çora, **a.g.e.**, s. 112.

²⁴⁵ Keser, **a.g.e.**, s. 499.

aşamalarında bulunan mevzuat veya tedbirler dikkate alınmamakta, tüm raporlara eşit yaklaşılmaya ve nesnel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmaktadır. İlerleme Raporları, Komisyon tarafından toplanmış ve incelenmiş bilgilere dayanmakla birlikte, Türk Hükümetinin ve AB üyesi ülkelerin katkıları, Avrupa Parlamentosu raporları ve çeşitli uluslararası kuruluşlardan ve sivil toplum örgütlerinden gelen bilgiler de dâhil olmak üzere pek çok kaynaktan istifade edilebilmektedir. Avrupa Komisyonu, bu raporun içerdiği teknik incelemeye dayanarak, Genişleme Strateji Kağıdı'nda Türkiye'ye ilişkin ayrıntılı sonuçlara varmaktadır.

Kıbrıs'ın, Türkiye'nin AB üyeliği için bir ön koşul olarak AB Komisyonu İlerleme Raporu'nda ilk kez yer alması ise 2003 yılına rastlamaktadır. Bahse konu raporda, Türkiye'nin Kıbrıs ile serbest ticaret antlaşması imzalaması konusunda bir gelişme olmadığı belirtilmiş ve Türk hükümetinin, BM gözetimindeki Lahey Görüşmeleri'nin başarısızlığa uğramasından hemen sonra, Nisan 2003'te toplanan AB-Türkiye Ortaklık Konseyi'nde Kıbrıs Sorunu'nun Mayıs 2004'ten önce çözülmesini umut ettiğini belirttiği hatırlatılmıştır. Yine raporda, Türkiye'nin, 8 Ağustos tarihinde Kuzey Kıbrıs'la GB oluşturmak amacıyla bir çerçeve antlaşması imzaladığı; ancak Uluslararası hukukta herhangi bir geçerliliği olmayan böylesi bir antlaşmanın, Türkiye'nin AB ile olan GB'den kaynaklanan yükümlülüklerinin de ihlali anlamına geleceğinden, Türk Hükümeti'nin, daha sonra bu antlaşmanın onaylanmayacağını ve yürürlüğe koyulmayacağını bildirdiği ifade edilmiştir.²⁴⁶

2003 yılından itibaren her İlerleme Raporu'nda Kıbrıs konusuna mutlaka değinilmiştir. Bu çalışmanın yapıldığı tarihte yürürlükte olan en güncel AB İlerleme Raporu 2011 yılına ait 12 Ekim 2011 tarihli rapor olup, Ekim 2010-Eylül 2011 arasındaki dönemi kapsamaktadır.

3.2.1.1. İlerleme Raporları

Bilindiği üzere, Türkiye ile AB arasındaki ilişkinin temelleri Türkiye ve AET arasında 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması'na dayanmaktadır. Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesinde Ankara Antlaşmasının amacı;

Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bir araya gelmiş halklar arasında gittikçe daha sıkı bağlar kurmaya azimli olarak, Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndaki yaşama şartlarının, hızlandırılmış bir ekonomik ilerleyişi ve uyumlu bir alış-veriş genişlemesi ile devamlı olarak iyileşmesini, böylece Türkiye ekonomisi ile Topluluk üyesi Devletlerin ekonomileri arasındaki arayı azaltmayı sağlamaya kararlı olarak, Türk ekonomisinin kalkınmasının ortaya koyduğu özel sorunları ve belli bir sürede Türkiye'ye

²⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Temel Belgeler/ Zirve Sonuç Belgeleri, 05.03.2012.

bir ekonomik yardım yapılması gerekliliğini göz önünde bulundurarak, Türk halkının yaşama seviyesini iyileştirme çabasına, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun getireceği desteğin, ileride Türkiye'nin Topluluğa katılmasını kolaylaştıracağını kabul ederek, Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Antlaşmanın esindiği ülküyü birlikte izleyerek, barış ve hürriyet güvencesini pekiştirmeye azmederek, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 238'inci maddesi uyarınca Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında ortaklık yaratan bir anlaşma akdetmek” olarak açıklanmaktadır.²⁴⁷

Bugün için Türkiye-AB ilişkilerinde Kıbrıs sorunu bünyesinde sıkıntı yaratan ve İlerleme Raporlarında sürekli olarak tekrarlanan husus ise Ankara Anlaşması'nın Ek Protokolü'dür. Akgönenç, Türkiye'de sayısız akademisyen ve siyasinin itiraz ve uyarılarına rağmen, Dışişleri Bakanlığının, 29 Temmuz 2005'te Brüksel Türkiye Büyükelçisi'ne Ankara Anlaşması'nın Ek Protokolü'nü imzalattığını; ancak Ek Protokolün imzalanacağı sözünün bu tarihten 6 ay kadar önce, yani 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde Başbakan ve Dışişleri Bakanı tarafından verildiğini ifade etmektedir. Türkiye, bu protokolün imzalanmasının “Türkiye'nin, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanıdığı anlamına gelmediği”ni belirtmişse de; AB bir karşı deklarasyonla bu durumu reddetmiştir. Böylece 2003 yılına kadar Kıbrıs konusu ve Türkiye'nin AB'ye üye olma girişimleri ayrı konular olarak ele alınmaktayken; Kıbrıs bir anda Türkiye'nin AB üyeliği önündeki en büyük engel durumuna gelmiş ve Kıbrıs bir ön şart olarak AB İlerleme Raporlarına girmiştir.²⁴⁸

Ankara Anlaşması Ek Protokolünün, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde onaylanması durumunda Türkiye, 2004 genişlemesiyle AB'ye üye olan diğer dokuz yeni ülkeyle birlikte GKRY de tüm liman ve hava alanlarını/hava limanlarını açmak zorunda kalacaktır. GKRY'nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak tanınması anlamına gelecek bu onaylama ise Kıbrıs adası üzerinde Türk varlığının inkârı ve elli yıllık emeğin zâyi olması anlamına gelecektir. Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün 29 Temmuz 2005 tarihinde imzalanması, TBMM tarafından onaylanmasa dâhi, tüm AB ilerleme Raporlarında bu konuya düzenli olarak vurgu yapılmasına ve müzakere sürecinde GKRY'nin sekiz başlığı veto etmesine neden olmuştur. Akgönenç'in ifadesiyle GKRY'nin vetosu ve isteği ile askıya alınan bu başlıkların ne zaman askıdan ineceği belli değildir ve Rumlar, ellerindeki “veto” kozunu “Demoklesin kılıcı gibi” Türkiye'nin başının üstünde tutmaktadırlar.²⁴⁹ 9 Kasım 2005 tarihli AB İlerleme Raporu'nda; Aralık 2004'de toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyinin, Türkiye'nin, on yeni üye ülkenin katılımını dikkate alarak "Türk Hükümeti, Ankara Anlaşmasının yeni üyelere teşmili konusundaki Protokolü, katılım müzakerelerinin fiilen başlamasından önce, üzerinde mutabakat sağlandıktan sonra ve AB'nin mevcut üye sayısı dikkate alınarak yapılması gerekli

²⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB, 06.03.2012.

²⁴⁸ Akgönenç, **a.g.e.**, s. 125.

²⁴⁹ Akgönenç, **a.g.e.**, s. 129.

uyarlamalar yapıldıktan sonra imzalamaya hazır olduğunu teyit eder" şeklindeki deklarasyonunun memnuniyetle karşıladığı ifade edilmiştir. Komisyon taslak Protokolü Mayıs 2005'de sunmuş ve metin üzerinde Konsey'de mutabakata varıldıktan sonra Protokol Temmuz ayında imzalanmıştır. Türk Hükümeti'nin Kıbrıs ile ilişkiler hakkındaki deklarasyonu ve AB'nin 21 Eylül 2005 tarihli karşı deklarasyonu nedeniyle Avrupa Parlamentosu, Protokolün uygun bulunmasına dair oylamayı ertelemeyi karar vermiştir.

İlerleme Raporu'nda GB'nin geneldeki başarısına karşın, Türk tarafının hâlâ yerine getirmediği bazı yükümlülükler bulunduğu hususu üzerinde durulmuş ve Malların Serbest Dolaşımı (Fasıl-1), Fikri Mülkiyet Hakları Kanunu (Fasıl-7), Rekabet Politikası (Fasıl-8), Dış İlişkiler (Fasıl-30) gibi bazı fasıllar bu duruma örnek olarak gösterilmiştir. Yine Rapor'da, Türkiye'nin ortak dış tarifeye uyumunu tamamlamadığı ve AB'nin birçok vesileyle, Türkiye'yi, ulaştırma araçları dâhil, malların serbest dolaşımına ilişkin tüm kısıtlamaları kaldırmaya çağırdığı vurgulanmıştır.²⁵⁰

8 Kasım 2006 tarihinde açıklanan 2006 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; Türkiye'den, Ankara Anlaşmasını Kıbrıs'ı da içerecek şekilde on yeni üyeye genişleten Ek Protokolünü tam olarak uygulaması ve Kıbrıs Cumhuriyeti de dâhil olmak üzere tüm yeni üyelerle ikili ilişkilerin normalleştirilmesi için gerekli somut adımları atması istenmiştir. Bunun yanı sıra AB, 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyonu uyarınca Ek Protokol'ün tam ve istisnasız uygulanmasını ve taşıma araçlarına uygulanan kısıtlamalar da dâhil olmak üzere malların serbest dolaşımını getirilen tüm engellerin kaldırılmasını talep etmiştir. Raporda ayrıca Türkiye'nin Ek Protokolü tam olarak uygulamadığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesine ilişkin herhangi bir hususta ilerleme kaydedilmediği belirtilmiştir. Açıklanan İlerleme Raporu'nun ardından AB, 11 Aralık 2006 tarihinde gerçekleştirilen AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Toplantısı'nda, 8 Kasım tarihli Komisyon raporu ve 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyonu hatırlatarak Türkiye'nin Ek Protokolü ayırım gözetmeksizin uygulaması yükümlülüğünü yerine getirmediğini yinelemiştir. Bu çerçevede Konsey, Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirdiği Komisyon tarafından doğrulanana kadar, Üye Devletlerin Hükümetler arası Konferans'ta Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yönelik kısıtlamaları ilgilendiren politika alanlarını kapsayan sekiz başlığın açılmasına karar vermeyeceklerini kararlaştırmıştır. Bu başlıklar; Malların Serbest Dolaşımı, Yerleşim Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Ulaştırma Politikası, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler'dir.²⁵¹

²⁵⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 06.03.2012.

²⁵¹ USAK, **a.g.e.**, s. 14.

6 Kasım 2007 tarihli AB Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu'nda; Türk hükümetine Kıbrıs'ta kapsamlı çözüm için müzakerelere başlanmasını desteklemeye devam etmesi yönünde çağrıda bulunulmuş ve Aralık 2006 Zirve kararından bu yana Türkiye'nin Ek Protokolün uygulanması yolunda herhangi bir ilerleme kaydedilmediği belirtilmiştir. Ayrıca Ek Protokol tüm AB ülkeleri için ayırım gözetmeksizin uygulanana kadar Türkiye için dondurulan sekiz başlıktaki müzakerelerin açılmayacağı tekrarlanmıştır. Bunun yanı sıra, GKRY'nin uluslararası örgütlenmelere katılımına (öncelikli olarak NATO) engel olunmaması yönünde Türkiye'ye telkinlerde bulunulmuştur.

Akgönenç'in ifade ettiği üzere, Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün onaylanmaması nedeniyle GKRY'nin askıya aldırılmış olduğu sekiz fasla ilaveten on dört fasıl istenilen düzeyde olmadığı için müzakereye açılmamıştır. Raporda, Kıbrıs konusunda hiçbir gelişme olmadığı ve Türkiye'nin hâlâ askeri kanat yani Avrupa Güvenlik ve Korunma Politikaları çerçevesinde GKRY'yi bloke ettiğinden şikayetçi olunmuştur.²⁵²

5 Kasım 2008 tarihli AB Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu'nda; Kıbrıs davasında, kayıp kişiler konusu ve Kıbrıs'ın kuzeyinde devamlı olarak ikamet eden Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarına ilişkin kısıtlamalar sorununun devam ettiği ve Türkiye'nin Loizidou ve Xenides-Arestis davalarına ilişkin AİHM kararlarını henüz tam olarak uygulamadığı belirtilmiştir. İlerleme Raporunun "Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler" başlığı altında ise, Türk Hükümeti'nin, Kıbrıs sorununun BM şemsiyesi altında kapsamlı bir çözüme ulaştırılmasına bağlı bulunduğunu ifade etmesinin memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiş ve Türkiye'nin, kapsamlı çözüm için uygun bir ortam yaratılmasına katkı sağlamak amacıyla somut adımlar atması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Aralık 2006'daki Konsey kararından bu yana geçen süre zarfında, Türkiye'nin Ek Protokolün uygulanması konusunda herhangi bir ilerleme kaydedemediği ve Kıbrıs'ın muhtelif uluslararası örgütlere üyeliği ve Silah İhracatı Davranış İlkeleri ve Çift Kullanımlı Malzeme konusundaki Wassenaar Düzenlemesine taraf olmasını veto etmeye devam ettiği belirtilmiştir. Bu kapsamda; Malların Serbest Dolaşımı (Fasıl-1), İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi (Fasıl-3), Mali Hizmetler (Fasıl-9), Tarım ve Kırsal Kalkınma (Fasıl-11), Balıkçılık (Fasıl-13), Ulaştırma Politikası (Fasıl-14), Gümrük Birliği (Fasıl-29, Dış İlişkiler (Fasıl-30) başlıklı toplam sekiz fasılın, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan karar gereği kapalı olduğu vurgulanmıştır.²⁵³

²⁵² Akgönenç, **a.g.e.**, s. 181.

²⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 06.03.2012.

14 Ekim 2009 tarihli AB Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu'nda; Aralık 2006'daki Konsey kararından bu yana geçen süre zarfında, AB'nin muhtelif çağrılarına rağmen, Türkiye'nin Ortaklık Anlaşması Ek Protokolü'nün uygulanması konusunda herhangi bir ilerleme kaydetmediği ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin gemilerine limanlarını kapalı tutmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Raporunda, Aralık 2008 Konsey kararlarında da belirtildiği üzere, Türkiye'nin Katma Protokol'ün tam ve ayrımcılık yapılmadan uygulanmasını sağlama sorumluluğunu ivedilikle yerine getirmesi gerektiği hatırlatılmıştır. Türkiye'nin, Kıbrıs'ın muhtelif uluslararası örgütlere ve Silah İhracatı Davranış İlkeleri ve Çift Kullanımlı Malzeme konusundaki Wassenaar Düzenlemesi gibi düzenlemelere üyeliğini veto etmeye devam ettiği ve Türk donanmasının, rapor döneminde, birçok kez Kıbrıs Cumhuriyeti için petrol arayan sivil gemileri engellediği belirtilmiştir. Kıbrıs'ın kuzeyinde devamlı olarak ikamet eden Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarına ilişkin kısıtlamalar sorununun devam ettiği ve Türkiye'nin Loizidou ve Xenides-Arestis davalarına ilişkin AİHM kararlarını henüz tam olarak uygulamadığı hususu tekrar hatırlatılmıştır.²⁵⁴

9 Kasım 2010 tarihli AB Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu'nun, "Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler" başlığı altında Türkiye'nin, BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde iki toplum lideri arasındaki görüşmelere yönelik aleni destek beyanını sürdürdüğü, Müzakere Çerçevesi ve Konsey Bildirgeleri'nde vurgulandığı gibi Türkiye'den BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve yaşayabilir çözümü amaçlayan ve ilgili BMGK kararları ve AB'nin üzerine kurulduğu ilkeler doğrultusunda bir çözümü hedefleyen müzakereleri aktif olarak desteklemesinin beklendiği belirtilmiştir. Raporunda, Konsey ve Komisyon'un müteaddit çağrılarına rağmen, Türkiye'nin halen Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri'nin 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyonunda belirtilen usulleri uygulamadığı, Ortaklık Anlaşması Ek Protokolü'nü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmediği ve Kıbrıs'la doğrudan ulaştırma bağlantıları dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki engelleri kaldırmadığı vurgulanmıştır. Buna ilave olarak; Türkiye'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi hususunda bir ilerleme kaydedilmediği, Türkiye'nin, Kıbrıs'ın OECD ve konvansiyonel silahların ihracatına yönelik ihracat denetimi ve çift kullanımlı malzemeler konusundaki Wassenaar Düzenlemesi dâhil muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğini veto etmeye devam ettiği, Kıbrıs Cumhuriyeti karasularında ve hava sahasında Türkiye tarafından ihlaller gerçekleştirildiğini belirtilmektedir. Son olarak Komisyon'un, Aralık 2006 Konsey sonuçlarına uygun şekilde, Avrupa Topluluğu ve üye devletlerince 21 Eylül 2005'te yapılan bildirmedeki tüm konuları yakından izlemeye ve bunlar hakkında özel olarak

²⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 06.03.2012.

rapor sunmaya devam edeceği ve bahse konu kararlar uygulanmadığı sürece kapalı olan fasılların açılmayacağı hatırlatılmıştır.²⁵⁵

Aslında Kıbrıs sorunu ve Türkiye'nin AB üyelik sürecinde 2003 yılından bu yana herhangi bir ilerleme kaydedilmediği gibi; mevzi kaybedilmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 5 Kasım 2003 tarihli İlerleme Raporu'nda "Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog" başlığı altında "Kıbrıs sorununun çözülememesinin, Türkiye'nin AB ile ilgili beklentilerinin önünde ciddi bir engel teşkil edebileceği" ifade edilmiştir.²⁵⁶ 1997 yılından beri düzenli olarak hazırlanan İlerleme Raporlarına, 2003 yılından itibaren Kıbrıs sorununun çözümünün Türkiye'nin AB üyeliği için bir ön koşul olarak kabul edilmesi hususunun eklenmesi ve 2004 yılında GKRY'nin AB'ye üye olmasıyla birlikte Kıbrıs sorunu daha da karmaşık bir hâl almıştır.

Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün, tüm yeni üye ülkeleri kapsayacak şekilde uygulanmaması nedeniyle, Rum Kesimi tarafından sekiz fasıl askıya alınmıştır. Bu tarihten itibaren tüm İlerleme Raporları'nda aynı hususlar tekrarlanmakta ve üyelik sürecinde hiçbir ilerleme kaydedilememektedir. İlerleme raporlarının en çok bilinen paragrafı; Malların Serbest Dolaşımı (Fasıl-1), İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi (Fasıl-3), Mali Hizmetler (Fasıl-9), Tarım ve Kırsal Kalkınma (Fasıl-11), Balıkçılık (Fasıl-13), Ulaştırma Politikası (Fasıl-14), Gümrük Birliği (Fasıl-29, Dış İlişkiler (Fasıl-30) başlıklı toplam sekiz fasılın, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan karar gereği kapalı olduğudur.

12 Ekim 2011 tarihinde yayınlanan 2011 Yılı AB İlerleme Raporu da esas itibarıyla Ankara Antlaşması Ek Protokolü'nün imzalandığı 29 Temmuz 2005 tarihinden itibaren yayınlanan İlerleme Raporları'nın aynısıdır. Diğer İlerleme Raporları'nda olduğu gibi 2011 Yılı AB İlerleme Raporu da; Giriş, Siyasi Kriterler, Ekonomik Kriterler ve Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

İlerleme Raporu'nda Kıbrıs konusu ilk olarak "1.3. AB ile Türkiye Arasındaki İlişkiler" başlığı altında ele alınmıştır. Raporda, 2011 yılı sonu itibarıyla, on üç fasılın²⁵⁷ müzakereye açılmış

²⁵⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 06.03.2012.

²⁵⁶ Karluk, Tonus, **a.g.e.**, s. 14.

²⁵⁷ Bilim ve Araştırma, İşletme ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Trans-Avrupa Ağları, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Fikri Mülkiyet Hukuku, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Vergilendirme, Çevre, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası.

olduğu; ancak bunlardan sadece birinin²⁵⁸ geçici olarak kapatıldığı belirtilmiştir. Bu duruma gerekçe olarak Avrupa Konseyi tarafından Aralık 2006 tarihinde alınan “Ortaklık Anlaşması’na Ek Protokolün Türkiye tarafından tamamen uygulandığı Komisyon tarafından teyit edilinceye kadar Türkiye’nin Kıbrıs’a yönelik kısıtlamalarıyla bağlantılı sekiz fasılda müzakerelerin açılmaması ve hiçbir faslın geçici olarak kapatılmaması kararı” gösterilmiştir. Bununla birlikte AB, Türkiye’den, Kıbrıs’a yönelik taşımacılık alanındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı ile ilgili süregelen tüm kısıtlamaları kaldırmasını ve GB’ni tam olarak uygulamasını talep etmiştir.

İlerleme Raporu’nda Kıbrıs konusu ikinci olarak “2.2. İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması” başlığı altında ele alınmaktadır. Raporla, kayıp kişiler konusu ve Kıbrıs’ın Kuzeyinde yerlerinden olmuş veya devamlı olarak yaşayan Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarına ilişkin kısıtlamalar konusunun hâlâ çözülmediği belirtilmiştir. Xenides-Arestis/Türkiye, Demades/Türkiye, Varnava ve diğerleri/Türkiye davaları dâhil olmak üzere, diğer birkaç davada, başvurulara âdil tazminat ödemesi yapılmasını da içeren AİHM kararının hâlâ tam olarak uygulanmadığı hatırlatılmıştır. Ardından, Demopoulos/Türkiye davası hakkındaki 5 Mart 2010 tarihli Büyük Daire Kararını takiben mülkiyet sahibi Kıbrıslı Rumlar tarafından Taşınmaz Mal Komisyonu’na 1500 civarında başvuru yapıldığı ve şu ana kadar takriben 200 başvurunun ağırlıklı olarak barışçıl çözüm yoluyla sonuçlandırıldığı vurgulanmıştır.

İlerleme Raporu’nda Kıbrıs konusu üçüncü olarak “2.3. Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler” başlığı altında geçmiştir. Raporun bu bölümünde, Türkiye’nin, Kıbrıs sorununa, iki toplumun liderleri arasında BM Genel Sekreteri’nin İyi Niyet Misyonu çerçevesinde âdil, kapsamlı ve sürdürülebilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere destek verdiği ve bu durumun, BM Genel Sekreteri’nin Kıbrıs müzakerelerinin durumuna ilişkin Mart 2011 Değerlendirme Raporu’nda tasdik edildiği belirtilmiştir. Raporla ayrıca, Konsey ve Komisyon’un müteaddit çağrılarına rağmen, Türkiye’nin halen Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri’nin 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyonunda ve Aralık 2006 ve Aralık 2010 tarihli sonuçlar dâhil, Konsey sonuçlarında belirtilen Ek Protokolün tam olarak ve ayırım yapılmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmediği ve Kıbrıs’la doğrudan ulaştırma bağlantılarındaki kısıtlamalar dâhil olmak üzere, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmadığı vurgulanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmediği ve Türkiye’nin, Kıbrıs’ın Güneyinin, OECD ve konvansiyonel silahlar ve çift kullanımlı malların ihracatının kontrolü hakkındaki Wassenaar Düzenlemeleri de dâhil olmak üzere, çeşitli uluslararası organizasyonlara üyeliğine ilişkin

²⁵⁸ Bilim ve Araştırma Faslı.

vetosunu kaldırmadığı, Türk hükümetinin üst düzey temsilcileri tarafından, Kıbrıs'ın AB Dönem Başkanlığını üstleneceği zamana kadar Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunamamış olması halinde, AB Dönem Başkanlığı ile ilişkilerin 1 Temmuz 2012 itibariyle altı ay süreyle dondurulacağı yönündeki açıklamaları da raporda yerini almıştır.

İlerleme Raporu'nda Kıbrıs konusu son olarak Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneğinin masaya yatırıldığı "4. Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği" başlığı altında; 4.1. Malların Serbest Dolaşımı (Fasıl-1), 4.3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi (Fasıl-3), 4.9. Mali Hizmetler (Fasıl-9), 4.11. Tarım ve Kırsal Kalkınma (Fasıl-11), 4.13. Balıkçılık (Fasıl-13), 4.14. Taşımacılık Politikası (Fasıl-14), 4.29. Gümrük Birliği (Fasıl-29) ve 4.30. Dış İlişkiler (Fasıl-30) fasıllarının GİDİK tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde kabul edilen ve 14-15 Aralık 2006 tarihlerinde AB Zirvesi'nde onaylanan Türkiye'ye ilişkin kararlar kapsamında "Kıbrıs'ta kayıtlı olan ya da son uğradığı liman Kıbrıs olan gemiler ve uçaklar tarafından taşınan malların serbest dolaşımına yönelik kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece" açıklamayacağı belirtilmiştir.

"Taşımacılık Politikası" başlığı altında, hava trafik kontrol üniteleri arasında uçuşların bildirim, koordinasyonu ve transferi amacıyla kullanılan uçuş mesajı transfer protokolünün uygulanmasına ilişkin uçuş verileri ve gerekliliklerinin değişimiyle ilgili bir gelişme kaydedilmediği, Avrupa Tek Hava Sahasına taraf olma niyetini taşıyorsa Türkiye'nin hava trafiği yönetimine ilişkin AB müktesebatının uygulanmasına yönelik olarak daha fazla çaba sarf etmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki hava trafik kontrol merkezleri arasındaki iletişim eksikliğinin, Lefkoşa uçuş bilgi bölgesinde hava emniyeti bakımından ciddi tehlike oluşturmaya devam ettiği ve ivedilikle operasyonel bir çözüm bulunmasına ihtiyaç olduğu hususu üzerinde durulmuştur. Raporda, AB müktesebatını uygulama kapasitesiyle ilgili olarak, Türkiye'nin, hava trafiği yönetimi/hava seyrüsefer hizmetleri alanında standardizasyon denetimlerini yürütecek yetkili birim olarak Avrupa Havacılık Emniyeti Ajansını kabul etmesinin beklenmekte olduğu da hatırlatılmıştır.

"Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası" başlığı altında, ODGP konusunda Türkiye'nin, rapor döneminde, davet edildiği ilgili atmış yedi AB açıklaması ve Konsey kararından otuz iki adedine iştirak ettiği (% 48 oranında uyum) belirtilmiştir. Ancak "Berlin Plus" düzenlemelerinin ötesinde AB üyesi tüm devletleri kapsayacak AB-NATO işbirliği meselesinin çözüme kavuşturulması gerektiği ve Türkiye'nin, Wassenaar Düzenlemesi'ne üyelik konusundaki tutumunu AB tutumuyla uyumlaştırması gerektiği belirtilmiştir.²⁵⁹

²⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Politika Konuları/ Türkiye ve AB, 06.03.2012.

Müzakere konusu olan fasıllardan sekiz tanesinin kapalı olmasının nedeni GKRY'nin vetosudur.²⁶⁰ Türkiye, bu duruma tepki olarak "Berlin Plus" olarak tanınan anlaşmaya göre Kıbrıs'ı da içlerine katmaya çalışan AB'ye karşı durmakta ve bunu bloke etmektedir. Aynı sebeple, Wassenaar Antlaşması bünyesine Malta ve Kıbrıs'ı da katmak isteyen AB bunu başaramamaktadır.

3.2.2. Müzakere Sürecinde Kıbrıs Sorunu

Türkiye ile AB arasındaki Müzakere Süreci 03 Ekim 2005 tarihinde imzalanan Müzakere Çerçeve Belgesi ile başlamıştır; ancak Müzakere Çerçeve Belgesi'nin imzalanma sürecini etüt edebilmek için 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirve Kararını anlamak gerekir.

Brüksel Zirvesi esnasında, AB ile Türkiye arasında Müzakere Süreci'nin başlayabilmesi için Ankara Anlaşması'nın, AB'ye 2004 yılı içinde katılan on yeni devleti de kapsayacak şekilde genişletilmesi şart koşulmuştur. Bu on yeni devletten biri de GKRY'dir ve AB, GKRY'yi tüm Kıbrıs adasının temsilcisi olarak Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında üyeliğe kabul etmiştir. İşte, Ankara Anlaşması'nın bu yeni ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi ya da diğer bir ifadeyle Ek Protokol'ün imzalanması, Türkiye'nin, GKRY'yi, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanıması anlamına gelecektir. Türkiye, 17 Aralık Zirvesi esnasında şaşılacak bir şekilde bu taahhütte bulunmuş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınması, Türkiye ile AB arasında müzakerelerin başlatılmasının ön koşulu olarak ilan edilmiştir. Müzakere Sürecinin başlamasının önündeki tek engel olarak görülen Ankara Anlaşması'nı uyarlayan protokolün Türkiye tarafından 29 Temmuz'da imzalanmasıyla, Müzakere Süreci resmen başlamıştır.

Arsava, Türkiye'nin bir yandan bu protokolü imzalarken, diğer yandan devletler hukukunda açıklanması mümkün olmayan bir formül ile bir deklarasyon yayınladığını ve bu deklarasyonda; "Evet, bu protokolü on yeni devleti kapsayan bir şekilde imzalıyorum; ama, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımıyorum!" dediğini belirtmektedir. Arsava, bir anlaşma yapıldığı zaman anlaşmanın tarafı olan devletlerin, devletler hukuku sujeliğinin kabul edilmiş olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, hukukta deklarasyonlar tek taraflı bir irade beyanı olarak nitelendirilmekte olup, karşı taraf kabul etmediği sürece hukuki bir sonuç doğurması mümkün değildir. Nitekim AB yapmış olduğu açıklama ile Türkiye'nin bu deklarasyonunun hukuken bağlayıcılığının bulunmadığını ve bu deklarasyonun AB müktesebatına dâhil olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla 29 Temmuz'da atılan imza Türkiye'yi büyük bir sorumluluğun altına

²⁶⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 06.03.2012.

sokmuştur.²⁶¹ Nitekim AB, Türkiye'nin deklarasyonunun üzerinden bir ay bile geçmeden bir karşı deklarasyonla, "Türkiye uyum protokolünü imzalamak ile mükelleftir ve müzakerelere başlamanın ön koşulu uyum protokolünün imzalanmasıdır" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. AB açıklamanın devamında, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni uluslararası ilişkilerde yasal devlet olarak kabul ettiğini, Türkiye'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilişkilerini normalleştirmek zorunda olduğunu, hatta bunun da ötesine geçerek hava ve deniz limanlarını Kıbrıs Cumhuriyeti'ne açmak mükellefiyetinin bulunduğunu da ifade etmiştir. Üstelik, "Bu ilân edilen karşı deklarasyon AB müktesebatıdır." diyerek, "Bu Türkiye bakımından da bağlayıcı bir düzenlemedir ve gereği Türkiye tarafından yerine getirilmelidir." vurgusu yapılmıştır.

Müzakere Süreci'nin başlamasıyla birlikte, AB her fırsatta Türkiye'ye 17 Aralık 2004 tarihinde verilen taahhüt ışığında uyum protokolünün onaylanmasını hatırlatmaktadır. Olaya hukuki boyutu açısından yaklaşıldığında, 29 Temmuz tarihinde Türkiye'nin Ek Protokolü imzaladığını; ancak Devletler hukukunda bir anlaşmanın hukuken geçerlilik kazanması için onay işleminin yapılması gerektiğini görülecektir. Ek Protokol Türkiye tarafından imzalanmıştır; ancak onay işlemi henüz yapılmadığından hüküm ve sonuç doğurmamaktadır. Bu aşamada Müzakere Çerçevesi'nde yer alan, Kıbrıs ile alakalı maddelerin perde arkasına bakmakta fayda olduğu değerlendirilmektedir. Genel itibariyle 6, 7 ve 11'inci maddeler Kıbrıs sorununa ilişkindir. Çerçeve Belgesi'nin 6'ncı maddesinde, GKRY dâhil, tüm AB üyesi ülkeler ile Türkiye arasında ikili ilişkilerin normalleştirilmesi gerektiği belirtilmiş ve Türkiye'den, Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokolü tüm yeni AB üyesi ülkeleri kapsayacak şekilde genişleten Ek Protokol kapsamındaki yükümlülüklerini (Havaalanları ve limanların GKRY gemi ve uçaklarına açılması) yerine getirmesi istenilmiştir. Bu cümle ile ulaşılmaya çalışılan gaye, GKRY'nin tanınmasıdır. Efeğil ve Erol'un Karluk'tan aktardığına göre, burada göz ardı edilen husus, Müzakere Çerçeve Belgesi'nde sürekli olarak atıf yapılan Ankara Anlaşması'nda, taraflar arasında sadece "sanayi mallarının" serbest dolaşımının (Gümrük Birliği) düzenlenmiş olmasıdır. Türk limanlarının GKRY gemilerine açılması ise, hizmetlerin serbest dolaşımı kapsamına girmektedir. Bu sebeple Türkiye, Gümrük Birliğini GKRY ile gerçekleştirirse bile, limanlarını GKRY gemilerine açmak zorunda değildir. Gümrük Birliği, hizmetlerin (ulaştırma) serbest dolaşımını kapsamadığı için limanların GKRY gemilerine, hava alanlarının ise Rum uçaklarına açılması konusunda bir sorun çıkarsa, bu sorun Ortaklık Konseyi'nde çözümlenmelidir. Eğer Ortaklık Konseyi soruna çözüm bulamaz ise, o zaman Adalet Divanı'na gidilecektir. Ayrıca, GKRY bandıralı gemilerin Türk limanlarına girememesi durumunda malların serbest dolaşımı ilkesi ihlal edilmiş olmayacaktır. Çünkü GKRY hariç, diğer gemilerle Rum malları Türkiye'ye rahatlıkla giriş yapabilir. Dünya Bankası'nın Dünya

²⁶¹ Arsava, **a.g.m. (2006)**, s. 5.

Kalkınma Göstergeleri (WDI)²⁶² isimli yayınında, taşımacılık (ulaştırma) sektörü, hizmetler kapsamında değerlendirilmektedir. OECD/Eurostat (ISIC Rev.3) istatistiklerinde de taşımacılık, hizmetler sektörü içindedir. Yine IMF tarafından yayınlanan Ödemeler Dengesi El Kitabı²⁶³’nda da taşımacılık hizmetleri, temel hizmetler kategorisi içinde yer almıştır.²⁶⁴ Bu örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte, sunulan örneklerde adı geçen kurumların dünya ekonomisi ve uluslararası ilişkiler anlamındaki ağırlığı bilindiğinden bu kadarıyla yetinilmiştir. Sonuç olarak, Rum gemi ve uçaklarının Türk liman ve hava alanlarına alınmaması hususunun Gümrük Birliği ilkelerinin ihlali anlamına gelmediği söylenebilir. Çünkü Gümrük Birliği Antlaşması ile hizmetlerin değil; malların serbest dolaşım usulleri belirlenmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi’nin Kıbrıs sorunu ve GKRY ile ilişkiler hususunu ele alan 6’ncı maddesinde, Müzakerelerin ilerlemesinin, ekonomik ve sosyal gelişmeler ile Komisyonun ikinci paragrafta belirtilen raporları çerçevesinde, Türkiye’nin katılıma hazırlık yönünde kaydettiği gelişmeye göre belirleneceği ifade edilmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi’nin 7’nci maddesi ise GKRY’nin NATO’ya girmesinin veto edilmesine ilişkindir. Bu maddede, Katılım sürecinde, Türkiye’nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı politikaları ve uluslararası kuruluşlardaki tutumlarını (bu kuruluşlara ve düzenlemelere tüm AB üyesi devletlerin taraf olması ile ilgili olanlar da dâhil), Birlik ve üye devletler tarafından kabul edilen politikalar ve tutumlar ile aşamalı olarak uyumlaştırması gerektiği ifade edilmiştir. Arsava, bu paragrafı değerlendirirken, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin NATO’ya üye olmadığını ve Türkiye’nin Kıbrıs Cumhuriyeti’ne karşı belki de tek kozu olan veto hakkını kullanarak, GKRY’nin NATO’ya girişine mâni olduğunu belirtmektedir. İşte AB’nin yedinci paragraftan murâdı, Türkiye’nin veto hakkından vazgeçerek, Kıbrıs Cumhuriyetinin önünü açmasıdır.²⁶⁵ Diğer yandan, Müzakere Çerçeve Belgesi’nin 11’inci maddesinde yer alan, üyelik yükümlülükleri ile bağdaşmayan uluslararası antlaşmaların sona ermesine ilişkin hüküm önemli olmasına rağmen; AB’nin bu maddeye dayanarak, Kıbrıs’ta 1960 Antlaşmalarını yok sayması mümkün değildir. Çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti’ne can veren Londra Antlaşması (Zürich Mutabakatı), Kıbrıs’ın statüsünü belirlemiştir. Bu Antlaşmaya, AB üyesi Yunanistan ve İngiltere’de taraf olup, BM Güvenlik Konseyi kararlarında Antlaşmaya

²⁶² World Development Indicators.

²⁶³ Balance of Payments Manuel.

²⁶⁴ Efeğil, Erol, **a.g.e.**, s. 347.

²⁶⁵ Arsava, **a.g.m. (2006)**, s. 8.

atıf yapılmıştır.²⁶⁶ Ayrıca bugün için ne Avrupa Parlamentosu ne de TBMM, GB'nin GKRY'yi de kapsayacak Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nü onaylamamıştır.²⁶⁷

Önemli endişe kaynaklarından biri de fasılların müzakeresine ait detaylarla ilgilidir. Türkiye-AB müzakere süreci içinde toplam 35 fasıl müzakere edilecek olup, her bir fasılın hem açılışı hem de kapanışı oy birliğini gerektirmektedir. Fasıllarla ilgili düzenlemeye göre "35 fasılın tamamı kabul edilmeden hiçbir fasıl kabul edilmiş muamelesi görmeyecektir." Bu duruma gerekçe olarak ise, aktüalize edilmesi gereken gelişmeler olursa, bu fasılların yeniden açılıp müzakere edilmek durumunda olması gösterilmektedir. Arsava, müzakere süreci içinde Türkiye'ye yeni performans kriterleri getirileceğini, bu kapsamda geçici olarak kapatılmış olunan fasıllara tekrar dönüleceğini ve hükümetler arası konferans sistemin sağladığı avantajdan istifade eden Rum vetosu nedeniyle hiçbir zaman 35 fasılın genel kabul noktasına gelemeyeceğini ifade etmektedir.²⁶⁸ Çerçeve Belgesi'nde altı çizilen en önemli hususlardan biri de müzakere sürecinin bir Hükümetler arası Konferans modeli içinde gerçekleştirilmesidir. Konferans modeli, Türkiye'ye özgü bir model olmamakla birlikte; Türkiye'nin işini son derece zorlaştıran bir modeldir. Bahse konu modelde, aday devlet masanın bir tarafına, diğer 27 devlet de diğer tarafına oturmak suretiyle müzakerelerde bulunmaktadırlar. Türkiye açısından olayı daha da vahim hale getiren unsur, karşısında oturan devletlerden birinin Yunanistan diğerinin de GKRY olmasıdır. Hükümetler arası Konferans modelinde kararlar "oy birliğiyle" alındığı için, Kıbrıs sorununa taraf olan bu devletler, aynı zamanda jüri olarak Türkiye için karar vermek durumunda olacaktır. Yani masanın karşı tarafındaki 27 devletten bir tanesinin veto hakkını kullanması, müzakere sürecinin tıkanması anlamına gelmektedir. Arsava, bu durumun genel hukuk ilkesi olan "Kimse kendi davasında yargıç olamaz" kuralının ihlali anlamına geldiğini ifade etmektedir.²⁶⁹ Karlık ise, AB'nin, Türkiye'yi Birliğe üye yapacağım diye "havuç politikası" izlediğini ve bu politika kapsamında Yunanistan ile GKRY'nin, Türkiye'den Kıbrıs'ı alacaklarını ve sonra da Türkiye'yi AB kapısının önüne koyacaklarını ifade etmektedir. Yunanistan, Ankara Anlaşması'na taraf olma yükümlülüğüne rağmen; şimdi Türkiye'den talep ettiği Ek Protokolü uygulamaya koymamış, Türkiye'ye verilmesi öngörülen mali yardımlara yönelik 4'üncü Mali

²⁶⁶ Efeğil, Erol, **a.g.e.**, s. 355.

²⁶⁷ Ek Protokol'ün yürürlüğe girebilmesi için, hukuken Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Avrupa Parlamentoları'nda onaylanma zorunluluğu vardır.

²⁶⁸ Arsava, **a.g.m. (2006)**, s. 9.

²⁶⁹ Arsava, **a.g.m. (2006)**, s. 7.

Protokolü de bloke etmiştir. Böylece Türkiye, Yunanistan vetosu nedeniyle 600 milyon ECU'luk mali yardımdan mahrum bırakılmıştır.²⁷⁰

3.2.3. Kıbrıs Sorunu Nedeniyle Bloke Edilen Fasıllar

Türkiye ile AB arasında 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılan Müzakere Süreci'nin üzerinden yedi yıl geçmiş olmasına rağmen; müzakerelerde kayda değer bir ilerleme kaydedilemediği yorumun ötesindedir.

Efegil ve Erol'un, Karluk'tan aktardığına göre; geçmiş katılımlar dikkate alındığında, müzakerelerin on üç ay²⁷¹ ile yedi yıl²⁷² arasında değişen sürelerde tamamlandığı görülmektedir.²⁷³ Türkiye'nin Müzakere Süreci'nde yaşanan gecikmenin birçok sebebi olmakla birlikte, 2003 yılında başlayan süreçle birlikte temel etkenin Kıbrıs sorunu olduğu söylenebilir. AB ise, Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunmaksızın 1 Mayıs 2004 tarihinde GKRY'yi Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında üye olarak kabul etmekle soruna doğrudan taraf olmuş ve olayın tamamen içinden çıkılmaz bir hâl almasına neden olmuştur. 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nden itibaren de Türkiye'nin AB üyeliği için GKRY'nin tanınmasını bir ön koşul haline getirilmiş ve bu istek her platformda ön plana çıkarmıştır. Bu amaç doğrultusunda kullanılan argüman ise Ankara Anlaşması'nın Kıbrıs Cumhuriyeti'ni de içine alacak şekilde genişletilmesi ya da diğer bir ifadeyle Ek Protokol'ün imzalanmasıdır. Aslında AB, bu ısrarında kısmen başarılı olmuş ve Türkiye, 29 Temmuz 2005 tarihinde Ek Protokolü imzalayarak, GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınması yönünde ilk adımı atmıştır. Fakat imzalanan bu protokol TBMM ve Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanmadığı için hukuken işlerlik kazanmamıştır.

Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün hayata geçirilmemesi üzerine, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan karar gereği sekiz fasıl müzakerelere kapatılmıştır. Bu fasıllar; Malların Serbest Dolaşımı (Fasıl-1), İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi (Fasıl-3), Mali Hizmetler (Fasıl-9), Tarım ve Kırsal Kalkınma

²⁷⁰ Efegil, Erol, **a.g.e.**, s. 364.

²⁷¹ Avusturya, İsveç ve Finlandiya bu gruptaki ülkelere örnektir.

²⁷² İspanya ve Portekiz bu gruba örnek olarak gösterilebilir.

²⁷³ Efegil, Erol, **a.g.e.**, s. 337.

(Fasıl-11), Balıkçılık (Fasıl-13), Ulaştırma Politikası (Fasıl-14), Gümrük Birliği (Fasıl-29) ve Dış İlişkiler (Fasıl-30)'dir.²⁷⁴ Bahse konu fasıllara ait detaylar Ek 3'de sunulmuştur.

²⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve AB/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 10.02.2012.

SONUÇ

Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye üyelik için yapmış olduğu ilk müracaatını üzerinden geçen yarım yüzyıllık süreçte AB'nin, Türkiye'nin üyeliğine yaklaşımı iniş-çıkışlarla doludur ve bu hususta genellikle şartlı ifadeler kullanılmıştır. Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 2'nci maddesinde, her ne kadar müzakerelerin hedefinin katılım olduğu belirtilmişse de, müzakerelerin sonucunun önceden garanti edilemeyen ucu açık süreçler olduğunun açıkça vurgulanması da bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. İşin doğasında mevcut olan bu garantisizliğe açıkça vurgu yapılması ve müzakerelerin askıya alınabilme ihtimalinden bahsedilmesi, AB'nin Türkiye'nin üyeliği hakkındaki tereddütlerini tamamen bitiremediğini göstermektedir.

Diğer yandan üye devletlerin Türkiye'ye karşı tavırları arasında tam bir uyum olmadığı gibi, siyasal yaşamlarındaki iktidar değişikliklerine paralel olarak Türkiye'ye bakış açılarında değişiklikler de görülebilmektedir. Yunanistan, GKRY, Fransa ve Avusturya Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkarken; İngiltere ile Birliğe yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemektedir. Fransa'da, 6 Mayıs 2012 tarihinde ikinci turu gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında Türkiye'ye karşı olumsuz tavırlarıyla tanınan Nicolas Sarkozy'nin yerini François Hollande'ın almasıyla birlikte Fransa-Türkiye ilişkileri düzelme eğilimine girmiş olup, Hollande'ın Fransası'nın, Türkiye'nin AB üyeliğine yaklaşımı merakla beklenmektedir. AB'nin neredeyse tüm mali yükünü omuzlayan Almanya ise, Türkiye'nin üyeliği ile birlikte hem mali yükünün daha da artacağı endişesi, hem de gücünü Türkiye ile paylaşmak zorunda kalacağı gerçeği nedeniyle olumsuz tavır sergilemektedir.

Şimdiye dek Birliğe katılmak için bir aday ülkeye sunulan en ağır koşullarla yüzleşmiş olan Türkiye'nin üyeliğine sıcak bakılmamasının nedenlerinin başında, Türkiye'nin nüfusu gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 74.724.269 kişi olup, geçtiğimiz yıla göre nüfus artış oranı binde 13,5 olmuştur. Türkiye bugün üye olması durumunda yetkileri devamlı şekilde genişleyen Avrupa Parlamentosu'nda, Almanya'dan sonra en çok temsilci gönderme imkânına sahip ülke olacaktır. Bu durumda, AB içerisindeki güç dengeleri esaslı şekilde değişecek ve AB ülkeleri için yönetimin paylaşılması açısından problem yaşanacaktır. Farklı bir açıdan bakıldığında ise, birçok Avrupa ülkesinde nüfus artışı durmuş ve yaş ortalaması sürekli yükselirken; Türkiye'de yıllık binde 10 nüfus artışı yaşanacak olması ve bu nüfusun yarısının ortanca yaş

grubu olarak tanımlanan 29,7 yaşından küçük olmasının iş gücü anlamında AB'ye büyük hareketlilik katacağı değerlendirilmektedir.²⁷⁵

AB'nin en büyük çekincelerinden biri de AB üyeliği sonrası Türkiye'den AB ülkelerine büyük bir göç yaşanacağına yönelik endişelerdir. AB, benzer bir korkuyu 2004 genişlemesi öncesinde de yaşamıştır. O tarihte, Birliğe yeni katılan ülkeler ile AB ülkeleri arasında önemli ölçüde gelir ve ücret farklılıkları olması nedeniyle büyük bir göç olayı yaşanabileceği değerlendirilmişse de; bu oran yalnızca % 1 olarak gerçekleşmiştir. Akın, Türkiye'den AB ülkelerine yaşanacak olası göç hareketlerinin projeksiyonlarını içeren üç ayrı araştırmayı mercek altına yatırmış ve AB üyesi ülkelerin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik şartlar, Türkiye'de yaşanan hızlı ekonomik gelişmeler ve Türkiye'nin kendine has iç dinamikleri dikkate alındığında göç edebilecek insan sayısının 1 ila 2,1 milyon arasında değişebileceği sonucuna varmıştır.²⁷⁶

Türkiye'nin üyeliğini direnç gösterilmesinin diğer bir sebebi ise, dini ve kültürel farklılıklardır. Bugün AB ülkelerinde 20 milyon Müslüman yaşamakta olup, Türkiye'nin üyeliği ile birlikte bu sayı yaklaşık 100 milyona ulaşacaktır. Birçok dindar Avrupalı için kolay kabul edilemeyecek olan bu durum nedeniyle, Türkiye'nin dini farklılığı özellikle Hıristiyan Demokrat Partiler ve Katolik kilisesinin destek verdiği bazı kesimlerce sürekli olarak gündemde tutulmaya çalışılmaktadır. Nitekim tarihçi Bernard Lewis "AB'nin, Türkiye'yi üye olarak kabul etmesinin ancak AB'nin bir gün Müslüman bir devlet haline dönüşmesi durumunda mümkün olabileceğini" belirtmekten çekinmezken,²⁷⁷ Huntington ise, "Medeniyetler Çatışması" adlı eserinde ekonomik bölgeciliğin ancak müşterek bir medeniyet içinde kök saldıği zaman muvaffak olabileceğini ve Avrupa Topluluğu'nun, Avrupa kültürü ve Batı Hıristiyanlığı'nın paylaştığı temellere dayandığını ifade etmektedir.²⁷⁸ Fakat tüm bu yaklaşımlarda iki husus göz ardı edilmektedir. Bunlardan birincisi, dinin bir medeniyetin tek belirleyici unsuru olmadığı ve tek başına bir anlayış birliği getiremeyeceğidir. İkinci husus ise, Türkiye'nin İran ya da Afganistan gibi bir "İslam devleti" olmadığıdır. Türkiye, İslam kültür havzasında konuşlanmış, halkının çok büyük bir çoğunluğu Müslüman olan; ancak siyasal sistemini lâik karakterle şekillendiren bir ülke olup, yüzyıllar boyunca tüm dinlere hamilik etmiş bir devlet geleneğinin mirasçısıdır.

²⁷⁵ Türkiye İstatistik Kurumu resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr/> Ana Sayfa/ İstatistikler/ Nüfus, Demografi, Konut, Toplumsal Yapı/ Nüfus İstatistikleri ve Toplumsal Yapı, 01.05.2012.

²⁷⁶ Akın, **a.g.m.**, s. 36.

²⁷⁷ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 29.

²⁷⁸ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 29.

Türkiye'nin üyeliğine karşı olumsuz tavır sergilenmesinin bir başka nedeni de, Türkleri hep "öteki" olarak tanımlamış bir Kıta'da konuşlu ülkeler tarafından oluşturulan bir Birliğin, Türkiye'yi hazmetme kapasitesidir. Anton Marini, Avrupa'yı Türk tehlikesinden korumak için 1462 yılında, Bohemya ve Fransa Kralları ile Venedikliler arasında bir federasyon kurulmasını önermiştir. "Biz ve Onlar" içerisi ve dışarısı arasındaki sınırı belirlemektedir. Nitekim düşman bir "öteki"nden mahrum kaldığı anda içerisinin kimliği bütün anlamını yitirecek, kağıttan iskambiller misali kendi içinde dağılacaktır. Kendilerini bir düşman "öteki" üzerinden kurgulayan kimliklerin açmazıdır bu, bir yandan düşmanı yok etmeye çalışırken; öte yandan ona gereksinim duyarlar. Yani AB üyesi ülkelere en azından bir kısmı, kendisini tanımlamak için Türk kimliğine ihtiyaç duymaktadır. "Almanya ve Fransa İkinci Dünya Savaşı sırasında birbirlerine yaptıklarını unutarak AB çatısı altında işbirliği yapabiliyorlarsa, bu iki ülkenin 1683'de olanları hatırlayarak Türklerden korktukları için Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmayacakları" şeklinde yorumlar yapılsa da Avrupalıların bilinçaltında bir Türk korkusu olduğunu da kabul etmek gerekir. Türkler ve Avrupalıların ön yargılardan uzak bir şekilde kucaklaşabilmesi için "Anneciğim, Türkler Geliyor (Mamma Li Turchi!)" cümlecığının artık Avrupa literatüründen çıkarılması gerekmektedir.

AB'nin olumsuz tavrının gerekçelerinden biri de Türkiye'nin coğrafi konumudur. Türkiye Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanları kontrol edebilecek ve enerji arz güvenliğini sağlayabilecek bir ülke olmasına rağmen; bu bölgelerde konuşlu ülkelerin yaşadığı siyasi çalkantılar Türkiye'nin AB üyeliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Tam metni Ek 2'de sunulan mülakat esnasında Bulunç bu duruma dikkat çekmiş ve AB'nin, Türkiye'nin üyeliği sonrası Irak, Suriye ve İran gibi sorunlu ülkeler ile komşu olmak istemediğini ifade etmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki dünya fosil enerji kaynaklarının % 75'inden fazlası Türkiye'nin doğusundadır ve Türkiye enerji arz güvenliği açısından vazgeçilmez bir ülkedir.

Türkiye'nin AB üyeliği önündeki engellerden biri de Kıbrıs'tır. Kıbrıs'ın Türkiye'nin AB üyeliği için belirleyici olduğu dönem özellikle AB'nin hazırlamış olduğu 2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'na girmesiyle birlikte başlamış ve Annan Planı'na "hayır" demesine rağmen GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan Antlaşmalara da aykırı olarak 2004 yılında AB'ye tam üye olarak alınmasıyla birlikte hat safhaya ulaşmıştır. GKRY'nin üyeliğini takiben AB Konseyi'nin Aralık 2006'da aldığı kararla, Türkiye'nin Ankara Anlaşması Ek Protokolünden kaynaklanan yükümlülüklerini GKRY'ne uygulamadığı gerekçesiyle, sekiz fasılda müzakerelerin açılmamasına (Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Ulaştırma Politikası, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler) ve diğer fasılların da geçici olarak kapatılmamasına karar

verilmiştir. Başka bir ifadeyle, müzakere konusu olan toplam otuz beş faslın sekiz tanesinin kapalı olmasının kök nedeni GKRY'nin vetosudur.

Kıbrıs sorununun çözümünde hakemin de doğru tespit edilmesi gerekmektedir. 3 Eylül 2008 tarihinde GKRY ile KKTC arasında gerçekleştirilen ikili görüşmede GKRY lideri Hristofyas, Kıbrıs'ın AB'nin tam üyesi olduğunu, bu çerçevede çözümün, AB ilkelerine dayanmasını beklemediklerini belirtmiştir. Yani Yunanistan ve GKRY, zaman içinde Kıbrıs sorununu Türk-Yunan ya da Türk-Rum sorunu olmaktan çıkarmış ve Türkiye-AB sorunu haline getirmeyi başarmıştır. KKTC Cumhurbaşkanı Talat ise, BM çerçevesinde 40 senedir devam etmekte olan müzakere sürecinin, çözümün parametrelerini oluşturduğunu vurgulamıştır. Kıbrıs sorunu, AB çatısı altında ya da AB hakemliğinde çözülemez, çünkü AB taraftır. Özellikle GKRY'nin üyeliği sonrası AB'nin böyle bir misyon yüklenmesi doğru değildir. Hâlihazırda Rum-Yunan tezleri ve kendi çıkarları doğrultusunda bir politika izleyen AB ancak Türkiye'nin üyeliği sonrasında konuya müdahil olabilir. Arsava'nın ifadesiyle "Kimse kendi davasında yargıç olamaz".²⁷⁹

Türkiye açısından bakıldığında 1974 Kıbrıs Harekâtı, Kıbrıs sorununda da yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve fiilen ikiye bölünen adada Türkiye açısından sorun çözülmüştür. Ancak mevcut durum herhangi bir hukuki çözüme kavuşturulamadığı için Kıbrıs konusu bugün hâlâ uluslararası kamuoyunun gündemini meşgul etmektedir. Türkiye ve Kıbrıs Türkleri Kıbrıs 1974'teki "de facto"²⁸⁰ durumun; Kıbrıslı Rumlar ise 1960'taki anayasal düzenin esas alınmasını istemektedir. Fakat çözüm artık 1960 Antlaşmaları çerçevesinde değil; 1974'ten sonra oluşan fiili durum çerçevesinde aranmalıdır. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in, Cenevre görüşmeleri sırasında söylediği üzere, "Hiç kimse, Kıbrıs sorunu görüşülürken, Kıbrıs'ta hiçbir şey olmamış gibi, hiçbir şey değişmemiş gibi düşünemez, konuşamaz. 20 Temmuz 1974 sabahından bu yana Kıbrıs'ta çok şey değişmiştir. Bu gerçek, herkes tarafından gerçekçi bir şekilde göz önünde tutulmadıkça Kıbrıs sorununa anlaşma yoluyla çözüm bulunamaz". Kıbrıs'ta mutlaka iki kesimli, eşit iki toplumlu, konfederasyon çatısı altında bir Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmalıdır. Bu durumun mümkün olmaması halinde, KKTC'nin hâlihazırdaki hukuki varlığı devam ettirilmelidir. Küresel güçlerin baskıları nedeniyle KKTC, Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından tanınmıyor olabilir; ancak bu durum ilelebet böyle devam etmeyecektir. Denктаş, "Güvenlik Konseyi'nin Çin'i 30, Doğu Almanya'yı 25 yıl yok saydığını; ama bugün iki devletin de BM içinde yer aldığını" belirterek Kıbrıs

²⁷⁹ Arsava, **a.g.m. (2006)**, s. 7.

²⁸⁰ De facto: "Kanuna göre" veya "hukuki olarak" anlamlarına gelen de jure sözcüğünün zıttı olup, "gerçekte" ve "fiilen" anlamında kullanılmaktadır. De jure konu hakkında kanunların ne söylediğini; de facto ise gerçek hayattaki uygulamanın nasıl olduğunu ifade eder.

meselesinde geri adım atılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu seçeneğin de uygulanamaması durumunda “Hatay modeli” hayata geçirilmelidir. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde Fransızlar tarafından işgal edilen Hatay, izlenen akılcı ve tutarlı politika sonucunda 1939 yılında nasıl Türkiye’ye katıldı ise, KKTC de Anavatan’a katılarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin 82’nci vilayeti olabilir. GKRY’nin AB üyeliği sonrası Türkiye ve KKTC açısından en büyük endişelerden biri Kıbrıs adasının güvenliği hususudur. Bugün gelinen noktada, Kıbrıs’ta yaşanacak herhangi bir gerginlik durumunda Türkiye Kurucu Antlaşmaları gerekçe göstererek KKTC’ye yardıma yeltendiğinde muhtemelen karşısında GKRY ya da Yunanistan’ı değil; AB’yi bulacaktır. AB bağlısı ülkeler tarafından Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında 2005 yılında, Kıbrıs’a çok benzeyen “hayali” bir adada yapılan MILEX 2005 adlı bir tatbikat bu durumun en somut göstergesidir.²⁸¹ “Hayali” senaryoya göre; tatbikat, Atlantik Okyanusu’nda bulunan ve 1963 yılında Alpha ve Bravo halkları arasında yaşanan şiddetli çatışmaların ardından Alphaland, Bravoland ve Charlieland olarak 3’e bölünen Atlantia adasında geçmektedir. Alphaland ve Bravoland arasında sürekli olarak gerilim yaşanan ve yeni keşfedilen deniz altındaki petrol kaynakları ile iki etnik grup arasındaki anlaşmazlıkların hat safhaya çıktığı adada BM Güvenlik Konseyi’nin kararı uyarınca, AB kuvvet kullanarak barışı yeniden tesis etmek amacıyla harekete geçmektedir.²⁸² Kıbrıs adasının da tıpkı Atlantia adası gibi üç parçaya bölünmüş olması, taraflar arasında 1963 yılından beri süregelen çatışmalar, GKRY’nin ada çevresinde petrol ve doğal gaz kaynakları bulunduğunu açıklaması ve bunları çıkarmak adına çeşitli antlaşmalar yapması gibi hususlara bir benzerlikten daha fazla anlam yüklemenin komplo teorisi üretmek anlamına gelmeyeceği değerlendirilmektedir. KKTC’nin Türkiye’ye katılmasıyla birlikte Doğu Akdeniz’deki Türk varlığı ve Türk çıkarlarının güvenliği de kalıcı olarak sağlanmış ve Kıbrıs sorunu kalıcı olarak çözümlenmiş olacaktır.

AB, Türkiye için çağdaş Batı değerlerini ifade etmektedir ve Türkiye kendini Avrupa’nın bir parçası olarak görmektedir. Ancak bugün gelinen noktada AB alternatifi olmayan bir organizasyon değildir. Yunanistan, Portekiz ve İspanya içine düşmüş oldukları ekonomik krizden AB ve IMF yardımları ile çıkmaya çalışmaktadır ve Euro’ya geçmeyen ülkelerin yanına Euro’dan ayrılmak isteyenler katılmak üzeredir. Bu konuda bir otorite olarak kabul edilebilecek Avrupa Yatırım Bankası “Euro bölgesinin 2 yıl içinde krizden çıkmasının zor olduğunu” itiraf etmiştir. Tüm bu ekonomik gerçekler AB’de aslında işlerin çok da iyi

²⁸¹ Tatbikat Brüksel’den yönetilmiş, operasyon merkezi olarak Fransa’da konuşlu Mont Valerien Kışlası, manevra karargâhı olarak ise Almanya’daki Ulm Kışlası seçilmiş ve 20.000 kişilik bir kuvvete göre organize edilmiştir.

²⁸² Avrupa Konseyi’nin 18 Kasım 2005 tarihli EU Military Exercise (MILEX 2005) isimli ve 304 sayılı Basın Bildirisi, (Erişim) <http://www.ue.eu.int/Newsroom>, 12.12.2005.

gitmediğinin birer göstergesi olarak kabul edilebilir. Rumlar, uzunca bir süre AB üyeliğini bir levye yani kaldıraç olarak kullanabileceklerini sanmışlar ve Gizem Acar'ın ifadesiyle AB levyesinin işe yaramadığını ve çözümün Brüksel'de değil; Ada'da gerçekleşmesi gerektiğini zamanla anlamaya başlamışlardır.²⁸³ Türkiye ise şu anda dünyanın on yedinci büyük ekonomisine sahiptir. 2012 yılı Temmuz ayı itibarıyla işsizlik oranı % 9'a gerilemiş olup, birçok AB ülkesi ekonomide daralma yaşarken; Türkiye'nin 2012 yılı ekonomik büyüme oranının % 3,2 olacağı ön görülmektedir. Ortaylı'nın ifadesiyle Türkiye artık dünyanın kıyısında değil; merkezinde yer almaktadır ve sorunlarının yanında başarıları da dağ gibi yığılmaya başlamıştır.²⁸⁴ Josep Fontana, "Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması" adlı eserinde Avrupalılara seslenerek; "Eğer kendimizi duvarların gerisine hapsetmekte ısrar edersek, hem içeriden hem de dışarıdan gelen saldırganların elinde can vereceğiz. Değişen ortama ayak uydurma yeteneğini yitiren bütün toplumların başına geldiği gibi, böyle bir durumda Avrupalılar ve yarattıkları uygarlık da yok olacaktır. Bu gerçekleşirse, insanlık tarihinde bir sayfa kapanmış olacak ve bir daha açılmayacaktır." diyerek AB'nin sonuna işaret etmektedir.²⁸⁵ Roux ise, "Eğer geçmiş, geleceğin garantisine Türklerden çok şey beklenebilir" diyerek geleceğe dönük endişeleri dile getirmektedir.²⁸⁶ Yunanistan'ın ekonomisinin çökmesi ve Türkiye'nin yükselen bir değer olması nedeniyle Kıbrıslı Rumlar arasında artık Türk tarafının Kıbrıs'ta çözüme ihtiyaç duymadığı şeklinde yorumlar yapılmaya başlanmıştır.

Son olarak şu soruya verilecek yanıtın Türkiye'nin AB mücadelesini özetleyebileceği değerlendirilmektedir: "Kıbrıs'ta kalıcı çözüm bulunursa Türkiye'nin AB tam üyeliği gerçekleşebilir mi?" Bulunç, kendisi ile yapmış olduğum mülakatta bu soruya "hayır" cevabı vermiştir.²⁸⁷ Çünkü Fransa, Almanya ve hatta İngiltere, Türkiye'nin AB üyeliğini engelleme çabası içindedirler ve bu bakış açısıyla Türkiye'nin AB'ye girmesi mümkün değildir. Her ne kadar bazı çevreler hâlâ aksini iddia etseler de; yapmış olduğum anket sonucunda Türk kamuoyundan aldığım geri besleme sonucu edindiğim kanaat ile birçok akademisyen ve bürokratin bugünlerde daha yüksek bir sesle dile getirmeye başladığı gerçekler birbiriyle örtüşmektedir. Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki en önemli engellerden biridir; ancak tek engel değildir. Unutulmamalıdır ki, Kıbrıs sorunu, GKRY ve Yunanistan'ın istediği tarzda çözülsün bile, bu iki ülke ve Fransa gibi AB'nin lokomotif ülkelerinin etkisiyle Türkiye'nin

²⁸³ Milliyet Gazetesi resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.milliyet.com.tr>, 05.07.2012.

²⁸⁴ Ortaylı, **a.g.e.**, s. 143.

²⁸⁵ Josep Fontana, **Çarpıtılmış Geçmiş Ayna: Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması**, çev. Nurettin Elhüseyni, 1. Baskı, İstana, Litera Yayıncılık, 2003, s. 46.

²⁸⁶ Roux, **a.g.e.**, s. 484.

²⁸⁷ Bulunç, Agr.

kısa vadede AB'ye tam üye olabilmesi mümkün değildir. AB üyelik sürecinde Türkiye'nin önüne Kıbrıs'tan sonra da yeni suni engeller çıkarılabileceği ve Türkiye'nin AB üyeliği engellenemese dâhi; geciktirilebileceği değerlendirilmektedir. Sözde Ermeni soykırım iddiaları, Kıta sahanlığı sorunu Türkiye'nin üniter yapısını bozmaya yönelik sözde Kürt sorunu gibi bir dizi problem hemen kapıda AB tarafından bahane olarak kullanılacağı günün gelmesini beklemektedir.²⁸⁸ Mütercimler, Avrupa Birliği'nin şartlarının bitmediğini ve bitmeyeceğini, biri silindikçe alt sıraya yenilerinin eklendiğini ifade etmektedir.²⁸⁹ Kısaca "AB'nin bahane denizi hayal edilemeyecek kadar büyüktür" denilebilir.

Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün imzalanmasının ne derece büyük bir hata olduğu zaman içinde daha net bir şekilde anlaşılmiş olup, bu şartlar altında Ek Protokol'ün TBMM tarafından onaylanarak hayata geçirilmesinin yarım yüzyıldır uygulanan Kıbrıs politikasının çökmesi anlamına geleceği yorumun ötesindedir. Bu kapsamda, Kıbrıs'ta BM zemininde bir çözüme ulaşıncaya kadar Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün onaylanmamasının ve GKRY'nin NATO üyeliğinin veto edilmeye devam edilmesinin hem Türkiye Cumhuriyeti hem de KKTC'nin milli menfaatleri açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Kıbrıs, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli meselesidir ve Kıbrıs'ta yaşayan Türkler 450 yıllık misafirler olarak kabul edilemeyeceği gibi, hiçbir şekilde 1974 yılından sonra kazanılan haklardan feragat edilmesi de söz konusu olamaz. Unutulmamalıdır ki, çağdaşlaşmak veya Batılılaşmak; başkalaşmak olmadığı gibi, AB üyeliği de Kıbrıslı Türklerin yaşam hakkı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliğinden daha önemli değildir.

²⁸⁸ Çora, **a.g.e.**, s. 110.

²⁸⁹ Mütercimler, **a.g.e. (2005)**, s. 185.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Yalçın: **Kırk Yıllık Düş: Avrupa Birliği'nin Siyasal Geleceği ve Türkiye**, 1. Baskı, İstanbul, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2004.

Akgönenç, Oya: **Türkiye'nin AB Stratejisi**, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2009.

An, Ahmet: **Kıbrıs Nereye Gidiyor?**, 1. Baskı, İstanbul, Everest Yayınları, 2002.

Armağan, Mustafa: **Avrupa'nın 50 Büyük Yalanı**, 4. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.

Armaoğlu, Fahir: **20'nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (I.Cilt: 1914-1980)**, 9. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1993.

Ateş, Toktamış: **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, 1. Baskı, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004.

Avar, Banu: **Hangi Dünya Düzeni?**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009.

Avar, Banu: **Hangi Avrupa?**, 10. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010.

Aydoğan, Metin: **Türkiye Üzerine Notlar (1923-2005)**, 35. Baskı, İzmir, Umay Yayınları, 2009.

Aydoğan, Metin: **Bitmeyen Oyun: Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler**, 80. Baskı, İzmir, Umay Yayınları, 2010.

Başeren, Sertaç Hami: **Ege Sorunları**, 1. Baskı, Ankara, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, 2006.

Batur, Nur: **Yeniden Yaşasaydım: Rauf Denktaş**, 1. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2007.

Bozkurt Enver; Demirel Havva: **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği kapsamında Kıbrıs Sorunu**, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

Braudel, Fernand: **Maddi Uygarlık-Dünyanın Zamanı**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

Brzezinski, Zbigniew: **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Stratejik Gereklilikleri**, 1. Baskı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2005.

Çakar, Filiz Yıldız: **Türkiye'nin Geleneksel Güvenlik Sorunu: Kıbrıs, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2002.

Castells, Manuel: **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür (I. Cilt)**, çev. Ebru Kılıç, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2001.

Çeçen, Anıl: **Kıbrıs Çıkmazı**, 2. Baskı, Ankara, Fark Yayınları, 2008.

Çora, A. Nazmi: **Türkiye'nin Geleceği**, 1. Baskı, İstanbul, Q-Matris Yayınları, 2003.

Davison, Roderic: **Ottoman Diplomacy and Its Legacy**, 1. Baskı, New York, Columbia University Press, 1996.

Davutoğlu, Ahmet: **Stratejik Derinlik**, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, 2002.

Değer, M. Emin: **Emperyalizmin Tuzaklarındaki Ülke: Oltadaki Balık Türkiye**, 13. Baskı, Ankara, Kilit Yayınları, 2010.

Denker, M. Sami: **Kıbrıs Sorunu: Bir Millet ve Devlet'in Yaşama Hakkı**, 1. Baskı, Ankara, Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu, 2001.

Denktaş, Raif Rauf: **Hatıralar (IX. Cilt)**, 1. Baskı, İstanbul, Boğaziçi Yayınevi, 1999.

Denktaş, Raif Rauf: **Rum-Yunan İkilisi: İstenmeyen Cumhuriyet'ten Nereye?**, 1. Baskı, Lefkoşa, Rauf Raif Eğitim Vakfı, 1996.

Donald, C.F. Daniel; Ross, Andrew: **US Strategic Planning and the Pivotal States**, 1. Baskı, New York, 1998.

Efegil, Ertan; Erol, Mehmet Seyfettin: **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Avrupa'nın Genişlemesi, Müzakere Süreci ve Batılılaşma Sorunsalı**, 1. Baskı, Ankara, Orion Yayınevi, 2007.

Eminer, Çiler; İlkman, Gülden: **Egemenlik, Avrupa Birliği ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**, 1. Baskı, Lefkoşa, Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, 2004.

Ertekün, Necat Münir: **Some Reflections on the Constitutional System Prevailing in Southern Cyprus**, 1. Baskı, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1987.

Fontana, Josep: **Çarpıtılmış Geçmiş Ayna: Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması**, çev. Nurettin Elhüseyni, 1. Baskı, İstanbul, Litera Yayıncılık, 2003.

Gazioğlu, Ahmet: **İngiliz İdaresinde Kıbrıs: Statü ve Anayasa Meseleleri (1878-1960)**, 1. Baskı, Lefkoşa, Ekin Basınevi, 1960.

Gökçekuş, Hüseyin: **“Kıbrıs’ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu” Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı**, 1. Baskı, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2001.

Gözler, Kemal: **Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku**, 11. Baskı, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2007.

Hasgüler, Mehmet: **Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim’in İflası**, 1. Baskı, Ankara, Öteki Yayınevi, 1998.

Hobbes, Thomas: **Leviathan**, çev. Semih Lim, 2. Baskı, İstanbul, Yapı ve Kredi Yayınları, 1993.

Huntington, Samuel Phillips: **Medeniyetler Çatışması**, der. Murat Yılmaz, 1. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 2000.

Huntington, Samuel Phillips: **Why International Primacy Matters: International Security**, 1. Baskı, İstanbul, Bahar Yayınevi, 1993.

Karasar, Niyazi: **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**, 16. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.

Karpat, Kemal H.: **Ortadoğu’da Osmanlı Mirası ve Ulusculuk**, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitapevi, 2001.

Kaynak, Mahir; Gürses, Emin: **Büyük Ortadoğu Projesi**, 15. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2006.

Kızılyürek, Niyazi: **Daha Önceleri Nerelerdediniz? Dünden Bugüne Kıbrıs Müzakereleri**, 1. Baskı, İstanbul, Birikim Yayıncılık, 2009.

Kızılyürek, Niyazi: **Doğmamış Bir Devletin Tarihi: Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

Keser, Ulvi: **Birinci Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu**, 1. Baskı, Ankara, Motif Matbaacılık, 2009.

Keskin, M.Hakan: **Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği**, 2. Baskı, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Yayını, 2010.

- Koç Süleyman, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, 1. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- Lefebvre, Maxime: **Amerikan Dış Politikası**, çev. İsmail Yerguz, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
- Lagakos, Evstathios; Papulyas, George; Cunis, Yoannis; Theodoropoulos, Viron: **Dış Politikayla İlgili Düşünceler ve Arayışlar**, çev. KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa, 1997.
- Lijphart, Arend: **Demokrasi Motifleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları**, çev. Güneş Ayas, Utku Umut Bulsun, 1. Baskı, İstanbul, Salyangoz Yayınları, 2006.
- Manisalı, Erol: **Gümrük Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Bedeli**, 2. Baskı, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1996.
- Manisalı, Erol: **Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC**, 1. Baskı, Lefkoşa, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, 2004.
- Mütercimler, Erol: **Komplo Teorileri: Aynanın Ardında Kalan Gerçekler**, 3. Baskı, İstanbul, Alfa Basım Yayın, 2005.
- Mütercimler, Erol: **Satılık Ada Kıbrıs: Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, 8. Baskı, İstanbul, Alfa Basım Yayın, 2010.
- Neuman, W. Lawrence: **Toplumsal Araştırma Yöntemleri (I. Cilt)**, 4. Baskı, İstanbul, Yayınodası Yayıncılık, 2010.
- Neuman, W. Lawrence: **Toplumsal Araştırma Yöntemleri (II. Cilt)**, 4. Baskı, İstanbul, Yayınodası Yayıncılık, 2010.
- Oran, Baskın: **Türk Dış Politikası (I. Cilt: 1919-1980)**, 15. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Oran, Baskın: **Türk Dış Politikası (II. Cilt: 1980-2001)**, 12. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Ortaylı, İlber: **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, 7. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.
- Öymen, Onur: **Geleceği Yakalamak: Türkiye'de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.

Palabıyık, M. Serdar; Yıldız, Ali: **Avrupa Birliği**, 1. Baskı, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2006.

Peterson, James; Shackleton, Michael: **The Institutions of the European Union**, 2. Baskı, Oxford University Press, 2006.

Puchala, Donald: **The History of The Future of International Relations: Ethics and International Affairs**, 1. Baskı, New York, Columbia University Press, 1994.

Ramming, Saskia: **Cyprus's Accession Negotiations to the European Union: Conditional Carrots, Good Faith and Miscalculations**, International Negotiation Press, 13. Baskı, Netherland, 2008.

Roux, Jean Paul: **Türklerin Tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl**, 7. Baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2010.

Sinanoğlu, Oktay: **Hedef Türkiye**, 16. Baskı, İstanbul, Otopsi Yayınevi, 2003.

Topur, Tuncer: **Dünya ve Türkiye-Avrupa Birliği-Kıbrıs Üçgeni**, 1. Baskı, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Tunçay, Mete: **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1985.

Uslu, Nasuh: **Türk Tarafı Açısından Kıbrıs Sorununun Boyutları**, 1. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları, 2001.

Ülger, İrfan Kaya; Efeğil, Ertan: **AB ve Kıbrıs: Bugünü ve Geleceği**, 1. Baskı, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2002.

Ünal, Şeref: **Avrupa Birliği Hukukuna Giriş**, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2007.

Weber, Max: **Meslek Olarak Siyaset**, çev. Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.

Makale/ Süreli Yayın/ Tebliğ

Akın, Burcu Gökçe Yılmaz: "Avrupa Birliği'nin Yaşlanma Sorununa Bir Çözüm Olarak Türkiye'nin Üyeliği", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, 2009.

Arsava, Füsün: "Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu", **Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Bülteni**, Sayı 1, 2003.

Arsava, Fusun: "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Temmuz 2006 Kıbrıs Özel Sayısı, 2006.

Bulunç, Ahmet Zeki: "Kıbrıs'ta Rumların Enosis Mücadelesinde Yaptıkları Katliamlar ve İşledikleri İnsanlık Suçları", **Türk Ocağı-Ankara Ticaret Odası 16 Nisan 2005 Tarihli Sempozyum Tebliği**, 2005.

Bulunç, Ahmet Zeki: "Kıbrıs Politikasındaki Hatalar Kıbrıs'ın Kaybedilmesini Gündeme Getirdi", **Müdafaa-i Hukuk Dergisi**, Sayı 84, 2005.

Brucker, Herbert: "Can International Migration Solve the Problems of European Labor Markets?", **UN Economic Commission for Europe**, Sayı 2, 2002.

Esmer, A. Şükrü: "Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın", **Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları**, Sayı 8, 1975.

Güler, Begüm Şeren: "Küreselleşmenin Merkezi Aktörlerinden Biri Olarak Avrupa Birliği", **Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2011.

Güney, Pelin: "Marshall Planı: Avrupa Birliği'nin İnşasında Amerikan Harcı", **Ankara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 3, 2006.

Karlık, S.Rıdvan; Tonus, Özgür: "Avrupa Birliği'nin Genişleme Perspektifinde Türkiye'nin Yeri", **Türkiye İktisat Kongresi Tebliği**, Eskişehir, 2004.

Kutay, Cemal: "Kıbrıs'la Başlayan 'Milli' ve 'Milletlerarası' Devir", **Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları**, Sayı 8, 1975.

Manızade, Derviş: "Kıbrıs Sorununun Başı ve Sonu", **Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları**, Sayı 8, 1975.

Özersay, Kudret: "Avrupa Birliği Normları ve AİHM Kararları Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Sayı 2, 2004.

Sandıklı, Atilla: "Yeni Kıbrıs Stratejisi: Tanınma", **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını**, 2010.

Uluçevik, Tuğay: "KKTC Sonsuza Dek", **Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (TÜRKSAM) Yayınları**, 2012.

Ünsal, Erdal Muzaffer: "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Kıbrıs Özel Sayısı, 2006.

Zia, Nasim: “Kıbrıs’ın İngiltere’ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi”, **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları**, Sayı 44, 1975.

Araştırma Raporları

“Annan Planı ve Bilinmeyen Gerçekler”, **Ankara Ticaret Odası Yayınları**, 2003.

“Kıbrıs”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Temmuz-2006 Kıbrıs Özel Sayısı, 2006.

“Kıbrıs’ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi”, **Türkiye Emekli Subaylar Derneği (TESSAM) Stratejik Araştırmalar Merkezi Kültür Yayınları**, Sayı 1, 2008.

“Kıbrıs Sorununa Alternatif Yaklaşımlar: Çok Bileşenli Adım Modeli”, **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları**, Sayı 08-02, 2008.

“Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları”, **T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2000. (Erişim) <http://www.devletarsivleri.gov.tr>, 10 Ağustos 2012.

Yönerge

Türkiye Cumhuriyeti Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Yönergesi**, Ankara, 2010.

Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Kadioğlu, Beyhan: **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorunu**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2006.

Kaya, Ferat: **Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Avrupa Birliği’ne Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu**, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Şahin, Güneş: **Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazetelerinde Kıbrıs Sorunu (1954-1974)**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006.

Tamçelik, Soyalp: **Kıbrıs Meselesinin Çözüm Planları (BM'nin 789 Sayılı Kararına Göre)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2008.

Tansel, Pınar: **Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Adaylık Süreçlerinin Karşılaştırılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

Ünal, Melih: **Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisi**, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Yurdagün, Fulya: **1955-1965 Yıllarında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Röportaj / Mülakat

Ahmet Zeki Bulunç, Başkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 7 Mart 2012.

Elektronik Erişim Kaynakları

Giriş

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Basın Bürosu, (Erişim) <http://www.tusiad.org.tr/> Komisyonlar/ Uluslararası Siyaset Platformu/ Basın Bülteni/ TUSİAD-Türkiye'nin Öncelikli Gündemi, Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün İmzalanmasıdır, 22.08.2012.

1.1.1. Kıbrıs'ta Türk Hâkimiyeti

Kamil Kepeci, **Mühimme Defteri No: 43**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesi, (Erişim) [http://www.devletarsivleri.gov.tr/Ana Sayfa/](http://www.devletarsivleri.gov.tr/Ana_Sayfa/) Osmanlı Arşivi, 01.09.2011.

1.1.8. Kıbrıs Türk Federe Devletinin Kurulması ve KTFD'nin Kuruluşunu Takip Eden Gelişmeler

KKTC Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.trncinfo.com/> Kıbrıs Sorunu/ Kıbrıs'ın Tarihçesi, Kıbrıs Sorunu ve Müzakere Süreci, 18.02.2012.

1.2.2.2. Rusya Federasyonu'nun Kıbrıs Sorunu Konusunda Bugünkü Tutumu

"Kıbrıs Sorunu: Rusya'nın Akdeniz Açılımı" konulu makale, Ahmet Hacıoğlu, (Erişim) <http://www.halkingunlugu.net>, 15.05.2012.

2.1.1. Küresel Bir Aktör Olarak AB'nin Dış Politikası

Dünya Ticaret Örgütü resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.wto.org/> english/ thewto_e/ countries_e/ european_communities, 10.06.2011.

2.2.4. 2005 Sonrası Türkiye-AB İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Ana Sayfa/ Türkiye-AB İlişkileri, 25.02.2012.

2.2.4.1. Müzakere Süreci

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Ana Sayfa/ Türkiye-AB İlişkilerine Genel Bakış, 25.02.2012.

2.2.4.2. Müzakere Aşamaları

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Ana Sayfa/ Katılım Süreci/ AB Katılım Müzakereleri, 25.02.2012.

2.2.4.4. 2011 Yılı AB İlerleme Raporu'na Göre Türkiye

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Türkiye-AB İlişkileri/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları/ Türkiye Düzenli İlerleme Raporu-2011, 05.05.2012.

2.2.4.5. Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin Üyeliğine Yaklaşımı

Avrupa Birliği resmi internet sitesi (Erişim) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table>, 01.01.2012.

Türkiye İstatistik Kurumu resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr/> Ana Sayfa/ İstatistikler/ Nüfus, Demografi, Konut, Toplumsal Yapı/ Nüfus İstatistikleri ve Projeksiyonlar/ Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği (2010-2050), 01.05.2012.

Radikal Gazetesi resmi internet sitesi, Tarkan Barlas, (Erişim) <http://www.radikal.com.tr>, 03.02.2012.

3.1.1.2.2. Annan Planı Referandumu

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 01.02.2012.

3.1.1.2.3.2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Tepkisi

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Ana Sayfa/ Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 01.02.2012.

3.1.1.3. GKRY'nin Tam Üyeliği

Türkiye Gazetesi resmi internet sitesi, Ünal Sakman, (Erişim) <http://www.turkiyegazetesi.com> 03.01.2012.

Cumhuriyet Gazetesi resmi internet sitesi, Ali Yurttagül, (Erişim) <http://www.cumhuriyet.com.tr>, 02.07.2012.

3.1.1.3.1. AB'nin 2004 Genişlemesi

Avrupa Birliği resmi internet sitesi (Erişim) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> Eurostat/ Total Population/ Table, 01.01.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.absg.gov.tr/> Bir Bakışta AB/ Avrupa Birliğinin Genişlemesi, 01.01.2012.

3.1.1.3.2. GKRY'nin Üyeliğine Tepkiler

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim): <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 15.02.2012.

KKTC Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.trncinfo.com/> Belgeler/ Kıbrıs Konusunda Alınan Diğer Kararlar, 20.02.2012.

Avrupa Birliği resmi internet sitesi (Erişim) http://europa.eu/index_en.htm/ History, 20.02.2012.

Cumhuriyet Gazetesi resmi internet sitesi, Ali Yurttagöl, (Erişim) <http://www.cumhuriyet.com.tr>, 02.07.2012.

3.1.2.1. İkili Görüşmelerin Başlaması

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 15.02.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 15.02.2012.

21'inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü resmi internet sitesi, Dr. Murat Köylü, (Erişim) <http://www.21yyte.org.tr>, 01.03.2012.

KKTC Dışışleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.trncinfo.com/> Ana Sayfa/ Bakanlık Açıklamaları, 02.03.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Konular/ Kıbrıs, 15.02.2012.

3.1.2.2.5. 2011 Yılında Yaşanan Gelişmeler

KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.kktcb.org/> Ana Sayfa/ Müzakereler, 02.03.2012.

KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.kktcb.org/> Ana Sayfa/ Müzakereler, 02.03.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Daimi Temsilciliği resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.avbir.dt.mfa.gov.tr/> Dış Politika, 30.03.2012.

3.3. Türkiye'nin Tam Üyelik Sürecinde Kıbrıs Sorununun Analizi

Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Temel Belgeler/ Zirve Sonuç Belgeleri, 05.03.2012.

Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 05.03.2012.

3.3.1. Türkiye İlerleme Raporlarında Kıbrıs Sorunu

Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Temel Belgeler/ Zirve Sonuç Belgeleri, 05.03.2012.

3.3.1.1. İlerleme Raporları

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve Avrupa Birliği, 06.03.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve Avrupa Birliği/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 06.03.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Ana Politika Konuları/ Türkiye ve Avrupa Birliği, 06.03.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve Avrupa Birliği/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 06.03.2012.

3.3.2. Müzakere Süreci

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Ana Sayfa/ Katılım Politikası Başkanlığı/ Katılım Müzakereleri, 06.02.2012.

3.3.2.4. Müzakere Sürecinin İşleyişi

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (Erişim) <http://www.tdk.gov.tr/>, 01.02.2012.

Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Müzakere Süreci İzleme Karnesi, 10.02.2012.

3.3.2.5. Müzakere Sürecinde Mevcut Durum

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.abgs.gov.tr/> Ana Sayfa/ Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve Avrupa Birliği/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 05.02.2012.

3.3.5. Kıbrıs Sorunu Nedeniyle Bloke Edilen Fasıllar

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/> Dış Politika/ Temel Politika Konuları/ Türkiye ve Avrupa Birliği/ Temel Belgeler/ İlerleme Raporları, 10.02.2012.

Sonuç

Türkiye İstatistik Kurumu resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr/> Ana Sayfa/ İstatistikler/ Nüfus, Demografi, Konut, Toplumsal Yapı/ Nüfus İstatistikleri ve Toplumsal Yapı, 01.05.2012.

Avrupa Konseyi resmi internet sitesi/ EU Military Exercise (MILEX 2005), (Erişim) <http://www.ue.eu.int/Newsroom>, 12.12.2005.

EKLER

Ek 1. Garanti ve İttifak Antlaşmaları

Ek 2. Sayın Ahmet Zeki Bulunç ile Yapılan Mülâkat

Ek 3. Anket

EK 4. GİDİK Tarafından Müzakereye Kapatılan Fasıllar

EK 1. GARANTİ VE İTTİFAK ANTLAŞMALARI

GARANTİ ANTLAŞMASI (ZÜRİH, 11 ŞUBAT 1959)

Bir taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti, diğer taraftan Yunanistan, İngiltere ve Türkiye,

1. Anayasa'nın esas maddeleri ile kurulan ve düzenlenen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin tanınması ve devamının kendi ortak yararları gereği olduğunu dikkate alarak,

2. Sözü edilen Anayasa ve oluşturulan duruma saygı gösterilmesini güvence altına alacak işbirliğini arzulayarak, aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde-1. Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve Anayasa'ya saygıyı güven altına almayı üstlenir (taahhüt eder). Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünlüşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla adanın gerek birleşmesini, gerek taksimini doğuracak doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar.

Madde-2. Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'inci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve Anayasa'nın temel maddeleri ile oluşan durumu (state of affairs) tanırlar ve garanti ederler. Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini, gerekse Ada'nın taksimini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler.

Madde-3. Bu antlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali (çığnenmesi) halinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler. Üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak (işbirliği halinde) hareket etmek olanağı bulunmadığı takdirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu (state of affairs) münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar.

Madde-4. Bu antlaşma imza edildiği gün yürürlüğe girecektir. Yüksek Akit Taraflar, Birleşmiş Milletler Şartı (Charter)'nin 102'nci maddesi hükümlerine uygun olarak bu antlaşmayı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine en kısa sürede kaydettirmeyi üstlenirler.

**KIBRIS CUMHURİYETİ, YUNANİSTAN VE TÜRKİYE ARASINDA İMZALANAN İTTİFAK
ANTLAŞMASI (ZÜRİH, 11 ŞUBAT 1959)**

1. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, ortak savunmaları için işbirliği yapacaklardır ve bu antlaşma ile söz konusu savunmanın ortaya çıkardığı meseleler hakkında kendi aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.
2. Yüksek Akit Taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen saldırı ve tecavüzlere karşı koymayı üstlenirler.
3. Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda sözü edilen gayenin gerçekleşmesi maksadıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir üçlü karargâh kurulacaktır.
4. Yukarıdaki maddede sözü edilen karargâha, Yunanistan 950 kişilik bir birlik (Subay/Astsubay/Er) ve Türkiye ise 650 bir birlik (Subay/Astsubay/Er) ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin artırılma veya azaltılmasını Yunan ve Türk hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.
5. Yukarıda sözü edilen Yunan ve Türk Subayları, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini temin edeceklerdir.
6. Üçlü Karargâhın Komutanlığı, Yunanistan ve Türkiye hükümetleri veya Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının atayacağı Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir General tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (Erişim)
<http://www.mfa.gov.tr/> Ana Sayfa/ Dış Politika/ Temel Dış Politika Konuları, 10.05. 2012.

EK 2. AHMET ZEKİ BULUNÇ İLE YAPILAN 07 MART 2012 TARİHLİ “KIBRIS” KONULU RÖPORTAJ (MÜLAKAT)

1. Sayın Bulunç, Kıbrıs sizce bir sorun mudur? Dünya üzerinde aynı toprak parçasını paylaşan iki ayrı devlet olamaz mı?

Kıbrıs bir sorun değil; uyuşmazlık veya uzlaşmazlıktır. Uyuşmazlığın çıkış noktası ise Rumların ortaya koyduğu 1960 tarihli Akritas Planı'dır. Kıbrıs'ta yaşananları “Sorun” olarak nitelendirenler de Rumlardır. Bizim açımızdan sadece 1963-1974 arasında çekilen sıkıntılar sorun olarak adlandırılabilir. Bugün Kıbrıs'ta iki ayrı devlet ve iki ayrı egemenlik vardır.

Diğer yandan, iki ayrı devlet yan yana yaşayabilir. Çekoslovakya'nın bölünmesiyle ortaya çıkan Çek Cumhuriyeti ve Slovakya bunun örneklerinden biridir. Ancak KKTC'nin ayrı bir devlet olması, jeopolitik ve uluslararası dengeler açısından çıkar gruplarını rahatsız etmektedir. Amaç, azınlık Türkler ve egemen Rumlar yaratmaktır. Üstelik uluslararası güçler konfederal bir yapı değil; güçlü, üniter bir yapı içinde zayıf bir Türk toplumu istemektedirler.

2. Sizce Türk Dış Politikası'nın en önemli sorunları/gündem maddeleri nelerdir?

Kıbrıs uyuşmazlığı, Kıbrıs bağlantılı Türkiye-AB ve Türkiye-Yunanistan ilişkileri, Irak'ın kuzeyinde yuvalanmış olan PKK terör örgütü ve Irak.

3. Kıbrıs uyuşmazlıkları ya da sık kullanılan adıyla Kıbrıs sorunu hangi platformda çözülmelidir?

Avrupa Birliği taraftır. Özellikle Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin üyeliği sonrası AB böyle bir misyon yüklenemez. AB hâlihazırda kendi çıkarları ve Rum-Yunan tezleri doğrultusunda bir politika izlemektedir.

AB, ancak Türkiye'nin üyeliği sonrasında konuya müdahil olabilir.

4. Türkiye'nin AB üyeliği önündeki en önemli engel Kıbrıs mıdır? Kıbrıs'ta kalıcı çözüm bulunursa Türkiye'nin AB tam üyeliği gerçekleşebilir mi?

Kıbrıs, AB üyeliği için Türkiye'nin önünde bir engel değildir. Fransa, Almanya ve hatta İngiltere, Türkiye'nin AB üyeliğini engelleme çabası içindedirler. Bu bakış açısıyla Türkiye'nin AB'ye girmesi mümkün değildir.

2004 yılında Avusturya Başbakanı, “Türkiye tüm koşulları hazırlasa dahi, AB'ye alınmayacaktır” demiştir.

Bunun belli başlı sebepleri ise; Türkiye'nin nüfusunun çok büyük olması, gelir dağılımının bozuk ve ekonomisinin büyük oranda tarıma dayalı olması, nüfusunun çok büyük bir kısmının Müslüman olması ve kültür yapısı, AB'nin Türkiye'nin üyeliği sonrası Irak, Suriye ve İran gibi ülkeler ile komşu olmak istememesidir. Bu şartlar altında Türkiye, AB'ye alınamaz. Zaten 2004 Brüksel Zirvesi ve 2005 yılında açıklanan Müzakere Çerçeve Belgesi bu bakış açısını desteklemektedir.

5. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde konuşlu Türk askerinin durumu hemen her ortamda dile getirilirken; Ada üzerindeki İngiliz üslerinin hiç gündeme getirilmemesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye Cumhuriyeti, Garanti Anlaşmasından aldığı yetkiyle 1974 yılında Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir ve adada belli bir kontenjan dâhilinde Türk askeri bulundurulmasının hukuki dayanağı da ittifak Anlaşması'dır. Dolayısıyla Türk askerinin adada bulunması anlaşmalar gereğidir.

Adadaki İngiliz üsleri, bir ülkenin başka bir ülke sınırları içinde geçici olarak üs kurması gibi değerlendirilemez; çünkü İngiliz üsleri "egemen üsler"dir. İngiltere sömürge döneminde elde etmiş olduğu topraklara yerleşmiş, 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken de bu üsleri muhafaza etmiştir. Kıbrıs uyuşmazlığının tarafı Türk ve Rumlar'dır. İngiltere sömürge döneminde elde ettiği topraklardan artık çekilmelidir.

EK 3. ANKET

Sunuş

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci, Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB üyeliği sonrası Kıbrıs'ta gelinen nokta ve Türkiye'nin AB üyelik sürecinde Kıbrıs sorununun etkisini değerlendirmek amacıyla hazırlanan bu çalışmada örnek/örneklem olarak seçilmiş bulunmaktasınız.

İki bölüm halinde tanzim edilen anket 15 (onbeş) sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde; cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu ve hangi sektörde çalışıldığı gibi katılımcıların kişisel özelliklerine ilişkin sorular yer alırken, ikinci bölümde, KKTC'nin bağımsızlık süreci ve Türkiye-AB ilişkilerine yönelik sorular bulunmaktadır. Anketin üzerine isim, görev yeri, adres v.b. bilgilerin yazılmasına ve imza atılmasına gerek yoktur.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

ANKET SORULARI

1. Cinsiyetiniz nedir?

- Kadın
- Erkek

2. Medeni durumunuz nedir?

- Bekâr
- Evli

3. Kaç yaşındasınız? (Bitirdiğiniz yaşı yazınız.)

- 20-25
- 26-30
- 31-35
- 36 yaş ve üstü

4. Öğrenim durumunuz nedir?

- Ön lisans
- Lisans
- Yüksek Lisans
- Doktora

5. Hangi sektörde çalışmaktasınız?

- Savunma Sanayii/Sektörü
- Eğitim Sektörü
- Finans Sektörü
- İnşaat Sektörü
- Sağlık Sektörü
- Öğrenci
- Diğer

6. 1959 ve 1960 antlaşmalarına göre Türkiye Kıbrıs'taki garantör ülkelerden biridir ve Kıbrıs'ın kaderi üzerinde söz sahibidir.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

7. 1960 yılında imzalanan Garanti Antlaşmasının 4'üncü maddesinde: "Garanti Antlaşmasının hükümlerinin ihlali durumunda, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli teşebbüs ve tedbirler konusunda birbirleriyle istişare etmek yükümlüğündedirler. Ortaklaşa veya anlaşmayla harekete geçerek; ya da mümkün olmuyorsa garanti eden devletlerden her birisi, bu antlaşma ile yaratılan düzeni yeniden kurmak amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutar." ifadesi yer almaktadır. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a yapmış olduğu askeri müdahale Garanti Antlaşmasından kaynaklanan haklı bir hareket tarzıdır.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

8. BM Antlaşmasının 51'inci maddesinde meşru müdafaa hakkının kullanılmasının şartları: "Gereklilik, orantılılık ve silahlı bir saldırıya maruz kalmış olmak" olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a yapılan Barış Harekâtı meşru müdafaa hakkının kullanımı olarak kabul edilebilir.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

↑

9. Kıbrıs adası üzerinde yaşayan Türk toplumu, Zürih ve Londra Antlaşmalarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu unsuru olarak kabul edilmesine rağmen, artan Rum baskıları nedeniyle özgürce yaşama imkânı bulamamış ve antlaşmaların uygulama alanı da kalmamıştır. Bu nedenle KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmiş olması Türk insanının kendi kaderini tayin hakkının kullanımıdır.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

10. 1933 tarihli Amerikan Devletlerarası Montevideo Sözleşmesi ile bir siyasi birimin devlet olarak ortaya çıkabilmesinin siyasi şartları: "Ülke, insan topluluğu ve siyasi bir otorite" olarak belirlenmiştir. KKTC devlet olmanın tüm şartlarını taşımaktadır.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

11. KKTC'nin uluslararası arenada bağımsız bir ülke olarak kabul edilmemesinin temel nedeni, batılı devletlerin kendi milli menfaatlerini hukuk kurallarının üstünde tutan adalet duygusundan yoksun tutumlarıdır.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

12. Garanti Antlaşması'nın 1'inci maddesine göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin herhangi bir devletle kısmen veya tamamen siyasi ve iktisadi bir birliğe girmemek yükümlülüğü vardır. Bu bağlamda 1 Mayıs 2004 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında Avrupa Birliği'ne üye olarak kabul edilmesi Garanti Antlaşması hükümlerine aykırıdır.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

13. GKRY'nin 2004 yılında AB'ye üye olmasıyla birlikte Kıbrıs sorunu içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

14. Kıbrıs'ta "Türkiye'ye rağmen" bir sonuca ulaşılamaz.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

15. Kıbrıs sorunu GKRY ve Yunanistan'ın istediği şekilde çözülsün bile Türkiye AB'ye üye olarak kabul edilmeyecektir.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum

Araştırmada Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci, Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB üyeliği sonrası Kıbrıs'ta gelinen nokta ve Türkiye'nin AB üyelik sürecinde Kıbrıs sorununun etkisini konularına Türk toplumunun bakış açısını tespit edebilmek amacıyla 15 (onbeş) sorudan oluşan bir anket çalışması yapılmıştır. Hazırlanan anket, örneklem olarak seçilen 2011 yılı Aralık ayında Ankara'da ikamet eden, yüksekokul (ön lisans) ve daha yukarı öğrenim seviyesine sahip rastgele olarak seçilmiş 200 (iki yüz) kişiye uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan bu anket iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu ve hangi sektörde çalışıldığı gibi deneklerin kişisel özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise; deneklerin KKTC'nin bağımsızlık süreci ve Türkiye-AB ilişkilerinde Kıbrıs sorununun etkisi konusundaki fikirlerini tespit etmeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Anketin bir sunuş yazısı eklenerek; anket üzerine isim, görev yeri v.b. bilgilerin yazılmasına ve imza atılmasına gerek olmadığı belirtilmiş, bu sayede görüş ve düşüncelerin rahat bir şekilde ifade edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca anketler örneklem olarak seçilen gruba bizzat araştırmaya yapan kişi tarafından dağıtılarak, araştırmanın amacı ve önemi konusunda gerekli açıklamaların yapılması sağlanmıştır.

Anket sonucunda elde edilen veriler SPSS 18,0 ile değerlendirilmiş ve verilerin sunumunda frekans dağılım tabloları kullanılmıştır. Araştırmada iki değişken arasındaki ilişkinin istatistikî olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-Kare Bağımsızlık Testi kullanılmıştır.

1. Araştırmaya Katılan Deneklerin Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında en az ön lisans mezunu 200 (iki yüz) kişiye anket uygulanmış olup, ankete katılanların cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu ve çalışmakta oldukları sektörlere ilişkin bilgiler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	36	18
	Erkek	164	82
	Total	200	100

Tablo-1'deki verilere göre ankete katılanların % 18'i kadın ve % 82'si erkeklerden oluşmaktadır. Anketin cinsiyet açısından erkek deneklere daha fazla uygulandığını söylemek mümkündür.

2. Katılımcıların Medeni Durumu

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Medeni Durum	Bekâr	120	60
	Evli	80	40
	Total	200	100

Tablo-2'deki verilere göre ankete katılanların % 60'ı bekâr ve % 40'ı evli insanlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda anket uygulamasının bekâr ve evli insanlar arasında homojen bir şekilde dağıldığı söylenebilir.

3. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Yaş	20-25	72	36
	26-30	68	34
	31-35	4	2
	36 yaş ve üstü	56	28
	Total	200	100

Tablo-3'deki verilere göre ankete katılanlar arasında en büyük oran % 36 ile 20-25 yaş aralığındadır. 26-30 yaş aralığında olanlar % 34, 31-35 yaş aralığında olanlar % 2, 36 yaş ve üstünde olanlar ise %28 oranındadır.

4. Katılımcıların Öğrenim Durumu Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Öğrenim Durumu	Ön Lisans	4	2
	Lisans	132	66
	Yüksek Lisans	56	28
	Doktora	8	4
	Total	200	100

Tablo-4'deki verilere göre ankete katılan denekler öğrenim durumlarına göre değerlendirildiğinde en yüksek oranın % 66 ile lisans mezunlarından oluşmakta olduğu görülmektedir. İkinci sırada % 28 ile yüksek lisans mezunları gelmektedir. Bunları % 4 ile doktora ve % 2 ile ön lisans mezunları takip etmektedir.

5. Katılımcıların Çalışmakta Oldukları Sektörlere Göre Dağılımı

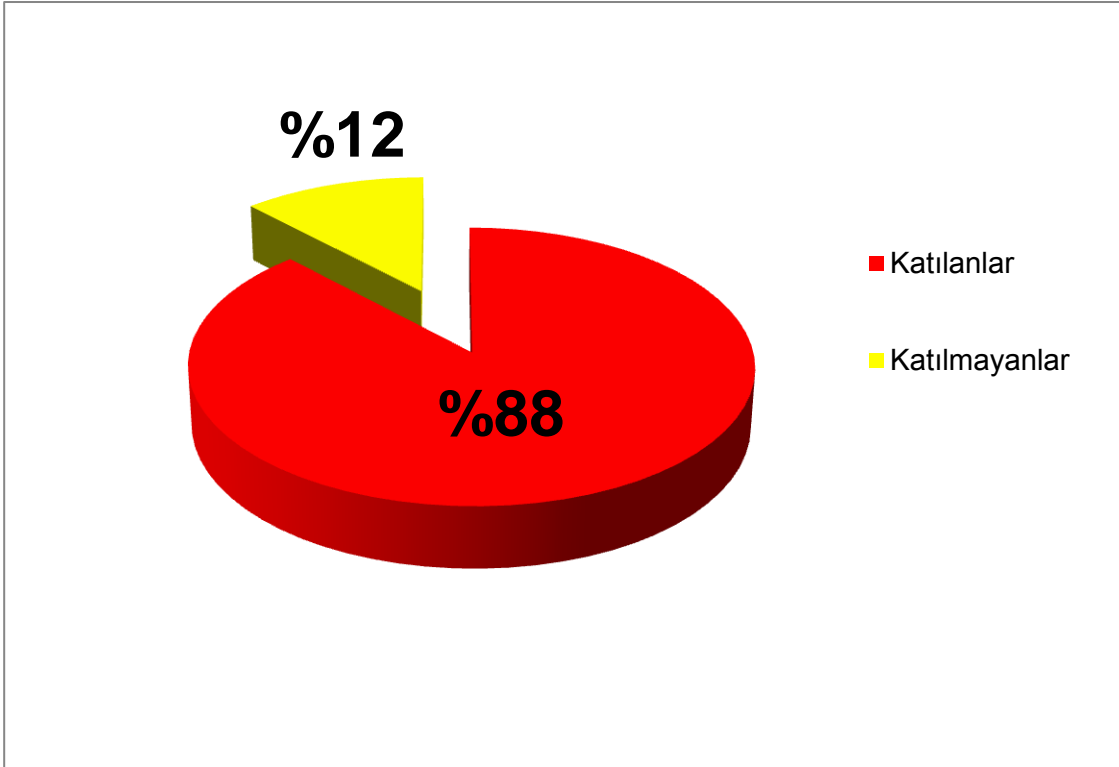
Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Sektör	Savunma Sanayii/Sektörü	64	32
	Eğitim Sektörü	8	4
	Finans Sektörü	20	10
	İnşaat Sektörü	12	6
	Sağlık Sektörü	8	4
	Öğrenci	48	24
	Diğer	40	20
	Total	200	100

Tablo-5'deki veriler analiz edildiğinde ankete katılanların % 32'sinin savunma sanayi/sectoründe, % 24'ünün öğrenci olduğu, % 20'sinin diğer sektörlerde, % 10'unun finans sektöründe, % 6'sının inşaat sektöründe, % 4'ünün eğitim ve yine % 4'ünün sağlık sektöründe çalıştığı görülmektedir.

6. 1959 ve 1960 antlaşmalarına göre Türkiye Kıbrıs'taki garantör ülkelerden biridir ve Kıbrıs'ın kaderi üzerinde söz sahibidir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	24	12	12,00	12
Katılıyorum	176	88	88,00	100,00
Total	200	100	100,00	

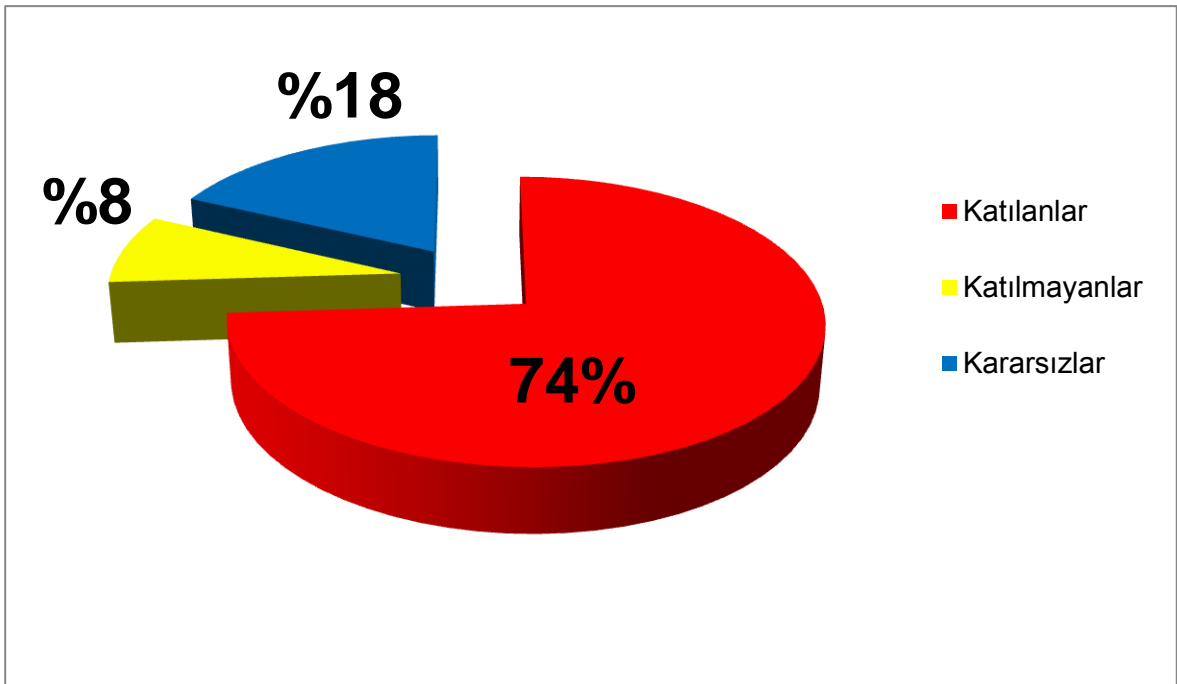
Tablo-6. Ankete katılanların % 12'si "Katılmıyorum", % 88'i ise "Katılıyorum" cevabını vermiş olup, anketi oluşturan sorular içinde yalnızca bu soruya "Kararsızım" cevabı verilmemiş olması dikkat çekicidir. Yani katılımcılar bu soruya "evet" ya da "hayır" gibi iki kesin cevap vermişlerdir.

7. 1960 yılında imzalanan Garanti Antlaşmasının 4'üncü maddesinde: “Garanti Antlaşmasının hükümlerinin ihlali durumunda, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli teşebbüs ve tedbirler konusunda birbirleriyle istişare etmek yükümlügedirler. Ortaklaşa veya anlaşmayla harekete geçerek; ya da mümkün olmuyorsa garanti eden devletlerden her birisi, bu antlaşma ile yaratılan düzeni yeniden kurmak amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutar.” ifadesi yer almaktadır. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a yapmış olduğu askeri müdahale Garanti Antlaşmasından kaynaklanan haklı bir hareket tarzıdır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	1	0,5	0,50	0,5
Katılmıyorum	15	7,5	7,50	8,00
Kararsızım	36	18	18,00	26,00
Katılıyorum	127	63,5	63,50	89,50
Kesinlikle Katılıyorum	21	10,5	10,50	100,00
Total	200	100	100,00	

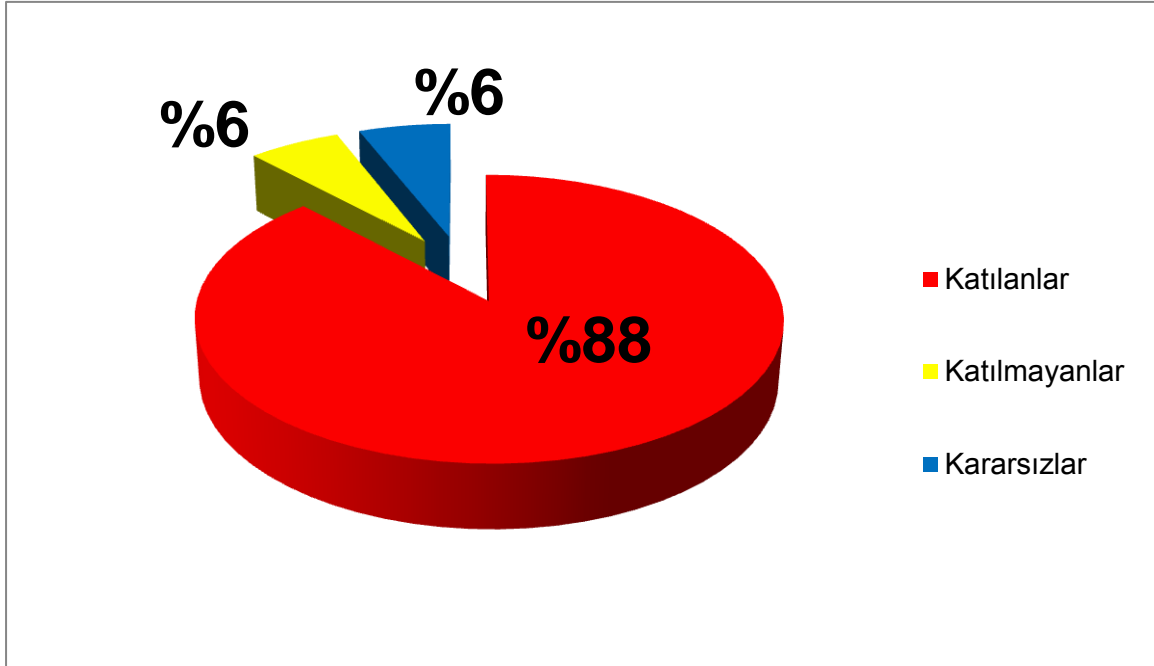
Tablo-7. Ankete katılanların yalnızca % 8 gibi çok küçük bir bölümü Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a yapmış olduğu askeri müdahale Garanti Antlaşmasından kaynaklanan haklı bir hareket tarzı olmadığı kanaatini taşımaktadır. Yine ankete katılanların % 74'lük çok büyük bir bölümü Türkiye'nin Kıbrıs'a yapmış olduğu askeri müdahalenin Garanti Antlaşmasından kaynaklanan haklı bir hareket tarzı olduğuna inanmaktadır. % 18 gibi belirgin bir kısmı ise “Kararsızım” cevabını vermişlerdir.

8. BM Antlaşmasının 51'inci maddesinde meşru müdafaa hakkının kullanılmasının şartları: "Gereklilik, orantılılık ve silahlı bir saldırıya maruz kalmış olmak" olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a yapılan Barış Harekâtı meşru müdafaa hakkının kullanımı olarak kabul edilebilir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	12	6	6,00	6
Kararsızım	12	6	6,00	12,00
Katılıyorum	168	84	84,00	96,00
Kesinlikle Katılıyorum	8	4	4,00	100,00
Total	200	100	100,00	

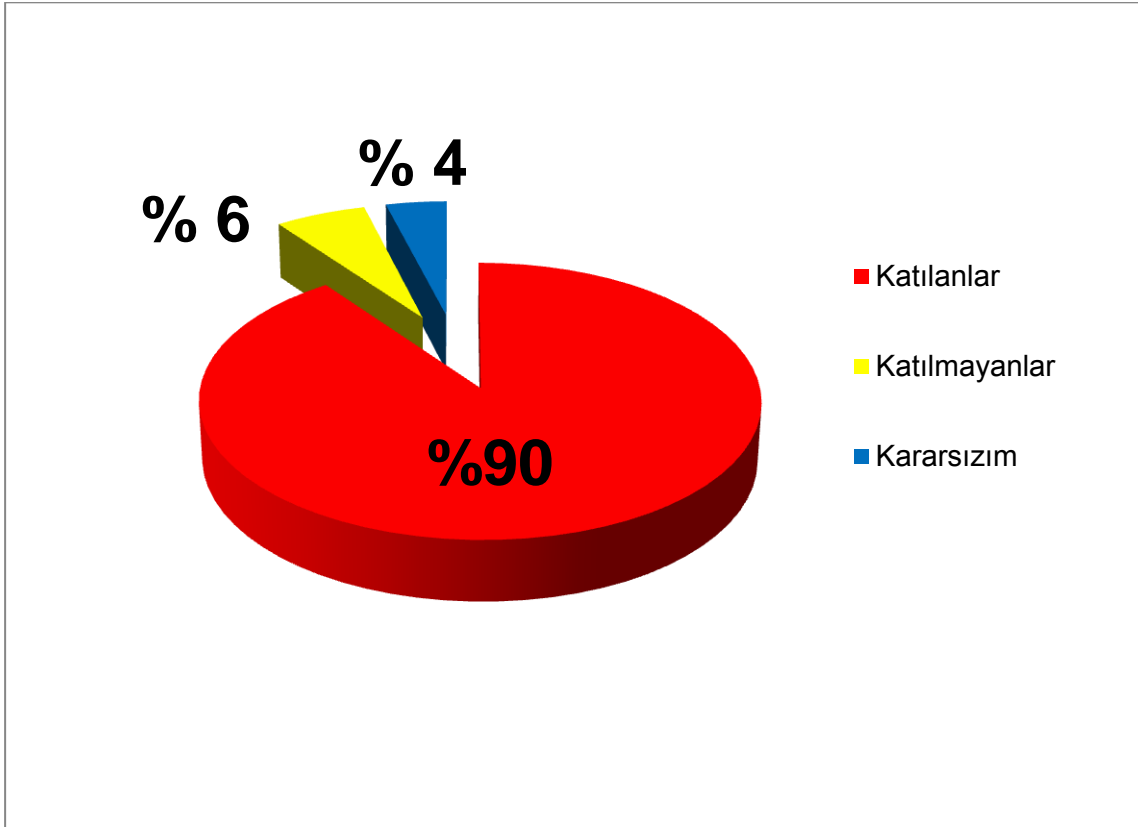
Tablo-8. Ankete katılanların yalnızca % 6'sı "Katılmıyorum" cevabını verirken; % 84'ü "Katılıyorum", % 4'ü ise "Kesinlikle katılıyorum" cevabını vermişlerdir. Yani ankete katılanların % 88'i Kıbrıs'a yapılan barış harekâtını meşru müdafaa hakkının kullanımı olarak değerlendirmektedir. Ankete katılanların % 6'sı ise "Kararsızım" cevabını vermiştir.

9. Kıbrıs adası üzerinde yaşayan Türk toplumu, Zürih ve Londra Antlaşmalarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu unsuru olarak kabul edilmesine rağmen; artan Rum baskıları nedeniyle özgürce yaşama imkânı bulamamış ve antlaşmaların uygulama alanı da kalmamıştır. Bu nedenle KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmiş olması Türk insanının kendi kaderini tayin hakkının kullanımınıdır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	12	6	6,00	6
Kararsızım	8	4	4,00	10,00
Katılıyorum	180	90	90,00	100,00
Total	200	100	100,00	

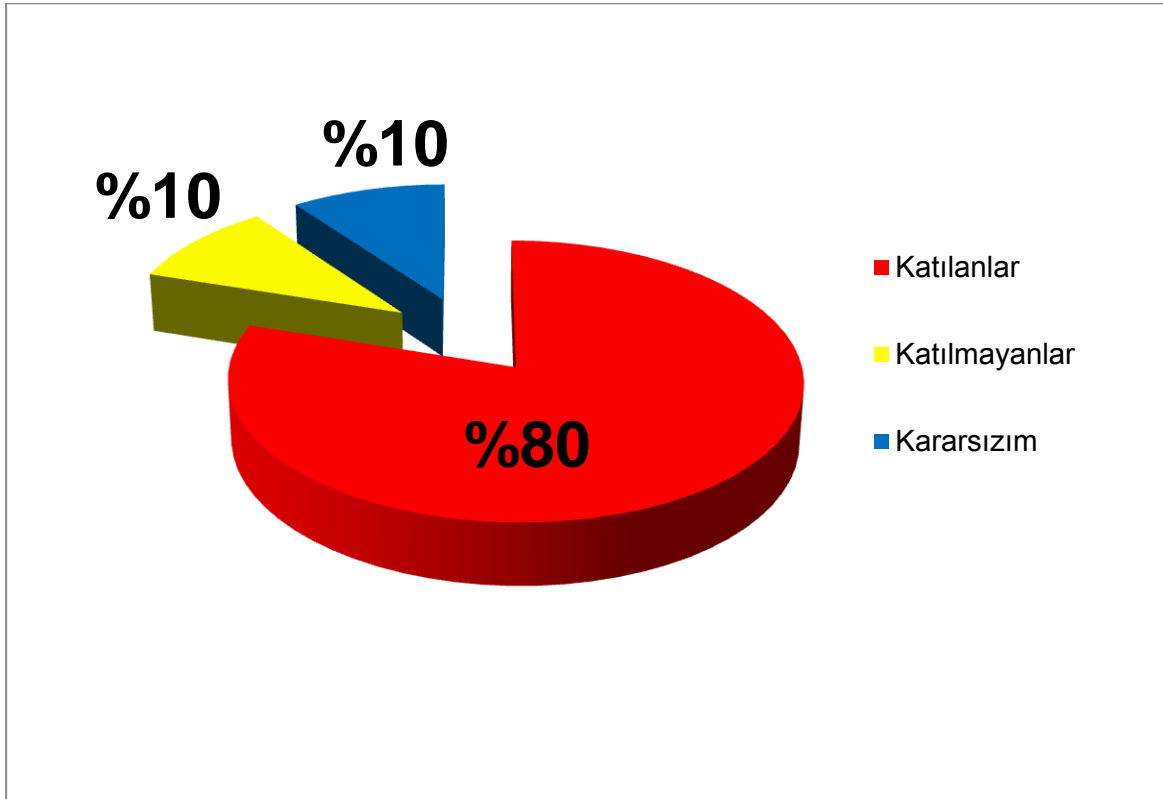
Tablo-9. Ankete katılanların yalnızca % 6'sı "Katılmıyorum" cevabını vermiştir. Yani ankete katılanların çok küçük bir bölümü KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmiş olmasını Türk halkının kendi kaderini tayin etmesi sonucu olduğuna inanmamaktadır. Ankete katılanların % 90 gibi büyük bir çoğunluğu "Katılıyorum" cevabını vermiştir. Bunun yanında ankete katılanların % 4'ü ise "Kararsızım" demişlerdir. Yani ankete katılanların tamamına yakını KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmiş olmasını Türk halkının kendi kaderini tayin etme hakkının doğal bir sonucu olarak değerlenmektedir.

10. 1933 tarihli Amerikan Devletlerarası Montevideo Sözleşmesi ile bir siyasi birimin devlet olarak ortaya çıkabilmesinin siyasi şartları: “Ülke, insan topluluğu ve siyasi bir otorite” olarak belirlenmiştir. Montevideo Sözleşmesi’ne göre KKTC devlet olmanın tüm şartlarını taşımaktadır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	20	10	10	10
Kararsızım	20	10	10	20
Katılıyorum	152	76	76	96
Kesinlikle Katılıyorum	8	4	4	100
Total	200	100	100	

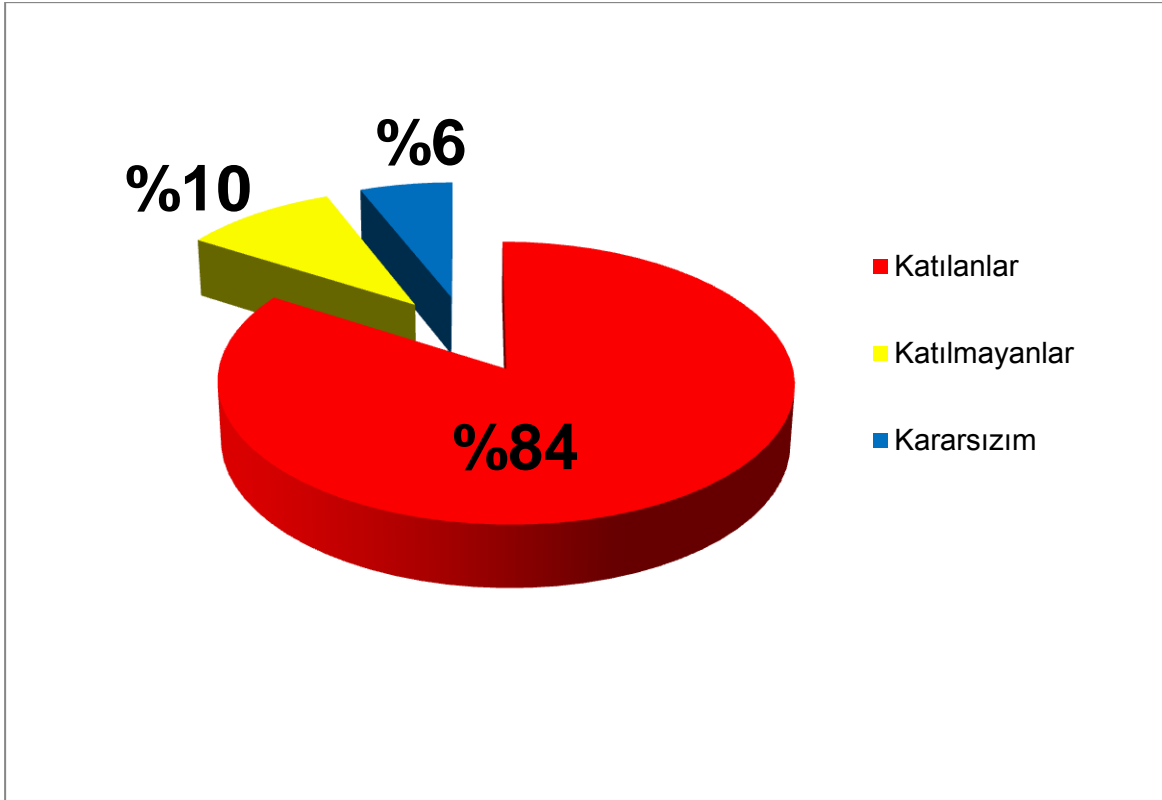
Tablo-10. KKTC devlet olmanın tüm şartlarını taşımaktadır” ifadesine ankete katılanların % 10’u “Katılmıyorum” cevabını vermiştir. Ankete katılanların % 76’sı “Katılıyorum” ve % 4’ü “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermişlerdir. Yani ankete katılanların % 80’i KKTC’nin devlet olmanın tüm şartlarını taşımakta olduğu kanaatine sahiptir. Yine ankete katılanların % 10’u “Kararsızım” cevabını vermiştir.

11. KKTC'nin uluslararası arenada bağımsız bir ülke olarak kabul edilmemesinin temel nedeni, batılı devletlerin kendi milli menfaatlerini hukuk kurallarının üstünde tutan adalet duygusundan yoksun tutumlarıdır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	20	10,00	10,00	10
Kararsızım	12	6,00	6,00	16,00
Katılıyorum	156	78,00	78,00	94,00
Kesinlikle Katılıyorum	12	6,00	6,00	100,00
Total	200	100,00	100,00	

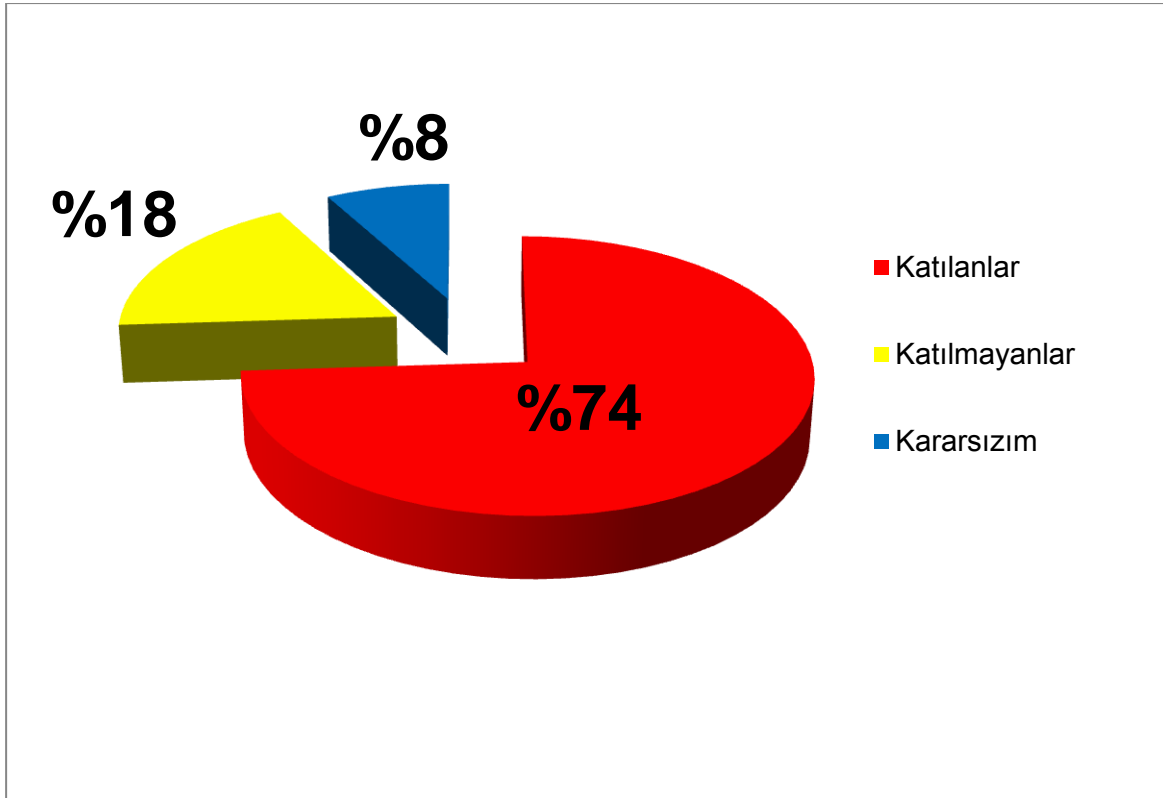
Tablo-11. Ankete katılanların % 10'u "Katılmıyorum", % 78'i "Katılıyorum" ve % 6'sı "Kesinlikle Katılıyorum" cevabını vermişlerdir. Yani ankete katılanların % 84'ü KKTC'nin uluslararası arenada bağımsız bir ülke olarak kabul edilmemesinin temel nedeni olarak, Batılı devletlerin kendi milli menfaatlerini hukuk kurallarının üstünde tutan adalet duygusundan yoksun tutumları olduğuna bağlamaktadırlar. Ankete katılanların % 6'sı ise "Kararsızım" cevabını vermiştir.

12. Garanti Antlaşması'nın 1'inci maddesine göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin herhangi bir devletle kısmen veya tamamen siyasi ve iktisadi bir birliğe girmemek yükümlülüğü vardır. Bu bağlamda 1 Mayıs 2004 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti!" adı altında Avrupa Birliği'ne üye olarak kabul edilmesi Garanti Antlaşması hükümlerine aykırıdır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	36	18,00	18,00	18
Kararsızım	16	8,00	8,00	26,00
Katılıyorum	52	26,00	26,00	52,00
Kesinlikle Katılıyorum	96	48,00	48,00	100,00
Total	200	100,00	100,00	

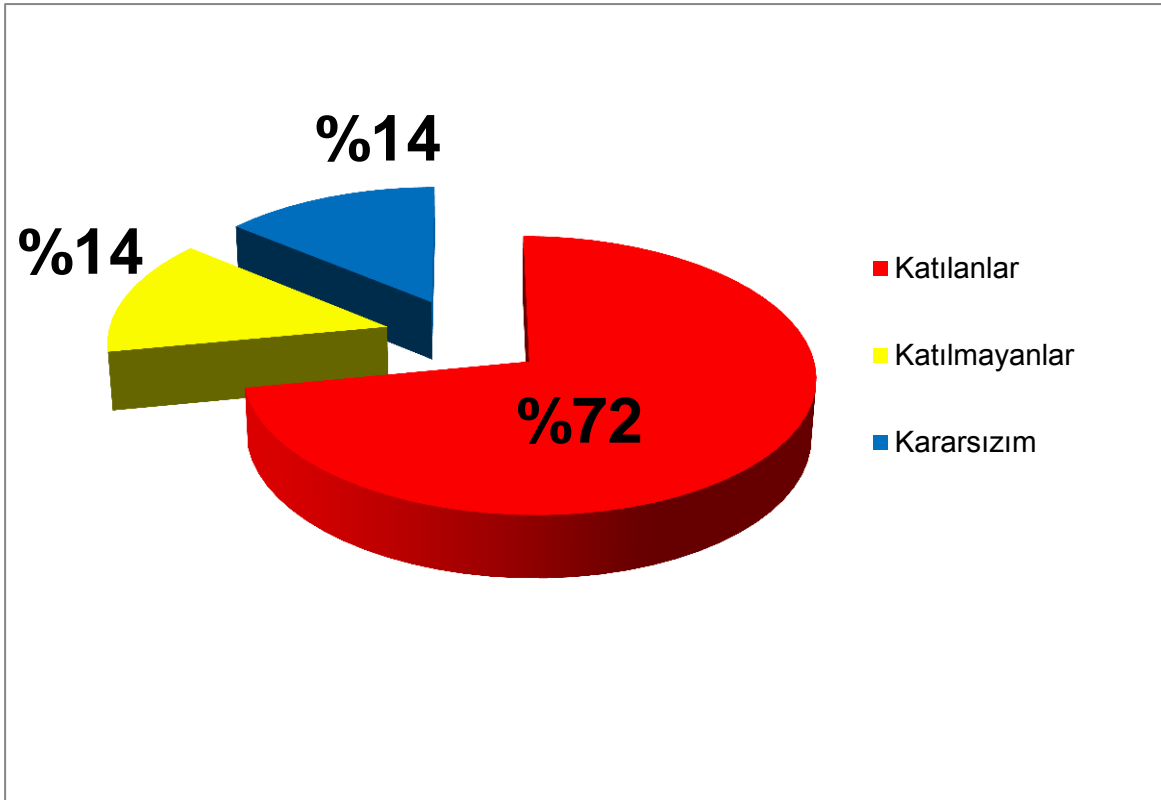
Tablo-12. Ankete katılanların % 18'i "Katılmıyorum", % 26'sı "Katılıyorum" ve % 48'i "Kesinlikle Katılıyorum" cevabını vermişlerdir. Yani ankete katılanların % 74'ü GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında AB'ye üye olarak kabul edilmesinin Garanti Antlaşması hükümlerine aykırı olduğu kanaatindedir. Ankete katılanların % 8'i ise "Kararsızım" cevabını vermiştir.

13. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 2004 yılında AB'ye üye olmasıyla birlikte Kıbrıs sorunu içinden çıkılmaz bir hâl almıştır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	28	14,00	14,00	14
Kararsızım	28	14,00	14,00	28,00
Katılıyorum	144	72,00	72,00	100,00
Total	200	100,00	100,00	

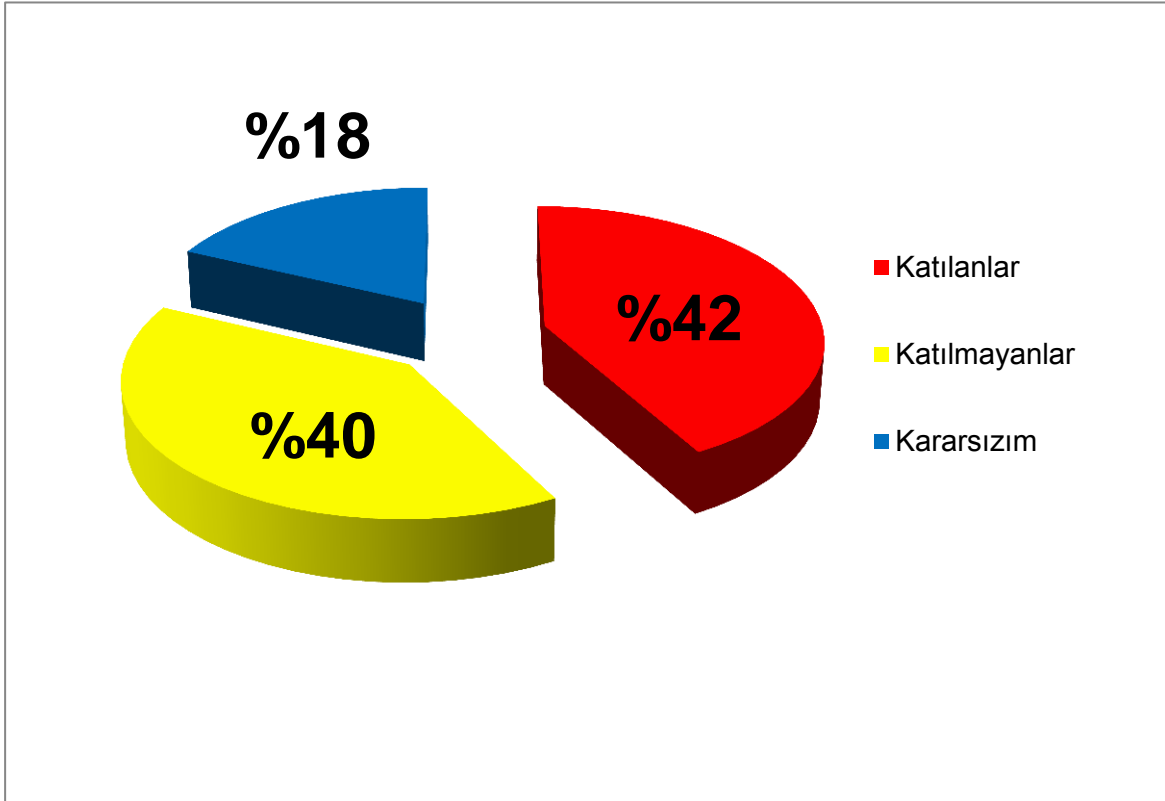
Tablo-13. Ankete katılanların % 14'ü "Katılmıyorum" cevabını verirken; % 72'si "Katılıyorum", % 14'ü ise "Kararsızım" cevabını vermiştir.

2.14. Kıbrıs'ta "Türkiye'ye rağmen" bir sonuca ulaşamaz.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	80	40,00	40,00	40
Kararsızım	36	18,00	18,00	58,00
Katılıyorum	84	42,00	42,00	100,00
Total	200	100,00	100,00	

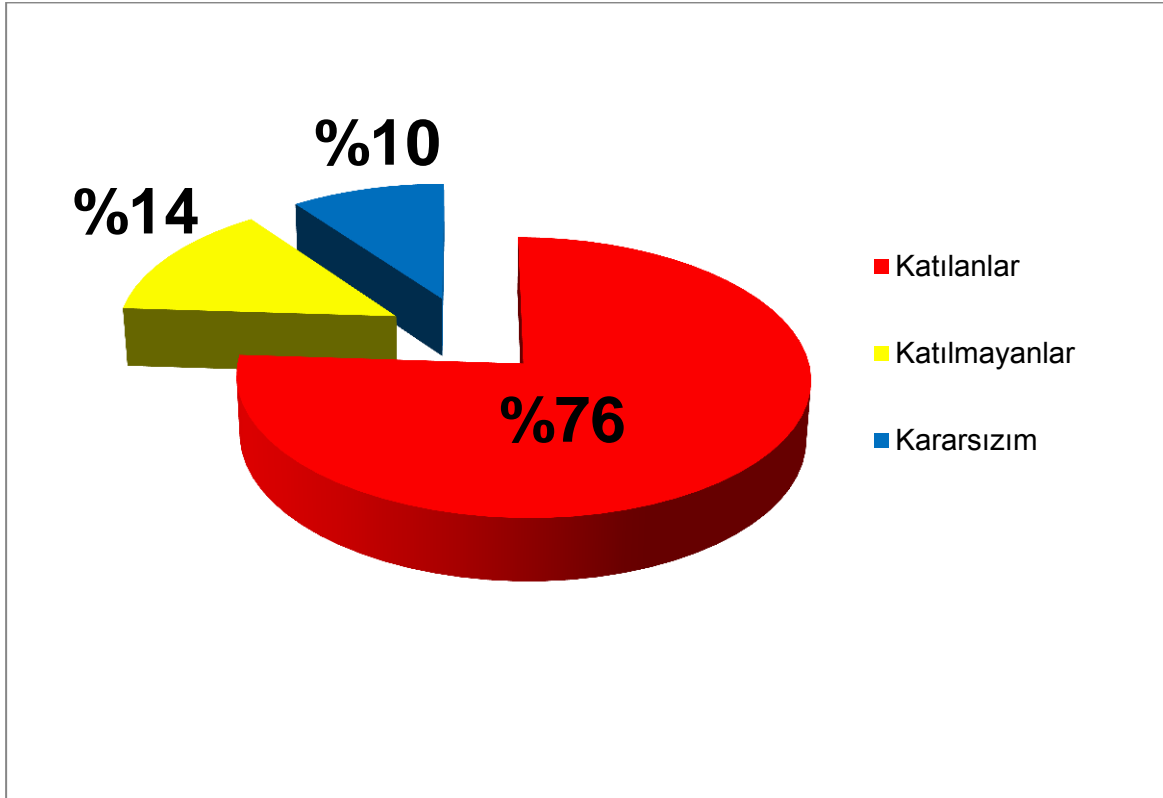
Tablo-14. Ankete katılanların % 40 gibi önemli bir kısmı "Katılmıyorum" şeklinde cevap verirken; % 42'si "Katılıyorum" ve % 18'i ise "Kararsızım" cevabını vermiştir. Anketi oluşturan sorular içinde "Katılıyorum" ve "Katılmıyorum" cevaplarının birbirine denk olduğu tek soru olması dikkat çekicidir.

15. Kıbrıs sorunu GKRY ve Yunanistan'ın istediği şekilde çözülsün bile Türkiye AB'ye üye olarak kabul edilmeyecektir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	28	14	14,00	14
Kararsızım	20	10	10,00	24,00
Katılıyorum	140	70	70,00	94,00
Kesinlikle Katılıyorum	12	6	6,00	100,00
Total	200	100	100,00	

Tablo-15. Ankete katılanların yalnızca % 14'ü "Katılmıyorum", % 70'i "Katılıyorum" ve % 6'sı "Kesinlikle katılıyorum" cevabını vermiştir. Yani ankete katılanların % 76'sı Kıbrıs sorunu GKRY ve Yunanistan'ın istediği şekilde çözülsün bile Türkiye AB'ye üye olarak kabul edilmeyeceği kanaatini taşımaktadır. Ankete katılanların % 14'ü "Katılmıyorum", % 10'u ise "Kararsızım" cevabını vermişlerdir.

**EK 4. GENEL İŞLER VE DIŞ İLİŞKİLER KONSEYİ TARAFINDAN MÜZAKEREYE
KAPATILAN FASILLAR**

Fasıl	Tanıtıcı Tarama	Ayrıntılı Tarama	Açıklamalar
1. Malların Serbest Dolaşımı	16-20 Oca 06	20-24 Şub 06	Malların serbest dolaşımı, İç Pazar ve Rekabet Alt Komitesi kapsamında ele alınmıştır. 2000 yılından bu yana beş tur toplantı düzenlenmiş, Alt-komite çalışmaları sayesinde AB müktesebatı ile Türk mevzuatı arasındaki farklılıklar detaylı olarak tespit edilmiştir.
3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi	21-22 Kas 05	19-20 Ara 05	Bu başlıkta belirlenen açış kriteri, Mevzuat uyumu ve kurumsal kapasite için gerekli tüm aşamaların tamamlanmasına dair detaylı bir stratejinin sunulmasıdır.
9. Mali Hizmetler	29-30 Mar 06	2-3 May 06	Banka, sigorta şirketleri ve aracı kurumların yükümlülükleri ve denetimleri, yeniden sigortalama (reasürans), finansal işlemler, maddi teminatlar, mali enstrüman piyasaları, küçük ortakların korunması, manipülasyonların engellenmesi ve üçüncü ülkelerle bilgi alışverişi gibi konularda Türkiye'nin yasal düzenlemeleri ve topluluk müktesebatına uyumu ele alınmıştır.
11. Tarım ve Kırsal Kalkınma	5-8 Ara 05	23-26 Oca 06	24 Ocak 2007 tarihli Dönem Başkanlığı mektubu ile faslın müzakerelere açılması için altı adet açılış kriterlerinin karşılanması gerektiği bildirilmiştir. Bunlar; Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerin yerine getirilmesi, AB gereklerine uygun olarak akredite edilmiş bir IPARD (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı-Kırsal Kalkınma Bileşeni) Ajansının kurulması, Üreticilere yönelik desteklerin nasıl AB politikaları ile uyumlu hale getirileceğine ilişkin bir strateji sunulması, Tarım ve kırsal kalkınma alanında sağlam ve güvenilir istatistikî bilginin teminine ilişkin ayrıntılı bir strateji sunulması, Arazi Tanımlama ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi'nin geliştirilmesine yönelik bir strateji sunulması, Canlı hayvan ve et ile bunlardan üretilen bazı mamullere yönelik ticari kısıtlamaların kaldırılması.
13. Balıkçılık	24 Şub 06	31 Mar 06	Bakanlık verilerine göre, AB'nin balıkçılık ile ilgili 623 mevzuatından 102'si Türkiye'yi ilgilendirmektedir. İncelenen 86 AB mevzuatından ise 7'sine tam uyum, 21'ine kısmen uyum sağlanmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin balıkçılık mevzuatının AB mevzuatı ile büyük ölçüde uyumsuz olduğu belirtilmektedir.

14. Taşımacılık Politikası	26-29 Haz 06	25-28 Eyl 06	Ulaştırma politikası 'Ulaştırma, Çevre, Enerji ve Trans-Avrupa Şebekeleri Alt Komitesi' kapsamında ele alınmıştır. 2000 yılından bu yana beş tur toplantı düzenlenmiştir.
29. Gümrük Birliği	31 Oca-1 Şub 06	13-14 Mar 06	Gümrük Birliği'ne ilişkin tarama sonu raporunun ilk iki bölümü (durum tespiti) Türkiye'ye iletilmiş ve Türkiye de görüşünü hazırlayarak AB'ye göndermiştir. Dönem Başkanlığı'nın Türk tarafına gönderdiği mektupta, Ek Protokol'ün GKRY'yi de kapsayacak şekilde uygulanması tek açılış kriteri olarak belirlenmiştir. Avrupa Komisyonu Türkiye'ye gönderdiği tarama raporunda, devam eden Gümrük Birliği ilişkisi nedeniyle uyum düzeyinin yüksek olduğunu belirtmiştir.
30. Dış İlişkiler	10 Tem 06	13 Eyl 06	Dış İlişkiler, "Ticaret, Sanayi ve AKÇT Ürünleri Alt Komitesi" kapsamında ele alınmıştır. 2000 yılından bu yana toplantılar düzenlenmektedir. Altkomite çalışmaları sayesinde AB müktesebatı ile Türk mevzuatı arasındaki farklılıklar detaylı olarak tespit edilmiştir.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Vakfı resmi internet sitesi (Erişim) <http://www.ikv.org.tr/> Ana Sayfa/ Müzakere Süreci İzleme Karnesi, 10.02.2012.